

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

SOSYAL MEDYA VE DİN EKSENİNDE ÇEVİRİMİÇİ
RİTÜELLER: SAHAJA YOGA ÖRNEĞİ

Doktora Tezi

Merve BAHADUR

Ankara, 2024

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

SOSYAL MEDYA VE DİN EKSENİNDE ÇEVİRİMİÇİ
RİTÜELLER: SAHAJA YOGA ÖRNEĞİ

Doktora Tezi

Merve BAHADUR

Tez Danışmanı
Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU

Ankara, 2024

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

SOSYAL MEDYA VE DİN EKSENİNDE ÇEVİRİMİÇİ
RİTÜELLER: SAHAJA YOGA ÖRNEĞİ

DOKTORA TEZİ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı:

1- Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU

2- Prof. Dr. Ahmet TAŞĞIN

3- Doç.Dr. Selman YILMAZ

4- Doç. Dr. Rabiye ÇETİN

5- Dr. Öğr. Üyesi Ramazan ÇINAR

Tez Savunması Tarihi

22/07/2024

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürlüğüne

Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU danışmanlığında hazırladığım “Sosyal Medya ve Din Ekseninde Çevrimiçi Ritüeller: Sahaja Yoga Örneği (Ankara 2024)” adlı doktora tezindeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

20/09/2024

Merve BAHADUR

ÖNSÖZ

Modern insan belirsizlik, güvensizlik, kendini yetersiz ve değersiz hissetme gibi duygusal gerilimler yaşamaktadır. Bu gerilimler, beraberinde getirdiği çeşitli arayışlarla spiritüel gruplara yönelik artan bir merak ve ilgi uyandırmaktadır. Geçtiğimiz yüzyılın ortalarından itibaren artış gösteren ve yeni dini hareketler (YDH) adı verilen gruplar, kutsala yönelik arayışların zeminini oluşturmaktadır. Modern insanın anlam kaybı ve manevi açlığının tamamlayıcısı olarak kabul gören YDH'ler dijitalleşen dünya ile gündelik yaşamın büyük oranda belirleyicisi haline gelmiş ve bireyin anlam arayışına çevrimiçi alanda da dahil olmuştur. Sosyal ağların oluşturduğu dijital platformlar, söz konusu gruplara ilgiyi daha da artırmıştır. Bu gruplar, genellikle sağlık, huzur, mutluluk ve arınma gibi vaatleri ile ön plana çıkmaktadır.

Bu gruplardan biri olan Sahaja Yoga (SY)'nın çevrimiçi ritüelleri hakkında gerçekleştirilen bu araştırmanın birinci bölümünde yeni medya ve din ilişkisi bağlamında YDH'lerin internette nasıl ortaya çıktığı, yayıldığı ve çevrimiçi dini ritüellerine temas edilmektedir. Sosyal ağlarda yaygınlaşan YDH'ler fiziki dünyadaki ritüellerini dijital platformlara taşımaktadır. Kurumsal dinin gerilemesi ve bireysel arayışlarının artışıyla birlikte dini deneyimler sosyal ağlara taşınmıştır. Bugün birçok sosyal ağ sitesi, mobil uygulama ve sosyal medya hesabında dini içeriklere rastlanmaktadır. Sanal ortamda üretilen bu içerikler ve paylaşımlar, dine ilişkin yeni çevrimiçi biçimleri ortaya çıkarmaktadır.

Çevrimiçi dini ritüellerin yaygınlaşmasına zemnin hazırayan YDH'lerin ortaya çıkışı; özellikleri, katılım ve üyelik olmak üzere üç başlıkta ele alınmaktadır. Din sosyolojisi literatüründe YDH, yeni dini akım, new age gibi nitelemelere konu olan binlerce grup bulunmaktadır. Bu grupların temel ritüelleri, alternatif dünya görüşleri ilgi ve merak uyandırmaktadır. Ülkemizde de, özellikle Covid-19 salgını, post-pandemi ve yaşanan doğal afetlerden sonra bu gruplarda artış gözlemlenmiştir. Küreselleşen dünyada dini alanda birtakım değişimlerin yaşanması, farklılaşmaların meydana gelmesi, senkretik ve ekletik grupların meditatif eğilimler göstermesi YDH'lerin tanımlanması ve anlaşılması bakımından önem arz etmektedir.

Bu bölümde YDH özellikleri taşıyan SY Hareketi'nin içeriği, tekniği ve faaliyetleri ele alınmış, grubun temel kavramları, meditasyon teknik ve yöntemlerine ilişkin bilgiler verilmiştir. SY Hareketi'nin YDH özellikleri gösterdiği, yapılan

meditasyon tekniklerinin katılımlı gözlemle dini ritüel olup olmadığına dair değerlendirmeler yapılmıştır. Alternatif bir oluşum olarak ortaya çıkan SY'nin dünyada ve ülkemizde yaygınlaştığı, temsilcilik ve sağlık merkezlerinde meditasyona devam ettiği görülmektedir. Grubun, özellikle pandemi ve post-pandemi döneminde sanal ortam ve uygulamalarda aktif olduğu gözlemlenmiştir. Çalışmaya yön veren unsur olarak YDH'lere dahil olan SY Hareketi'nin sanal ortamda websitesi, mobil uygulamaları ve sosyal medya hesapları, çevrimiçi-çevrimdışı dini yönelime ilişkin etkileşimler çerçevesinde ele alınmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümde SY Hareketi örneğinde sosyal medya ve din ilişkisine dair bulgular yer almaktadır. Bu bölümde sosyal medya uygulaması Instagram'da görünür olan SY Hareketi'nin sayfa ve hesapları incelenip tablolandırılmıştır. Katılımcı gözlem ve Instagram iletilerindeki kavramlardan içerik analizi tekniği ile kategoriler belirlenmiştir.

Kavramların sıklığı ve kullanımına yönelik analizler yapılmıştır. Bu analizler sonucu SY Hareketi'nin dini yönelimleri ile YDH'lere dahil olup olmadığına ilişkin değerlendirmeler sunulmuştur.

Araştırma boyunca desteğini esirgemeyen, doktora süresince yayımlanan çalışmalarda maddi ve manevi yanımda olan değerli Hocam ve danışmanım Prof. Dr. İhsan Çapcıoğlu'na, tez konusunun belirlenmesinde katkı sunan Doç. Dr. Selman Yılmaz Hocama, doktora hayatım boyunca katkı sunan Prof. Dr. Niyazi Akyüz Hocama, nitel araştırma yöntemlerine bakış açısı oluşturan Prof. Dr. İhsan Toker Hocama, çalışmayı okuyan, katkı sunan Dr. Öğretim Üyesi Mustafa Atak Hocama ve tez jüri üyelerine teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Araştırmanın son aşamasının şekillenmesinde desteğini esirgemeyen doktora öğrencisi Ayça Yıldırım'a, her zaman yanımda olan aileme ve en büyük teşekkür oğlum Selimhan'a...

Merve BAHADUR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER.....	iii
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
TABLolar.....	ix
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Problemi.....	3
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	6
3. Araştırmanın Yöntemi.....	8
3.1. Araştırma Modeli.....	11
3.1.1. İçerik Analizi	12
3.1.2. İlgili Araştırmalar	14
3.1.3. Katılımcı Gözlem	19
3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	20
3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	23
3.4. Veri Toplama Teknikleri.....	24

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL MEDYA, YENİ DİNİ HAREKETLER VE SAHAJA YOGA

1. Yeni Medya ve Din İlişkisi.....	25
1.1. İnternet ve Din	29
1.2. Sosyal Medya ve Din	33
1.3. Sosyal Medyada Dini Topluluk, Site ve Hesaplar	38
1.4. Sosyal Medyada Dini Görünümler: Çevrimiçi Din	41

1.5. Çevrimiçi Dini Ritüel ve Uygulamalar.....	45
2. Yeni Dini Hareketler	48
2.1. Yeni Dini Hareketlerin Kavramsal Çerçevesi ve Ortaya Çıkışı	48
2.2. Yeni Dini Hareketlerin Gelişimi ve Özellikleri.....	53
2.3. Yeni Dini Hareketlere Katılım ve Üyelik	55
2.4. Yeni Dini Hareketler ve Covid-19 Pandemi Süreci.....	59
3.2. Sahaja Yoga Meditasyonu.....	65
3.3. Sahaja Yoga’da Teknik ve Uygulamalar	71
3.3.1. Bandhan (Bağlama) Tekniği.....	72
3.3.2. Kundalini Yükseltme Tekniği.....	73
3.3.3. Tuzlu Su Meditasyonu/Limon-Biber Tekniği.....	77
3.3.4. Kağıt Yakma/ Ayakkabıyla Dövme (Shoebeat) Tekniği.....	79
3.4. Uluslararası Sahaja Yoga Faaliyetleri.....	82
3.5. Ulusal Sahaja Yoga Faaliyetleri	84

İKİNCİ BÖLÜM

SAHAJA YOGADA ÇEVİRİMİÇİ RİTÜELLER

2. Sahaja Yoga Örneğinde Yeni Medya ve Din İlişkisine Dair Bulgular	88
2.1. Türkiye’de Instagramda Yer Alan Sahaja Yoga Sayfaları, Takipçi ve Gönderi .. Sayıları	88
2.2. Instagram’da Yer Alan Sahaja Yoga Sayfa Tanıtımlarının İncelenmesi	91
2.3. Sahaja Yoga Hareketi’nin Instagram İletilerine İlişkin Kelime Bulutu.....	95
2.4. Instagram İletilerinde Anahtar Kelimelerin İçerik Analizi	95
2.5. İletilerin Paylaşılma Zamanlamasının İncelenmesi	100
2.6. İçerik Analizinde Kullanılan Temalar	102
2.6.1. Arayış/Aydınlanma	103
2.6.2. Semboller, Aranjman, Enkarnasyon.....	109
2.6.3. Saf Bilgiye Ulaşma-Düşüncesiz Farkındalık	113

2.6.4. Tanrı’yla Bütünleşme	117
2.6.5. Derinleşme/Cenneti Boyut.....	121
2.6.6. Evrensel İnanç.....	126
2.6.7. Kutsal Kelime ve Mantralar.....	131
2.6.7.1. Omkar	131
2.6.7.2. Mantra	133
2.6.8. Çevrimdışı/Çevrimiçi Katılım.....	141
2.6.9. Sağlık Reçeteleri: Şifalanma.....	147
2.6.10. Din ve Yoga İlişkisi.....	149
2.8. Sahaja Yoga Hareketi’nin YDH Özellikleri Gösterdiğine İlişkin Değerlendirmeler.....	151
KAYNAKÇA	161
İNTERNET KAYNAKLARI	189
EKLER.....	197
EK1: EVDE SAHAJA YOGA AYDINLANMA GRUBU KATILIMLI GÖZLEM...	197
EK 2: SAHAJA YOGA MEDİTASYONUNA AİT GÖRSELLER	199
EK 3: ETİK KURUL İZNİ.....	201
ÖZET	203
ABSTRACT	205

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Araştırma Kapsamında Uygulanan Araştırma Tekniklerinin İlişki Modeli	11
Şekil 2. Bandhan Tekniği	72
Şekil 3. Kundalini Yükseltme	75
Şekil 4. Meditasyonda Kundalini Yükseltmeye Dair Görsel	76
Şekil 5. Tuzlu Su Meditasyonu	77
Şekil 6. Limon-Biber Tekniği (matka treatment)’ne Dair Görsel	79
Şekil 7. Ayakkabıyla Dövme (Shoebeat) Tekniği	81
Şekil 8. Sosyal Ağ Instagram’da Sahaja Yoga Hesabının Sayfa Tanıtımı	94
Şekil 9. Sahaja Yoga’nın Instagram İletilerine İlişkin Kelime Bulutu	95
Şekil 10. Instagram İletilerinde Kullanılan Anahtar Kelimelerin Tekrar Sayıları	96
Şekil 11. Aylık Bazda İletilerin Görülme Sıklığı	101
Şekil 12. Aylık Bazda İletilerin Dağılımı ve Yüzdesi	101
Şekil 13. Aydınlatma Kavramı İleti Örneği	104
Şekil 14. Diwali Işık Festivali	105
Şekil 15. Kundalini Kavramına Dair İleti Örneği	107
Şekil 16. Düşüncesiz Farkındalık İleti Örneği	114
Şekil 17. Saf Bilgi Kavramına Dair İleti Örneği	115
Şekil 18. İlahi Birleşme İleti Örneği	118
Şekil 19. Bütünleşme/Birleşme Kavramı İleti Örneği	119
Şekil 20. Derinleşme Kavramına Dair İleti Örneği	122
Şekil 21. Guru Kavramına Dair İleti Örneği	124
Şekil 22. İlahi Güç Kavramı İleti Örneği	126
Şekil 23. Teslimiyet Kavramı İleti Örneği	127

Şekil 24. Shri Ganesha Tanrısı (Ganapati).....	134
Şekil 25. Hz. Ali'ye Dair Mantra Örneği.....	136
Şekil 26. Hz. Fatıma'ya Dair Mantra Örneği.....	137
Şekil 27. Hz. Meryem'e Dair Mantra Örneği.....	138
Şekil 28. Shri Annapurna Tanrıçasına Dair Görsel.....	139
Şekil 29. Shri Şiva'nın Ruhu Shri Hanumana Tanrısına Dair Görsel.....	140
Şekil 30. Çevrimiçi Meditasyon İleti Örneği.....	142
Şekil 31. Ücretsiz Deneyime Dair İleti Örneği.....	144
Şekil 32. Kolektif Kavramına Dair İleti Örneği.....	145

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. Araştırma Evrenini Belirlemede Kullanılan Anahtar Kelimeler (A-Z).....	21
Tablo 2. Araştırma Örneklemi	22
Tablo 3. Instagram’da Yer Alan Türkiye Sahaja Yoga Hareketi’nin Takipçi ve Gönderi Sayısı (2020-2023)	89
Tablo 4. Instagram’da Yer Alan Türkiye Sahaja Yoga Hareketi’nin Pandemi Dönemi/Pandemi Sonrası Takipçi ve Gönderi Sayısı	90
Tablo 5. Instagramda Yer Alan Sahaja Yoga Grupları	92
Tablo 6. Verilerin Analizinde Kullanılan Temalar	103
Tablo 7. Sahaja Yoga Hareketi’nde AUM (Amen) İlişkisi	132
Tablo 8. Sahaja Yoga Hareketi’nin YDH Olabileceğini Gösteren Özellikler	153

KISALTMALAR

BBS : Bulletin Board System

Bkz. : Bakınız

SY : Sahaja Yoga

USENET : User's Network

VR : Virtual Reality

www : World Wide Web

YDH : Yeni Dini Hareket

GİRİŞ

Modern toplumlardaki bilimsel gelişmeler, geleneksel dinin toplumsal işlevlerini devam ettirmesine yönelik çeşitli zorlukları beraberinde getirmiştir. Bu süreçte geleneğe güvenin sarsılması, toplumsal normların zayıflaması ve dinin zayıflayacağı öngörülerini yeni bir olgunun yükselişine yol açmış ve 1960'lı yıllardan itibaren yeni dini hareketlerin varlığından söz edilmeye başlanmıştır (Şentürk, 2004: 56-8). Klasik sekülerleşme iddialarının yetersizliğinden dolayı yerleşik dine yönelik ilgi azalmaya başlasa da, akabinde dine ilişkin modern söylemler, dine olan ilgiyi yeniden canlandırmıştır. Kurumsal dinin etkisinin azalmasıyla bireyin yaratıcı ile olan ilişkisinin kenarından disiplin tarafından belirlendiği yeni bir durum ortaya çıkmıştır (Ünal, 2011: 65).

Sekülerleşmenin dini zayıflatacağı iddiasına ilişkin Luckmann'ın, *Görünmeyen Din* (2016: 35-6) adlı eserinde, seküler dünyada dinin kaybolmadığı, aksine hayatı anlamlandırma problemi yaşayan modern bireyin dinden soyutlanamayacağı ileri sürülmektedir (Köse, 2002: 205). Berger ise, modern toplumda geleneksel dini formların gerileyip kaybolacağı tezinin geçişi olduğunu vurgulayarak (Köse, 2002: 204), *Kutsal Şemsiye* adlı eserinde sekülerleşmenin, sadece toplumsal ve kültürel boyutu dışında öznel boyutuna da atıfta bulunmuştur. Yeni Dini Hareketlerin ortaya çıkışında dünyayı ve kendi öz yaşamlarını yorumlayan bireylerin sayısının artması (öznelleşme) (Berger, 2011: 197) ve dinin geleceğinin dünyevileşme ve öznelleşme ile belirlenmesi etkili olmuştur. 1960'larda Batı'da ortaya çıkan, 1970'li yıllarda önemi artan ve 1980'lerde etkinliği azalan Yeni Dini Hareketler, günümüzde çoğulcu, senkretik, karma vb. yeni manevi arayışlara yönelimle yeniden kendini göstermeye başlamıştır (Uluç, 2013: 105).

YDH'ler modern toplumlarda *yeni dalga*, *yeni dinsel bilinçlilik*, *oryantal dini uyanış*, *dinin yeniden kuruluşu* ve *dinsel kriz* gibi nitelendirmelere de konu olmuştur. Uzakdoğu inanç öğretilerinin yanı sıra, evanjelik ya da fundamentalist yaklaşımlar,

paranormal uygulamalar da YDH'ler olarak nitelendirilmiştir. Kişisel gelişime odaklanan öğretiler; Tanrı'nın Çocukları, Uzak Doğu kökenli Zen Budizmi, Mormonlar ve Hare Krişna gibi hareketler, Sayentoloji gibi Hristiyanlığa ve diğer dinlere mesafeli olan hareketler (Bilgin, 2013: 244) ya da Transandantal Meditasyon, Reiki, Feng Sui ve Sahaja Yoga olarak bilinen kendilerini bir din, inanç sistemi olarak tanımlamaktan çekinen akımlar; reenkarnasyon öğretisi, yoga egzersizleri ve karma felsefesiyle (Yitik, 2004: 310) Budizm, Hinduizm ve Taoizm görüşleri savunan eklektik, senkretik hareketlerden oluşmaktadır (Kirman, 2018: 23).

YDH'lerin yükselişi, astroloji, ruhsal şifa ile rengini dinden alan ekolojik öğretiler, beden sağlığı, kişisel gelişim (Berger, 2002: 81) yoga ve meditasyon gibi ruhsal terbiye tekniklerini kolaylaştıran bir ortam oluşturmuştur (Köse, 2019: 18-9). İçerisinde birden fazla kültürün etkilerini barındıran YDH'lerin ortaya doğuşunda gözlemlenen yerel ve küresel parametreler, empirik ve teorik düzeyde din sosyolojisi araştırmalarına da esin kaynağı olmuştur (Şentürk, 2004: 54-6).

Din sosyolojisi literatürü incelendiğinde son dönemde Türkiye'de de faaliyet gösteren Sahaja Yoga (SY) Hareketi, Hinduizm kökenli, Budist öğretilerini temellendiren modern bir hareket olarak dikkat çekmektedir. Aydınlanma kavramını merkeze alan SY, kendisini özel bir meditasyon tekniği olan "kundalini" ile tanımlamaktadır (Sevinç, 2014: 24). SY'nin Türkiye'de yeterince tanınan bir hareket olmadığı ve faaliyetlerinin, temel inançlarının ve uyguladığı meditasyon tekniğinin bilinmediği görülmektedir. Ayrıca literatürde bir YDH olarak tanımlanan SY'nin bu nitelemeyi kabul etmediği ve kendisini *"sağlık ve şifalanma amaçlı bir meditasyon tekniği"* olarak tanımladığı görülmektedir. Bu çalışma, Hinduizm ve Budizmden izler taşıyan SY Hareketi'nin sosyal medya ve din ilişkisi bağlamında ritüellerini çevrimiçi platformlarda nasıl uyguladığını araştırmaktadır. Bu amaçla sosyal medya platformlarından Instagram'da paylaşılan iletilerin SY

meditasyonunun temel argümanları ile uyumlu olup olmadığına ilişkin değerlendirme ve analizler yapılmaktadır.

1. Araştırmanın Problemi

İnsan hayatının büyük bir bölümü için din; vazgeçilmez, herşeyi kuşatan bir olgu olarak görülmektedir. Dünyayı anlama, ilahi olanla ilişki kurabilme insanın var olduğu her dönemde kendini göstermekte, dinin bireyler ve toplumlar için ne anlama geldiği tartışılmaktadır. Nitekim modern dünyada dinin varlığına ilişkin en temel tartışma, dini inanç ve uygulamaların görünürlüğüne kaybetmesine dayandırılmaktadır. Modernleşme ve sekülerleşme süreçleri ile düşünce akımlarının etkisiyle yeni dönemde din kurumunun geleneksel işlevini sürdürme konusunda yetersiz kaldığı düşünülmektedir. Bununla birlikte yaşanan bu değişimle birlikte beklentiler gerçekleşmemiş, aksine din toplumsal yapıda yeni biçimleriyle varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Esasen geleneksel ya da kurumsal dinin günün koşullarına uyum sağlayamaması, varlığını sürdürmek için değişime açık olması yeni inanç biçimlerine kapı aralamaktadır. Günümüz toplumunda birey çağa ayak uydurma, spor ve sağlık faaliyeti, alternatif inanış gibi dini inanç ve pratiklerini devam ettirmektedir. Böylece modern toplumda din, yeni anlamlandırma ve arayışlara Zemin oluşturan bir çerçeveye bürünmekte ve birey alternatif inançlar sunan YDH'lere yönelmektedir.

Din sosyolojisi literatüründe YDH'lere söz konusu yönelimin yanı sıra, son dönemlerde popüler inanış ve uygulamaların neden tercih edildiği hususu gittikçe artan bir ilgiye konu olmaktadır. Mevcut dini inanışlara karşı sorgulama ve eleştirel tutum sergileyen modern birey, YDH'leri bir din değil, alternatif inanç biçimleri olarak görmektedir. Nitekim geleneksel dinde yer alan pratiklerle benzerlik gösteren YDH'ler, genellikle anlam arayışı, kurtuluş beklentisi, tedavi edici yönler, iç huzur, mutluluk gibi vaatler sunmaktadır. Bu vaatlere ulaşıldığında birey kendi istek ve talebi doğrultusunda

inanç biçimini esnetebilmektedir. Tanrı'nın varlığını kabul eden fakat dini inanç ve pratiklerini yerine getirmekte zorlanan, arayış içindeki birey, YDH pratiklerini geleneksel dinde yer alan ibadet ve ritüellere benzetebilmektedir. Böylece birey söz konusu pratikleri kolaylıkla benimsemekte ve inanç biçimi kişisel bir tercihe dönüşmektedir.

Bu duruma ilişkin olarak sıkça dile getirilen bir problem toplum içinde yaygınlaşan alternatif inanışların YDH olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğidir. Kendilerini meditatif ve sağlık faaliyeti olarak tanımlayan hareketlerin icra ettiği pratik ve ritüellerin din olmadığı dile getirilmektedir. Hal böyleyken bu inanışların kurtarıcı reçete, karizmatik lider, eklektiklik ve senkretiklik gibi niteliklere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu tespit, alternatif inanışların derinlemesine araştırılmasını gerekli kılmaktadır. SY Hareketi de, geleneksel din anlayışını dışında mistik, maneviyatçı, eklektik ve karma bir inanışa sahiptir. Bu özellikleriyle SY, arayış içindeki bireyler tarafından tercih edilmekte ve meditasyon faaliyetlerine katılım imkanı sunmaktadır. Söz konusu katılımın bireysel ve çevrimiçi ortamda gerçekleşmesi, hareketin ortaya çıkışı, faaliyetleri, uygulamaları ve sosyal ağlardaki etkinliğinin araştırılmasını gerektirmektedir. Bu çalışmada SY Hareketi'nin YDH olup olmadığına ilişkin temel çerçeveden hareketle çevrimiçi faaliyetleri, yayılım stratejileri ve belli başlı ritüelleri ele alınmaktadır.

Günümüzde bireylerin YDH'lere yöneliminde sağlık, terapi, spor faaliyetleri ve dijital araçlar etkili olmaktadır. Bu süreçte dijital dünyanın kuşatıcı etkisi YDH'lere yönelik ilgiyi artırmaktadır. Böylece birey, çeşitli dinlerin ve dini hareketlerin inanç ve ritüellerini öğrenme, uygulama ve kolayca erişme imkanına sahip olmaktadır. Bir YDH özellikleri taşıyan fakat sağlık faaliyeti olarak yayılım gerçekleştiren SY Hareketi de, dini pratiklerini internet ve sosyal medya uygulamaları üzerinden gerçekleştirmektedir. Bu

durum YDH özellikleri taşıyan hareketlere çevrimiçi dünyada etkin bir çerçeve sunmaktadır.

21. yüzyılda artan iletişim teknolojileri ve bireyin teknoloji ile ilişkisi dini pratik ve uygulamaların çevrimiçi platformlarda da gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda sosyal medyada en çok tercih edilen platformlardan biri Instagram'dır. Geniş bir kesime hitap eden ve popüler kullanım alanı haline dönüşen bu platform, birçok YDH ve benzeri alternatif inanışların etkinlik alanı haline gelmiştir.

Türkiye'de YDH'lerin, özellikle sosyal medya platformlarındaki yoga ve meditasyon gibi modern ritüelleriyle, bireysel erişime açık olduğu görülmektedir. Geleneksel medyada ve özellikle sosyal medyada oluşturulan çevrimiçi gruplar, yapılan paylaşımlar ve oluşturulan iletiler SY Hareketi'nin medya ve din ilişkisi ekseninde ele alınması gerektiğini göstermektedir. *“Sosyal Medya ve Din Ekseninde Çevrimiçi Ritüeller: Sahaja Yoga Örneği”* isimli bu çalışmada genel olarak medya ve din ile ilişkilendirilmekte; sosyal platformlarda yapılan paylaşımlar ele alınarak SY'nin YDH olup olmadığına ilişkin bir çerçeve çizilmeye çalışılmaktadır. “Sahaja Yoga” adlı harekete katılım sağlama, yoga ve din ilişkisi çerçevesinde çevrimiçi ritüeller örneğinde ele alınmaktadır. Ayrıca ülkemizde “Sağlıklı Yaşam Derneği” adı olarak faaliyetlerini sürdüren SY Hareketi'nin, çevrimiçi meditasyona dair website ve sosyal medya hesabı Instagramda yapılan paylaşımlar, İstanbul Serin Esinti Meditasyon ve Sanat Evi Zoom uygulaması ile çevrimiçi meditasyona katılım sağlanarak edinilen bilgi ve deneyimler aracılığıyla değerlendirilmektedir.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

20. yüzyılın ikinci yarısına kadar dinin modern dünyada etkisinin zayıfladığına ilişkin sekülerleşme teorisi egemen iken, 21. yüzyılda Berger'in de belirttiği gibi seküler bir dünyanın geçerli olmadığı, aksine dinin yeniden yükselişe geçtiği yönünde iddialar ortaya atılmıştır (Akyüz ve Çapçioğlu, 2013 : 412). Esasen Batı'da 1960'larda dini grupların marjinal formu olarak ortaya çıkan YDH'ler, birçok Doğu kült ve dininin etkisiyle yeni formların deneyimlenmesine sebep olmuştur (Hunt, 2010: 56). YDH olarak değerlendirilen SY Hareketi de bu deneyimlere Zemin hazırlamaktadır. Bu çalışmanın temel amacı din sosyolojisinde YDH kategorisine giren SY Hareketi'nin bir yoga tekniği mi yoksa bir YDH mi olduğuna dair değerlendirmelerde bulunmaktır. Bu çerçevede dinin medyadaki görünürlüğü ve temsiliyeti, YDH'lerin ortaya çıkışıyla dijitalleşerek bireyleri çevrimiçi dini ritüeller yoluyla sosyalleştiren ve bu alanı etkin biçimde kullanan Sağlıklı Yaşam Derneği SY Hareketi'nin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmanın genel amaçları arasında SY Hareketi'nin dijital dünyadaki konumunu tasvir ederek, dini ritüellerini gerçekleştirirken hangi mecraları aktif olarak kullandığını tespit etmektir. Bu amaç paralelinde çevrimdışı ve çevrimiçi dini yönelimler, website ve sosyal ağlarda gerçekleşen faaliyetler, kolektif ve bireysel meditasyona katılımı tespit etmektir. Bununla birlikte araştırmanın pandemi dönemine denk gelmesi ve SY Hareketi'nin görüşme talebimizi kabul etmemesi çalışmanın seyrini değiştirmiştir. Bu beklenmedik durumda pandemi döneminde yaygınlaşan çevrimiçi meditasyona katılım ve meditasyonun nasıl gerçekleştiğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

YDH'lerin çevrimiçi ortamlarda faaliyetlerini artırması, medya ve din ilişkisinin nitel yönlerden araştırılması yönünde alanyazına katkı sunması ve zemin hazırlaması yönünden önemli görülmektedir. Çünkü Türkiye'de araştırma konumuzu ilgilendiren nitel tekniklere dayalı çevrimiçi dini ritüellerin analizi, derinlemesine gözlem ve

deneyimin faydalı olacağına inanılmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada, gündelik hayatta SY Hareketi'ne çevrimiçi katılım sergileyenlerin deneyim ve pratikleri üzerinde yoğunlaşılması, hareketin sosyal medya paylaşımlarını değerlendirilmesi, derin ve yoğun verilere ulaşılması amaçlanmaktadır. Bununla birlikte SY Hareketi'nin çevrimiçi meditasyonuna katılım sağlanması, deneyimlerin aktarılması çalışmanın daha iyi tasvir edilmesi bakımından katkı sağlamıştır.

Araştırma, öncelikle araştırma konusu alanyazın ve din sosyolojisi açısından orijinal ve aktüel özelliğe sahiptir. Sosyal medya ve din konusuna yönelik birçok çalışma olsa da bir YDH olarak SY Hareketi'nin çevrimiçi ritüellerinin ele alınması ve değerlendirilmesi, sosyal medyada YDH'lerin araştırılması ve yeni çalışma alanlarının oluşturulmasına katkı sunacaktır. Bu konu her zaman aktüel olan sosyal medya ve din ilişkisini çevrimiçi dini ritüelleri gözlemleyerek güncel bir araştırma problemine hitap etmektedir. Günümüzde YDH tarzı oluşumlar faaliyetlerini çevrimiçi ortamda gerçekleştirmekte, taraftar ya da üyelerine sosyal medya ağlarından erişim sağlamaktadır. Bu boyutuyla araştırma, SY Hareketi örneğinde YDH konusuna yenilik getirme çabasını yansıtmaktadır.

YDH'ler, dinler tarihi alanının yanında din sosyolojisinde de ele alınmakta ve ilgili literatürde hem teorik hem de pratik açıdan çeşitli örneklerine yer verilmektedir. Bu bağlamda YDH özellikleri taşıyan SY Hareketi'nin çevrimiçi ritüeller bağlamında değerlendirilmesi din sosyolojisi alanında yeni bir araştırma başlığını temsil etmektedir. Dolayısıyla bu araştırmanın bir amacı da aktif kullanılan sosyal medya uygulamalarında YDH'lerin hangi boyutlarıyla temsil edildiğinin ortaya çıkartılmasıdır. Bu çerçevede çalışmada SY Hareketi'nin çevrimiçi meditasyon ve ritüellerini nasıl ve nerede kullandığı, meditasyon ve ritüellerde hangi kavramları öne çıkardığı, sosyal medya hesaplarında hangi paylaşımları yaptığı tespit edilmektedir. Bu süreçte sosyal medya ve

din ekseninde çevrimiçi ritüellerin nasıl gerçekleştiğinin belirlenmesi, bu ritüellere kimlerin katıldığının tespit edilmesi, sosyal medya hesaplarının analizinin yapılması ve çevrimiçi meditasyona katılım deneyimlerinin incelenmesi hedeflenmiştir.

Sosyal medya uygulamalarında YDH ve yeni dini inanışların görünürlüğünün artışı, bu alanda çalışmaların yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu çalışmadan anlaşıldığı gibi son dönemde popüler olarak kullanılan Instagram'da; alternatif inanışlar, terapi ve şifa teknikleri gibi ruhsal deneyimler vaad eden hareketlere sıkça rastlanmaktadır. Çevrimiçi ritüellerini bu platformda gerçekleştiren bu hareketlerin çok yönlü olarak analizi gerekli görülmektedir. SY Hareketi ile ilgili çalışmalardaki yüzeysellik sebebiyle bu araştırmanın ilgili literatüre güncel ve nitelikli bir katkı sunması beklenmektedir.

3. Araştırmanın Yöntemi

Bilimsel araştırmalar farklı yöntem ve veri elde etme yolları kullanmaktadır. Söz konusu yöntemler, nicel ve nitel olarak iki başlıkta sınıflandırılmaktadır. Hem nicel hem de nitel araştırma yöntemlerinin paradigmatik temelleri vardır. Bilindiği gibi 19. ve 20. yüzyıla damgasını vuran pozitivist paradigma ve anlamacı/yorumlayıcı paradigmadır. Pozitivist paradigmada toplum nedensel olarak birbirine bağlanmış, dış gözlemci ve tarama modelini oluştururken, anlamacı paradigma nesnellik yerine bakış açılarından söz etmektedir (Bal, 2014: 26). Anlamacı paradigma; bir konuşma, yazılı kelimeler ya da resimlerden oluşan metnin ayrıntılı bir şekilde okunması ya da incelenmesine dayanmaktadır (Neuman, 2016: 130).

Sosyal bilimlerde kullanılan bu iki paradigm, araştırma yöntemlerinde de nicel ve nitel teknikler olarak ayrılmaktadır. Nicel araştırmalar sayısallaştırılmış veriler ve istatistiksel analizlerden yararlanarak değişkenlere odaklanmakta ve tümdengelimsel olarak test edilen verilere dayanmaktadır. Nitel araştırmada ise anlam kültürel olarak inşa edilmekte, sayısal analiz yerine katılımcıların ortamından toplanan veriler analiz edilerek

yorumlanmaktadır. Başka bir ifadeyle tematik analizi gerektirmektedir (Bal, 2014: 145). Bu özelliğiyle nitel araştırma, varsayımlarla bireyler veya grupların bir sosyal ya da insan sorununa atfettikleri anlamlara değinen, araştırma probleminin incelenmesini içeren, yorumlayıcı çerçevelerin kullanımını esas almaktadır (Creswell, 2016: 44). Bununla birlikte nicel araştırmacı gibi nitel araştırmacı da, dar anlamda belirli sorular üzerine yoğunlaşmadan araştırmasını tasarlamaktadır (Bal, 2014: 147).

Bu araştırmada konunun nitel tekniklere uygun doğası nedeniyle nitel yöntem nicel olana tercih edilmiştir. İncelenen olguyu anlamak için farklı sosyal ortamları ve bu ortamları oluşturan grupları ya da bireyleri analiz ederek cevaplar aranmıştır. Nitel yöntemin tercih edilmesinde, ayrıca insanların bir gruba dahil olması, grubun içinde yer alan semboller, ritüeller, sosyal roller gibi unsurları nasıl anlamladıkları gibi sorulara cevap aranması etkili olmuştur (Berg ve Lune, 2019: 20). Nitel araştırmanın esnek doğası, test etmek veya doğrulamak yerine anlamaya dayalı olması araştırma yönteminin belirlenmesini kolaylaştırmıştır. Nitel yöntem ile verilerin analizinde insanlar, eylemler ve olayları temsil eden metin, yazılı kelimeler, cümlecikler veya semboller kullanılır (Neuman, 2016: 659). Bu araştırmada da teorik açıdan temellendirmenin yanı sıra, gruba dahil olma ve verilerin toplanıp çözümlenmeye başlanması süreçleri takip edilmiştir.

Nitel araştırma yönteminde, araştırmacıların diğer insanların anlayış ve algıları, araştırmacıların insanların günlük yaşamlarını nasıl anlamlandırıldığını keşfetmelerine olanak sağlanmaktadır (Berg & Lune, 2019: 20). Nitel araştırma, disiplinlerarası bütüncül bir bakış açısını esas almaktadır. Derin bir kavrayış ve anlama ulaşma çabası güden bu araştırma süreci, olayları (Karataş, 2015: 63-4) toplumsal-tarihsel bağlamda konumlandırarak öz değerlendirmeyi içermektedir. Bu derinlikli anlama ve değerlendirme çabası araştırmanın katılımlı gözlem deneyimi ve uzun bir zaman dilimine yayılması, nitel araştırma tekniğinin tercih edilmesini etkilemiştir. Ayrıca araştırmada

nitel yöntemin tercih edilmesi, dinin anlatısal mecazlar sistemi olması nedeniyle hayatın anlam ve amacının belirlenmesinde çeşitli sorulara cevap üretme potansiyelinden kaynaklanmaktadır (Toker, 2008: 62).

Nitel araştırmacılar araştırma ortamına dair samimi ve birinci elden bilgiyi vurgulama iddiasındadır. Dolayısıyla kendileriyle inceledikleri insanlar ve olaylar arasına mesafe koymaktan kaçınırlar (Neuman, 2016: 226). Düzenli olarak farklı sosyal ortamları ve bu ortamları oluşturan grupları ya da bireyleri inceleyerek araştırma sorularına cevap bulmaya çalışırlar. İçeriden dışarıya doğru, katılımcıların bakış açılarından yaşam dünyalarını nasıl betimlediğine dikkat çekerler (Toker, 2008: 59). Bu da nitel araştırma tasarımlarının esnek tabiatıyla alakalıdır. Bu araştırmada da, araştırmacının gruba dahil olup, katılımcıların inanışlarını icra etmek için yerine getirdiği ritüelleri gözlemlemesi nitel yaklaşım yoluyla mümkün olmuştur.

Araştırmada sosyal medya ve din ilişkisi fenomenolojik bir perspektifle incelenmiş ve çevrimiçi iletilerde yer alan metinler incelerek analiz edilmiştir (Berg ve Lune, 2019: 20). Sosyal medya ve din ilişkisinde çevrimiçi ritüellerin ele alınmasında, dini pratiklerin gözlemlenmesi ve deneyimlenmesi nitel veri analiziyle mümkün olabilecektir. Çünkü bir YDH özelliği taşıyan SY Hareketi mensuplarının anlam dünyalarında dinin neden ve nasıl yer aldığı, harekete hangi gerekçelerle katılım sağlandığı gibi hususların tespiti amaçlanmıştır. Örneklemin küçük bir grubu temsil etmesi daha detaylı ve derinlemesine inceleme imkanı sağlamakta, zaman ve maliyet açısından araştırmanın sürdürülebilirliğini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca araştırmada, sosyal medya ve din ekseninde çevrimiçi ritüeller dijimetinsel¹ olarak incelenerek,

¹ “Dijimetinsel yaklaşım dinin dijimetinsel hali, görünmesi istenen, dini argümanlar ve dini sembollere ilişkin paylaşılan iletiler”, Bkz. Birsan Banu Okutan, Tıklama Kültürü ve Din: Cinsiyet Bağlamında Bir Değerlendirme, (Ed. Mete Çamdereli, Betül Onay Doğan, Nihal Kocabay Şener), Köprü Kitapları, İstanbul 2015, s. 265.

katılımcıların çevrimiçi meditasyona yaklaşımları ve ritüelleri çözümlenmeye çalışılmaktadır. Dijimetinsel inceleme, SY Hareketi'nin sosyal medya hesabında yer alan gönderilerin farklı punto ve yazı tipiyle oluşturulmasının ve metnin arka planında görsellere yer verilmesinin çözümlenmesine dayanmaktadır.

Araştırma yönteminin operasyonelleştirilme sürecinde, öncelikle YDH'ler, sosyal ağlarda yer alan spiritüel akımlar ve SY ile ilgili kapsamlı bir literatür taraması yapılmış, bu kapsamda kuramsal çalışmalar, uluslararası yayınlar incelenmiş ve tezin amacına uygun bir çerçevede ortaya konulmuştur. İkinci aşamada ise araştırmanın amacı doğrultusunda bulguların değerlendirilmesini içeren başlıklar, ilgili çalışmalardan yola çıkılarak araştırmacının saha deneyimleri çerçevesinde oluşturulmuştur. Açıklanan aşamaların ardından içerik analizi yöntemindeki temel amaç doğrultusunda toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Son olarak betimsel bir yaklaşımla ele alınan içerik analizi kavram ve temaların keşfedilmesini sağlamıştır.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırma modeli nitel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılarak yapılandırılmıştır. Bu çerçevede anlam ve ilişkisel betimleme çalışması hedeflenmiştir. Çalışma kapsamında literatür taraması, katılımlı gözlem ve Instagram iletilerinin içerik çözümlemesi şeklinde 3 ayrı nitel araştırma tekniği kullanılmıştır. Teknikler bir yapbozu oluşturan parçalar gibidir. Nitel bir araştırma gözlemle başlayarak genellikle parçadan bütüne doğru devam eder.

Şekil 1. Araştırma Kapsamında Uygulanan Araştırma Tekniklerinin İlişki Modeli

Nitel araştırmanın özelliği evrenin sınırlandırılabilmesi, bir olgunun, grubun ayrıntılı ve bağlamla ilişkili olarak araştırılması ve zaman bakımından sınırlılığının olmamasıdır. Nitel araştırma, toplumsal benliğin kabul edilmesi, bir bakış açısı benimseme, çalışmayı tasarlama, verileri toplama, analiz etme ve yorumlama, bilgilendirme/rapor yazma gibi süreçler çerçevesinde gerçekleştirilmektedir (Bal, 2014: 146).

3.1.1. İçerik Analizi

Sosyal bilimlerde son dönemde sıklıkla tercih edilen içerik analizi, bir söylemi anlam ve yorumlamada nesnel ilkeler çerçevesinde mesajlarda gözlenen ve betimlenen öğelerden hareketle bir yorum getirme amacı taşımaktadır. Berelson, içerik analizini iletişimin görünen içeriğinin nesnel, sistematik ve nicel yollardan tasvir edildiği araştırma tekniği olarak açıklamaktadır (Bilgin, 2014: 1-2). Berelson içerik analizinin nicel bir araştırma tekniği olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte nicel/klasik içerik analizi sistematik, nesnel ve kategorilerin sayısallaştırılması iken, nitel içerik analizi metni anlama ve yorumlamaya dayanmaktadır. Nitel içerik analizi, ele alınan herhangi bir kaydedilmemiş iletişim biçiminin içeriğine odaklanmaktadır. Bu iletişim biçimi kitap, dergi gibi her türlü yazılı metnin analizine dayalı olabileceği gibi web sayfaları, haber bültenleri, reklam panoları ve fotoğraflar gibi birçok iletişim biçimini analiz etmek için de kullanılmaktadır (Sallan Gül ve Nizam, 2021: 182). Nicel/klasik içerik analizi açık içerik ve objektif ilkelere dayandığı için birden çok kodlayıcı aynı metni kodlayarak aynı sonuca erişebilmektedir. Nitel içerik analizinde ise nicel/klasik içerik analizindeki gibi kategorilerle değerlendirmeler yapılmakta ancak yorumlar bağlamı içinde çözümlenmekte ve kategorileştirme yoruma dayandırılmaktadır (Yüksel, 2019: 146).

Nitel içerik analizi yürütmek için üç farklı yaklaşım önerilmektedir: Geleneksel, güdümlü ve özetleyici içerik analizi. Birbiriyle örtüşen yaklaşımlardan yola çıkarak bu

araştırma geleneksel içerik analizi ya da bazı yöntemciler tarafından gömülü teorik yaklaşım olarak ele alınmaktadır. Bu araştırma geleneksel içerik analizi temel alınarak verilerden doğrudan çıkarılmış kategorileri kodlamayı kapsamaktadır (Berg ve Lune, 2016: 347).

Araştırma sorularını cevaplamada kullanılabilecek içeriği veri olarak kodlama amacıyla tasarlanan içerik analizi (Berg ve Lune, 2019: 344) uygulanması birkaç aşamada gerçekleştirilmektedir. İlk aşamada araştırmacı araştırma hedeflerini belirlemek durumundadır. İkinci aşamada örneklemin oluşturulması, incelenecek iletişimlere bağlı olarak sınırlı verilerden oluşmaktadır. Üçüncü aşamada örneklemin bölüneceği birimler, itemler ve bunların içinde toplanacağı temalar saptanmaktadır (Bilgin, 2014: 11).

İçerik analizinde çok sayıda materyal içinden ortak veriler elde etmek, metin içeriklerini anlamlandırabilmek ve yorumlayabilmek için metnin bağlamından kopmamak gerekir. Aksi takdirde kodlamalar aracılığıyla oluşturulan anlam bütünlüklerinde bozulmalar meydana gelebilir. Bu sebeple metnin doğru analiz edilmesi gerekir. Ayrıca metnin analizi araştırmacının bilgi birikimine, tutumlarına, sezgilerine, değerlerine göre değil nesnel okuma ilkelerine göre düzenlenmelidir (Metin ve Ünal, 2022: 276). Bundan dolayı nitel araştırma tekniği içerik analizinde araştırmacının tutumu ve metnin analizi geçerlilik ve güvenilirlik sorununu ortaya çıkarabilir.

İçerik analizinde geçerlilik ve güvenilirlik belirlenen temaları kodlama işlemine bağlıdır. Bu ise kodlama kategorilerinin güvenilirliğiyle alakalıdır. Kodlayıcının güvenilirliği, aynı kodlayıcının aynı metni farklı zamanda aynı şekilde kodlamasını ya da farklı kodlayıcıların aynı metni aynı şekilde kodlamasını gerektirmektedir. Kategorilerin güvenilirliği açık-seçikliğine bağlı olup belirsiz kategoriler güvenilirliği azaltmaktadır. Geçerlilik ise amaçlar ve araçlar arasındaki uygunlukla ilgilidir (Bilgin, 2014: 16). İçerik analizinde geçerliliği belirleyen temel unsurlar kategorilerin tanımının net yapılması ve

sonuçların doğruluğunun yansıtılması için doğrudan alıntılara yer verilmesidir. Araştırmada geçerlilik ve güvenilirliğe ilişkin kategorilerin nasıl belirlendiği açıklanmış, katılımcıların görüşlerine ve alıntılara yer verilmiştir.

Araştırmada içerik analiz tekniği ile betimlenenin ötesinde gözlenen sonuçlardan hareketle anlamın kavranmasına odaklanılmıştır. Çalışmanın konusu itibarıyla sosyal medyadaki SY hesaplarındaki verilerin incelenmesi esas alınmış, literatürde benzer bir çalışmaya rastlanılmadığından elde edilen verilerle tema ve kodlamalar yapılmıştır. Araştırma alanının yeni olmasından dolayı hem dünyada hem de ülkemizde yaygın kullanılan Instagram uygulamasındaki SY hesapları içerik analizi yoluyla incelenmiştir.

Instagram ağında yer alan SY Hareketi'ne araştırmacının kişisel hesabı aracılığıyla erişim sağlanmış, temel odağı oluşturan çevrimiçi dini ritüeller araştırmanın doğal ortamında incelenmiş ve analiz edilmiştir. İçerik analizi için veriler, 1 Temmuz 2020 - 16 Temmuz 2023 tarihleri arasındaki literatür taraması ile çevrimiçi meditasyon deneyiminden elde edilmiştir. Ayrıca gözlem yoluyla belirlenen anahtar kelimeler aracılığıyla Instagram arama motoru kullanılarak da veriler toplanmıştır. İlk aşamada 1096 iletiden oluşan bir veritabanı hazırlanmış, kodlama sürecinde aynı iletinin SY Hareketi'nin diğer hesaplarında tekrar paylaşılmış olmasından dolayı 536 ileti veri tabanından çıkartılmış ve nihayet 560 iletinin verileri analize tabi tutulmuştur.

3.1.2. İlgili Araştırmalar

Araştırma konusu ile ilgili ulusal ve uluslararası yayınlara dair Literatürdeki doktora tezi, makale ve kitap gibi çalışmalar, medya ve din ilişkisine dair bakış açısı oluşturmaktadır. Bu kapsamda Özkan (2006) *Kıyamet Tarikatları- Yeni Dini Hareketler* adlı eserinde üç temel bölümde YDH'leri ele almış, ortaya çıkış sebepleri, geleneksel dünya dinleri ve yeni dini hareketlerin farkına, YDH'lerin temel karakteristiklerine, ilgili kavramlara, bazı ezoterik yeni dini hareketler ve dünya görüşleri başlıklarına yer

vermiştir. Özkan eserinde araştırma grubu SY Hareketinin Türkiye’de çok fazla tanınarak hızlı bir şekilde ülke genelinde şubeler açarak büyüdüğüne işaret etmiştir.

Derin (2011) *Sahaja Yoga: İçeriği, Amacı, Türkiye’de Faaliyetleri* adlı yüksek lisans tez çalışmasında, SY’nin YDH ile ilişkisini; ortaya çıkışı, gelişimi, kavramları, uygulama şekilleri gibi bölümlerle desteklemiştir. Bu çalışmanın SY Hareketi ve meditasyonuna ilişkin kapsamlı bir araştırma olduğu ancak alan araştırması açısından yüzeysel kaldığı değerlendirilmektedir.

Sevinç (2014) *Türkiye’de Dini Rekabet ve Spiritüel Özün Seküler Form Üzerinden Mücadelesi: Sahaja Yoga Örneği* adlı çalışmasında, dini grup ve hareketlerin son dönemlerde artışına dikkat çekmiş, spiritüel özü seküler formda sunarak modern örgütlemeyi inşa eden SY Hareketi’ni; Türkiye’deki mücadelesi bağlamında tartışmıştır. Bu makalede SY’nin YDH olduğuna dair değerlendirmeler, SY’yi Sağlıklı Yaşam Derneği olarak örneklendiren bakış açısıyla araştırmamıza katkı sunmuştur. Ayrıca SY’nin Turan ve Sancar (2020) editörlüğünde *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi* adlı kitapta YDH olarak ele alınması, çalışmanın teorik ve uygulama bölümünü desteklemiştir.

Dereli (2020) *Sanala Veda: Sosyal Medya ve Dönüşen Dindarlık* adlı çevrimiçi çevrimdışı dünyaların birbirinden ayırtılamayacağını öne süren çalışmasında, siber etnografik gözlemle sosyal medya platformlarında dini içerikli paylaşım yapan 44 kişi ile görüşmüştür. Nitel yöntem uygulanan çalışmada iki kategori altında 14 temanın analiz edilmesiyle sosyal medya kullanıcılarının çevrimiçi ortamlarda dini yaşantılarını ne ölçüde yansıttıklarına odaklanılmıştır. Ayrıca Küçükural, Cengiz ve Gür (2021) *Türkiye’de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.* adlı çalışmasında, spiritüel ortamları ziyaret ederek katılımcı gözlemlerle desteklenen, spiritüel etkinliklerde bulunan gruplar yakından gözlemlenmiştir. Çevrimiçi anket ile

araştırma bulguları nicel verilerle desteklenmiştir. Bahsi geçen iki çalışma, araştırmamızın çevrimiçi dini yönelimler kısmına katkı sağlamıştır.

Pınarbaşı (2021) *New Age Uygulamalarının/İnançlarının Bir Yansıması olarak Astroloji ve Facebook'ta Kullanımının Betimsel Analizi* adlı çalışmada, bir yıllık dönemde Facebook sosyal medya uygulamasının astroloji sayfalarında yer alan iletilerden seçilen anahtar kelimelerden hareketle 542 adet paylaşım belirlenmiş ve bu paylaşımlara içerik analizi uygulamıştır. Katılımcı gözlem ve derinlemesine görüşme ile değerlendirilen bu araştırma, çalışmamızın betimsel analizine katkı sağlamıştır. Bu çalışma, ayrıca ülkemizde YDH ve yeniçağ inanışlarına ilişkin sosyal medya platformunda betimsel analizin ilk temsillerinden biri olarak da bakış açısı sunmuştur. Ancak son dönemlerde bu araştırmada olduğu gibi Instagram iletileri üzerinden tematik ve betimsel analize yönelik bir içerik bulunmamaktadır.

Albayrak (2021) *Adana'da Uzak Doğu Kökenli Dini ve Felsefi İnanışların İzdüşümleri: Sahaja Yoga ve Reiki Örneği* adlı çalışmada SY ve Reiki'ye dair Adana ilindeki uygulamaları yüzyüze görüşmelerle ele almıştır. Bu çalışmada SY grubuna YDH denilmesinin bir yargı olabileceği ifade edilmiş; ayrıca SY'nin Tanrı adına konuşan bir din adamı sınıfının olmadığı, kutsal bir metne sahip olunmadığı, kendilerini şifacı görmelerinden dolayı dinlerden farklılıklarını ortaya koyan egzotik bir teknik olduğu belirtilmiştir.

Gülbüz ve Aygöl (2021) *Aranıştan Uyanışa Şifadan Estetiğe Yeniçağ İnanışları* adlı makalesinde, yoga, meditasyon, reiki, biyoenerji, hipnoz ve accessbars gibi yeniçağ inanışlarına yönelen 24 kişi ile derinlemesine görüşme gerçekleştirmiş, elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizi yöntemi kullanmıştır. Bireylerin dini inanç ve anlam dünyalarını şekillendirmede yeniçağ inanışlarından yararlandıklarına temas ederek, bu inanışlara katılım sağlamada etkili olan faktörler, sosyokültürel etkileşimler,

gündelik rutinler, psiko-sosyal sebepler, alternatif inanç sistemleri olarak belirlenmiştir. Ayrıca aynı yazarların *Google Play Store'daki Türkiye Kaynaklı İslami Mobil Uygulamalar* (2022) adlı çalışmasında, 724 adet mobil uygulama üzerinde nitel analiz yapılmış, sonuç olarak dini bilgi ve pratiklerin dijital platformlara taşındığı belirlenmiştir. Tematik bir şekilde analiz edilen bu çalışma araştırmanın metodoloji bölümüne katkı sağlamıştır.

Kaplan *Medyatikleşen Din Sosyal Medya ve Dini İletişim* adlı (2024) çalışmasında, Türkiye'de sosyal medya kullanıcısı üniversite öğrencileri ve içerik üreticilerinin görüşleri doğrultusunda dini iletişimin sosyal medyadaki medyatikleşme süreci araştırılmıştır. Bulgular çevrimiçi ortamda yapılan görüşmelerin betimsel analizi yoluyla elde edilmiştir. Literatür taramasında örneklendirilen çalışmalar araştırmanın yöntem kısmını desteklemiştir.

Uluslararası yayınlara dair literatür taramasında dikkat çekici bir örnek olarak Wagner (2013) tarafından gerçekleştirilen *You Are What You Install: Religious Authenticity and Identity in Mobile Apps* başlıklı çalışmada (Campbell ve Kyong vd., 2014: 157), dini deneyime ve kimlik oluşumuna odaklanarak İtunes mağazası dini mobil uygulamalarının dua, ritüel, kutsal metin, sosyal medya, kendini ifade etme ve odaklanma/meditasyon gibi (Piancenza, 2013: 47) altı kategorisinin öne çıkartıldığı görülmektedir. Wagner'in bu çalışması, ilgili literatürdeki öncü çalışmalardan biri olarak araştırmamıza katkıda bulunmuştur.

Campbell (vd., 2014) *There's Religious App for That a Frame Work for Studying Religious Mobile Applications* adlı makalesinde, dini odaklı çalışmalara yeni bir metodolojik yaklaşım sunmaktadır. Çalışmada itunes uygulama mağazasında bulunan 488 dini mobil uygulamaya odaklanılmıştır. Dini uygulamalara ilişkin veri toplama tekniğinde genel araştırma stratejisi kullanılmıştır. İtunes uygulamasında din, maneviyat,

dini uygulamalar ve din gibi terimler kullanılmıştır. Uygulamanın işlevini ve amacını tanımlamak için kategoriler oluşturulmuş, 11 tipoloji ele alınmış ve 5 büyük dünya dini (İslam, Yahudilik, Budizm, Hristiyanlık, Hinduzim) üzerinde incelemeler yapılmıştır.

Çevrimiçi dünyada ezoterik bir uygulama olarak keşfedilen Cheruvallil ve Shakkaur (2016), *Online Sufism: Methodological Thoughtys on Researching Esoteric Islam in an Online Context* adlı araştırmasında, çevrimiçi sufi tartışma forumuna katılanları, söylemleri ve sufi uygulamalarının etkisini netnografik gözlemle incelemiştir.

Bainbridge (2016)'ın *Online Ethnographic Research Avatars in Virtual Worlds* adlı makalesinde, World of Warcraft (WOW) uygulamasının; dinle ilişkili katedral, şaman ve avatar gibi çevrimiçi imkanlarıyla sanal dünyada sınırların ötesinde bir uygulama olduğu belirtilmektedir. Scheifinger (2016) ise, *Studying 'Dijital Hinduism'* başlıklı makalesinde geleneksel pujaya kıyasla çevrimiçi pujanın yaygınlaştığını belirterek, çevrimiçi tapınak ziyareti ve çevrimiçi meditasyon uygulamalarını ele almaktadır.

Altawil (2022), *Digitalizing Religion in the Age of COVID-19: A Uses and Gratifications Perspective* adlı çevrimiçi dini alışkanlıklar hakkındaki çalışmasında, karma yönteme dayalı bir analiz gerçekleştirmiştir. Covid-19 salgınının ortasında dini hizmetlerin çoğu sanal ortama taşındığı için 2021 yılında küçük bir müslüman topluluk ile yarı yapılandırılmış çevrimiçi derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Müslümanların dini dijital medya kullanımlarını ortaya çıkaran bu çalışma, dijitalleşmenin uzun vadeli etkilerini ve pandemi sonrası din olgusunu analiz etmiştir. Bu örneklerde görüldüğü gibi çevrimiçi dünyada dinin her türlü versiyonu oluşturulmakta ve bireylere kolayca erişim sağlayabileceği uygulamalar geliştirilmektedir.

3.1.3. Katılımcı Gözlem

Araştırmanın başlangıcında çalışma grubuna yönelik derinlemesine görüşmeler yapılması planlanmış ve bu amaçla görüşme soruları hazırlanmıştır. Fakat grubun görüşmeyi kabul etmemesinden dolayı araştırma, büyük oranda çevrimiçi katılımlı gözlemden edinilen bilgiler ile sosyal medya uygulaması olan Instagram iletilerinden toplanan verilerden oluşmaktadır. Katılımlı gözlem çalışmaları kapsamında araştırmacının kendisinin de yogi olarak yer aldığı çevrimiçi meditasyon eğitimlerinden elde edilen veriler çözümlenmiştir. İlk katılımlı gözlem 2019 yılında Antalya Sağlıklı Yaşam Derneği'nde yapılmıştır. İlk meditasyon dersinde hint çayı ikram edilmiş ve tuzlu su meditasyonu yapılmıştır. Derneğe katılım sayısı değişkenlik göstermekte olup, Salı, Perşembe ve Cumartesi belirli saatlerde açıktır. Derneğe dört hafta katılım sağlanmış, katılanların sayı azlığı, meditasyon dışında konuşmaması araştırma için yetersiz görülmüştür. 2020 yılı Mart ayında dünyada ve ülkemizde yaşanan Covid-19 pandemisinden dolayı ücretsiz Zoom uygulaması yoluyla İstanbul Serinesinti Meditasyon Evi'nde düzenlenen çevrimiçi meditasyona katılım sağlanmıştır. Bir aylık temel SY Hareketi aydınlanma eğitimi alınmış, gruba katılım sayısı 18-22 kişi olarak değişiklik göstermiştir. Grupta yer alan katılımcıları mesleki statü ve eğitim seviyelerine bakıldığında doktor, hemşire, diyetisyen oldukları gözlemlenmiştir. Gruba katılımda mesleki statü etkisine yönelik etki gözlemlenmiş, sadece sağlık boyutu ile SY Hareketi'ne katıldıkları ifade edilmiştir. Evde Sahaja Yoga adlı Whatsapp grubu bilgilendirme amaçlı kurulmuştur. Bu grupta liderlerden biri K3 (erkek/ mühendis), her hafta SY Hareketi'nin meditasyon tekniklerini anlatmış, aydınlanmasını alanları üst grubuna davet etmiştir. Puja olarak nitelendirdikleri bu üst gruba aydınlanmasını alan, gerçek yogi olmaya hazır bir kişiler belirlenmiş, bu gruba katılım 27 Temmuz 2020 - 2 Haziran 2021 tarihleri arasında bir yıl süre ile devam etmiştir. Gruba ilk katılım sağlandığında tanışma toplantısı Salı saat 21.00'da K8 (erkek/ yönetici) ile gerçekleşmiştir. Yaklaşık bir saat boyunca katılımcılar

kişisel, mesleki bilgilerini, hangi şehirden katılım sağladıklarını, SY Hareketi ile nasıl tanıştıklarını ve neden bu toplantıda yer aldıklarını ifade etmiştir. Son bir saatte SY meditasyonuna dair katılımcıların bilgisine ve beklentilerine yer verilmiştir. Grup ile uygulanan meditasyonda Zoom uygulamasında video konferans olması ve etik illkelerden dolayı herhangi bir kayıt alınmamıştır. Grup içi etkileşimin sınırlı olmasındna dolayı dışarıda görüşme talep edilmemiştir. Bir yıl katılımlı gözlemden sonra grup eğitimi tamamlanmış, bu süreçteki gözlem ve izlenimler not alınmış, tema oluşturmaya katkı sağlamıştır. Araştırmanın ek bölümünde katılımlı gözlem deneyimi hikayeleştirilmiştir.

3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmada SY Hareketi'nin sosyal ağlarda ve medyada yer alış biçimleri gözlemlenmiş ve veriler üzerinde gerçekleştirilen içerik analizi Instagramda SY Hareketi'ne ait iki hesapta yer alan iletilerle sınırlandırılmıştır. İçerik analizi 1 Temmuz 2020 - 16 Temmuz 2023 tarihleri arasında paylaşılan 560 gönderi ile sınırlandırılmıştır. Buradaki amaç zamana bağlı olarak pandemi ve sonrası değişimleri takip eden üç yılın incelenmesini araştırma kapsamına almaktır.

Çalışmanın örnekleme amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Dinin dijimetinsel yorumu için sosyal medya paylaşım sitesi Instagram'ın arama motoruna "sahajayoga" yazılarak arama sonucunda çıkan hesaplar incelenmiştir. Sadece Türkiye'de aktif olarak kullanılan iki hesaptan 560 iletiye, çevrimiçi Zoom meditasyon deneyiminde katılımlı gözlemden edinilen bilgiler de göz önünde bulundurularak içerik analizi uygulanmıştır. Söz konusu 560 ileti araştırmacı tarafından çevrimiçi katılımlı gözlem ve meditasyon deneyimi, gözlem süreçleri ve literatür taramasında elde edilen anahtar kelimeler üzerinden tarama sonucunda seçilmiştir. Seçilen 560 ileti 10 tema altında kendi içlerinde anlamsal ilişki kurularak sınıflandırılmıştır. Bu bağlamda iletiler kelime, cümle gibi anlamlı bölüm ve fotoğraf paylaşımları bağlamında belirli kategoriler

altında kodlanmış, söylemlerine göre ayrıışan belirli temalar altında analiz edilmiştir. Bu iletiler word ortamında aktarılmış, çevrimiçi meditasyonda tutulan katılımlı gözlem notları ile temalar elde edilmiştir. Çalışmanın geçerliliği ve güvenilirliğinde birden fazla veri toplama yöntemi kullanılmış ancak sosyal medya hesaplarını ifşa edecek hiçbir görsele yer verilmemiş, sadece sosyal medya hesap isimleri kullanılmıştır. Araştırmanın ekler bölümünde ise SY Hareketi'nin çevrimiçi meditasyonunda paylaşılan görsellere yer verilmiştir.

Araştırma evreninin belirlenmesinde kullanılan anahtar kelimeler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Araştırma Evrenini Belirlemede Kullanılan Anahtar Kelimeler (A-Z)

Affedilmek	Çakra	Huzur	Saf Bilgi	Şefkat
Anı deneyimleme	Denge	İlahi sevgi	Saf ruh	Tanrı'yla Birleşme
Aydınlanma	Düşüncesiz Farkındalık	Kolektif	Saygı	Teslimiyet
Bilgelik	Ego	Kundalini	Serin Esinti	Toprak Anne
Bütünleşme	Guru	Masumiyet	Sevgi	Ücretsiz Deneyim
Çevrimiçi Meditasyon	İç huzur	Arayış	Özbenlik	Yaratıcılık
Cömertlik	Vibrasyon	Tatminkar	Sabır	Sessize almak

Araştırma sürecinde dünyada ve ülkemizde yoğunlukla yaşanan pandemi nedeniyle meditasyonlar çevrimiçi Zoom programı üzerinden düzenlenmiştir. Bu süreçte derinlemesine görüşme yapmak için katılımcılardan izin talebinde bulunulmuş ancak izin

alınmadığından, çevrimiçi meditasyonda katılımcıların SY'ya dair düşüncelerine yer verilmiştir.

Çevrimiçi meditasyona katılanların demografik bilgileri bazı katılımcıların ilk tanışma toplantısında sunmuş oldukları bilgilerdir. Katılımcılar 30-56 yaş aralığında olmakla birlikte, 2 erkek ve 7 kadından oluşmaktadır. Katılımcıların çoğu kadın olup, avukat, hemşire, diyetisyen ve doktor gibi mesleklere sahiptir. Katılımcıların iyileşme, şifa bulmaya yönelik katılım sağladıkları mesleki statülerinden anlaşılmaktadır. Ayrıca grubun iki lideri erkek olup, İstanbul'daki meditasyon evinin ve çevrimiçi platformların kontrolünü sağlamaktadır. Liderlerin cinsiyetlerinin erkek olması, SY liderinin kadın olması anaerkil, feminist bir yapılanmanın devam etmediğini göstermektedir. SY Hareketi'nde lidere bağlılık önemli olduğu için cinsiyet etken bir faktör olarak görülmemektedir.

Çalışmada çevrimiçi Zoom uygulamasında meditasyona katılan katılımcıların görüşleri anlam, tutarlılık, görüşülen kişilerin gizliliği ilkesi dikkate alınarak katılımcılar K1, K2, K3... şeklinde kodlanmıştır. Araştırma örneklemini Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Araştırma Örneklemini

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Meslek	Şehir
K1	Kadın	30	Diyetisyen	İstanbul
K2	Kadın	35	Öğretmen	Mersin
K3	Erkek	50	Mühendis	İstanbul
K4	Kadın	37	Hemşire	İstanbul
K5	Kadın	52	Doktor	İstanbul
K6	Kadın	40	Öğretmen	Mersin
K7	Kadın	42	Öğretmen	Aydın
K8	Erkek	56	Yönetici	İstanbul
K9	Kadın	45	Avukat	Kocaeli

3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

SY Hareketi'nin çevrimiçi dini yönelimleri, İstanbul Serin Esinti Meditasyon Evi'nin 2020-2021 yıllarında Zoom uygulamasında çevrimiçi meditasyona dair katılımlı gözlem ve Instagramda yer alan SY grupları, gönderileri kategorilendirme ve değerlendirme verileri ile sınırlıdır. Esasen derinlemesine görüşme temelinde çevrimdışı verileri de içeren bir çalışma planlanmış ancak pandemi ve post pandemi döneminde yaşanan olumsuzlukların yanında, grubun görüşmeyi kabul etmemesi nedeniyle araştırmanın seyri zorunlu olarak değişmiştir. Derinlemesine görüşme SY Hareketi'ne nasıl katılım sağlandığına yönelik olması, din veya dindarlığa yönelik unsurlara yer verilmemesine rağmen katılımcılar görüşmeyi kabul etmemiştir. Herkese açık bir erişim sunan SY Hareketi'nin gizil özelliklere sahip olduğu anlaşılmıştır. SY Hareketi ile iletişimin sadece Zoom uygulaması üzerinden sağlanması, pandemi süreci, grup içi etkileşimin sınırlı olması, herkesin farklı illerden katılım sağlaması, gruba katılanların seküler dünya görüşleri vb. durumlardan dolayı bireylerle ayrı ortam veya platformda iletişime geçilmemiştir. Bu nedenle SY Hareketi'ne katılan katılımcılarla dışarıda bir görüşme planlanmamış ve yapılmamıştır. Dolayısıyla araştırma, büyük oranda çevrimiçi katılımlı gözlemden edinilen bilgiler ile sosyal medya uygulaması olan Instagram iletilerinden toplanan verilerden oluşmaktadır. Dolayısıyla çalışma çevrimiçi Zoom programında katılan 18 katılımcıdan aktif olan ve yorumlarını paylaşan 9 katılımcı ile sınırlandırılmıştır. Çevrimiçi meditasyon deneyimine katılan bireylerin her hafta düzenli katılamaması ve görüş belirtmemesinden dolayı genel görüşlerde notlar alınmıştır. Bu notlar, içerik analizinde tema ve kodlamaların oluşturulmasına yardımcı olmuştur.

3.4. Veri Toplama Teknikleri

Nitel araştırmalarda kullanılan veri toplama teknikleri gözlem ve metin incelemesidir. Literatüre dayalı temel odağımız olan çevrimiçi yönelimler, çalışmanın başından sonuna kadar gözlemlenmiştir. Burada hesap isimleri, iletilerde yer alan kavramlar, hesaplarda yapılan paylaşımlar nitel katılımlı gözlemin odağını oluşturmuştur.

Kategorik kodlamanın yanı sıra oluşturulan veri tabanında iletilerin; içerdiği anahtar kelime, sayfa tanıtımı, SY hesaplarının takipçi ve gönderi sayısı, sık tekrar eden anahtar kelimelerin kelime bulutu ve aylık ileti dağılımı gibi veriler kayda alınmıştır. Veri tabanının belirlenmesinde SY Hareketi'nin sahayogameditasyonu ve sahayogaturkiye adlı Instagram hesaplarında 560 iletide yer alan görsel ve metinler incelenmiş sık geçen kavramlar manuel olarak Microsoft Word'de not edilmiş, çevrimiçi meditasyonda yer verilen kavramlarla karşılaştırılmıştır. Çevrimiçi meditasyonda alınan notlar ve katılımlı gözlem deneyimi hikayeleştirilerek araştırmanın ek bölümünde yer verilmiştir. Microsoft Excel programına yapılan veri girişleri ve kodlama sonrasında çapraz sorgulamalar ve veri kontrolü gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri üzerinde frekans analizi yapılmış ve Microsoft Excel'de grafikler oluşturulmuştur. Tema ve kodlamaya yardımcı Instagram iletilerinde geçen anahtar kelimeler Wordclouds kelime bulutu aracıyla oluşturulmuştur. İçerik çözümlemesi, kodlama ve temalar manuel olarak Microsoft Word'e aktarılmış ve Excel programında tablolastırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL MEDYA, YENİ DİNİ HAREKETLER VE SAHAJA YOGA

1. Yeni Medya ve Din İlişkisi

Günümüz iletişimde, özellikle kitle iletişim araçlarının etkinliğinin giderek artması ile internet ve sayısal teknolojilerin ürünü olan yeni medyayla beraber toplumsal bir dönüşüm yaşanmaya başlamıştır (Kırık, 2017: 232). Kitle iletişiminin temel unsuru olan medya, bireyler arası karşılıklı etkileşimi sağlayan bir araçtır. Yeni medya ise, kitle iletişim araçlarının uzantısı olmakla birlikte teknolojik anlamda yaşadığı dönüşümlerle veri, ses, görüntü gibi farklı iletişim biçimlerini tek bir şebeke içinde bütünleştiren dijital medya etkileşimli bir enformasyon aracı haline gelmiştir (Girgin, 2018: 214).

Dijital teknoloji üzerine kurulu olan yeni medya, dünyanın herhangi bir yerindeki bilgiye ulaşma imkanı sağlayan, toplumsal ilişkileri ve insan hayatını sosyal, ekonomik ve kültürel olarak (Faimau, 2018: 2) düzenleyen ağ toplumu olarak tanımlanmaktadır. World Wide Web ile kuşatılan web 1.0, 2.0, 3.0 ve web 4.0'ı temsil eden ağ toplumu bilgiye hızlı ulaşmaları bakımından toplumlar arası etkileşimi hızlandırmış, bu süreçte din ve dine yönelik bakış açısı da değişmiştir (Özdemir, 2023: 45-46). Başlangıçta sınırlı olan iletişimin artık sınırsız olmaya başladığı süreci ifade eden yeni medya (Tajuddin vd., 2024: 3), yayın faaliyetlerinde din faktörünü göz ardı etmemesi, dini mesajın bireylere aktarımı için kitle iletişim araçlarının kullanılması gibi dinin dijital ortamlardaki mevcudiyetini doğurmuştur.

Dinlerin ortaya çıkışı ve varlığını sürdürmesi mevcut ve yeni iletişim araçlarından yararlanan eylemler üzerine kurulmuştur. Din ve medya ilişkisi 20. yüzyılın ikinci yarısında tanımlanmış olsa da, söz konusu iletişimin yakın tarihli ilk izleri daha eski zamanlara kadar uzanmakta olup 15. yüzyıl ile tarihlendirilmektedir (Kaplan, 2024: 77).

Din ve medya arasında mevcut etkileşim matbaa, gazete, radyo, televizyon, sinema ve internet (yeni medya) gibi araçlarla ortaya çıkmıştır (Yenen, 2012: 426). Matbaacılıkta karşı reformasyon ve dini gelişimler, seküler Amerikan yayıncılığı, 1950’lerde radyo vaizliği, 1970’lerde dini temelli televizyon ağı olarak teleevanjelizm (Hoover, 2012: 149-154) gibi medya araçları dini tecrübe ve pratiklerin bileşenleri olarak karşımıza çıkmıştır.

Belirli ortak unsurların paylaşıldığı süreci ifade eden iletişim kavramı, dinlerin ortaya çıkışı ve varlığını devam ettirmesi ile bağlantılıdır (Yenen, 2012: 423). Dinlerin matbaadan, radyoya, televizyondan internete kadar bütün iletişim araçları ile etkileşimde bulunduğu bilinmektedir (Haberli, 2022: 389). İletişimin, birey ve topluma yönelik tutum, toplumsallaşma, kültürel aktarım görevleri olduğu gibi din olgusuna ilişkin de işlevleri bulunmaktadır. Çünkü dinlerin mesajının toplumsal yapıya aktarımı önemlidir. Dini iletilerin kitlelere ulaştırılması için kitle iletişim araçları modern bir sosyalizasyon görevi görmektedir (Arslan, 2016: 9-10). Yazılı, sesli, görüntülü araçları temsil eden kitle iletişimi (Yenen, 2012: 426), sosyal, kültürel, siyasal alanlarda etkili olduğu gibi din alanında da açılımlara zemin oluşturmaktadır. Özetle dinler dini bilgi ve evrensel mesajlarını bireylere iletebilmek için kitle iletişim araçlarını kullanmaktadır (Küçükcan, 2005: 211).

Sosyal medya platformları, dine inanan insanların inanışlarını sergileyebileceği iletişim ortamları sunmaktadır. 1960’lı yıllarda ortaya çıkan internet aracılığıyla geniş kitlelere dini mesajların ulaştırılması, medya ve din arasında ilişkinin varlığını (Ülger, 2007: 42) göstermektedir. Sosyal medya ve din arasındaki ilişki dinlerin varlığını sürdürebilmesinin yeni iletişim biçimlerine uyum sağladığının göstergesidir. Böylece medya, günümüz din anlayışını tanımlayan dua, inanç, ritüel gibi dini pratiklerin, nesnelerin (sembollerin) oluşturulması, çerçevelenmesi ve dolanıma girmesini sağlamaktadır (Haberli, 2022: 389). Bu dolanımda medya ve kitle iletişim araçları farklı

inanç ve yönelimler hakkında ayrıntılı bilgi alma, haberdar olma, istedikleri an ulaşabilme gibi hususlarda dini bilginin kitleselleşmesine imkan vermektedir (Arslan, 2016: 16).

Kendi toplumlarının ve başkalarının kurtuluşu için dini tanıtan grup ya da hareketler, yeni medyanın inananlar tarafından dini amaçlar için kullanılmasını Tanrı'nın bir armağanı olarak görmekte, bu nedenle medyayı benimseme gereği duymaktadır (Scannel, 2016: 5). Dinin medyada yer alması, insanların Tanrı tarafından özgürlüklerinin ve yaratıcılıklarının uygulanması yoluyla doğal dünyanın dönüştürülmeye çalışıldığı kültürel bir faaliyet olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla medya ve dinin birarada olması Tanrının pratik amaçlar için yaratımı olarak ifade edilmektedir. Teknolojiye yapılan bu teolojik atıf, teknolojinin aynı zamanda her iki insan ilişkisini kucaklayan basitçe yaratılmış eserlerden daha fazlası ya da Lan Barbour'un teknoloji savunmasında 'organize bilginin siparişe göre pratik görevlere uyarlanması' olarak vurgulanmaktadır (Garner, 2022: 268). Bu savunma insanların kutsal ile olan ilişkisini belirleme, sosyal anlam ifade etme, sembollerini üretip yorumlama bakımından medya ve dinin birbiriyle örtüşen kavramlar olduğunu göstermektedir. Tüm bunlardan hareketle dinlerin nüfuz alanlarını genişletmek, sosyalleşmek ve takipçilerine ulaşmak için medyayı kullandığı (Haberli, 2022: 389) anlaşılmaktadır.

İnsan hayatında kültürel ve toplumsal alanda etkili olan medya ve din, gelişen teknolojiyle birlikte dijital mecrada iletişim aracı olarak kullanılmaktadır. Dinler dijital mecrada iletişim teknolojilerinde dini tecrübe ve pratiklerine yer vermektedir. Bu bağlamda dinlerin organize olmuş halleri (spiritüel web siteleri, radyo seremonileri) ve elementleri (ritüel, derin hisler, inanç ve birlikler) medya yoluyla tecrübe edilmektedir. Postman medyada yer alan dini tecrübe ve pratikleri kutsal bir kavramın materyalist bir ritüele dönüştürülmesi (Hosseini, 2008: 62) olarak açıklamaktadır. Bu bağlamda kutsal ve seküler arasında arabuluculuk yapan manevi teknoloji / spiritual technology (bir dua

etme, ritüelin uygulanması), (Kirby- Cusack: 2017) insanların sahip oldukları inancı, kültürü, kutsalı tanıtmak için beden, zaman ve mekana ihtiyaç kalmadan dini vecibelerin bilgisayar ve mobil, sosyal ağ uygulamaları (Haberli, 2019: 308-9) üzerinden yapıldığını göstermekte, medya ve din arasındaki bağlantıyı özetlemektedir.

Yeni medya ve din ilişkisine yönelik ilk farkındalık, 1950’li yıllarda Billy Graham ve Fulton Sheen gibi televanjelistler (Dereli, 2020: 70), tarafından dini mesajların medya ve özellikle televizyon aracılığıyla kitlelere nasıl ulaştırılacağı hakkındaki görüşleriyle oluşmuştur (Haberli, 2022: 396). Medya ve din çalışmalarında ikinci olarak 1989 James Carey tarafından *ritüel iletişimi* iletişimin izlerinin dinsel ritüel ve tutumlarda aranması gerektiği ifade edilmiştir (Haberli, 2022: 397) Üçüncü olarak 1995 yılında Greg Grieve tarafından dijital dinin doğuşunu temsil eden internetin dini cemaat bağları için bir alan (çevrimiçi Neo paganlar çalışması) olarak kullanıldığı dile getirilmiştir. Ayrıca, 1990’dan 2000’lerin ortalarına kadar Hadden ve Cowan’ın dini örgütlenmeleri veya grupları tanımlamak için siber uzay, 2000’li yılların ortalarında sanal din (Campbell ve Tsuria, 2022: 2-3) kavramını ortaya çıkarmışlardır. Helland’ın maneviyatın ağa bağlı yeni biçimlerine yaptığı sınıflandırma sistemi (çevrimiçi- çevrimdışı din) (Faimau vd., 2018:4; Cowan, 2007: 291), 2010’lu yıllarda din ve internetin dijital bağlamlarda incelenmesi Campbell tarafından üretilen *dijital din* kavramı internet, kutsalın pazarlanmasında (Haberli, 2019: 310) gelenek, hareket ve dini gruplar hakkında bilgiyi sağlayan bir araç haline gelmiştir (Cowan, 2007: 291). Dijital din kavramı medya ve din alanının kavramsal boyutu ve birbirine entegre olmasına kapı aralamıştır.

Yeni medya ve dinin birarada olması, çoğulcu yapı ve birçok inanç sisteminin dini pratiklerine interaktif ortamda yer vermektedir. Bu ortam Berger’in deyimiyle *dini geleneğin tüketici mallarına dönüştüğü ve pazarlandığı* (Berger, 2012: 241), bireysel dini tecrübeye ağırlık veren YDH, yeniçağ ve maneviyatçılık (spirituality) (Wenzel, 2012:

290-1) eklektik, çoğulcu formları oluşturmaktadır. Bu Pazar ile üç semavi din (Hristiyanlık, Yahudilik, İslamiyet) ve Doğu dinleri (Budizm ve Hinduizm), bunların yanısıra Ateizm, Mormonluk, Paganizm, Gnostisizm (Haberli, 2013: 862), gibi birçok farklı inanç sistemi medyada temsil edilmektedir. Bunlar; Hristiyan cemaat ecunet.org, sanal ortamın kilisesi god.web.org, Budizm ve Zerdüştlüğe ait budhha.net ve zarathushtra.com, hindu.net gibi siteler (Haberli, 2014:49-51), herhangi bir noktadan Yahudi Ağlama Duvarı'na dua gönderme, Kabe'yi ziyaret Sanal Hac uygulaması (Haberli, 2015: 46) gibi küresel bir iletişim ağı olan medyanın din ile olan ilişkisine de açıklık getirmektedir.

Günümüz iletişim teknolojilerinin gelişimiyle 1970'li yıllarda yeni medya kavramı, 1990'lı yıllardan sonra ise yeni medyanın farklı bir boyut kazanmasıyla beraber internetin hem hız ve erişebilirlik bakımından konumu (Yenen, 2012: 432) 2000'lerin başında dijital medyanın rutinleşmesi ve internetin ticarileşmesi ile kitle iletişim araçlarında devrim meydana getirmiştir. 2010'lara gelindiğinde Youtube, Facebook gibi etkileşimli sosyal medya uygulamaları, 2020'de Heidi Campbell'in teknolojinin dini şekillendirmesi (Garner, 2022: 272) deyimiyle video oyunlar, sanal ortamlar gibi sanal gerçeklik/virtual reality (VR) teknolojisini destekleyen alanlar (Grieve, 2022: 26), medyanın dini şekillendirdiğini ve dini olanı araç olarak kullandığını göstermektedir. 21. yüzyıldan itibaren medya ve din ilişkisine yönelik gelişmeler, dinin çevrimiçi ortamda sunumunun yanı sıra, medya ile ilişkisini ve internet çağında geçirdiği dönüşümü anlamamıza katkı sağlamaktadır.

1.1. İnternet ve Din

20. yüzyılın ilk yarısında Batı'da gelişmeye başlayan bilgisayar ve internet teknolojileri 1980'lerde world wide web (www) kısaltmasıyla her yere ulaşan ve doksanların sonunda tüm dünyayı çepeçevre saran sanal bir dünya inşa etmiştir. Sanal

dünyada etkileşim ağına dahil olan bireyler ortak görüntülü ve sesli bir iletişim biçimine dahil olmuştur (Şahin, 2019: 8). Bu süreçte 1971’de Ray Tomlinson tarafından ilk e-posta, Dave Woolley ve Douglas Brown tarafından Talkomatic, Ward Christensen tarafından CBBS (Bostancı, 2019: 29) ve 1979’da Usenet, weblog (Kaplan ve Haenlein, 2010: 60) kullanılmaya başlanmıştır. 1996’da hotmail, ilk sosyal ağ ve video sitesi Bolt.com, (Garner, 2022: 271), 1999’da Yahoo ve Msn Messsenger, 2001’de çevrimiçi açık sözlük Wikipedia (Bostancı, 2019: 29), 2003’de Myspace ve Facebook, ardından Youtube, Instagram, üç boyutlu metaverse gibi bilgisayar tabanlı simüle ortamlar “virtual worlds” (sanal dünyalar) dijital dünyada kullanıcıların artmasını sağlamıştır (Kaplan ve Haenlein, 2010: 60).

Yeni iletişim teknolojileri çağının getirdiği olanaklar, küresel ağa bağlanma, dijital CCTV ve Google Earth gibi medya sistemleri ile hızlanan dönüşüm süreci, Facebook’dan, bloglara, Twitter (X)dan Instagrama kadar yeni kamusal alanlar üretmeye devam etmektedir. Sosyal ağlar, uzak mesafeleri yakın kılan, gönderilerin kişiler ve gruplar arasında seçilebildiği, yüzyüze iletişim yerine sanal topluluklara katılım, geri besleme, çevrimiçi ve çevrimdışı işlevleriyle kullanıcılarına çoklu ortam sunmaktadır (Törenli, 2005: 155-6). Günümüzde çevrimdışı ve çevrimiçi işlevler ve herkesin kullanımına açık dijital ortamlardan dinin yararlanıp yararlanmadığı, dinin internet ile ilişkisi ve varlığı tartışılmaya devam etmektedir.

İnternetin icadı ile hayatımıza giren yeni medya araçları modern insanın hayatının vazgeçilmezi haline gelmiş, dinin fiziksel ortamdan sanal ortama transferi ne olduğundan ziyade neyin din olduğuna dair anlam arayışındaki modern bireye daha fazla yansımıştır (Maraz, 2020: 44-5). İnternet çağının sosyal inşasında kilit rol oynayan din, organize manevi inanç sistemleri anlamına gelmektedir (Campbell, 2005a: 5). Bu inanç sistemleriyle dijital dünyanın ruhsallaştırıldığı, “Tanrı tarafından yaratılmış” veya “bir

parçası” olarak tanımlandığında insanlığın yönetmeye çağrıldığı, yaratılışın bir parçası olarak kabul edildiği iddia edilmektedir (Campbell, 2005a: 8). Bu bağlamda internetin, kutsal veya maddi dünyanın bir parçası olarak düşünülürse sadece teknolojik olarak inşa edilmiş değil aynı zamanda manevi bir alan olduğu da söylenebilmektedir. Böylece internet ve din ilişkisinde inşa edilen manevi alan, Campbell’in *ağa bağlı din (networked religion)* kavramına (Campbell, 2012: 4) açıklık getirilmektedir. Burada sadece birinin diğerini etkileyip dönüştürdüğü değil karşılıklı olarak birbirini değiştirip dönüştüren bir ilişkiden bahsedilmektedir.

İnternet ve din ilişkisinde dini içeriğe sahip sayfa, portal ve siteler kurulması, dini bilgi alışverişinin bu portallar üzerinden gerçekleşmesi (Çuhadar, 2015: 201) ikisinin birbirine entegre olduğunu göstermektedir. İnternet üzerinde dini temsil eden programlar açısından dini özelliğe sahip sayısız siteden söz edilmektedir. Bunların arasında ilk ağ forumu olan dini, ahlaki ve etik sonuçlarının tartışıldığı *www.religion.net* ve çevrimiçi dini tartışmaların yer aldığı *www.use.net* adlı siteler dikkat çekmektedir. Ayrıca alt hiyerarşik kategorilerde *alt.religion*, *soc.religion*, *talk religion* gibi forumlar yer almaktadır. Bu forumlardan sonra çevrimiçi dini gruplar 1980’li yıllarda oluşturulmuş ve 1990’lı yıllarda dijital alanda çevrimiçi dini grupların sayısı artış göstermiştir. Bu artışla beraber *ecunet.org*, *buddhanet.net*, *godweb.org* gibi çevrimiçi e-posta siteleri ortaya çıkmıştır (Campbell, 2006: 4).

İnternet ve din ilişkisine yönelik dini temaların tartışıldığı ilk BBS (Bullerd Boars System) sistemi üzerinde (Dereli, 2020: 76) Rheingold’un *Virtual Community* adlı eserinde bahsi geçen *start a religion* (bir din başlat) konu başlığı altında ilk forum ORIGINS (Haberli, 2014: 41) olmuştur. 1979’da alternatif mesajlaşma sistemi olarak ortaya çıkan USENET (User’s Network), 1980’li yıllarda dini içerikli ilk tartışma grubu olan *net.religion* dini düşünce ve temalar üzerinde etkili olan haber grupları 1990’lı yıllara

kadar BBS ve USENET ağları üzerinde varlık göstermiştir. 1991 yılında dini içerikli e-posta servisine sahip sanal cemaat özelliği taşıyan ilk web siteleri ecunet.org, sanal ortamın ilk kilisesi godweb.org (Campell, 2005b: 310-11) gibi web ortamında dini temalı ilk siteler kurulmuştur. 1990'larda world wide web'in ana akıma itmesiyle birlikte (Garner, 2022: 271) internet ile ilgili sosyal manevi uygulamaların gelişimi ciddi bir şekilde fark edilmeye başlanmıştır. Son on yılda sosyal medyada Godtube.com, Second Life gibi yenilikçi ve popüler ibadet alanları oluşturulmuştur (Campbell, 2011: 232).

İnternetteki dini uygulamalar ağlar arası ortamda 1990'lara kadar öne çıkmamıştır. Bu durum bu tarihlerden sonra dini web sitelerinin yükselişi ve çeşitliliği ile kanıtlanmıştır. Rheingold BBSS'de gerçekleşen ilk dini odaklı faaliyetler, Communie Tree'nin tartışma alanında *kendi dininizi yaratın* konusu, Helland'ın usenet'in din kaynakları tartışma grubunda dine özgü ilk çevrimiçi toplulukların oluşması (Campbell ve Lövheim, 2011: 1084-5) çevrimiçi ortamda din ve maneviyat arayışı önemli ölçüde arttırmıştır (Campbell-Lövheim, 2011: 1085). Ayrıca 1996'da ise O'Leary's in *The Unknown God of the Internet, Cyberspace as Sacred Space* çalışmasının yayınlanmasından bu yana internet dini uygulayıcılar için kutsal bir alan olarak işlev görmüştür (Campbell, 2012: 3). 1990-2000'li yıllar arasında dini içeriklerin internet ortamında yer alma süreci sanal din (cyber/virtual religion) olarak (Haberli, 2019: 309-310) ifade edilmiştir.

Dinin bilgisayar teknolojisinde kullanılmasını ifade eden cyber/virtual religion) sanal din kavramı, kiliseye mail atma, çevrimiçi dua, sanal Kabe, siber mabet gibi dini inanç pratik ve tecrübeler (Dereli, 2020: 96-7) için spiritüel aktarma merkezi (Campbell, 2012:14) olarak kullanılmıştır. Günümüzde dini içerikli siteler, dini bilgiler, organizasyonlar, sunulan hizmetler (çevrimiçi kilise, meditasyon, Budist tapınaklarını

sanal ziyaret) ve çevrimiçi ibadate katılma, üye olma, takip etme gibi faaliyetlerde internetten yararlanıldığı (Vardi, 2013: 112-113) görülmektedir.

Dinin sanallaşması, çevrimiçi pratiğe dökülme süreci, internette çevrimiçi-çevrimdışı uzamdaki konumu (Gökbayrak ve Işıklı, 2021: 106), dinin farklı bir deneyimlenme alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Son yıllarda artan etkisiyle internet kullanımının birçok bireyin günlük yaşamına dahil olması, bir taraftan sosyal hayat iletişimini kolaylaştırırken, diğer taraftan çevrimiçi dini pratikler arasındaki ilişkinin araştırılmasına da yol açmaktadır (Campbell ve Lövheim, 2011: 1083). Özetle internetin gündelik hayatın merkezinde yer almasıyla insanların dini içerikleri ve bu içerikleri paylaşan grupları internet ortamında takip ettiği, dini bilgi edinme ve gruba dahil olma ihtiyacını sosyal ağlar yoluyla karşıladığı anlaşılmaktadır.

1.2. Sosyal Medya ve Din

Sosyal ağ, bireylerden oluşan ve bireyleri kendi aralarındaki çeşitli ilişki ve etkileşimlerle birbirine bağlayan bir örgü olarak açıklanmaktadır (Karcı ve Boy, 2011: 154). Başka bir ifadeyle o; bir arkadaşlık, çalışma ya da bilgi değişimine ilişkin kaynakları ve bilgiyi paylaşan insanın, kurumun biraraya gelmesi olarak tanımlanmaktadır. Sosyal ağlar, bilginin bu ağlara üye olan bireyler arasında onaylanması ve çoğalmasını sağlamaktadır (Vural ve Bat, 2010: 3356). Bireylerin sosyal ağlarda birbiriyle gerçekleştirdiği görüşme ve paylaşımlar ise sosyal medyayı oluşturmaktadır Sosyal medyada; sosyal ağ ve uygulamaları ile bu uygulamaları kullanan gruplar yer almaktadır (Kara ve Özgen, 2012: 137). İletişim ve etkileşimin yoğun olarak yaşandığı bir platform olarak sosyal medya, kullanıcılarla temas sağlayabilme, kullanıcının bir içeriği diğer kullanıcılarla paylaşabilmesi gibi imkanların sunulduğu bir alandır. Sosyal iletişim

ortamları ve ağlar bireylerin dijital uzama katılımını sağlamakta, bireyler istediği anda sanal ortamda müşterek bir alana dahil olmaktadır (Gündüz ve Engin, 2016: 45).

Günümüz modern toplumunun mühim, vazgeçilmez bir etkileşim ve iletişim aracı olan sosyal medya, bireylere, topluluklara, kitlelere günün ve yaşamın her anını, yönünü ulaştırmakta önemli bir işlev yerine getirmektedir. Dolayısıyla modern yaşamın yabancılaştırdığı ve yalnızlaştırdığı bireyler için sosyal medya yeni bir sanal sosyalleşme alanı oluşturmaktadır (Yamaç, 2020: 103-104). Sosyal medyaya dahil olma, günlük hayat ile içiçe geçen, sosyal yaşamın uzantısı haline gelen, çevrimiçi çevrimdışı alan arasında entegrasyonu sağlayan bir süreç olarak görülmektedir.

Sosyal medya, bireylere rasyonel inanç ve dünya görüşlerini paylaşma, aynı düşüncede olan bireyleri bulma ve karşılıklı iletişim sağlama olanağı tanımaktadır (Şahin, 2019: 14). Bu mecraya dahil olma, bireyin yeniliklere ayak uydurmasını sağlamakta yeni bir iletişim alanı, istediği an ve mekanda sınırsız paylaşım imkanı sunmaktadır. Zaman ve mekanda sınırsızlık internet kullanımı, sosyal medya uygulamaları ve bu uygulamalara dahil olan takipçi sayısını da artırmaktadır (Oyman, 2016: 126). Son dönemde dünya çapında takip edilen beş büyük sosyal medya platformu Facebook, Youtube, Whatsapp, Twitter ve Instagram olarak sıralanmaktadır.

Facebook; 2004 Mark Zuckerberg tarafından kurulmuş olan durum güncelleme, mesajlaşma, etkinlik, fotoğraf video paylaşımı, canlı yayın, hikaye paylaşımı, gibi birçok özelliği içeriğinde bulunduran bir uygulamadır (Tekke, 2021: 48-55). Video paylaşım uygulaması olan Youtube ise 2005 yılı Şubat ayında kurulmuş, kullanıcıların videolarını yükledikleri, abone olunabilen, kısa (shorts) içerik gibi videoların izlenip yorumlandığı (Kara, 2013: 76) son dönemlerde dini grupların da yaygın olarak görüldüğü bir platformdur.

Mobil mesajlaşma uygulaması olan Whatsapp Ocak 2010'da kurulan mobil cihazlar için geliştirilen bir uygulamadır. İlk başlarda yalnızca mobil akıllı cihazlarda kullanılabılırken daha sonra bilgisayar versiyonu whatsapp web piyasaya sürülmüş, durum güncellemesi, kanal aboneliği ile kullanıcılarının teknolojiyi amaçlarına göre şekillendirmeye olanak tanımaktadır (Rajan, 2018: 28).

2006 yılında kurulan Twitter (X) basit bir arayüze sahip, mikroblog odaklı insanlar arasında iletişim kurulmasını sağlayan anlık ileti paylaşım uygulamasıdır (Kara, 2013: 76). 2006 yılından sonra dünya çapında popülaritesi artan Twitter (X) (internet mecrasının sms'i) uygulaması (Çalışkan ve Mencik, 2015: 265) dini tema ve pratiklerin gündeme alınması bakımından da kullanılmaktadır (Tekke, 2021: 48-55).

Son dönemin popüler uygulaması Instagram; 2009 yılında Kevin Systrom tarafından check-in yapma, planlarını yayınlama ve fotoğraf paylaşımına ilişkin Burbn adlı fotoğraf paylaşım özelliğine sahip bir web uygulaması olarak tasarlanmıştır. Instagram 2012'de Android telefonlar için kullanıma sunulmuştur. Popülerlik kazandıktan sonra 2016'da Microsoft ve tablet bilgisayarlarla uyumlu hale getirilmiştir.² Fotoğraf ve kısa süreli video paylaşımları yapılabilen, özel mesajlaşma (dm), ses kaydı ve görüntülü görüşme, canlı yayın gibi özelliklerle bireylerin daha fazla tercih ettiği bir sosyal ağ olan Instagram kitleler üzerinde etkili olmakta, dini grupların çevrimiçi faaliyetlerini sürdürmesinde daha etkin kullanılmaktadır.

Günümüzde sosyal medya bir kişinin varlığının, sosyal medyayı kullanıp kullanmamasına yönelik olarak belirlendiği sosyalleşmenin en önemli göstergesi haline gelmiştir (Haberli, 2019: 308-9). Sosyal medyada varolma *yapay* yeni bir insan tipini *teflon insan* kavramını ortaya çıkarmaktadır (Çapcıoğlu, 2019). Teflon insan, “mış gibi

² “Instagram”. <https://www.investopedia.com/articles/investing/102615/story-instagram-rise-1-photo0sharing-app.asp>. (Erişim: 6 Mayıs 2024).

yapan” insandır. Sosyal medya mecralarında yaygınlaşan, kullanılan içerikler yeni kurgusal ve sanal içeriklerle bizi teflon insana dönüştürmektedir. Çapcıoğlu bu süreci teflon’un yanmaz yapışmaz özelliği gibi benzer bir nitelikte sosyal medyada insanın da başkalarıyla iletişimde içtenlik, samimiyet, empati gibi bir iletişim kurmasının, yaşanan olaylarla sahici bir ilişki kurmasının beklenmeyeceğini ifade etmektedir (Çapcıoğlu, 2022: 10). Bu sebeple sosyal medya, sosyo-mekansal düzenlemelere sahip dini uygulamalar, bireysel kullanıcının günlük dini yansımalarını paylaşabileceği, reel olmayan ilişkilerin hakim olduğu siber bir uzam anlamına gelmektedir (Haji Mohamad, 2018: 10).

Siber uzamda meydana gelen dijital iletişim, entegrasyon sağlayan küresel yerel iletişimin artmasına da sebep olmaktadır. (Marija ve Anica, 2020: 44-5). Bu iletişim, modern hayatın getirilerinin sosyal medyada ortam bulması (özgür paylaşım ortamı, interaktif olması, ucuz, kolay ve her yerden ulaşılması gibi) dini paylaşım ve gruplar için de popüler bir araç haline gelmektedir. Böylece sosyal medya dinler ve inançlar panayırı haline dönüşmektedir (Cerrah, 2019: 58).

Günümüzde dini grupların sosyal medyada yer alması kişiler arası iletişim, (içerik üretme, video, fotoğraf ve ses paylaşımı, anlık paylaşım, birbirini takip etme, bilgiye erişim sağlayan web sayfası bildirim özellikleri gibi) çeşitli dinlere mensup kullanıcıların medya araçlarını (Eskicumalı ve Kol, 2019: 14) çevrimiçi din çerçevesinde kullanmaya başlamasına neden olmuştur. Dolayısıyla sosyal medyada yer alan bireyler fiziksel ortamda gerçekleştirdikleri ritüelleri zaman ve mekana bağlı kalmaksızın internet üzerinden tecrübe etme imkanı elde etmişlerdir. Bu tecrübe web teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak şekillenmiştir (Çuhadar, 2015: 177). Bu gelişmeler kutsal alana yaklaşma biçimini veya tanrısallık anlayışını da değiştirmiştir. Maneviyat dinin yerini almış, çevrimiçi din geleneksel din anlayışının yerine geçmiştir. Hatta Stewart Hoover

dinin geçirdiği bu eğilimi “kişisel özerkliğe giden bir proje” olarak tanımlamıştır (Nastuta, 2012: 63). Dinde yaşanan bu değişikliklere yönelik 21. Yüzyılın en iyi teorisyenlerinden biri olan McLuhan sosyal medyanın (Web 2.0 ve 3.0 ve 4,5 G veya 5G gibi popüler yeni nesil teknolojiler için) kültürel ve sosyal bir ortam olarak ahlaki yönelim, ritüel, ait olma ve topluluk duygusu sağladığını (Nastuta, 2012: 64), ifade etmiştir. Bu ortamın oluşmasında bireyin sosyal medyaya erişimi ve katılımının (Cheong, 2014: 2) önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Sosyal medyaya erişim ve katılımı sağlayan paylaşım alanını din, dini inanış ve gruplar oluşturmaktadır. Dini grupların özellikle tercih ettiği ortam olan sosyal medya, hızlı ve kolay erişebilirlik özelliğiyle tercih edilmektedir. Bu bağlamda dini gruplar sosyal medyada kolay ve hızlı topluluk oluşturma, takipçi ya da taraftar bulma, görüşlerini istediği an ve zamanda paylaşabilme imkanı bulmaktadır (Yamaç, 2020: 104). Hoover bunu doğrudan din ile kişiselleştirilmiş bir arayüz ve bunu alan tüketiciler üzerinden medyanın seküler duygular üzerinde güçlü etkileri olduğunu belirtmektedir (Agarwal ve Jones, 2022: 2). Dolayısıyla din, dijital mecralarda mistik ve spiritüel arayışların yer aldığı, çağdaş fütürolojinin seküler bir dindarlığa dönüştüğü (Demir, 2022: 54-55) bir konumda yer almaktadır. Böylece dijital medya ve teknolojiler dini grupların, ibadet ve ritüellerin bir parçası haline gelmekte, adanmışlık hayatı ve dini toplulukları şekillendirmektedir. Dua ve meditasyona yardımcı olan mobil cihazlar, dijital oyunlar, 6 inçlik bir ekranda canlı yayın ve etkileşim yeteneği gibi sosyal medya aracılığıyla topluluklar halinde ibadet eden bir dijital ağı barındırmaktadır (Garner, 2022: 266).

Günümüzde dijital platformlar, çevrimiçi alanlarda tick tock gibi sanal odalar, dijital zeminler, dine ait sembol ve nesnelerle bilgilendirme aracı haline dönüşmektedir (Dağ, 2021: 177). Birçok insan için sosyal medyada günlük rutin, e-posta yazma, Google’da arama yapma, bilgi edinme, sosyal ağlarda arkadaşlıklar gibi kablosuz ağda

çevrimiçi dini faaliyetlere ve daha fazlasına entegre edilmektedir (Helland ve Kienzl, 2012: 40). Böylece insanlar ait oldukları geleneksel grupları dijital ortama taşımakta, benzer görüş ve düşüncedeki insanlarla dijital mekan üzerinde toplanarak gerçek dünyada yaptıkları eylem ve aktiviteleri gerçekleştirmekte, yaptıkları paylaşımlarla dijital dini toplulukları oluşturmaktadır (Demirci ve Türk, 2016: 5).

1.3. Sosyal Medyada Dini Topluluk, Site ve Hesaplar

İletişim teknolojileri vasıtasıyla fotoğraf ve video paylaşım siteleri, mikro bloglar, sanal yaşam simülasyonları, wikiler (Kara, 2013: 74) gibi birçok dijital ağa da dahil olunmaktadır. Günümüzde neredeyse bütün inanç sistemleri mobil ortam, web site ve uygulamalarda temsil edilmekte, bu çeşitlilik mobil dini ve internet teknolojisi uygulamalarını arttırmaktadır. Bu platformlarda kutsal metinlere erişim, meditasyon, anında dua hatırlatmaları (Youversion gibi İncil Okumaları, Minyan2 Go, App Annie vb. dua tanışma forumları, kible bulucu, dua, hac, namaz vakitleri, Holy Quran, Qible Finder, iQuran) (Menekşe, 2015: 158-163) gibi uygulama, website ve sosyal medya platformları bulunmaktadır.

İnternet, kullanıcılarını kişiselleştirilmiş yakınsama uygulamalarına yönlendiren ve çevrimiçi olarak bireyselleşmiş yaşam kalıpları yaratan bir olasılıklar pazarı sunmaktadır (Campbell, 2013: 684). O, bireylerin kutsalın peşinden gitmelerindeki arayışa siber ritüeller, sanal emanetler ve dini websiteleri gibi erişim imkanı sağlamaktadır. Dini websiteleri ve çevrimiçi gruplar insanlar için yeni seçenekler oluşturmakta, eski geleneklerin yeniden formüle edilmesi veya manevi arayış için yeni formların yaratılmasına ilişkin ortam sunmaktadır (Campbell, 2001: 1). Dini ritüelleri gerçekleştirmek, internet ile dinsel içerikleri kutsal hale getirmek, çevrimiçi ortamlarda dua, yaratılış gibi çevrimdışı dini ritüellerin uyarlanması dijital din uygulamalarına kapı aralamaktadır (Campbell, 2013: 682-3).

Çevrimiçi gruplar, site ve uygulamalar yoluyla sosyal platformlarda çevrimiçi ritüellerini devam ettirmektedir. Örneğin Hindulara ait onlinepuja.org, spiritualpuja.com web sitelerinde Hinduizm'deki puja (ibadet, dua) ritüeli Ganesha, Brahma, Vişnu, Şiva gibi tanrılara hürmet ve saygı gösterme imkanı sunulmaktadır (Haberli, 2014: 110). Hinduzim'deki geleneksel puja ritüeli de çevrimiçi puja yöntemiyle çeşitli websiteleri üzerinden dini müzik ve kutsal şarkılar yayınlayarak çevrimiçi gerçekleştirilmektedir. Çevrimiçi puja ritüeli, resmi websitesinde Varanaside Vishwanath tapınağında yapılmaktadır. Vishwanath tapınağının resmi websitesi www.shrikashivishwanath.org adresinden yayın yapmaktadır. Geleneksel çevrimdışı pujaya göre çevrimiçi puja; derin ve önemli farklı dini tecrübelerle kapı aralamaktadır (Scheifinger, 2013: 122-124). Çevrimiçi sosyal ağ ve uygulamaları kullanan çalışmamızın konusu olan SY Hareketi de Zoom uygulamasında çevrimiçi puja grubu oluşturmuş, bu grupta meditasyon esnasında mantralar söylenerek, sarod eşliğinde müzikler dinletildiği gözlemlenmiştir.

Çevrimiçi dini sağlayan websitelere bir diğer örnek www.standrewkc.org'dur. Site, dua talep formu özelliğine sahip olduğu için bireyler istedikleri zaman web sitesi ile etkileşime girerek dua gönderme talebinde bulunmaktadır. Aynı şekilde www.aic.org sitesinde insanların dua isteklerini başkalarının görmesi için çevrimiçi olarak talep sayfası karşılıklı bilgi akışını sağlamaktadır (Helland, 2005: 2-3). Ayrıca catholic.org adlı websitesinde de insanlar dua isteği gönderme olanağına sahiptir. Fakat e-posta göndermekten daha kapsamlı bir süreç olan bu sitede formun gönderilebilmesi için belirli soruların (ad, soyad, cinsiyet, siyasi parti üyelik, sorunlar, endişeler gibi) yanıtlanması gerekmektedir (Helland, 2005:7). Ayrıca ilk vaka çalışması olan usenet tartışma grubundan gelen soc. religion. shamanis adlı websitesinde çevrimiçi ritüel için düzenli bir grup toplantısı başlatılmış, gruba “Yaratılış Maneviyatı” adı verilmiştir (Helland,

2005: 9). Çalışma grubumuz olan SY’de çevrimiçi meditasyon grubu (Whatsapp, Zoom) oluşturmuş ve gruba “Evde Sahaja Yoga” adını vermiştir.

Dini ritüellerin sanal mecrada yerine getirilmesine yönelik bir diğer örnek Hristiyanlığın Pentikostalizm koludur. Pentakostalistler ruhsal yenilenme için hac ziyaretlerini Real Audio/Video teknolojiler aracılığıyla TACF websitesinde “siber cemaate el salla” şeklinde bir link vererek yerine getirmektedir. Web sitesinde yer alan linke günlük 4.000 kişinin tıkladığı tahmin edilmektedir. Siber uzay aracılığıyla gerçekleşen bu manevi seyahate katılım çevrimiçi hac yolculuğunun yeni biçimlerini kolaylaştırmıştır (Campbell, 2001: 2). Benzer şekilde kutsal mekanlara yapılan yolculuklardan olan sanal hac (*virtual pilgrimage*), simülasyon temelli kutsal mekan ziyareti olarak tanımlanmakta; uygulama ile hac yapmak isteyen insanlara sanal bir tecrübe sunulmaktadır. Ayrıca www.jerusalemwesternwall.com adlı websitesi Kudüs’e gitme imkanı bulamayanlar için hazırlanmış olup, ağlama duvarına gönderilen dua notlarını Batı Duvarı’na ulaştırmada aracılık hizmeti sunmaktadır (Haberli, 2014: 113-116). Çalışma grubumuz olan SY’nin sahajayogaportal.org³ web sitesinin de “çevrimiçi meditasyon”, “çevrimiçi yoga öğreniyorum”, “bize yazın”, “arkadaşına gönder” gibi özelliklere sahip olduğu görülmekte; bu bağlamda çevrimiçi olarak sunulan on dakikalık aydınlanma meditasyonu dikkat çekmektedir.

Sanal dünyada yukarıda bahsedilen örneklerin haricinde birçok grupta sanal dua kitapları, dini imgeler, ruhani liderlerden alıntılar, zamanlayıcı dua hatırlatmaları, dini bilgiler ve meditasyon gibi uygulamalar yer almaktadır. SY’nin çevrimiçi meditasyonlarında mantralar, dini semboller, karizmatik liderden alıntılar, çevrimiçi dua grupları (bandhan verme) gibi uygulamalarla yapılmaktadır. Sosyal ağlarda son dönemde

³ “Sahaja Yoga”.<https://www.sahajayogaportal.org/>. Erişim: 8 Mayıs 2023.

popüler olan meditasyon uygulamalarından olan Ferhan Sezer Altınçağ Şifa Teknikleri, FS Yaşam Çiçeği adlı Instagram sayfası, Altın Zambak Şifa Cenneti adlı ürünlerin yer aldığı websitesinde şifalanma çalışmaları tanıtılmaktadır. Ayrıca Hint ve paganist kültür odaklı çeşitli yoga ve meditasyon evlerinden farklı olarak (Kurt ve Demiryürek, 2021: 191), orjinal yoga sistemini savunan Maha Yoga Akif Manaf,⁴ ülkemizde toplamda 20 ilde merkezi bulunan Yoga Academy, Yoga Academy Tv, Yoga Academy Journal ile yoga faaliyet ve çalışmaları yürütmektedir.⁵ Budizm ve Hinduizmin temel öğretilerini barındıran SY Hareketi'nin Google Play Store'daki Sahaja Yoga Meditation uygulamasının yanı sıra, Whatsapp, Instagram, Facebook gibi uygulamalarda aktifliği gözlemlenmekte, wemeditate.co, sahayayogaturkiye ve serinesintisanatevi gibi Instagram hesapları (Bahadur ve Çapcıoğlu, 2021: 382) bulunmaktadır.

Sosyal medya, dinlere geleneksel medyanın sunamadığı birçok olanağı sunmakta ve inanç sistemleri dijital platformlar özelinde temsil edilmektedir. Dini içerikli sosyal medya uygulamaları, siteler, hesaplar, dini düşünce, inanç ve görüşlerin sosyal medyada yer almasına ve dini etkileşimlere olanak tanımaktadır. Dinsel alanın mobilize edilişi, sosyal medyayı kullanan bireylerin dine dair anlam dünyalarına farklı bakış açıları sunarak çevrimiçi dinin temsil alanını oluşturmaktadır.

1.4. Sosyal Medyada Dini Görünümler: Çevrimiçi Din

Dijital iletişim araçları gündelik hayatın vazgeçilmez bir parçası haline dönüşmektedir. Dijital medyada dini bilginin görünürlük kazanması, dini kurumların çevrimdışı faaliyetlerini dijital mecralara aktarabilecekleri (Çuhadar, 2021: 69; Dereli,

⁴ 1958 Bakü Azerbaycan doğumlu Akif Manaf, 1975- 80 Moskova Ekonomi Enstitüsünde ekonomi, ekonomi ve matematik dallarında yüksek lisans, 1994'de felsefe doktorasını tamamladı. "Akif Manaf". <http://www.yogaacademy.com.tr/paramahamsa-yogacarya-maha-yogi-akif-manaf.htm>. (Erişim 3 Nisan 2022).

⁵ "Akif Manaf". <http://www.yogaacademy.com.tr/paramahamsa-yogacarya-maha-yogi-akif-manaf.htm> (Erişim: 20 Nisan 2022).

2020: 89) bir uzam oluşmaktadır. Siber uzamın⁶ kutsallaştırılmasıyla (Dereli, 2020: 86), dinin ne anlama geldiğine dair toplumsal anlayış ve anlamlar çevrimiçi hale dönüşmektedir. Esasen dijital dünyada din, modern insanın anlam arayışına atıfta bulunmaktadır. Campbell, bu söyleme yönelik olarak teknoloji ve sosyal medyayı, manevi dünyanın uzantısı olarak açıklamakta, teknolojiyle meşgul olmanın maneviyatı kolaylaştırdığını (Campbell, 2005a: 10) ifade etmektedir. İnsanın arayışında teknoloji, internet ve sosyal medyanın dini tecrübeye olanak sağladığı spiritüel ortam olarak (Campbell, 2005a: 9-14) internet; dini bilgi, manevi ilişkiler ve geleneksel dini etkinlikleri çevrimiçi olarak gerçekleştirebilmeyi sağlamaktadır.

Sosyal ağlardaki dini grupların artması, dine yönelimde örnek oluşturarak çevrimiçi din kavramını tartışılır hale getirmiştir. Godtube.com, Second Life'da Hristiyan, Müslüman ve Yahudiler için ibadet yerleri, çevrimiçi ruhani hac siteleri, sanal tapınaklar ve kiliseler, Tanrı yayıncılığı gibi çevrimiçi dini toplulukların oluşması (Campbell, 2011: 232) çevrimiçi din olgusuna ilişkin tasnifi zorunlu kılmıştır. Çevrimiçi din kavramına yönelik Christopher Helland'ın çevrimdışı din (*religion online*) - çevrimiçi din (*online religion*) tipolojisinde dini grupların temsiliyetine ilişkin ikili tasnifi dikkat çekmektedir. Çevrimdışı din; dijital alanın kurum ve kişiler tarafından az ya da çok kullanılmasını, çevrimiçi din ise, dijital alanın dinileşmesini sağlamaktadır (Hoover, 2012: 162). Helland'ın bu tasnifinin çevrimdışı/çevrimiçi din kavramlarının yanı sıra, YDH ve sosyal medya-din ilişkisine yönelik de bir çerçeve oluşturduğu düşünülmektedir.

Dini bilgi ve gruplara erişimde web sitelerinin kullanılması, Helland'ın tasnifinde yer alan çevrimdışı din (*religion online*) kavramını öne çıkarmaktadır. Çevrimdışı din, iletişimin geleneksel formda (Helland, 2005: 207), tek yönlü olarak gerçekleştiği internet

⁶ Bkz. William Gibson (2023). *Neuromancer* (çev. N. Can Kantarcı), İstanbul: İthaki Yayınları.

sitesi ve portallar aracılığıyla dinlerin sunumu olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde google arama motoru, websitelerden dini bilgiye erişimi kolaylıkla sağlamaktadır. Bu bağlamda çevrimdışı din kavramı, dini organizasyonun web sitesi, blog ve benzeri alanlarda tanıtımı olarak ele alınmaktadır. Çevrimdışı din nitelemesinde; tek yönlü iletişimin olduğu, site içerisinde dini soruların e-posta yoluyla cevaplandığı, buna mukabil kullanıcıların birbiriyle etkileşime gireceği bir sanal alanın bulunmadığı ve pasif durumda olduğu bir iletişim platformundan söz edilmektedir. Bu çerçevede diyanet.gov.tr ya da vatican.va gibi siteler çevrimdışı dini tanımlayan örneklerdendir (Haberli, 2014: 61-64). Çalışma grubumuzu oluşturan SY'nin web siteleri de çevrimdışı dine örnektir. Helland sosyal medya uygulamalarında artan YDH'lerden dolayı dinin çevrimiçi hale geldiğini ve çevrimiçi dinin web.2.0 olduğunu iddia etmektedir (Campbell, 2005a: 10).

Web 2.0, 3.0 ve Endüstri 4.0'ı (Çapcıoğlu ve Anık, 2021: 31) ifade eden kavramlar da çevrimiçi dine Zemin hazırlamaktadır. Çevrimiçi din (online religion), interaktif ve kullanıcılar arasında kapsamlı dini iletişim, sanal topluluklar (*virtual communitas*) olarak tanımlanmaktadır (Helland, 2000: 219). Bu tarz kullanımlarda sitenin kendisi pasif, kullanıcılar ise aktiftir. Kullanıcılar sitenin sunduğu bilgilerle yetinmekten ziyade kurumsal otoriteden bağımsız tartışma forumları ve sohbet odaları vasıtasıyla iletişime geçip aktif olabilmektedir. İnternet teknolojisi içinde “kutsal olan” a bir kanal oluşturan çevrimiçi din, sadece çevrimiçi olarak pratiğe dökülen dine referansta bulunmaktan ziyade dijital dünya ve sanal uzamların dini pratiği nasıl biçimlendirdiğine yönelik de işaretler sunmaktadır (Eken, 2020: 35; Dereli, 2019: 89-90). Dini pratiğin biçimlendiği YDH'ler çevrimiçi din kategorisinde yer almaktadır. SY grubunun da çevrimiçi din kategorisinde yer aldığına bulgular bölümünde değinilmiştir.

Çevrimiçi din kavramını Campbell manevi toplulukla ilgili dini kimlik, manevi ağ; Brasher ise (2004) siber uzamın dini ifadeye uygun kamusal bir alan oluşturması

olarak açıklamaktadır. Bu alan ilk üç boyutlu kilise, avatarlar ile cemaatlerin dua ettiği, Second Life’ın üç boyutlu sanal dünyasında ilk sinagog, tapınakta ibadet ve ritüelleri temsil etmektedir. (Campbell ve Vitullo, 2016: 77-8). Dini pratik yapmanın ve etkileşime girmenin çevrimiçi din ile mümkün olduğu görülmektedir (Philips vd., 2019: 34). Böylece çevrimiçi din, çağdaş toplumda meydana gelen dini yaşam ve kültür dönüşümlerini internet ve sosyal ağlarla şekillendirmekte (Campbell ve Lövheim, 2011: 1087-8), akışkan dünyanın esnek doğasını temsil eden internet ve YDH’leri konu edinmektedir.

1980’lerden bu yana çevrimiçi olarak çeşitli dini gruplar ortaya çıkmıştır. Bunlara siber kiliseler (*cyber-churches*), çevrimiçi ibadetler (*online prayers*), çevrimiçi hac ziyaretleri (*online pilgrimages*), Tanrıyı bildirme (*godcasting*), Tanrı bloğu (*godblogging*) örnek olarak verilebilir. Bu örnekler dinin çevrimiçi alanda yansımalarını oluşturmaktadır (Campbell ve Vitullo: 74-5). Ayrıca hem çevrimdışı hem de çevrimiçi dini aktiviteleri yerine getiren dini web siteleri bulunmaktadır. Bunlar; belief.net, neo pagan ve wicca siteleridir (Haberli, 2014: 67). Helland çevrimiçi neo-pagan sitelerinin çevrimdışı/çevrimiçi din sağlayan wicca siteleri gibi bu temel ayrımı kapatmaya çalıştığını ifade etmektedir (Helland, 2005: 2). Türkiye’de ise çalışma grubumuz olan SY Hareketi, sahayayoga.org websitesinde çevrimiçi meditasyon ve 10 dakikalık aydınlanma videosu, çevrimdışı alanlarda ise çevrimiçi taleplere yer verildiğine dair örnek teşkil etmektedir.

Dijital medya bireyin gündelik hayatının içinde yer aldığı sürece çevrimiçi ve çevrimdışı mecralar birbirinden ayrılmamakta, çevrimiçi din, dinin çevrimdışı bağlamlardaki karşılığının yeni ya da başka formu (Dereli, 2020: 105) olarak ele alınmaktadır. Campbell çevrimiçi ve çevrimdışı uzamın ayrı dünyalar olmadığını savunmakta, siber uzamın çok mekanlı gerçeklik özelliğiyle açıklandığı

çevrimiçi/çevrimdışı yaşamın bağlantılı olduğunu ve büyük ölçüde birbirinden beslendiğini ifade etmektedir (Dereli, 2020: 107). Ayrıca Helland religion online/online religion tasnifinde çevrimiçi/çevrimdışı dini eylemleri birbirinden kesin çizgilerle ayırmamakta ve insanların çevrimdışı dünyada ne yapıyorlarsa çevrimiçi dünyada da benzerini yaptığını ifade etmektedir (Helland, 2005: 12). Esasen dijital hayatın çevrimdışı bir hayat olduğu, çevrimiçi ve çevrimdışı dünyaların arasında bir farklılık bulunmadığı öne sürülmektedir. Dijital dünyada yaşanan düalizm, çevrimiçi uzamın çevrimdışı dünyayı kapsamasını (Dereli, 2019: 92) (çevrimiçi/çevrimdışı olma durumu) ve kişinin kolektif olarak gerçekleştiremediği eylemlerini bireysel olarak çevrimiçi uzamda gerçekleştirmesini ifade etmektedir. Bu bağlamda dinsel olanla etkileşimin çevrimiçi-çevrimdışı ortamlarda devam ettiği, din ve ritüellerin siber uzamda temsili ve YDH'lerin de bu dünyaya dahil olduğu görülmektedir.

YDH'ler çevrimiçi/çevrimdışı alanlarda internet ve sosyal medya uygulamalarında varlığını sürdürmektedir. Bu varlık alanı yeniden ve sürekli üretilen, sanal ortamda özel ilişki ağları oluşturan ve Howard Rheingold'un sanal topluluk olarak ele aldığı çevrimiçi dini grupları nitelemektedir (Hutchings, 2015: 52; Şentürk, 2017: 26). Bu ağlardaki dini gruplara *yeni ruhsal arayıcı* (Dawson ve Hennebry, 2003: 270) tanımlaması yapılmaktadır. Çevrimiçi dünyada hipnoz, akupunktur, homöopati, yaşam çiçeği, eft, reiki, bioenerji ile beden şifası gibi uygulamalar gittikçe artmaktadır. Sosyal ağlar sağlıklı yaşam, huzur, bedensel memnuniyet gibi vaatler sunan çevrimiçi dini grupların artmasını ve bireyin gruplara katılımını kolaylaştırmaktadır. (Aydın, 2015: 58; Sevgi, 2011: 163; Dereli, 2020: 86; Dereli, 2021: 173).

1.5. Çevrimiçi Dini Ritüel ve Uygulamalar

Çevrimiçi din, ritüellerin yeniden şekillendiği, zaman, mekan ve coğrafya gibi fiziksel engelleri aşan bir ortam sunmaktadır (Alıcı, 2021: 64). Bu ortamda dini gruplar

ya da hareketler bireylerin sosyal hayata ve etkileşime hazırlanması için ritüellerini çevrimiçi alanlarda gerçekleştirmektedir (Barthomolew, 2019: 3-4). Medya ve din ilişkisinde pasif izleme ve dinleme imkanından interaktif bir ortama geçiş ile çevrimiçi gerçekleştirilen ritüeller internet ve sosyal medya uygulamalarında tecrübe edilmektedir (Haberli, 2014:101). Zaman içerisinde dijitalleşmeye bağlı olarak ritüeller çevrimiçi alanlarda, website, forum gibi hizmetlerin dışında Whatsapp, Skype, Zoom gibi uygulamalar aracılığıyla; örneğin canlı yayınlı meditasyona, bir düğüne, cenazeye katılım (Kaya, 2024: 28) şeklinde de kendini göstermektedir.

İnternet ve sosyal medya uygulamalarında dini ritüellerin ve çeşitli dini aktivitelerin de sıklıkla gerçekleştiği görülmektedir. Bu tür dini aktiviteler, örneğin katedral labirenti boyunca müzik, meditasyon, sanat ve medya gibi aktivitelerle alternatif ibadetleri çevrimiçi gerçekleştiren Yükselen Kilise Hareketi (Heidbrink, 2007: 180), hac hakkında görüşlerini ve deneyimlerini sunmaya, dijital hikaye anlatımı aracılığıyla hacı kimliğinin beslenmesine devam etme, sosyalleşme ve aidiyat hissini taşıyan Camino Projesi çevrimiçi ritüeller kategorisine dahil olmaktadır (Kaya, 2024: 28).

Manevi arayışlara yönelik yeni biçimler oluşturan çevrimiçi din, ritüellerle tanıştıran bireylerin kutsalın peşinden gitmelerine olanak tanımaktadır. Bu olanaklar papaya e-posta gönder seçeneği, sanal Kudüs, 24 saat ağlama duvarının canlı görüntüleri, ağlama duvarında dua etme gibi (Campbell, 2001) gelişen teknolojik yeniliklerle çeşitli dini pratik ve ritüeller, ibadetlerini dijital ortamda doğrudan ve dolaylı bir şekilde yaşatmaktadır. Teknolojik anlamda çevrimiçi dini pratiklere örnek, sesli seccade, Kuran-ı Kerim okuyan kalem, besmele çeken bardak, zikirmatik, ezan vakti pro gibi uygulamalardır (Berk ve Çetin, 2023: 256-9). Ayrıca kişisel gelişim koçları, ritüel koçları, boşanma ya da cenaze gibi ritüellerin nasıl tasarlanacağı konusunda (Hoondert ve Beek,

2019: 2) son dönemlerde ortaya çıkan popüler uzmanlar sosyal ağ ve uygulamalarda çevrimiçi ritüellerini gerçekleştirmektedir.

Türkiye’de yaygınlık gösteren şifa ve meditasyon grupları olan yaşam çiçeği ile şifalanma Ferhan Sezer Altın Çağın Şifa Teknikleri⁷, orjinal yoga sistemi (Akif Manaf) ve çalışmamıza örnek teşkil eden Sahaja Yoga, çevrimiçi dini temsil eden ve sanal dini ritüel barındıran gruplardır. Bu gruplar sosyal ağlarda aktif olduğu gibi aynı zamanda Zoom, canlı yayın (IGVT) gibi uygulamalar ile dini pratik ve ritüel hizmeti vermekte hem web sitesi hem de sanal ağ uygulamalarını kullanmaları bakımından çevrimiçi/çevrimdışı din ikiliğini sürdürmektedir.

Araştırma grubu olan SY Hareketi’ne çevrimiçi-çevrimdışı bağlamlardan gelen uygulamalar ve inançlar olarak Helland’ın çalışması⁸ örnek teşkil etmektedir. Helland’ın çalışmasında Hindu üyeler, Budist geleneklerle interneti aktif olarak kullanmakta, kutsal kaynaklara web bağlantılarıyla ulaşmakta, ritüellerin sunulduğu çevrimiçi pujalar (ibadet, dualar) düzenlemektedir. Ayrıca Budizm’in dijital temsilleri kişisel bloglarda, sosyal medya sitelerinde, kurumsal web sitelerinde, dharma konuşmaları, meditasyonlar, Buda’nın biyografisi, buddha.net de dünya Budist dizini gibi materyaller yer almaktadır. Çevrimiçi Budizm’in en ilginç örneklerinden birini hiçbir kurumsal çerçeveye sahip olmayan, ruhsal ve psikolojik kendini geliştirme egzersizine dönüşen *buddhify* ve *ReWire* gibi akıllı telefon meditasyon uygulamaları oluşturmaktadır (Piacenza, 2009: 1-3).

⁷ Bkz. Merve Bahadır ve İhsan Çapcıoğlu (2021). Dijitalleşen Dünyada Anlam Arayışı: Altınçağ Şifa Teknikleri Örneği, *TARR*, 6/4.

⁸ Geniş bilgi için bkz. Cristopher Helland, Diaspora on the Electronic Frontier: Developing Virtual Connections With Sacred Homelands. *Journal of Computer-Mediated Communication* (Special Issue on Religion and the Internet), 2007, Vol. 12, Issue: 3.

Çalışmamıza konu olan SY Hareketi'nin de 2021 yılında kurmuş olduğu *Sahaja Yoga Meditation* adlı akıllı telefon uygulaması bulunmaktadır.

Günümüzde bütün inanç sistemleri internet ve sosyal medya uygulamaları üzerinde temsil edilmekte (Haberli, 2014: 49), Hindu ve Budist bir geleneğin izlerini taşıyan SY Hareketi de, websitesi olarak internette ve sosyal ağ platformu Instagram uygulamasında yer almaktadır. Bu bağlamda çevrimdışı-çevrimiçi dini yönelimler açısından ele aldığımızda, SY Hareketi'nin websitesinde meditasyonun ve organizasyonun tanıtımının yapıldığı, hareketin liderinin hayatının ve temel kavramların açıklandığı, aydınlanma ve faaliyetleri hakkında bilgi verildiği görülmektedir. Aynı zamanda çevrimiçi dini temsil eden sosyal medya uygulamaları ile canlı yayın, ileti paylaşımı, kolektif meditasyon gibi faaliyetler de yürütülmektedir. SY Hareketi'nin çevrimiçi dini sunumu, araştırmanın uygulama bölümünde detaylı bir şekilde değerlendirilmektedir.

2. Yeni Dini Hareketler

Bu bölüm YDH'lerin kavramsal çerçevesi ile ortaya çıkışı, gelişimi ve özellikleri olarak iki başlıkta ele alınmaktadır. Muhtevası ve mahiyeti bakımından ele alınan YDH'lerin 1960'lardaki ortaya çıkışının ardından geçirdiği dönüşümün halen devam ettiği görülmektedir.

2.1. Yeni Dini Hareketlerin Kavramsal Çerçevesi ve Ortaya Çıkışı

Modern dönemde çeşitli düşünce akımlarının etkisi ile toplumsal hayatta köklü değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimler dinin giderek düşüş yaşayacağı, gerileyeceği (Kanık, 2017: 178), toplumsal hayattaki fonksiyonunu yitireceği beklentisini doğurmuştur (Uluç, 2013: 34). Modernleşmenin rasyonel düzeni savunması, kutsal ve sezgisel olanın sekülerleşme ile çözülmesi dini kurumların itibarını zayıflatarak, bireyin

dine gereksinim duymadan da öznel ve toplumsal varoluşunu devam ettirebileceği (Berger and Luckmann, 2015: 53) inancını yerleştirmiştir.

Dinde yaşanan bu değişimlere, sosyal teoriyi savunan sosyologlar farklı yorumlar getirmiştir. P. L. Berger (2012) dini tarihin bir ürünü olarak tanımlamış ve modernitenin doğurduğu yetersizlik hissinin ve din, ekonomi ve siyasal hayatın aklileştirilmesinin, modern insanı kozmos ve toplumda yurtsuz hale getirdiğini savunmuştur (Berger, 2012: 138). Aynı zamanda klasik sekülerleşmeyi yanlışlayan bir tespit olarak Luckmann (2016), *Görünmeyen Din* adlı eserinde dinin hayattan kaybolmayıp sadece şekil değiştirdiğini, geleneksel yaklaşımların modern toplumda dinin değerlendirilmesi hususunda işlev göremeyeceğini savunmuş, bilincin sekülerizasyonu ile bireysel dini yaşamın kutsal kozmos ve sosyalleşme ile devam edeceğini ifade etmiştir (Luckman, 2016: 35-6). Modern toplumda yaşanan gelişmeler dinin kolektif olarak zayıflamasına, bireysel olanla kolektif olan ilişkinin bulanıklaşmasına, bireyselliğin yoğun yaşanmasına (Arslan, 2006: 13) ve birey merkezli bir düşünceyi sistemleştiren sürecin ortaya çıkmasına (Mirza, 2018: 69-70) sebep olmuştur. Ayrıca bu gelişmeler Weber'in kastettiği bireyin dini konularda özgürce düşünme ve tartışma hakkının bulunduğu, Tanrı ile olan ilişkisinin öznellediği ve dünyanın büyüünün bozulduğu bir alan oluşmuştur (Ünal, 2011: 65). Ancak bu alanda kutsalın yok sayıldığı ve bireyin merkeze alındığı modern dünyada beklentilerin karşılanmaması, modern insanı yalnızlaştırmıştır. Yalnızlaşan insanın anlam arayışı dinin toplumsal hayattan geri çekileceği ve toplumsal işlevlerinin zayıflacağı şeklindeki seküler iddiadan dolayı artmıştır. Bu durum seküler iddianın aksine, P. L. Berger gibi ılımlı sekülerleşme (Furseth and Repstad, 2011: 157) takipçilerine göre (dünyanın kutsaldan uzaklaşmasının aksine) din yeniden canlanarak 1960'lı yıllardan sonra yükselişe geçmiş, etkin bir olgu olarak tekrar gündeme gelmiştir (Kanık, 2017: 178). Böylece sekülerleşme

sürecinde zayıflayan geleneksel, kurumsal dinin yerine yeni inanışlar (Parladır ve Özkan, 2015: 175) ve YDH'ler belirgin hale gelmiştir.

Modern dönemde insanların kutsala yönelik yeni inanışlarının popülerliği giderek artmaktadır (Mirza, 2018: 18). 1960'lı yıllardan itibaren sekülerleşmenin krize girmesiyle geleneksel dinlerin icra edemediği fonksiyonun yerini alan YDH'lerin (Şentürk, 2004: 56-8), kişiye özgü din formları (mistisizm, ezoterizm, okültizm, alternatif tıp, parapsikoloji, astroloji, mistik tecrübe) olarak modern toplumda bireylerin yaşadığı toplumsal bunalım, huzursuzluk, mutsuzluk, sahte gerçeklikler ve tatminsizlik kaynaklı (Wuthnow, 2002: 77) ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Ayrıca bireylerin yeniden kutsala sığınması ve YDH'lere katılım sağlamalarında sekülerleşen hayatın belirsiz, derin boşluğu ve sosyo-kültürel koşulların etkili olduğu düşünülmektedir. Modern dünyada dinin biçiminin ve içeriğinin özellikle maneviyatının şekillendirilmesi, maneviyat ihtiyacının vurgulanması (Clarke, 2006: 6) YDH'lere katılımı artırmakta ve dinin ya da kutsalın çoğulcu bir yapıyla varlığını sürdürdüğü görülmektedir (Bahadır ve Çapcıoğlu, 2021: 13).

YDH'leri sadece sekülerizasyon olgusu çerçevesinde açıklamak yeterli değildir (Kirman, 1999: 229). YDH'lerin ortaya çıkışı ve oluşumunda; modernizm ve postmodernizm, kayıtsızlık, yoksunluk, bireycilik, subjektivizm (hazcılık), küreselleşme, çoğulculuk ve hızlı değişimin doğrudan etkili sebepler olduğu anlaşılmaktadır (Özkan, 2008: 310-6; Güneş, 2023: 405-8). Bu çerçevede modern dünyada dinin yeniden mevcudiyetini T. Luckmann (2016) "*Görünmeyen Din*", G. Davie ise "*Ait Olmadan İnanma*" (Davie, 1994) kavramlarıyla açıklamaktadır (Gürbüz, 2020: 26). Touraine "*Modernliğin Eleştirisi*" (2000: 339) adlı eserinde, dinin parçalandığını ancak bileşenlerinin yok olmadığını, ruhunu kaybeden dünyayı yeniden şekillendirdiğini ifade etmektedir (Gürbüz, 2021: 23). Ayrıca bu durum; anlam arayışı, aşırı rasyonelleşme,

maneviyattan uzak yaşam formları, bireyselleşme, ontolojik güvensizlik (Arslan, 2006: 9), dinsel yükseliş, kutsalın geri dönüşü, dinde yeniden canlanma (Bruce, 2015: 237), dinsel köktencilik ve çoğulculuk, dinin yeniden dirilişi (Davie, 2015: 254) gibi kavramlarla (Arslan, 2015: 59-60) ele alınmaktadır. Bu, bireyin dünyasında Hanegraff'ın (1999: 152) ifadesiyle *seküler ruhsallıklar*, Kirman'ın (2010: 284) tanımıyla “*alternatif kutsallıklar ve terapi kültürleri*” gibi mistik, ezoterik ve paranormal inançlara (Arslan, 2015: 55), daha geniş bir ifadeyle YDH'lere olan ilgiyi artırmaktadır.

YDH'lere yönelik ilgi birçok düşünürün dikkatini çekmiş ve bu hareketleri tanımlama ihtiyacını doğurmuştur. YDH tanımlamalarına bakıldığında, söz konusu olguya; alternatif dini hareketler, yeni dini organizasyonlar, kült gibi (aşağılayıcı/pejoratif) anlamların atfedildiği görülmektedir. Benzer şekilde Cowan (2016: 401) YDH'leri; *yeni din, alternatif, tartışmalı oluşumlar*; Akyüz ve Çapcıoğlu (2012: 523-4) ise *mesihçi ve millenarist hareketler, yeni dindarlık biçimleri, yeni çağın dinleri ve milenyum tarikatları* olarak tanımlamaktadır. Ayrıca YDH'ler hem sekt hem kült (Cowan, 2016: 402), *yeni dinler* gibi çeşitli kavramlarla da ele alınmıştır (Kirman, 2018:15). David G. Bromley ve Douglas E. Cowan'ın “*Cults and New Religions: A Brief History*” adlı çalışmasında da kült ve mezhep terimlerinin aşağılayıcı olduğu, bu sebeple 1970'lerde Barker tarafından daha objektif ve nesnel “yeni dini hareket” kavramının ortaya atıldığı belirtilmektedir (Zeller, 2020: 38; Kanık, 2017: 180). YDH'ler; 1974'te 15-25 yaş arasındaki gençlere hitap ettikleri için *gençlik dinleri, gençlik mezhepleri* (youth religions/sect) olarak da adlandırılmıştır (Kirman, 2003: 309-310; Özkan vd., 2023: 799).

Küresel ölçekte dinsel ve ruhsal yönelimlerin yoğunlaştığı 1960'lı yıllardan itibaren sosyo-dinsel gerçeklik için *dinin yeniden kuruluşu, yeniden uyanışı, dinde yaşanan kriz* gibi nitelendirmelerde bulunmaktadır. Bu çerçevede YDH kavramına dair

zayıf kültürel ve sosyal uyum (Bromley), *sosyal marjinalleşme/dini yenilik* ve *yenilik/dini yenilik* (Barker) gibi tanımlamalar da yapılmaktadır (Zeller, 2020: 39). Hatta dinin yeniden doğuşu için Berger (2012), modernizme karşı *kutsalın geri dönüşü*, Wilson *seküler dinler* (Clarke, 2006: 14), Robbins ve Bromley *alternatif tecrübe ve mevcut sisteme direniş*, Dawson ise *bireysel ihtiyaç ve arzu* (Bromley, 2007: 12) gibi nitelermelerde bulunmuştur. Esasen modern toplumda dinin yeniden kuruluşu gelenekselliğe ve arınmaya karşı yeniliği ve melezliği ortaya koyarak bahsi geçen tanımlamalar ile senkretik/karma inanç/hareketleri meydana getirmektedir (Arslan, 2006: 11). Bu özelliğiyle Batı okültizmi ve Doğu mistisizmden esinlenen ezoterik, mozaik görünüm (Biçer, 2006: 28) içeren, çeşitli inançları barındıran, seküler trendlerin küreselleştirdiği YDH'ler (Main, 2002: 187-8), alternatif inançlara bakış açısını şekillendirmektedir.

Küresel ve yerel dinamiklerin incelenmesi ile Batı'da farklı biçimlerde ifadesini bulan YDH'lerin -özellikle fundamentalist ve Evanjelik Hristiyan Sağın yükselişi dini bir mayalanma dönemi- (Şentürk, 2004: 54-56), dinin yeniden canlanmasında sosyo-kültürel etkiler, senkretik/eklektik/karma bir görünüm barındırdığına ilişkin örneklere rastlanmaktadır. Bunun örnekleri; Mormonlar, Tanrı'nın Çocukları, Hare Krişna, Zen Budizmi, Sayentoloji (Scientology), Transandantal Meditasyon (Trancendental Meditation), İlahi Işık Misyonu (Divine Light Mission) (Beckford ve Levasseur, 1986: 30) gibi hareketlerdir. Ayrıca son dönemlerde popüler olan Sahaja Yoga, Reiki, Feng Sui, Osho, Ruhçuluk ve Mevlanacılık; reenkarnasyon öğretisi, yoga egzersiz teknikleriyle Hinduizm ve Budizme ait öğretiler ile insanın ruhi aydınlanmasını amaçlayan (Uysal, 2015: 3-4 ; Yitik, 2018: 243-244) görüşleri savunan hareketler de bu kategoriye girmektedir. Günümüzde popüler olan, kendilerini meditatif, sağlık faaliyetiyle tanımlayan, bir inanç olmadığını ifade eden söz konusu hareketler *dinin kurumsuzlaşması*

ve *post-geleneksel çağ* (Hervieu ve Leger, 2000: 167) gibi kavramsallaştırmalar ile farklı inanç ve kutsal algısının oluşmasına zemin hazırlayarak, senkretik/karma görünüm içeren YDH tanımlamalarına açıklık getirmiştir.

YDH'ler sekt, kült, mistik inanç ya da dinde yeniden uyanış olarak kavramsallaştırılmış olsa da, bu hareketler bütün kültürlerde yeni bir örgütlenme biçimi olarak görülmektedir. Bununla birlikte üyelerine hayatın anlamı, ruhsal dinginlik ve huzura erme gibi manevi vaadler sundukları için “dini” ya da “manevi” olarak etiketlendirildikleri düşünülmektedir (Kirman, 2018: 19). 20. yüzyılın ikinci yarısında Uzak Doğu ve Batı’da son dönemlerde de ülkemizde etkisini hissettiren YDH’lerin (Özkan, 2006: 13) görünürlükleri her geçen gün artmakta; bu hareketlerin sağlık ve kurtuluş reçetesi gibi vaadleri de dikkat çekmektedir. Ancak geçen yüzyılın ikinci yarısından beri kapsamlı ve tartışmalı olarak dini grup ve oluşumun yeni ya da YDH olarak tanımlanması, eski bir sorunsal olarak devam etmektedir (Akyüz ve Çapcıoğlu, 2012: 536). Bu sorunsala yönelik dini alanda bir takım değişme ve farklılıkların oluşması YDH’lerin açıklanması ve anlaşılması için önem arz etmektedir. (Akyüz ve Çapcıoğlu, 2013: 301).

2.2. Yeni Dini Hareketlerin Gelişimi ve Özellikleri

Modern dünyada öznelleşen birey, anlam arayışında ruhsal, dinsel ve toplumsal bakımdan alternatiflere yönelmektedir. Anlam arayışında ortaya çıkan YDH’ler, rasyonelliğe, kurumsal dine ve dijital dünyanın yıkıcı etkilerine yönelik bütüncül/holistik bir bakış açısı ortaya koyduğunu savunmaktadır. Çokkültürlü inanç, ritüel ve uygulamalar ile belirsizlikler barındıran YDH’ler yaygınlaşan alternatif kutsallıkları (Aydın, 2015: 43-4) temel almaktadır.

YDH’ler insanı merkeze alan, evrendeki kozmik enerjinin kaynağı olarak Tanrı’yı gören ve sundukları kurtuluş reçetesiyle insanların iç dünyalarındaki uyanışı temsil eden

mistik oluşumlardır. Bu bağlamda onlar; modern toplumlarda dini inanış hareketi olarak ortaya çıkmakta, Hanegraff'a göre tinsel bir alt kültür olarak (Pınarbaşı, 2021: 55) tanımlanmaktadır. Seküler ve ezoterik bir dil kullanmalarından dolayı (Hanegraff, 1996: 522) YDH'ler, bireyin kendisini gerçekleştirmeye ve farkındalık geliştirmeye yönelik bir arayış, tinsellik, maneviyat ve inanç gibi kavramlarla ilişkilendirilmektedir (Mirza, 2018: 19). YDH'ler aynı zamanda *batı ezoterizmi* (Hanegraff, 1996), *geleneksel Hindu uygulamalar* (Fuller, 1992; Heelas - Woodhead, 2005), *kendin yap dini* (Baerveldt), *çağdaş alternatif dinler* (Hunt, 2003) (Aupers ve Houtman, 2006: 3) gibi nitelendirmelerle din kategorisinde değerlendirilmektedir.

2000'li yıllardan sonra geniş yelpazede inanç ve deneyimlerine yer veren YDH'ler alternatif tıp, şifacılık ve Ufo'loji gibi paranormal inanışların dışında reenkarnasyon, astroloji, teosofi, paganizm, büyücülük, astrofizik, parapsikoloji, eft, reiki, kişisel gelişim, beden şifası gibi mistik öğelere yer vermekte olup (Arslan, 2006: 15-16) kişisel gelişim, şifalanma uygulamaları olan rüyalar, hipnoz, meditasyon, psikosentez, nlp, astral seyahat, reiki, biyoenerji, zikir, nefes çalışmaları, yoga, astroloji, tarot, numeroloji gibi (Başkaya, 2006: 104) uygulamaları da kapsamaktadır. Hatta son dönemlerde yaygınlaşan popüler psikoloji, Uzak Doğu'nun mistik uygulamaları ve meditasyon, astroloji gibi yeni çağ akımları ve okültist, spiritüel oluşumlar bireylerin inanç ve anlam dünyasında alternatif oluşumlar olarak sergilenmektedir (Ünal, 2011: 215).

20. yüzyılın yarısından sonra ortaya çıkan alternatif oluşumlar olarak YDH'ler mutlak hakikati temsil ettiğine ve modern çağın aydınlatıcısı olduğuna inandıkları bir üstadın etrafında toplanmaktadır (Özkan, 2008: 316). YDH'ler, mitolojik bir tarih, mevcut dini unsurları kullanma (kutsal metin), karizmatik ve otoriter bir lidere sahip (Hammer ve Rothstein: 5-7) olma, mistik tecrübeye önem verme, senkretik/eklektik/karma bir inanış, seküler bir dil kullanımı (Akyüz ve Çapcıoğlu, 2012:

536) kutsal üstad, kurtarıcı reçete, yeni bir dünya dini ve yeni bir dünya düzeni gibi özelliklere sahiptir (Özkan, 2018: 38-41). Bu hareketlerin en önemli özelliği mistik tecrübeyi öne çıkarması ve kutsal varlıkla doğrudan tecrübe imkanı sağlamasıdır.

YDH'ler modern toplumlarda (Kirman,1999: 226), yerleşik dini yapının tekelinin kırılması (Uluç, 2013: 128), teselli kaynağı olma, yaygın din anlayışındaki boşlukları doldurma gibi özellikleri nedeniyle kendi üyeleri tarafından kurtuluş yolu olarak tercih edilmektedir (Kirman, 1999: 230). Aynı zamanda modern hayatın kalabalığında anlam arayışında olan bireyleri manevi yönden arındırmaya ilişkin mutluluk, bolluk, bereket ve şifaya ulaşmayı vadeden YDH'ler yoğun ilgi ve talep görmektedir. Bu ilgi bireyin anlam arayışının temelinde inanç ve inanma duygusunun (Çapcıoğlu ve Yürük, 2010: 25) yer almasından kaynaklanmaktadır.

İnsanın anlam arayışının özünde bireysel yaşantılar, benlik algısı ve varoluşun gizemi gibi konular YDH'lerin maneviyat temelli ortaya çıkışını sağlamaktadır. Kişisel gelişim ve akıl yürütmelerine uygun popüler (yoga, inziva, aydınlanma, mistisizm, spiritüalizm, gnostizm gibi iç yolculukların /riyazetin yaşanması) düşünceler, Doğu ve Batı gizemcilerinin çeşitli öğretisi ve pratikleri, kutsala ilişkin yeni söylemlerle (Yıldız ve Meçin, 2014: 223) dinsel olmayan kurgusal inanışları doğurmaktadır. Bu inanışlar ve dünyevi hayata yönelik vaatler (Mirza, 2018: 40) bireylerin inanç dünyasını nasıl anlamlandırdığı, kimlerin katılım sağladığı (üye profili), YDH'lerin özellikleri merak edilen ve tartışılacak hususlar arasındadır.

2.3. Yeni Dini Hareketlere Katılım ve Üyelik

Son yirmi yıl içerisinde YDH'lere kimin ve neden katılım sağladığı konusu tartışılmalıdır. YDH'lere üyelik ve katılım sağlama yön, anlam, kurtuluş umudu, benzer düşünen bir topluluğa ait olma, maneviyatını geliştirme, gerçek benliğini bulma gibi önemi bireyden bireye değişen nedenlerle gerçekleşmektedir (Barker, 2003: 14). Sırlı

ve ezoterik hareketler olan YDH'lere ilginin; faydacı, pragmatik eğilimleri, aşırı dünyevileşme ve rasyonalizmin yarattığı hayal kırıklığı, tatminsizlik duygusu gibi geleneksel değerlerinden kopan insanların arayışlarından kaynaklandığı da söylenmektedir (Yitik, 2018: 256). Ayrıca dünyevi ve uhrevi kurtuluşu garanti etmesi, bireysel kutsallığı merkeze alması, ezoterik ve gizemli bir atmosferi içermesi (Turan ve Battal, 2020: 12-13) gibi özellikleri de YDH'lere katılımı artırmaktadır.

YDH'lerin üye profilleri, mevcut üye ve katılımın nasıl sağlandığı, hangi yönetime başvurdıklarına ilişkin temel hususlardan söz etmek mümkündür. Bu hususlar hareketlerin çeşitliliğine, yapısına ve özelliklerine göre değişmektedir. YDH'lere katılım sağlamada yedi koşuluna değinen Kızılgöçit (2018), söz konusu koşulların; sosyal ağlar ve kişilerarası bağ, yeni katılanların özel üyelerle kurdukları etkili bağ, grubun üyeleri ile kurdukları yoğun etkileşim, hareket dışı sosyal bağların çok az ve zayıf olması, daha zayıf ideolojik taban, düşünmeye ve sorgulamaya eğilimli insanlar, bir kimsenin yaşamı üzerinden güç ve kontrol hissi veren özel ve genel bilgiler, ikna edici unsurlar olduğunu belirtmektedir (Atak, 2022: 237-8). Ayrıca Kızılgöçit YDH'lere katılım sağlamanın temel nedenleri arasında yorgunluk (ekonomik, sosyal, zihinsel, etik, psikik), yabancılaşma, bireyselleşme, dini konulara eğilim ve bağlılık, modernitenin yüklediği karmaşık kişilik yapısı (Kızılgöçit ve Ören, 2019:450-2) bulunduğunu da dile getirmektedir. YDH'lere katılım; doğru yolu bulma, Tanrı ile iletişim kurma, manevi yükselme, yaşamın en önemli anını yakalama gibi olumlu sonuçlar doğurabileceği gibi hayal kırıklığı ve olumsuzluklarla da sonuçlanabilmektedir. Bu olumsuzluklar; ekonomi ve maliyet, zaman, Tanrı'ya karşı saf duyguların sömürülmesi olarak değerlendirilmektedir (Barker, 2001: 25).

Ekletik ve senkretik yapıya sahip olan YDH'lerin üye ya da taraftar kazanma yöntemlerinde misyonerlik faaliyeti, sosyal ilişkiler, karizmatik lider etkisi (Hare Krishna

Swami Prabhupada, Mormonizm J. Smith, Sahaja Yoga Shri Mataji), beyin yıkama, aşırı itina ve sevgi, yayın çalışmaları ve internet (Ercan, 2023:21-4) ile meditasyon, terapi gibi sağlık üzerindeki pozitif etkiler (Turan-Uzun, 2018: 232), modern insanının kişisel problem ve gereksinimlerine cevap verebilecek niteliktedir. Ayrıca YDH'lerin taraftar bulmasında dinin kendi ihtiyaçlarından uzak olması ve tatmin edici olmaması, ben duygusu (subjektivizm), dine karşı duyarsızlık, dini yapıların aşınmış ve yenilikçi olmaması gibi faktörler etkilidir (Eşmeli ve Topal, 2022: 98). Hatta Barker YDH'lere katılımda yeni nesil üyeliklerin din değiştirenlerden oluşacağı, nüfusun atipik kesimine hitap edeceği, karizmatik otoritenin hayatı, ikili bir dünya görüşü, yaygın olarak tedavi edilmiş olması gibi beş temel nitelik saymaktadır (Barker, 2014: 241-2). Söz konusu nitelikler bireylerin YDH'lere nasıl katıldıklarını anlamamızı sağlamaktadır.

YDH'lere katılımda üyelik, kendini adanmış tam zamanlı çekirdek üyelik, yarı zamanlı veya bağlı üyeler, arkadaşlar, sempatizanlar olarak ilişkilendirildiği gibi bazı YDH'ler de herhangi bir resmi üyeliğe sahip değildir (Arweck, 2002: 317). Günümüzde YDH'lere üyelik, iki temel noktada merkezi rol oynamaktadır. Bunlardan biri olan karizmatik lider veyahut otorite, üye ve taraftar kazanmada etkili yolların başında gelmektedir. Bir diğeri olan internet ise YDH'lerin kendi websiteleri sayesinde iletişime ve etkileşime girmesini ifade etmektedir. Örnek vermek gerekirse bilgisayar kültü olarak etiketlenen üyeleriyle çevrimiçi sohbet eden "Cennetin Kapısı Hareketi", dikkat çekici ve bilgilendirici bir siteye sahip olan, sosyal medya platformlarında aktif olan Mormonculuk ve nihayet interneti üye kazanma yöntemi olarak etkili şekilde kullanan SY Hareketi'dir (Turan-Uzun, 2018: 231-2). Çevrimiçi aydınlanma seansları ve sosyal medya ağlarında etkili paylaşımları, Zoom adlı programda çevrimiçi meditasyonu üyelere katılabilme imkanı sağlamıştır. Günümüzde YDH'ler varlıklarını ve faaliyetlerini meşrulaştırma, kitlelere kendini onaylatma ve kabul görme gibi nedenlerle etkin bir dil,

söylem ve yöntem kullanmaktadır (Uluç, 2013: 107) Ayrıca YDH'ler üyeleri gruba dahil ederken birtakım ritüel, sembol ve uygulamalara yer vermektedir (Bayraktar ve Turan, 2022: 3). Çalışma grubumuzu oluşturan SY Hareketi de üyelerine, bir taraftan ücretsiz deneyim sunmakta, aydınlanma meditasyonunda bandhan ve tuzlu su meditasyonu gibi ritüelleri tamamlayan üyelerini puja grubuna dahil ederken, diğer taraftan küçük bir gruba sosyal ağ uygulaması aracılığıyla hizmet vermektedir.

YDH'lerle ilgili çalışmalarda, üye olan kişilerin sosyal özellikleri ile ilgili bilgiler verilmiş; bu kapsamda üyelerin büyük bir kısmının gençlerden oluştuğu, her iki cinsiyete mensup kişilerin katılım sağladığı ve katılımcıların genellikle eğitilmiş kişilerden oluştuğu görülmüştür. Bu özelliğinden dolayı YDH'ler için “Gençlik Dinleri” tabiri de kullanılmaktadır. Sayentoloji, Sahaja Yoga ve Birleşik Kilise gibi hareketler üzerine yapılan çalışmalarda katılımcıların oldukça eğitilmiş, hatta lisansüstü eğitim almış, üst düzey bilgi ve becerilere sahip insanlardan oluştuğu görülmektedir (Turan ve Battal, 2020: 15). Bu bağlamda Batı'dan intikal eden YDH'lerin katılımcıları çoğunlukla beyaz ve daha eğitilmiş orta sınıflardan oluşmakta, her yaştan, meslekten, dinden insan bu hareketlere katılım sağlamaktadır (Barker, 2003: 8). Ayrıca bazı araştırmalarda YDH'lere kadınların erkeklere göre daha fazla katılım sağladığı belirtilmektedir. Bu durumun mutlak otoriteyle donatılmış karizmatik liderin Tanrıça olarak ön plana çıkmasından kaynaklı (Turan, 2018: 264-5) olduğuna dikkat çekilmektedir.

YDH'lere katılımda karizmatik otoriteye tanrısal bir anlam yüklense de mensup üyeler bilhassa kendilerini bir din ve inanç sistemi olarak tanımlamaktan ve bir dinin bağlıları olarak nitelemekten ısrarla kaçınmaktadır. Bu hareketler Reiki, Sahaja Yoga, TM, Spiritüalistler, Dünya Kardeşlik Birliği gibi gruplardır (Yitik, 2007: 341). Bu hareketlerin çoğu ilk etapta dini yönlerini gizleyerek uygulamalarını seküler kimlikle

sunmaktadır. Böylece toplumun farklı kesimlerine kolayca ulaşabilmekte, üye ve katılımcı sayılarını artırabilmektedir (Turan ve Uzun, 2018: 235)

2.4. Yeni Dini Hareketler ve Covid-19 Pandemi Süreci

21. yüzyılın ikinci büyük yıkımı olan Covid-19 salgını (Çapcıoğlu ve Kaya, 2021: 12) 2019 Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde görülmüştür. Covid-19 salgını, tüm dünyaya yayılmasıyla küresel salgın ve ülkemizde ilk vakanın görüldüğü 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilmiştir (Apalı, 2021: 156). Bu salgın bireyleri fiziksel, ruhsal, toplumsal açıdan da etkilemiş, sosyal mesafe, kısıtlamalar, kapanma, maske takma gibi yeni dünya düzeni getirilmiştir. Hastalanma korkusu, eve kapanma ve izole yaşam şartları, sevdiklerini kaybetme, sıkıntı, yalnızlık, bireysellik ve depresif hal gibi duygu durumlarını tetiklemiştir. Salgın sürecinde bireysel ve toplumsal düzeyde belirsizlikler yaşandığı bu süreçte psikolojik, toplumsal sıkıntılarla başa çıkmada, dini birtakım duygu ve pratikleri içeren maneviyat, dini hareket vb. spiritüel gruplar dayanıklılığı, sağlamlılığı ve bireyselleşmiş izole hayatları dönüştürmede etkili olmuştur (Angın, 2021: 334-5).

Pandemi dönemindeki fiziksel ve sosyal kısıtlamalar akrabalık, komşuluk, arkadaşlık bağlarında ilişkileri azaltmış, sınırlı bir sosyalleşme alanı oluşturulmuştur. Bu alan içinde birey, dine yönelmeye ve maneviyatlarını geliştirmeye yönelik sosyal ağ ve platformlara eğilim göstermiş, insanlar arasında oluşan sosyal mesafenin boşluğunu ikameye etmeye çalışmıştır. (Çapcıoğlu ve Kaya, 2021:70) Toplumsal yaşamın her alanını adeta kontrol altına alan bu dönem, hem toplumsal hem bireysel açıdan olumsuz ve yıkıcı etkiler, ekonomik anlamda olumsuz sonuçlar doğurmasına rağmen, alternatif birtakım etkinliklerle bireyin dünyayı anlamlandırma çabası, dinin veyahut maneviyatın toplum ve bireyleri birleştirici gücü ortaya çıkmıştır (Apalı, 2021: 156). Böylece yeni

sosyal düzen ve yeni insan tasavvurunda bireyselleşme, anlam arayışı, kendilik algısı ön plana çıkmıştır (Baltacı, 2022: 1675).

Virüsün neliğine, salgının bitişine, aşılama sürecine gündelik yaşamdaki değişimlere ilişkin bilinmezlikle risk algısı oluşturan (Uludağ ve Gün, 2023: 166) bu sürecin, salgının yayılmasına karşı kısıtlama tedbirleri uygulanmış, toplu yapılan ibadet ve ritüellerin yerine getirilememesine sebep olmuştur (Apalı, 2021: 164). 2020’de uygulanan karantina önlemlerinde ticarethaneler, eğitim kurumları, dini kuruluş ve ibadet yerleri kapanmıştır. (Omopo, 2021: 3-4). Kürsel salgın dinin pratik boyutunu etkilemiş, bu dönemde izolasyon ve evde kal sloganıyla dinin kamusal görünümde azalma göstermesi, bireyler çevrimiçi dini ritüel ve pratiklere yönelmiştir (Ceylan ve Aluş, 2022: 181). Sosyal mesafenin önem kazanması, yüzyüze etkileşimin azalması salgın döneminde dijitalleşmeyi zorunlu hale getirmiştir. Hem bireysel hem de toplumsal düzeyde toplumda varolma süreci yaşam kültürünü çevrimiçi akışkan formda, yeni dijital ve yeni bir dille inşa etmiş, özellikle eğitimi, çalışma, sosyalleşme, din pratik ve ritüeller salgın sürecinde internetin işlevsel bir araç olarak görülmesini sağlamıştır (Eken, 2021: 151). Böylece dijital ortamlar geleneksel din ve YDH’ler için kendilerini ifade edebilecekleri platform olarak karşımıza çıkmıştır.

Dünyayı ve Türkiye’yi etkileyen Covid-19 salgın sürecinde öne çıkan mesafe kavramı, salgın sonrasında dijital imkanların zorlanarak yeni nesil steril, sanal alanların oluşmasını sağlamıştır. Modern insan manevi anlamdan kopmuş veyahut bu alanı aramasıyla sosyal medya ve dijital iletişim araçlarına yönelmiştir. Söz konusu bu durum salgın sürecinde YDH’ler, paranormal veya olağansüti inanışlara ilgiyi artırdığı gözlemlenmiştir. Dijital alanda aranan mistik, spiritüel tecrübe yaşamın alamını bulma ve manaviyat eksiliğini gidermek için tercih edilmiştir (Baltacı, 2022: 1682). Bilgi teknoloji ve dijital uygulamalarla son yıllarda artış gözlemlenirken salgının etkisiyle hız

kazanmıştır. Toplantılar, ritüeller Zoom, Skype, Teams vb. programlar ile yapılmış, çevrimiçi iletişim yöntemlerine ağırlık verilmiştir (Marangoz ve Özen, 2021: 57). Dolayısıyla kontrollü bir geçişle pandemi sürecini atlatmaya yönelik adımlar atılmıştır.

Kontrollü sosyal hayata geçiş dini hayata ilişkin (Çapcıoğlu, 2020: 87) birçok ülkede salgına farklı tepki vermeyle sonuçlanmıştır. Hristiyanların Paskalya kutlamaları, Hinduların Rama Navami Festivali, müslümanların hac ve umre ziyaretleri, Cuma namazları ertelendi. Bireysel ve toplumsal tepkiler bu ritüellerin yerine getirilmesi için dini hayatın yaşama biçiminde değişimlere sebep olmuştur (Wildman et.al., 2020: 11; Imıl, 2020:74). Pandemiden sonra yeni dünya düzenine adaptasyonda din tercih edilen alan olmuştur. Toplumsal bütünleşmeyi sağlama, bireylerin dünyaya anlam kazandırmaları, cemaat veyahut grup halinde yapılan ritüellerin boyut değiştirmesi bu süreçte sosyal medya uygulamalarında sanal olarak varoluşu artırmıştır.

Covid-19 sosyal mesafe ve kısıtlamalar YDH'leri de etkilemiş, pandemi süreci ve sonrasında internet ortamı aktif kullanılmıştır. SY Hareketi de dini pratik ve uygulamalarını, Helland'ın tasnifinde yer alan çevrimiçi-çevrimdışı ikiliğinde gerçekleştirmektedir. Bu hareket pandemi döneminden önce çevrimdışı olarak icra ettiği faaliyetlerini, pandemi dönemi ve sonrasında çevrimiçi alanlarda uygulamaya koymaktadır. Pandemi öncesinde yüzyüze ve topluca gerçekleştirilen uygulamaların, pandemi süreciyle birlikte bireysel ve kişinin istediği zamanda sosyal platformlarda gerçekleştirilebilmektedir.

3. Bir Yeni Dini Hareket Olarak Sahaja Yoga: İçeriği, Tekniği ve Faaliyetleri

Bu başlık altında SY Hareketi'nin kuruluşu, kavramsal mahiyeti, teknikleri, uluslararası ve ulusal faaliyetleri hakkında bilgi verilmekte, özelliklerinin YDH tanımına uyup uymadığına ilişkin temel hususlar ele alınmaktadır.

3.1. Sahaja Yoga'nın Kuruluşu: Shri Mataji Nirmala Devi

Karizmatik⁹ bir lider olan Shri Mataji Nirmala Devi¹⁰ (Puttick, 2006: 544) tarafından kurulan SY Hareketi, farklı kültürlerde ve dönemlerde gelişen, daha derin gerçek veya gerçeklikte ortak temele dayanan çok sayıda dini gelenek ve uygulamayla bağlantı kuran bir hareket olarak tanımlanmaktadır (Morgan, 1999: 12). SY Hareketi'nin kurduğu yoga sistemi “Sahaja Yoga Vishwa Nirmala Dharma” (*International Pure Religion*) olarak adlandırılmaktadır. SY Hareketi, insanlığın özgürleşmesine ve sorunlarının içeriden çözülmesine adanmış ana öğretisi, maneviyat ve dünya barışının en önemli seslerinden bir meditasyon yöntemi¹¹ olarak görülmektedir.

Vishwa Nirmala Dharma'nın¹² (*Saf Dünya Dini*) kurucusu Shri Mataji, Adi Shakti'nin¹³ (Mataji, 2018: 20; Devi, 2013: 191) dünyasal enkarnasyonu olan fiziksel bir düzenlemesidir. Mataji doğuştan aydınlanmış, benzersiz bir yeteneğe sahip olduğunun genç yaşta farkına varılan bir kişilik olarak değerlendirilmektedir. Bu enkarnasyon ve

⁹ Karizma kavramı; köken olarak incelendiğinde Yunan Uygarlığına kadar uzandığı görülmektedir. Eski Yunanca'da anlam olarak divinely inspired gift “ilahi ilham yeteneği” manasına gelmektedir. Karizma kavramı dinseldir. Esaas anlamı Tanrı vergisidir. Karizma kavramı geleneklere bağlılığa değil, kahramanlık, kutsallık, olağanüstü nitelikler taşıyan şahsa atfedilmektedir (Niyazi Akyüz, Dinlerin Teşekkülünde Dini Liderlerin Karizması, *Dini Araştırmalar Dergisi* 1/3, 1999, s. 55-6). Böylece karizma kavramı görülmeyen bir otorite, *God, gods, Jesus, the Virgin Mary, the Holy Spirit, celestial buddhas and bodhisattvas, saints, angels, spirits, extraterrestrials* gibi normal olarak görülmeyen varlıklar olarak nitelendirilmektedir. Hatta Budizm'de *nirvana ya da prajna*, Hinduzim'de *moksha* gibi aydınlanma yeteneği ya da uyanmış farkındalık temelli görülmeyen bir otorite kaynağı olarak tanımlanmaktadır (E. Kara, Karizmatik Liderlik, (Ed. Alper Güreler), 21. Yüzyılda Liderlik Yaklaşımları, İstanbul: Hiper Yayın 2019, s. 75 ; Turner J.H- Beeghley L.-Powers C. *Sosyolojik Teorinin Oluşumu*, Ankara: Sentez Yayıncılık, 2007, s. 226 ; C. Wessinger, Charismatic Leaders in New Religions, (Ed. Olav Hammer- Mikael Rothstein), *The Cambridge Companion to New Religious Movements*, Publisher Cambridge University Press, 2012: 80).

¹⁰ Mataji aslen Osho rajneeshin öğrencisiydi fakat onunla birlikteliğinden sonra kendi hareketini kurdu. Esas olarak Hindistan ve İngiltere'ye değil dünya çapına yayılarak 20.000 binden fazla öğrencisinin olduğu iddia ediliyordu. (E. Puttick, “Sahaja Yoga”, (Ed. Peter B. Clarke), *Encyclopedia of New Religions Movements*, London: Routledge, 2006: 544).

¹¹ “Sahaja Yoga”. <https://www.sahajayoga.org/vnd/>. Erişim: 2 Eylül 2020.

¹² Vishwa Nirmala Dharma doğuştan gelen saf dindir (Mataji, Sahaja Yoga, s. 20-21).

¹³ “Shri Mataji”. <http://www.sahajayogaistanbul.org/shrimataji.html>. Erişim: 2 Eylül 2020.

aydınlanmanın göstergeleri Shri Mataji'nin “*Babam bu hayatta çok büyük bir şey yapacağımı hissetmişti. Bunu hayal mi etti ya da anladı mı bilemiyorum. Fakat bana her zaman kitlesel aydınlanma vermenin yolunu bulmam gerektiğini söylerdi.*” sözleri ile ifade edilmektedir. Shri Mataji'nin sözlerinden hareketle “aydınlatma”dan kast edilenin derin bir uyanış ve spiritüalizm¹⁴ olduğu belirtilmektedir.

Ana Tanrıça'nın tezahürü olduğuna inanılan Shri Mataji, Batı dünyasında kitlesel kundalini uyanışı ve SY ilkelerini tanıttıma ilkesiyle (Noyce, 2019), 5 Mayıs 1970'de Nargol'da Acharya Rajneesh (Osho) olarak bilinen bir meditasyon kampını ziyaret etmiştir. Kendi çaba ve deneyimleriyle geliştirdiği yoga sisteminde kundalini denilen süptil enerjinin kendiliğinden nasıl uyandığına, Sahasrara'nın (taç çakra) Primordial Kundalini'nin yükselişi ile nasıl açıldığına dair (Boven, (n.d.): 14) bir Saru (casuarinas) ağacının altında meditasyon yapmaya karar vermiştir. Meditasyon esnasında (Brahma Muharat) hayırlı ilahi an'da, (Evrenin Sahasrara'sını) bütünleşme denilen safhayı açmıştır. Burada Shri Mataji, Tanrı'nın sevgisinin her yeri kaplayan gücü olan Param Chaitanya'nın bedenine nasıl girdiğini ve kundalininin nasıl büyüdüğünü anlatmıştır.¹⁵

Kundalininin uyanması, Sahasrara'nın (taç çakra, bütünleşme) açılmasından kısa süre sonra, Shri Mataji'ye aydınlanma vermesi konusundaki eşsiz yeteneği nedeniyle öğrencileri tarafından “saygıdeğer kutsal anne” (*respected holy mother*) olarak hitap edilmiştir (Sahaja Yoga Austria, 2020: 16). Bu spiritüel liderliği, mitsel olarak Vişnu'nun¹⁶ onuncu avatari olması, ölümünden sonra taraftarlarının fotoğrafını

¹⁴ “Shri Mataji”. <http://www.sahajayoga.com.tr/shri-mataji/>. Erişim: 2 Eylül 2020

¹⁵ “Nargol Dham”. <https://www.sahajayoga.org.in/nargol-sahastrar-dham-sahaja-yoga>. Erişim: 19 Eylül 2020.

¹⁶ Hinduizm'de Tanrı'nın bir şekli, Tanrının ikinci görünüşüdür. “Vişnu”. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Vi%C5%9Fnu>. Erişim: 2 Eylül 2020.

çerçevelemesi, fotoğraftan çıkan vibrasyonlara tanrısallık yüklemesi (Derin, 2011: 32-3), Shri Mataji'nin metafizik bir tecrübe olarak görülmesine (Sevinç, 2014: 120) katkı sağlamıştır. Mataji'ye yüklenen bu anlam, nakşibendilikteki rabita¹⁷ uygulamasıyla uyduğu düşünülmektedir. Rabita'nın Hinduizm ve Budizm inanış biçiminden geldiği, SY meditasyon tekniğinde yer alan aşamalarla benzerlik gösterdiği saptamak mümkündür. Bilge kişiye özel bir saygı, vecd halini yaşama (mistik bir haz), zihni belirli bir noktada yoğunlaştırma, solunumu kontrol etme ve belirli şekillerde oturma adı ister arbita ister meditasyon olsun Hindistan neşvesine sahip olduğu görülmektedir. SY Hareketi'nde yer alan bazı edimlerin (cismani (fizik) varlığını zihinde canlandırmak, bu varlık üzerinde yoğunlaşmak, özel bir oturuş şekliyle hareketsiz durmak) rabita'nın temel kurallarıyla benzeştiğini göstermektedir. Dolayısıyla mistik ve panteist inanış stillerini temsil eden bu kavram SY Hareketi'nin kurucusu, karizmatik liderin doğaüstü varlık olarak görülmesi, zihne yerleştirilmesiyle aynileştiği görülmektedir (Aydın, 2018: 270).¹⁸

Shri Mataji, Hindu geleneklerinde ve dünyada karizmatik bir lider olarak kabul görmüş ve aydınlanma tekniğini insanlara öğretmiştir. Ayrıca SY meditasyon tekniğini herkese ücretsiz hediye etmesi hem ulusal hem de uluslararası platformlarda kolektif, bireysel ve çevrimiçi meditasyonların devamlılığını sağlamıştır (Derin, 2011: 32-3). Mataji, modern çağın pek çok sözde gurusundan farklı olarak maneviyatı bir iş olarak paketleyen işletmelerin aksine *“farkındalık ve ruhsal aydınlanma, paranın ötesindedir.”* diyerek koşulsuz şekilde SY hareketinin yayılımını sağlamış, ücretsiz ve gönüllülük esasına dayalı bir hareket (Sahaja Yoga Austria, 2020: 19) olarak nitelendirilmektedir.

¹⁷ Rabita; Arapça *rabt* kökünden türemiş bir kelime, birleştirmek, bağlamak anlamına gelmektedir. Bir tasavvuf terimi olarak müridin, kendini mürşidi ile yüzyüze gelmiş varsayıp ondan feyiz aldığı (metafizik anlamda güç aldığı) zihininde canlandırması olarak tanımlanmaktadır. (Bkz. Feriduddin Aydın, Tarikatta Rabita ve Nakşibendilik, İstanbul: Tevhid Basım Yayın, 2018, s.12.)

¹⁸ “Rabita mı, Meditasyon mu?”. <https://www.haksozhaber.net/okul/rabita-mi-meditasyon-mu-1154yy.html>. Erişim: 8 Eylül 2024.

Mataji'nin uluslararası seyahatler yaparak SY'yi küresel bir din olarak insanlara sunması, bu hareketin evrensel iddialara sahip olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda Mataji “*her ne olursa olsun kişinin rengi, teni ne olursa olsun kundalini aynıdır*” diyerek bu uyanışın herkes için gerçekleşebileceğini vurgulamıştır (Morgan, 1999: 71-3). Shri Mataji'nin keşfi sayesinde binlerce insan için mümkün olan bu uyanış, aydınlanma (kendini tanıma) olarak deneyimlenmektedir. Böylece evrensel olan, içimizdeki gerçek benliği deneyimleme fırsatı veren SY meditasyonuna, yani batılılaşmış jimnastik yogası olmayan geleneksel yogaya, kolayca ulaşma ve uygulama imkanı tanınmaktadır.¹⁹

3.2. Sahaja Yoga Meditasyonu

SY meditasyonu kavramsal açıdan ele alındığında *sahaja*, sizinle doğmak veya kendiliğinden (born with you or spontaneous), sanskritçe bir terim olan *yoga* ise ilahi olanla birlik (union with the divine), arapçadaki tam karşılığı *rabıta* anlamına gelmektedir (Sahaja Yoga Austria, 2020: 5; Aydın, 2018: 280). SY Hareketi'nin temeli, ilahi ve manevi bir enerji olan kundalinin uyandırılarak bütünleşmenin meydana gelmesiyle tamamlanan bir meditasyona dayanmaktadır (Puttick, 2006: 544). Bu meditasyon, doğal ve çabasız bir içsel uyanış olarak ifade edilmektedir. SY meditasyonunda içsel uyanış, kundalini enerjisi ve kendini keşfetmenin içsel yolculuğu, “kendini gerçekleştirme” (*self realization*) olarak bilinmektedir (Sahaja Yoga Austria, 2020: 5). Böylece SY meditasyonunda, her insanın doğuştan sahip olduğu bu uyanış ve bütünleşme, kendiliğinden ruhsal potansiyelin açığa çıkmasıyla gerçekleşmektedir (Bajjnath, 2008: 35).

SY meditasyonu kendini gerçekleştirmeyi manevi yükselişimizin başlangıcı (Sahaja Yoga: 1) olarak açıklamaktadır. Bu meditasyonda yükseliş “*bir kez*

¹⁹ “Sahaja Yoga Meditasyonu”. <http://www.sahajameditasyon.org/populer-bilim-dergisi/>. Erişim: 1 Temmuz 2020.

aydınlanmamızı aldıktan sonra kundalini yükselir sahasrara çakrada koşulsuz olarak enerjiye teslim olunur ve serin esinti hissedilir... Bu meditatif deneyimde gerçekleşen düşüncesiz farkındalık (nirvichara samadhi) ile kişi kendini rahatlamış ve huzurlu hisseder” (Tiwari-Tripathi, 2022: 77) şeklinde ifade edilmektedir. Bu huzura ulaşma ruhumuzun annesi/evrenin annesi (mother of spirit/mother of universe) (Salgado, 2009: 119) olarak açıklanmaktadır. Kundalinin yükselmesiyle gerçekleşen bu deneyimde içsel faktörler gibi dışsal faktörler de etkili olmaktadır. Meditasyon köşesinde mum, tütsü ve Mataji’nin fotoğrafı gibi araçlar bulundurulması buna örnek gösterilmektedir. Bu araçlardan Mataji’nin fotoğrafına meditasyonda yer verilmesi vibrasyonu artırdığı için aydınlanmanın yaşanması ve serin esintinin hissedilebilmesi bakımından önemli görülmektedir.²⁰

SY meditasyon uygulaması tamamlandığında aydınlanmasını alan kişi “*Tabiat insanı sakinleştirir, nefes alır. SY’de tabiat gibidir, tabiat nasıl ise insan da öyledir. SY’yi hayatınıza yerleştirince hem kendiniz hem de etkileşim alanınıza giren insanlara vibrasyon verirsiniz. Vibrasyon ile Tanrısal kalite ortaya çıkar. Bu kalite ise içimizdeki saf ruh kundalini enerjisidir*”²¹ şeklinde ifade edilmekte, meditasyonun düzenli uygulanmasıyla içsel barışa, mutlak huzura erişileceği²² iddia edilmektedir. İçsel barış ve mutlak huzur için kundalinin uyarılması, yani nesnelleşmenin sürekli, nispi öznelleşmeye

²⁰ SY meditasyonunda Mataji’nin fotoğrafının bulunması ve altında yer alan kırmızı noktaya bakarak meditasyon yapılması, mum, tütsü bulundurulması, her meditasyonda ruhumuzun annesine çiçek bırakılması önemlidir. (Antalya Sağlıklı Yaşam Derneği meditasyon deneyiminden edinilen bilgilerdir.)

²¹ İstanbul Serin Esinti Meditasyon Merkezinin Çevrimiçi Zoom bağlantılı meditasyon programından edinilen gözlemlerdir.

²² Bu serin esinti Kutsal kitapta kutsal ruhun serin esintisi, Kuran’da Ruh, Hint kutsal metinlerinde Chaitanya Lahari (Kutsal Ruh’un Serin Esintisi (Three channels, Delhi – good 91); Titreşimler (Dr Johnson’s House, Birmingham 2 – good 62); Adi Shankaracharya (When you meet me, (Realisation is not of the Intellect), Caxton Hall – good 73) tarafından kullanılan terim; Kafanızdan gelen serin esinti... Chaitanya Lahari olarak tanımlanır.

http://sahajvidya.org.uk/SV_Web/SahajVidya/0_Files_SahajVidya/C/Chaitany%20Lahari.pdf. Erişim: 30 Eylül 2020.

dönüşmesi (Svoboda, 2011: 23) gerekmektedir. Bu uyanış alışılmış bilinç durumundan olağanüstü duruma, yani saf mutluluk alanına geçiş (Naskar, 2017: 4-7) olarak nitelendirilmektedir. Nihayet bu durum da mutlak bir teslimiyeti gerektirmektedir.

SY Hareketi'nde mutlak teslimiyet, bir anne ya da tanrısal enerji olarak görülen kundalini ile sağlanmakta, sahaja yogiler bireysel günlük meditasyon ile kademe kademe içlerindeki negatifiği arındırmaktadır. Böylece arınma, serin esinti sayesinde fiziksel bir deneyime dönüşmektedir (Yıldırım, 2019: 53). SY meditasyonunda gerçekleşen arınma, aydınlanma erişimi sadece bireysel meditasyon ile değil aynı zamanda kolektif ortamda yapılan meditasyonla da artmaktadır.²³ Aydınlanmanın kolektif meditasyon ile alınmasının, bireysel meditasyona kıyasla daha fazla vibrasyon etkisinin olduğu belirtilmektedir. Kişi SY Hareketi'nin merkezinde dört haftalık aydınlanma programına katılarak aydınlanmasını almaktadır. Devam etmek istediğinde 14 hafta boyunca kolektif ya da bireysel olarak çevrimiçi site ve sosyal ağlardan SY meditasyonunu tamamlayabilmektedir.²⁴ SY Hareketi sahasrara çakraya ulaşma (aydınlanmış birey olma durumu) ve meditasyonda kolektifliğe önem verme bakımından temsilcilikler açarak bireylere ücretsiz yoga uygulamaları sunmaktadır.²⁵ SY, temsilciliklerinin bulunmadığı yerlerde ya da meditasyonlara kolektif olarak katılamayanlar için çevrimiçi meditasyon imkanı da sağlamaktadır. Her zaman koşulsuz ve ücretsiz (Sahaja Yoga Austria, 2020: 6) olarak meditasyon sunduğunu belirten SY Hareketi, 2020 yılında yaşanan küresel salgın döneminde çevrimiçi meditasyonlarını artırmış ve çevrimiçi ortamda kolektif katılıma önem vermiştir.

²³ Çevrimiçi İstanbul Serin Esinti Meditasyon Merkezinin Zoom bağlantılı meditasyon programından edinilen bilgilerdir.

²⁴ Antalya Sağlıklı Yaşam Derneği'nde deneyimlenmiş bir meditasyondur.

²⁵ "Meditasyon". www.sahajayogaportal.org. Erişim: 1 Temmuz 2020.

SY meditasyonunda (bireysel veyahut kolektif olarak yapılırken), bedensel hareketlerle beraber dua/mantralardan²⁶ yararlanılmaktadır (Uğurlu, 2011: 29). Tanrısal bütünlüğün yansıması olan mantraları tekrar etmeden önce *OM* sesinin çıkartılması ve bu sesin semavi dinlerdeki *amin* sözüne karşılık gelmesi²⁷ mantra okumanın önemli olduğunun göstergesidir. Fiziksel, duygusal, ruhsal iyileşme, kundalini yükseltme ve aydınlanmaya ulaşma seansları esnasında mantra okunması da SY meditasyonunu diğer meditasyonlardan farklı kılmaktadır.

SY meditasyonu; Hint ve Doğu kökeninden gelme, karma, samsara, sahasrara gibi Hint düşüncesine ait terimlere sahip olma, Batı'dan inkal etme (Yitik, 2004: 341), mistik tecrübeye dayanma ve Tanrı'yla doğrudan ilişki kurma iddiası (Köse, 2019: 23) bakımından diğer meditasyon ve yoga (batılılaşmış yoga) türlerinden ayrılmaktadır. SY meditasyonu, ayrıca diğer meditasyon, yoga türlerinden ayrılması bakımından iki temel argümana dayanmaktadır. Bunlardan birincisinin bireyi seküler yaşama dahil etme, ikincisinin ise ruhsal/spiritüel onarım sağlama (Yitik, 2004: 341) olduğu ifade edilmektedir. SY Hareketi'nin temel amacı, bireylerin modern toplumda yaşadıkları bunalım, sıkıntı gibi ruhsal olguları enerji akışı ve kundalini uyanışıyla iyileştirmek ve bireyi topluma adapte etmektir. Ancak bu argümanlar SY meditasyonunun açıklanmasında yetersiz görülmektedir.

²⁶ Dini hece veyahut şiir olarak tanımlanan, Sanskritçe'den gelen mantranın, saf dikkat, saf arzu, saf yaratıcılık (Shri Nirmala Vidya, Shri Nirmala Chidha, Shri Brahmadeva Saraswati) her çakra kanalına ait tanrı vardır. Örnek vermek gerekirse Molohadra çakra olarak nitelendirilen birinci enerji merkezinin tanrısı Shri Ganesha'dır. Meditasyona Ganesha mantrası ile başlanmaktadır. "Mantra". <https://tr.wikipedia.org/wiki/Mantra>. Erişim: 9 Eylül 2020; (Robert E., Svoboda, Kundalini Doğunun Gizemci Öğretisi, (Tür. Nur Yener), Okyanus Yayıncılık, İstanbul, 2011, s.149; İstanbul Serin Esinti Meditasyon ve Sanat Evi Meditasyon Merkezi'nin Çevrimiçi Zoom bağlantılı meditasyon programı katılımlı gözlemden edinilmiş bilgilerdir.)

²⁷ İstanbul Serin Esinti Meditasyon ve Sanat Evi Meditasyon Merkezi'nin Çevrimiçi Zoom bağlantılı meditasyon programı katılımlı gözlemden edinilmiş bilgilerdir.

SY meditasyonu sadece bireyi ruhsal olarak iyileştirmek ve modern topluma adapte etmek için değil, aynı zamanda Mataji'ye mucizevi özellikler atfedilmesi, çok sayıda dini gelenekle bağlantı kurması bakımından (Morgan, 1999: 12) da bir din işlevi taşıdığına dair argümanlar mevcuttur. Bu argümanlar, büyü bozulmuş dünyadaki ruhsallık arayışının kundalini anne enerjisiyle çözümlenmesi ve Mataji'nin insanlara sunduğu aydınlanma açısından mistik tecrübe ve dini bir temele dayandığına (Yitik, 2004: 338) yönelik olarak açıklanmaktadır. Bir diğer argüman Hz. İsa'nın hastalarını şifalandırmasına yöneliktir.²⁸ SY meditasyonun fiziksel ve ruhsal rahatsızlıklara iyi geldiğine dair *“Kuala Lumpur’da beş bin kişi değişik rahatsızlıklardan kurtulmak için Mataji’ye gitmişler ve insanlar kendilerini daha iyi hissetmeye başlamışlardır. Alkolik bir adam bir gecede alkolü bırakmış, eklem kireçlenmesi yaşayan adam yürümeye başlamış”* gibi mucizevi olaylar anlatılmaktadır. Bu söylemler Güney Amerika, Avustralya, Afrika, Türkiye gibi birçok ülkede SY Hareketi'nin sağlık faaliyeti olarak benimsenmesini ve yayılmasını sağlamıştır (Albayrak, 2021: 878). Bu yayılımla ilgili olarak *“içimizde doğuştan olan dharmanın uyandırılmasıyla tüm dinlerin aynı ruhaniyet kaynağından geldiğini”* söyleyen Mataji'nin (Mataji, 2018: 23), herkesin herhangi bir dinden veya milletten SY Hareketi'ne gelebileceğini ve aydınlanma ile şifalanabileceğini ifade etmiştir.

Hint ve Doğu kökenli bir uygulama olan SY meditasyonunun yukarıda bahsi geçen özelliklerinin YDH özellikleri ile örtüştüğü fakat sözde bir vakıf dışında üyelik, moda, tarikat veya alternatif bir metot olmadığı bilinmektedir.²⁹ SY meditasyonunda

²⁸ SY meditasyonunun klinik araştırmalarda hipertansiyon, astım ve epilepsi gibi hastalıkları azalttığına ilişkin yararlı etkileri gözlemlenmiştir (C. Chung, M.M. Brooks, M. Rai ve diğ., Effect of Sahaja Yoga Meditation on Quality of Life Anxiety, and Blood Pressure Control, *The Journal of Alternative and Complementary Medicine* 18(6), 2012, s.590).

²⁹ “Sahaja Yoga din midir?” www.amruta.org. Erişim: 1 Temmuz 2020.

katedilen her bir aşamanın Hinduizm kaynaklı Budist bir inancın niteliklerini taşıdığına göstergeleri mevcuttur. SY Hareketi'nin bir din olmadığı kabul edilmesine rağmen, meditasyonda Hint müziklerinin kullanılması, Shri Mataji'nin resmi önünde alındaki kırmızı noktaya bakılarak meditasyon yapılması, özel zamanlarda meditasyon merkezlerindeki resimlerinin önüne çiçek bırakılması gibi ritüellerin, aydınlamayı veren Mataji'ye secde etmekten başka bir anlamı olmadığı düşünülmektedir. Ayrıca Puja toplantı videolarında Mataji'nin ayaklarının yıkanması, ayaklarına bal nektarı dökülmesi, bu nektarın içilmesi (antik hindu ritüeli) (Puttick, 2006: 544), SY Hareketi'nin YDH örneği olduğunu kanıtlar niteliktedir.

SY Hareketi kendisini din olarak kabul etmese de Mataji'nin insanüstü bir varlık olarak görülmesi, şahsa güzelliği ya da dünyevi bir cazibesinden dolayı duyulan gönül bağlama, zaruri bir kalp bağı (rabıta) (Gündüz, 2007: 29), yapılan yoganın temel hedefinin rabıta kavramındaki gibi transandantal bir sistem vecd hali (birleşme) olması (Aydın, 2018: 281), kundalini öğretisinin Hint kökenli akımlara dayanması da, bu hareketin YDH özellikleri taşıdığını göstermektedir (Uğurlu, 2011: 93-4). Her ne kadar Shri Mataji seküler bir anlamla yoga ve meditasyonu insana üstün fiziksel, ruhsal dinlenme ve rahatlama tekniği olarak açıklamış olsa da, rabıta³⁰ adı altında yansıyan olan yoganın budist bir ibadet ve ayin biçimi olduğu anlaşılmaktadır (Aydın, 2018: 284). Ayrıca SY Hareketi'nde derneğe üye olma, çevrimiçi ve çevrimdışı toplantılara katılma, 18 haftalık aydınlanma meditasyonunun tamamlanmasıyla puja³¹ (ibadet, ritüel) adı verilen

³⁰ Sanskritçe'den Farsça'ya ve Türkçe'ye çevrilerek İslam'a uyarlanmış senkretik şablon olan Rabıta, Nakşibendi Tarikatının bir kuralıdır. Rabıta, İslami kavramlardan yararlanılarak yoganın ifade edilmiş şeklidir (Bkz. Aydın, Tarikatta Rabıta ve Nakşibendilik, 2018, s.286).

³¹ Hindular bir veya daha fazla tanrıya adanmış bir hürmet ve dua sunmak, bir misafiri ağırlamak için gerçekleştirilen ibadet ritüelidir. Evde yapılan günlük, ara sıra yapılan tapınak törenleri ve yıllık festivalleri içerebilir. Hint bayramlarının Rakhi, Diwali, Holi, Navaratri gibi önemli hint bayramlarının puja olarak bilinen ritüelleri vardır. "Puja". [https://en.wikipedia.org/wiki/Puja_\(Hinduism\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Puja_(Hinduism)). (Erişim: 7 Eylül 2024).

toplantılara katılım sağlama hakkını kazanabilme ve yogini (statüko) olma gibi özellikleri SY Hareketini YDH'ler bağlamında değerlendirmemiz gerektiğini gösteren hususlardır.

Bununla birlikte günümüzde SY Hareketi'nin bir YDH örneği olarak yaygın kabul görmemesi, rabıta kavramında yer alan mürşit-mürit ilişkisinden ziyade daha yakın, samimi iletişim, sosyalleşme ve sağlık platformu olarak tanıtmasından kaynaklanmaktadır. Bu iletişim ve sosyalleşme biçimi, Bauman'ın (2013: 273) ifadesiyle, modern toplumda bireyi anlayan, dinleyen, köktenciliğin sunduğu hayat çatısı, postmodern tüketim kültürünün getirileri, uzman danışmanlığı ve rehberliği kültü olan SY Hareketi gibi eklektik hareketleri güçlendirmektedir. Çünkü bu hareketler toplumun hastalıklarını ifşa etmede eşsiz bir kapasiteye sahip, yalnızlık ve terk edilmişlik duygusuna (Bauman, 2013: 275) kapı aralayan oluşumlar olarak ifade edilmektedir. Böylece insanlar nasıl yapılacağını gösteren rehberlere ve “yapabilirsiniz” diyecek bir sese muhtaç (Bauman, 2013: 266) olmaları nedeniyle bu tür platformlarda sesini duyurabilmektedir. Manevi arayış içerisinde olan bireyin bu platformlarda seçkin katılımcı statüsüne erişmesi ve kendini ifade etme olanağı bulması, yoga tarzı ritüellere eğilimi daha da artırmaktadır.

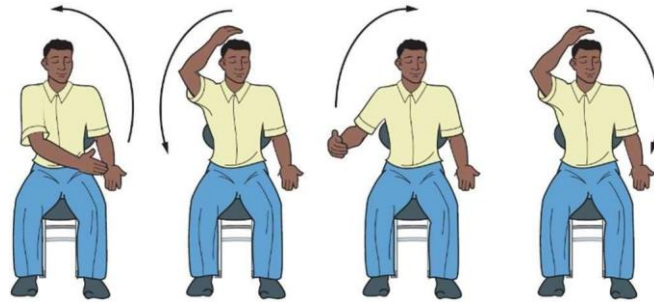
3.3. Sahaja Yoga'da Teknik ve Uygulamalar

Sahaja yoga meditasyonunda meditasyon öncesi ve sonrası yapılan temizlik uygulamaları bulunmaktadır. Bunlar; bandhan (bağlama), kundalini yükseltme, tuzlu su, limon-biber (madka), kağıt yakma, ayakkabıyla dövme (shoebeat) tekniği gibi arınma amaçlı ritüellerdir. Bu tekniklerin ritüel olarak tanımlanmasının sebebi SY meditasyonunun muhtevası bakımından Hinduizm menşeli olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü meditasyon amacıyla yapılan bütün teknikler ve uygulamalar, Hinduizmin temelindeki dini ritüeller kapsamında değerlendirilmektedir. Bu bölümde ele

alınan teknik ve uygulamalar, SY grubunun meditasyonda başvurduğu temel argümanlardır.

3.3.1. Bandhan (Bağlama) Tekniği

Bandhan (bağlama)³² süptil sistemizi kaplayan ilahi titreşimler olarak tanımlanmaktadır (sahaja yoga introductory book) SY Hareketi'nde meditasyon öncesi bandhan³³ (bağlama/koruma çemberi) adı verilen ritüel (sol el avuç içi yukarıya doğru sol dize koyulur, sağ el de sol kalçaya doğru uzatılır) uygulanmaktadır. Bu hareket yedi kez yapılmalıdır. Bu ritüelin kundalini yükseltmek için gerekli olduğu ifade edilmektedir. Bandhan ritüeli, gözler kapalı şekilde yaklaşık yirmi dakika sürmektedir. Bu sürede sessiz olma, başka bir şeye odaklanmama ya da onu düşünmeme (düşüncesiz farkındalık) gereklidir. Yine bu esnada serin esintinin (Kutsal Ruh) hissedildiğine inanılmaktadır. Serin esintiyi hissedebilen kişi de, aydınlanmanın gerçekleşmesi için bütünleşme (sahasrara) noktasına ulaşılması gerektiği belirtilmektedir (Srivastava, 1997: 234; Uğurlu, 2011: 2).

Şekil 2. Bandhan Tekniği

³² “Bandhan”. <https://sahajayoga.dk/2011/09/bandhan/>. Erişim: 8 Eylül 2024.

³³ Bandhan; kişinin kendisini negatif enerjilerden korumak ve içsel dengeyi sağlamak için kullanılan enerji hareketidir. Bu hareket enerji kalkanı oluşturmaya yardımcı olmaktadır. “Bandhan”.

<https://sahajayoga.dk/2011/09/bandhan/>. Erişim: 4 Eylül 2024.

Bandhan tekniğini uygularken okunması gereken mantralar bulunmaktadır. Bu mantralar, *Om twameva Sakshat Shri Mahalakshmi, Mahasaraswati, Mahakali Trigunatmika Kundalini Sakshat Shri Adi Shakti Mataji Shri Nirmala Devi Namoh Namah...* türkçesiyle “Om, Sen gerçekten Mahalakshmi, Mahasaraswati, Mahakali’nin üç niteliğinin özüsün. Sen Kundalini’sin, Adi Shakti’sin, Mataji’sin, Shri Nirmala Devi’ye selam olsun”³⁴ anlamına gelmektedir. Ayrıca bu mantra, bandhan esnasında içsel enerjiyi yükseltme ve koruma sağlama için okunmaktadır. SY Hareketi’nde meditasyon öncesinde ve esnasında yapılan tekniklerin kendini gerçekleştirme, kundalinin uyanması ve aydınlanmaya ulaşmanın nihai aracı olduğu anlaşılmaktadır.

3.3.2. Kundalini Yükseltme Tekniği

SY Hareketi’nin temel argümanı olan kundalini, uzun süredir vaat edilen meskene, herşeye gücü yeten Tanrı’nın Krallığına ulaşmanın yolu olarak açıklanmaktadır. Doğu mistisizmi ve yoga felsefesinde yaygın ve bedende varoluşuna inanılan bir kavram olan kundalini³⁵ pasif bir enerji ve kendini gerçekleştirme yoludur. Kundalini, adanmışlık ve zikir olan yoga uygulaması Bhakti, arabuluculuk/zihinsel ve fiziksel kontrol uygulaması olan Raja yoga ile güç ve enerjinin ifadesi olan Shakti Yoga’nın birleşimidir. Kundalinin temel felsefesi, insanların yaratıcı potansiyellerine ulaşma, kendilerini karmadan kurtarma ve yaşam hedeflerini gerçekleştirebilecekleri bir teknik olduğu iddiasına dayanmaktadır.³⁶

³⁴ “Bandhan Mantra”. <https://sahajayogaencyclopedia.org/index.php?title=Bandhan>. Erişim: 8 Eylül 2024.

³⁵ “Kundalini”. <https://www.uplifers.com/sagim-solum-aydinlanma-kundalini-enerjisi-nedir/>. Erişim: 9 Eylül 2020.

³⁶ “Kundalini Yoga”. <https://www.gaia.com/article/what-is-kundalini-yoga>. Erişim: 9 Eylül 2020.

Budist meditasyonun temelini kundalini olduğu söylenmektedir. Sankritçe’de halkalar veya bobinler anlamına gelen “kundal” kelimesi her insanda bulunan evrensel bir kimlik (Devi, 2013: 117) olarak ifade edilmektedir. Dünyevi olandan ruhsal, yani daimi ve ebedi olana dönen kundalini, kendi fikirlerinizi ve karakter özelliklerinizi kendinizle özdeşleştirerek kimliğinizi geliştiren içinizde oturan bir enerjidir (Svoboda, 2011: 12). Doğu dini veya ruhani geleneğinde yerleşik bir güç olarak tanımlanan kundalini, aynı zamanda hayatın kaynağı olarak görülmektedir (Morgan, 1999: 18). Kundalinide yaşanan serin ya da ılık esintinin, soğutma hissi yaratan rüzgarın, kutsal metinlerde Tanrı’nın nefesine karşılık geldiği söylenmektedir (Morgan, 1999: 19). Eski Hint kitaplarında kundaliniye yer verildiği gibi Tevrat, İncil ve Kuran-ı Kerim’de *ateş ağacı* (dwe) geçtiği belirtilmektedir. Kundalini bir zihinsel egzersiz olarak eski Hindistan’da doğmuş olup içinde din barındırmamakta, eski bilimsel keşifler gibi ele alınmaktadır (Naskar, 2017: 4-7).

Hint yoga sisteminde beden enerjisi olarak ifade edilen kundalini, aynı zamanda hassas enerji şeklinde de tanımlanmaktadır. Kundalininin sübtıl bedeninin altında mooladhara pasif bir şekilde, yılan gibi uyuduğuna inanılmaktadır (Yıldırım, 2019: 52). Bu enerjinin aktive edilmesi, içimizde bir yılanın dalgalı şekline benzemektedir.³⁷ Esasen kundalini enerjisinin tezahürü, Shri Mataji’nin sözleriyle, “*fizyolojik, zihinsel, duygusal ve dindar benliklerinizin bütünleşik gücü*” olan Sanskritçe Chaitanya teriminin çevirisi olan titreşimler olarak adlandırılmaktadır.³⁸

³⁷ “Kundalini Uyanışı”.

<https://medium.com/dharma-talk/kundalini-energy-what-it-is-and-how-to-awaken-it-within-you-a542f8aa39ed>. Erişim: 4 Eylül 2020.

³⁸ “Kundalini Enerji”.[http://www.sahajayogasd.org/kundalini energy/](http://www.sahajayogasd.org/kundalini%20energy/). Erişim: 9 Eylül 2020

Şekil 3. Kundalini Yükseltme

Bir zamanlar sadece yogiler ve Hindular tarafından bilinen kundalini, bazı Batı toplumlarına da ev sahipliği yapmaktadır (Krishna, 1997: 155-6). Özellikle 1960’lardan sonra, tantrik veya hathayoga öğreten çeşitli Hint gurularına ilham veren kundalini, Shri Mataji Nirmala Devi, Shri Shri Anandamurti, Swami Muktananda, Swami Shivananda ve Osho/ Rajneesh dahil olmak üzere uluslararası takipçileri de çekmektedir (Hatley, 2020: 7-8). Bundan dolayı kundaliniye farklı medeniyetler tarafından da farklı adlandırmalar yapılmış, Japonlar *ki*, Çinliler *chi* (*Tao’nun gücü*), Yunanlılar *Pnemua*, İslam *ruh*, Hint geleneği Tanrı arzusunun yansıması *Adi Shakti* olarak bilinen *İlkel Ana* gibi isimlerle tanımlamıştır. Kundaliniyi her gelenek kişisel olarak ele aldığı gibi esasen kundalininin “Tüm varlıkların içindeki yaşam gücü” olarak “her şeyi saran anne”, ilahi vücudumuzda dolaşan prana “yaşam enerjisi” (Bauer, 2011) olduğuna inanılmaktadır.

Herşeyi saran anne olarak ifade edilen kundalini enerjisi Shri Mataji’nin konuşmasında; “*Yükselen kundalini enerjisi başımıza ulaştığında kalp aydınlanır ve bize kalbimiz yol göstermeye başlar. Tanrısal sevgi için kaplar açık tutulmalıdır. Kalplerinizi açık tutarsanız içi tanrısal sevgiyle dolar. Sağ elinizi kalbinizin üstüne koyun ve Kundalini Anne lütfen kalbime gel diyerek Kundalini enerjinizi oraya yönlendirin. Daha sonra 12 kere “Kundalini Anne, ben bu düşünceler, bu ego, bu şartlanmalar*

değilim, ben saf ruhum”³⁹ diye ifade ederek kalp enerjisi merkeziyle ilişkili olduğunu anlatmaktadır. SY meditasyonunda kundalini’ye “anne” diye hitap ederek saf ruhun, saf arzusun, saf bilgiye ulaşmanın, affediciliğin ancak meditasyonla gerçekleşeceği inancı benimsetilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla hareketin kurucusu Mataji’nin konuşmasında da ifade ettiği gibi kundalinin her bireyin ruhundaki annelik olduğu, varlığımızı beslediği ve daha eksiksiz bir kişiliğe dönüşmeyi sağladığı için annelik enerjisi olarak adlandırılmaktadır.

Şekil 4. Meditasyonda Kundalini Yükseltmeye Dair Görsel

SY Hareketi’nde herşeyi saran anne ve yaşam enerjisi olarak tanımlanan kundalini aynı zamanda saf neşe ve huzura, gerçek benliğe erişim (Sahaja Yoga Austria, 2020: 23) olarak da ele alınmaktadır. SY Hareketi’nde bu erişim için kundalinin açığa çıkmasıyla yedi çakradan geçerek enerji kanallarındaki tıkanıklığın giderilmesi ve Sahasrara’ya (bütünleşme) ulaşılmasıyla aydınlanmanın alınması gerekmektedir. SY Hareketi’nde kundalini açığa çıkması sonucu meydana gelen aydınlanma, kolektif olarak SY derneğinde dört haftalık meditasyon ile alındığı gibi, portal, website üzerinden de aydınlanma videosu izlenerek kısa bir meditasyonla da alınabilmektedir. Hem bireysel

³⁹ “Kundalini”. www.sahajayogaportal.org. Erişim: 30 Eylül 2020.

hem de kolektif ortamda aydınlanma meditasyon imkanı sunulduğu, Mataji'nin liderliği, tanrısal bir enerji olarak tasvir edilen kundalini ile bu enerjinin harekete geçirildiği bunların sonucunda aydınlamaya giden yola erişildiği, SY Hareketi'nde kundalini tekniğinin mahiyetini belirlemektedir.

3.3.3. Tuzlu Su Meditasyonu/Limon-Biber Tekniği

Tuzlu su meditasyon tekniğinde su, nabhi çakranın elementidir. Suyun bizi temizleme ve rahatlatma konusunda güçlü bir kapasitesi vardır. Tuz, omurgamızın veya pelvik pleksusun tabanında yer alan ilk merkez olan Mooladhara ile ilgili olan toprak elementini temsil eder. Toprak da bizi rahatlatma işlevine sahiptir. Bu nedenle, tuz ve suyun birleşimi, bizi absorbe etme ve canlandırma konusunda muazzam bir güce sahiptir.⁴⁰ SY Hareketi için tuzlu su meditasyon öncesi ve sonrası temizlenme, arınma için yapılmaktadır. SY'de tuzun türüne önem verilmekte, meditasyon derslerinde ve gruplarında ingiliz tuzu (epsom) kullanılması tavsiye edilmektedir.

Şekil 5. Tuzlu Su Meditasyonu

SY Hareketi'nin merkezinde ve çevrimiçi meditasyonlarda gerçekleştirilen bu teknik meditasyon öncesinde kundalini bandhan yapılır, ayaklarınızla tuzlu ılık veyahut soğuk su dolu küvete eller avuş içi yukarı doğru 10 dakika oturulur. Hafif bir hint müziği

⁴⁰ “Foot Soak”. <https://wemeditate.co/techniques/foot-soak>. Erişim: 4 Eylül 2020.

(raag bhairavi) ile karşıda yer alan mum alevine bakılması tavsiye edilir. Ateşin gücü ile açığa çıkan enerjinin kontrolü Mataji'nin alınının ortasında yer alan kırmızı noktaya *bakarak* “*Anne ben kendi kendimin efendisi miyim? Bana saf bilgiye ver*” diyerek teşekkür edilir ve sonra suyun tuvalete dökülmesi gerektiği söylenmektedir.⁴¹ Bu meditasyon tekniğinde tuzun swadhisthan çakrayı temizlemek için iyi bir teknik olduğu söylenmektedir (Sahaja Yoga Austria, 2020: 97).⁴²

SY Hareketi'nde Shri Mataji tarafından arınmanın sağlanabilmesi için limon-biber (matka treatment) tekniğinin uygulanması önemlidir. Hem mitolojik hem de bilimsel olarak Hindistan'da uygulanan bu teknik yedi gece yedi limon yedi biberin (vibrasyon alacak şekilde) terekota adlı güvece konulması tavsiye edilmektedir. Yedi limon yedi bibere yedi kez bandhan vererek Shri Ganesha (engelleri kaldıran), Shri Barhmedeva Saraswati (yaratıcı tanrı bilgelik), Shri Lakshmi Vishnu (zenginlik, refah, koruyucu tanrı) Shri Jagadamba Durga Mata (kötülüğe karşı savaşan), Shri Radha Krishna (sevgi ve bağlılık tanrıları), Shri Jesus Maria (Hz. İsa ve Hz. Meryem figürü), Shri Kalki (gelecekteki kurtarıcı avatar) namoh namaha mantraları⁴³ okunmaktadır. Bu mantralar Hindu ve diğer dini geleneklerde önemli tanrılara ve figürlere saygı göstermek için okunmaktadır. Mantraların okunduğunda etkilerinin içsel huzur ve denge, ruhsal bağlantı gibi kurmayı sağladığı düşünülmektedir.⁴⁴ Hazırlanırken karşısına Mataji'nin fotoğrafı ve istenirse kum tozu (Mataji'nin alnındaki nokta) serpiştirilerek, bu aşamadan

⁴¹ “Sahaja Yoga The Maha Yoga”. <https://www.sahajayoga.org.in/Download>. Erişim: 10 Eylül 2024.

⁴² “Foot Soaking”. <https://www.youtube.com/watch?v=4vYQuN6EmlA>. Erişim: 16 Ağustos 2024.

⁴³ “Mantralar”. <https://www.youtube.com/watch?v=qoRfRztXlIA>. Erişim: 7 Eylül 2024.

⁴⁴ “Mantra”. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Mantra>. Erişim: 7 Eylül 2024.

sonra yatmadan önce görülmeyecek bir alanda yedi gün bekletilmektedir. Yedi günden sonra tekrar bakmadan açılarak denize ya da toprağa gömülmektedir.⁴⁵

Şekil 6. Limon-Biber Tekniği (matka treatment)'ne Dair Görsel

Hindistan'a ait olan bu tekniğin meditasyondaki yeri hayatımızdaki enerji kanallarındaki tıkanıklığa sebebiyet veren negatif örüntüleri çıkarmak, denize ya da toprağa bırakılması ise hayatımıza geri dönmemesi için gerçekleştirilen bir eylemdir.⁴⁶ SY meditasyonunda bu iki teknik önemli olmakla birlikte, tuzlu su tekniği her meditasyon öncesinde ve sonrasında yapılmaktadır.

3.3.4. Kağıt Yakma/ Ayakkabıyla Dövme (Shoebeat) Tekniği

SY Hareketi'nde kağıt yakma tekniği negative enerjilerden arınmak ve içsel dengeyi sağlamak için kullanılan bir yöntemdir.⁴⁷ SY Hareketi'nde negatif etkilerden kurtulmak için önemli olan kağıt yakma tekniğinde meditasyon öncesi bandhan verdikten sonra kendini üçüncü kişi olarak görerek, tabiri caizse kendini kendinden ayırmayı ifade

⁴⁵ “Matka”. <http://yogafacile.it/tecniche-avanzate-la-matka/>. Erişim: 4 Eylül 2024.

⁴⁶ Çevrimiçi meditasyon Serin Esinti Meditasyon Evi Zoom bağlantılı gözlemden edinilen bilgilerdir.

⁴⁷ “Kağıt Yakma Tekniği”. <https://www.amruta.org/tr/2011/08/21/advice-from-doctors-at-medical-seminar/>. Erişim: 4 Eylül 2024.

eden şekilde negativiteler kağıda yazılır. Mantralar okunarak saat yönünde daireler çizilir. Bu esnada *Om Gam Ganatapaye Namaha...* (Ganesha'ya selam olsun...Ganesha'nın kutsamalarını kabul ediyorum) Shri Ganesha mantrası⁴⁸ okunur yakarken ise *Om Namah Shivaya...*(Shiva'ya selam olsun, önünde eğiliyorum) Shri Agni Devata adlı mantra⁴⁹ okunur. Yakarken ateşe bakılmaz. Ayrıca hangi çakra bölgesinde negatif bir tesir hissediliyorsa sağ ya da sol kanalda o kanala ilişkin de mantra okunur. Mantra puja grubuna katılan yogilerin uyguladığı ve her meditasyon esnasında sıkıntılı olan ya da enerjinin negatif olduğu bölgeyi temizleme amaçlı kullanılmaktadır. Her mantranın bir anlamı ve tanrısal özelliği bulunmaktadır.⁵⁰ SY Hareketi'nde bu tekniğin negatif durumlardan kurtulmak için uygulandığı, mantra okunmasının temizlenmeyi, arınmayı arttırdığı ifade edilmektedir.

SY Hareketi'nde ayakkabıyla dövme tekniği (shoebeat) negatif enerjilerden arınmak için ve içsel dengeyi sağlamak için kullanılan bir yöntemdir. Açık havada kullanılan bu teknik gün doğumunda yakın ya da hava kararmada yapılan sağ kanalda bir sorun oluşuyorsa tercih edilmektedir.⁵¹ Rahat bir pozisyonda oturulur ve ayakkabı çıkartılır. Ayakkabı tabanı kullanılarak bu işlem gerçekleştirilir. Kundalini yükseltme ve bandhan çizme (sağ elle yedi kere dairesel) ve yere negatif enerjiiyi temsil eden şeyler yazılır. Daha sonra ayakkabının topuğuyla yazılan kelimeye 108 kez vurulur. Bu işlem yapılırken dikkat gökyüzüne verilir. Bu teknik negative düşünceler ile başa çıkmak için

⁴⁸ Bu mantra Hindu Tanrısı Ganesha'ya adanmış, yeni başlangıçları simgeleyen tanrıdır. "Ganesha". <https://yogajala.com/om-gam-ganapataye-namaha/>. (Erişim: 8 Eylül 2024).

⁴⁹ Bu mantra Hindu tanrısı Shiva'ya adanmıştır. Yıkım ve yeniden doğuş tanrısı olarak bilinmektedir. "Shiva". <https://yogajala.com/om-gam-ganapataye-namaha/>. (Erişim: 8 Eylül 2024).

⁵⁰ İstanbul Serin Esinti Meditasyon ve Sanat Evi Meditasyon Merkezi'nin Çevrimiçi Zoom bağlantılı meditasyon programı katılımlı gözlemden edinilmiş bilgilerdir.

⁵¹ İstanbul Serin Esinti Meditasyon ve Sanat Evi Meditasyon Merkezi'nin Çevrimiçi Zoom bağlantılı meditasyon programı katılımlı gözlemden edinilmiş bilgilerdir.

etkili bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Shoebeat tekniğinin faydaları negatif enerjilerden arınma, içsel denge, stres azaltma, odaklanma ve kontrasyon, ruhsal temizlik gibi günlük yaşamda zorluklarla başa çıkma yöntemi olarak görülmektedir.⁵²

Şekil 7. Ayakkabıyla Dövme (Shoebeat) Tekniği

SY Hareketi'nde kullanılmayan bir terlik ya da ayakkabının açık alanda yere vurulmasıyla affetme odaklı kullanılan ayakkabıyla dövme (shobeat) tekniğinde kullanılan mantralar; “*Om namah Shivaya, Om Shanti Shanti, Om Gam Ganapataye Namaha*” türkçesiyle “*Şiva’ya selam, Shanti’ye selam, Tanrı Ganesha’ya selam...*”⁵³ gibi zihinsel huzuru sağlamak, içsel barışı artırmak ve pozitif enerjiyi çekmek için bu mantralar okunmaktadır.

SY Hareketi'nde yer alan tüm temizlik yöntemleri meditasyonun gerçekleşmesi, derinleşme ve arınma açısından önemli olmaktadır. Kendini sahaja yogi olarak kabul gören bir kişi puja grubuna dahil olduğunda bu mantra, temizlik yöntemleri haftalık

⁵² Sahajatv. (2012, 28 Aralık). *Shoebeat Tekniği* (Video). Youtube.<https://www.youtube.com/playlist?list=PLuAVZW42aaCmB6OesZkRK2roECBZlYn-J>, <https://www.youtube.com/watch?v=c4AUJZzFftI>

⁵³ “Shoebeat”. https://www.sahajvidya.org.uk/SV_Web/SahajVidya/0_Files_SahajVidya/S/Shoebeating.pdf. Erişim: 15 Eylül 2024.

bireysel ve kolektif olarak uygulanmaktadır. SY’de düzenli meditasyon uygulaması tavsiye edilmektedir

3.4. Uluslararası Sahaja Yoga Faaliyetleri

SY hareketinin uluslararası organizasyon ve faaliyet alanlarını ele aldığımızda kitap ve yayınlar, sağlık-okul projeleri, rehabilitasyon merkezleri, internet ve sosyal medya aktivizasyonu gibi faaliyet alanlarında hizmet vermekte, stresi yok eden, içsel denge sağlayan SY tekniğinden dünyada yüzbinlerce insanın faydalandığı iddia edilmektedir.⁵⁴

1970’den itibaren ırk, din, yaş veya sosyal konum gözetmeksizin milyonlarca insan tarafından kabul edilen Shri Mataji öğretileri pekçok insan tarafından benimsenmektedir. 100.000 kişiden fazla insanın aydınlanma almasını sağlayan Mataji, her seferinde 10.000 ile 20.000 arasında insana konferans vermiştir. Tıp ve Aydınlanma adlı uluslararası konferansın açılışını St. Petersburg’da yapmıştır.⁵⁵ Shri Mataji Nirmala Devi Sahaja Yoga Dünya Vakfı’na göre, 95’ten fazla ülkede SY merkezleri kurulmuş⁵⁶, şu an 140’ı aşkın ülkede aktif olarak uygulanmaktadır.⁵⁷

Shri Mataji ile ilgili derin meditasyonların olduğu önemli merkezler; Hindistan: Chindwara, Nirmal Nagari Ganatipule, Pratishtan ve Yeni Delhi’deki Nirmal Dham’dır. Uluslararası Sahaja Yoga Sağlık ve Araştırma Merkezi Belapur’da ki Bombay yakınlarında 1996’dan beri faaliyette, Noida ise 2011’den beri faaliyettedir. 1970’lerin başında Shri Mataji Ashrams (meditasyon yerleri) oluşturmak için Yeni Delhi, Pune gibi

⁵⁴ “Shri Mataji”. <http://www.sahajayoga.com.tr/shri-mataji/>. Erişim: 19 Eylül 2020.

⁵⁵ “Shri Mataji”. <http://www.sahajayogaistanbul.org/shrimataji.html>. Erişim: 16 Eylül 2020.

⁵⁶ “Sahaja Yoga Organization”. https://en.wikipedia.org/wiki/Sahaja_Yoga#Organization. Erişim: 16 Eylül 2020.

⁵⁷ “Sahaja Yoga”. https://tr.wikipedia.org/wiki/Sahaja_Yoga. Erişim: 3 Haziran 2023.

büyük şehirlerde, Bombay, Londra, Sidney, Melbourne, Paris, Viyana, Roma, Milano, Cenevre, Moskova, Hong Kong, New Jersey, Los Angeles ve Brezilya gibi uluslararası birçok yerde merkezler açmıştır.⁵⁸

Esnek kurumsal bir yapıya sahip olan SY'nın kurucusu Shri Mataji tarafından 19 Şubat 1996'da kurulan Uluslararası Sahaja Yoga Araştırma ve Sağlık Merkezi, CBD Belapur, Navi Mumbai, Hindistan, “insanlığa gerçek bir hediye” olarak sunulmuştur.⁵⁹ Sağlık merkezinde hastalıkların tedavisi, SY meditasyonu ile geliştirilen titreşimli farkındalık ile yapılmıştır.⁶⁰ Ayrıca Sahaja Devlet Okulu Dharamshala (Hindistan), Cabella Uluslararası Sahaja Okulu (İtalya), Uluslararası Sahaja Okulu Canajoharie (Birleşik Devletleri), Borotin Uluslararası Sahaja Lampı (Çek Cumhuriyeti) ve Devi Okulu (Kanada),⁶¹ Vaitarna'da bir Hint Klasik Müzik ve Güzel Sanatlar akademisi⁶² gibi okullar kurması SY'nın yayılmasını sağlamıştır.

Herkesin ücretsiz erişim sağlayabilmesi için Shri Mataji'nin eserleri olan *Cooking with love (Aşkla Pişir)*, *Men and Women in Sahaja Yoga*, *Meta Modern Era*, *Sahaja Yoga*, *Education Enlighthened: A Guide For Scholls*, *The book of Adi Shakti* gibi eserler olup ayrıca Javed Khan'ın *Islam Enlighthened*, Jose Antono Salgado'nun *Sahaja a Jungian Approach*, Gregore de Kalbermatten'in *The Advent*, *The Third Advent*, Yogi Mahajan'ın *The Ascent* adlı eserlerine Sahaja dijital kütüphane başlığı altında ücretsiz olarak ulaşım

⁵⁸ “Shri Mataji Nirmala Devi Al Life Dedicated To”.

https://www.sahajayoga.ch/wp-content/uploads/2021/01/Shri_Mataji_brochure-ENG.pdf. Erişim: 1 Eylül 2021.

⁵⁹ “Sahaja Yoga Uluslararası Faaliyet”.<https://www.sahajayogaantalya.com/2018/01/shri-mataji-nirmala-devinin-uluslararası-başarıları/> Erişim: 16 Eylül 2020.

⁶⁰ “Sahaja Sağlık Merkezi”.http://www.sahajahealthcentre.com/about_isyrhc.html. Erişim: 16 Eylül 2020.

⁶¹ Shri Mataji Nirmala Devi Al Life Dedicated To.

https://www.sahajayoga.ch/wp-content/uploads/2021/01/Shri_Mataji_brochure-ENG.pdf Erişim: 1 Eylül 2021.

⁶² “Nirmal” <https://www.sahajayogamumbai.org/nirmal-nagari-ganapatipule/> Erişim: 16 Eylül 2020.

olanağı sağlanmıştır. Ayrıca Nirmala Yoga dergisi, 1970-79 tarihleri arasındaki seminerlerine, SY meditasyon müziklerine de yer verilmiştir.⁶³ Dijital dünyada web tabanlı faaliyet kapsamında sahajaworldfoundation.org, sahajayoga.org, us.sahajayoga.org, wemeditate.co gibi sitelerde SY meditasyonun ne olduğu, faydaları, kavramları, hareket lideri Shri Mataji'nin hayatı, çevrimiçi meditasyon (free online meditation learn more) gibi eklentiler olup, gün saat ve link bağlantısı ile kolayca erişim ve hizmet vermektedir. Ayrıca bu web istelerin sosyal medya hesapları (Facebook, Twitter, Instagram, Youtube gibi) bulunmakta, dijital ağlarda SY Hareketi'ni tanıtmaya, üyeler toplamaktadır.

3.5. Ulusal Sahaja Yoga Faaliyetleri

SY Hareketi 160'dan fazla ülkede kurulan meditasyon merkezleri ile küresel bir fenomen haline gelmiş, her gün binlerce insan kendini gerçekleştirme deneyimi ve daha yüksek farkındalığa erişmek için SY'yi tercih etmektedir (Sahaja Yoga Austria, 2020: 1). Bu hareketin Türkiye'de 36 ilde 60 temsilciliği bulunmakta olup belirli üniversite mezunlarına ya da öğrencilerine tahsis edildiği, kültürlü genç insanlar arasında yayıldığını söylenmektedir (Yitik, 2018: 247). Shri Mataji'nin yazmış olduğu eserler Sahaja Yoga, Meta Modern Çağ, Sevgiyle Pişir, SY Hareketi'nin yayımlandığı Blossom Times dergisi, tiyatro ve müzik okulları, sahajayoga.org adlı internet portalı ve Radyo Turka hint müziği dinletileri, seminer ve toplu aydınlanma organizasyonları, bilhassa çevrimiçi yapılan programlar (wemeditate, sahajayogatv, sahajayoga youtube, sahajayogaturkey) İstanbul Kadıköy'de Serin Esinti Meditasyon ve Sanat Evi gibi yayılma alanlarının göstergeleridir. Böylece 1970 yılından itibaren sağlıklı ve arınma

⁶³ "Meditasyon Müziği". <https://library.sahajaworld.org/> Erişim: 23 Eylül 2020.

amaçlı SY Hareketi meditasyon uygulamasına devam etmektedir (Bahadur ve Çapcıoğlu, 2021: 374).

Shri Mataji'nin Türkiye'de 90'lı yıllardan sonra isminin duyulması, Nisan 2001'de İstanbul'da 7000 kişilik organizasyona katılım sağlanması, ücretsiz olan puja törenine ilgiyi arttırmıştır. Türkiye'de 2001 ve sonrası dönemde SY Hareketi faaliyetlerine baktığımızda İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya gibi illerde *sahajayogaportal* internet sitesi üzerinden hem bilgi hem de çevrimiçi meditasyon faaliyetlerine devam etmekte olup, temsilciliklerinde herkese açık ücretsiz kolektif meditasyon imkanı sağlamaktadır. Her temsilciliğin kendi sayfası bulunmakta olup, Youtube kanalı ve sosyal medya hesaplarından (*sahajayogatv*, *sahajayogatürkiye*) son dönemde aktivizasyonuna devam etmektedir. Bugün SY meditasyon yöntemini öğrenmeye çalışan kişiler 20 ila 45 yaş arası insanlardan oluşmakta (Yitik, 2007: 343), katılımcıların çoğu sağlık sorunsalına ilişkin SY'yi deneyimlemektedir. SY meditasyonun Türkiye'de yayılmasında İstanbul Sağlıklı Yaşam Merkezi tarafından 2002'de Kilyos'da koordine edilen uluslararası kitleyle meditasyon, 2004 yılında Bilgi Üniversitesi'nde haftada bir gün herkese açık ücretsiz kurs sunulması, 2007 ÇYDD derneği tarafından Kocaeli Üniversitesi SY klübü tarafından da tanıtılması (Sevinç, 2014: 142-150) etkili olmuştur. Ayrıca 2014 İstanbul Fenerbahçe Parkı SY etkinliği, 2016'da Ankara Taurus Avm'de gerçekleşen meditasyon, 2019 Diyarbakır'da gerçekleşen kitlesele aydınlanma programı, 2020 yılı Mayıs ayında "Ruhunu Hisset İnsanoğlu için 50 yıl" canlı yayın konser programı günümüzde SY meditasyonun devam ettiğini ve yayıldığını göstermektedir.

Antalya'da ki SY topluluğu Şehit Binbaşı Cengiz Toytunç caddesi Antalya İş Merkezi'nde faaliyetlerini sürdürmektedir. Topluluk üyeleri Salı, Çarşamba, Perşembe ve Cumartesi günleri biraraya gelmekte ve farklı kategorilerdeki katılımcılara müzik ve Shri Mataji'nin eşsiz köşesi ve fotoğrafıyla meditasyon yaptırılmaktadır. Antalya SY

Merkezi'nde daha çok kadınların ilgi odağında olup, üniversiteye bağlı topluluktaki öğrenciler, toplumsal statüsü yüksek kişiler ilgi göstermektedir. Katılımcılar haftada bir meditasyon eğitiminden geçmekte, Mataji'nin fotoğrafına dikkati toplayarak, mum ve tütüsü eşliğinde çakra açmayı denemektedir. Meditasyon öncesinde bandhan adı verilen hareketlerin yapılması, ayakların tuzlu suya konulması, meditasyon sonrası evde tuzlu su banyosu tavsiye edilmektedir. Meditasyon esnasında sarot eşliğinde Hint müzikleri çalmakta, müziğin sağladığı enerjetik yayılıma önem verilmektedir. Ayrıca SY İstanbul grubunun pandemi döneminde Zoom uygulamasında yaptığı meditasyonlarda; meditasyon yapılan yer ve o yerin belirli bir köşe olmasına önem verilmektedir. Hatta belirlenen meditasyon alanında mutlaka Shri Mataji'nin fotoğrafının olması gerektiği, onu bir üstat olarak nitelendirdikleri vibrasyon ve enerji akışı için bunun önemli olduğuna sürekli değinilmektedir. Sevgi, saygı esaslı bir meditasyon olduğu için fotoğrafın katalizör görevi üstlendiğini belirtilmektedir.⁶⁴ Çünkü SY meditasyonunda Mataji'nin ermiş bir ruh, Sahaja'nın gurusu ve her zaman bizimle⁶⁵ felsefesi meditasyon tekniklerinin benimsenmesini kolaylaştırmaktadır.

Ücretsiz meditasyon deneyimiyle Türkiye'de hizmet sunan bu hareket kendi ilinde temsilciliği bulunmayan ya da yogaya kolektif katılamayanlara 18 hafta online sahaja yoga meditasyonu sunmaktadır.⁶⁶ Hareketin merkezinde yani kolektif olarak ya da bireysel olarak meditasyon esnasında mum ve fotoğraf bulundurulması mutlaka istenmektedir. Online meditasyon sahajayogaportal adlı sitede Mataji'nin sözlerinin, hayatının ve görsellerinin paylaşıldığı, depresyon ve anksiyeteye karşı SY meditasyonunu

⁶⁴ İstanbul Serin Esinti Meditasyon ve Sanat Evi Meditasyon Merkezi'nin Çevrimiçi Zoom bağlantılı meditasyon programı katılımlı gözlemden edinilmiş bilgilerdir.

⁶⁵ İstanbul Serin Esinti Meditasyon ve Sanat Evi Meditasyon Merkezi'nin Çevrimiçi Zoom bağlantılı meditasyon programı katılımlı gözlemden edinilmiş bilgilerdir.

⁶⁶ "Sahaja Yoga". <http://www.sahajayogaportal.org/> Erişim: 19 Eylül 2020.

faydalarına ilişkin, SY'nin sağlık ve bilimsel kabl adına makaleler gibi paylaşımların yapıldığı gözlemlenmektedir. Dijital dünyada ise sosyal ağlarda SY Hareketi'nin sayfa ve hesapları bulunmaktadır. Bu uzamda yer alan topluluklarda gönderiler, hikayeler, canlı yayın ve IGTV videoları Whatsapp, Instagram, Zoom gibi uygulamalarda da katılımcıların meditasyona erişimini kolaylaştırmakta, çevrimiçi uzamda kolektif meditasyonuda sağlamaktadır. SY meditasyonun dijital dünya ve sosyal ağlarda nasıl yer aldığı, paylaşımları ve çevrimiçi meditasyonları diğer bölümlerde ele alınacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

SAHAJA YOGADA ÇEVİRİMİÇİ RİTÜELLER

2. Sahaja Yoga Örneğinde Yeni Medya ve Din İlişkisine Dair Bulgular

Bu bölümde SY'nin sayfa, takip ve gönderi sayıları, kullanılan kavramlar ve sıklıkları, içerik analizinden elde edilen temalara yer verilmekte, bulgular betimsel analiz ile yorumlanmaktadır.

2.1. Türkiye’de Instagramda Yer Alan Sahaja Yoga Sayfaları, Takipçi ve Gönderi Sayıları

Sosyal mecrada grup oluşumuna imkan veren dijital teknoloji, karşılıklı anlık ileti ve paylaşımlarla insanlar arasında kollektif bir ilişki sağlamaktadır. Bu durum söz konusu kişilerin ilgisine, katılımına ve arayışına göre değişmekte olup, grup oluşumuna katkı oluşturmaktadır. Instagram’da SY Hareketi adına açılan birçok ülke ile bağlantılı hesap incelenmiş, Türkiye’de etkin gruplar belirlenmiştir. Aşağıda yer alan tabloda sadece Türkiye’de aktif olan grupların isimleri, takipçi ve gönderi sayısına yer verilmiştir. Uluslararası ve ulusal hesapların çoğunun grup adının SY olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Tabloda yer alan sayfaların herkese açık olduğu, isteyen her bireyin takip edebildiği ve bu sayfalara çevrimiçi meditasyona katılım imkanı sunan bağlantı linki bırakıldığı görülmüştür. Türkiye’de takipçi ve gönderi sayısı en yüksek olan *sahajayogameditasyon* isimli açılan Instagram sayfasının diğerlerine göre meditatif paylaşımlar yaptığı ve mobil uygulamadan indirilen meditasyon programına ilişkin daha aktif hizmet verdiği tespit edilmiştir.

Instagram’da yer alan SY Hareketi’nin isimleri, hesapların takipçi ve gönderi sayıları aşağıdaki Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Instagram’da Yer Alan Türkiye Sahaja Yoga Hareketi’nin Takipçi ve Gönderi Sayısı (2020-2023)

Grup adı	Takipçi Sayısı	Gönderi Sayısı
sahajayoga meditasyon	7.447	2.152
sahajayoga türkiye	3.753	516
sahajayoga meditasyonu	1793	580
sahajayoga_serinesintisanatevi	177	41

YDH’lerin pandemi dönemine dair hangi tavrı aldıkları ve bu duruma sundukları çözüm önerilerinin neler olduğu bilmek çalışmamız açısından önemlidir. YDH’lerin pandemi döneminde alınan tedbirlerden dolayı ibadet ve ritüellerini gerçekleştirdiği alanların kapatılmasına yönelik alternatif bir alan oluşturdıkları görülmektedir (Battal, 2021: 163). Pandemi döneminde sokağa çıkma yasağı, mesafeli iletişim, eve dön çağrılılarıyla YDH ve SY Hareketi gibi oluşumlar uygulama ve ritüellerine çevrimiçi ortamlarda devam etmek zorunda kalmıştır. Yüzyüze gerçekleştirilen ritüeller bireysel olarak devam etmiş, teknoloji dünyasında gelişmeler yeni iletişim ve paylaşım ortamlarının çıkmasına sebep olmuştur.

Pandemi dinin pratik boyutunu etkilemiş, dini toplulukların biraraya gelerek kutladıkları ritüeller sosyal mesafe kurallarına göre tekrardan şekillenmiştir (Karayel ve Albayrak, 2021: 1489). YDH’ler pandemi döneminde bazı ibadet ve toplantılarını çevrimiçi araçlar kullanarak gerçekleştirmeye çalışmış, bu bağlamda hareket üyeleri Zoom ve Teams gibi platformlar üzerinden planlanan online programlara katılmaya teşvik edilmiştir (Battal, 2021: 170). SY Hareketi’nin pandemi öncesinde yüzyüze dernekte gerçekleştirilen meditasyon faaliyetleri hijyen ve sosyal mesafe açısından güvenilir olan ev, oda gibi yerlerde bireysel olarak ifa edilmiştir (Karayel ve Albayrak,

2021: 1489). Meditasyonu gerçekleştirme ortamına alternatif olan Zoom uygulamasında çevrimiçi meditasyona pandemi dönemiyle birlikte devam etmiştir. Pandemi sonrasında SY Hareketi'nin faaliyetlerine çevrimiçi devam ettiği katılımlı gözlem ve deneyimle belirlenmiştir.

Pandemi döneminde yaşanan fiziksel sosyal kısıtlamalar sınırlı sosyalleşmeden yeni bir sosyalleşme alanı çevrimiçi alana taşınmıştır. İnsanlar arasında artan mesafeler sosyal medyanın oluşturduğu platformlarla kapatılmaya çalışılmıştır (Kaya ve Çapcıoğlu, 2021: 70). SY Hareketi pandemi öncesi websitesinde online meditasyon imkanı sunarken, pandemi ve sonrası sosyal medya ağı Instagramda devam etmektedir.

Tablo 4. Instagram'da Yer Alan Türkiye Sahaja Yoga Hareketi'nin Pandemi Dönemi/Pandemi Sonrası Takipçi ve Gönderi Sayısı

Pandemi Dönemi/Pandemi Sonrası				
Grup Adı	Takipçi Sayısı		Gönderi Sayısı	
sahajayoga meditasyon	7.447	8.338	2.152	2.646
sahajayoga türkiye	3.753	3.943	516	543
sahajayoga meditasyonu	1793	2473	580	664
sahajayoga_serinesintisanatevi	177	168	41	41

Pandemi sonrası SY Hareketi'nin takipçi ve gönderi sayısında artış gözlemlenmektedir. Pandemi dönemi sonrası gönderilerin çoğu, online meditasyona dair gün, saat ve bağlantı paylaşımı içerdiği görülmektedir. En yüksek takipçi ve gönderi sayısına sahip sahayayoga meditasyon sayfasında gönderiler genellikle spiritüel/ ruhsal iyileşmeye yönelik felsefi söz ve IGVT videolarda oluşmaktadır. Bu sayfa SY Hareketi'nin Play Store'da yer alan sahayayoga meditasyon uygulamasını tanıtım amaçlı kullanıldığı için veri kapsamında kullanılmamaktadır.

Araştırmada ele alınan sahayogaturkiye ve sahayogameditasyonu adlı iki Instagram hesabının günümüz Temmuz 2024 verilerine baktığımızda anlamlı bir artış görülmekte, yapılan paylaşım ve gönderi içerikleri çevrimiçi meditasyon, SY Hareketine ait temel bilgileri oluşturmaktadır. sahayogaturkiye hesabındaki gönderiler SY meditasyonunun temel kavramlarına ait paylaşımlardan oluşmaktadır. sahayogameditasyonu adlı hesapta ise online meditasyon davet bağlantısı, “başlangıçtan ileri seviyeye sahaja yoga online eğitimi” görselleri ve dm’den mesaj yazarak kayıt yaptıрма gibi çevrimiçi meditasyonun devamlılığına yönelik gönderileri kapsamaktadır.

Pandemi öncesi sahayoga adlı websitesinde canlı online meditasyon yayın hizmeti sunan SY Hareketi pandemi dönemi ve sonrasında “*koronavirüs tedbirleriyle online katılım ile devam ediyoruz*”⁶⁷ şeklinde bir metin websitesinde yayımlamıştır. Pandemi sonrası aktif kullanılan sosyal medya platformlarından duyuru yapılmıştır. Pandemi döneminde ekonomik ve sosyal hayattaki kapanmalar nedeniyle bireylerin internette daha fazla zaman geçirmesi, iletişim araçları sayesinde çevrimiçi toplantılar, sohbet, hem kişisel hem de mesleki olarak kolayca bağlantı kurma (Tatar, 2021: 687-8) çevrimiçi ritüellerin yaygınlaşmasını artırmaktadır. Bu dönem dinin ve YDH’lerin güçlü ve sürekli olmasını sağlayan, bireyin anlam ve şifa arayışına yönelik dinin en somut yaşandığı dönem olmuştur. Pandemi sonrası bireyin dijital dünyada yer alan dinlerle daha fazla ilgili olduğu görülmüştür.

2.2. Instagram’da Yer Alan Sahaja Yoga Sayfa Tanıtımlarının İncelenmesi

İnternette ve çevrimiçi ortamlarda topluluk olmanın gerektirdiği geleneksel ilişki biçimi, yerini mesafeli, yakın ilişkilere bırakmıştır. Modern hayat ve dijitalin oluşturduğu

⁶⁷ “Online Meditasyon”. <https://www.sahajayogaistanbul.com/> Erişim: 10 Temmuz 2024.

güncel toplumsal şartlar çevrimiçi ortamlarda iletişimi gerçekleştirme ihtiyacı doğurmuştur (Dereli, 2020: 281). Günümüzde YDH, spiritüel akım, new age gibi birçok grup internet ve sosyal medya uygulamalarında görünür hale gelmiştir. Bunun en bilinen örnekleri Hristiyanlık, İslam, Budizm ve Hinduizm (Haberli, 2014: 49) ile bağlantılı dini grup ve hareketler olmuştur. Araştırmamıza yön veren Doğu mistisizmine mensup olan fakat sağlık adına çalışmalar yapan SY Hareketide, internet sitesi ve sosyal ağ platformlarında yer almaktadır. Bu gruba ait çevrimdışı din sahasını temsil eden internet siteleri ve çevrimiçi meditasyonla arayış içinde olan bireylere ücretsiz deneyim sunduğu Instagram sayfaları olduğu görülmektedir.

SY Hareketi Instagram uygulamasında takipçi, abone ya da bir topluluk olarak ilişkisini devam ettirmekte hatta son dönemde Instagram canlı yayın, IGTV videoları ile bireylerin meditasyona ilgi ve katılımını artırmaktadır. Bu ilgi ve katılıma yönelik uluslararası ve ulusal SY hesapları incelenmiş, link/site bağlantısı veren 20 farklı hesap aşağıdaki Tablo 5’ de gösterilmiştir.

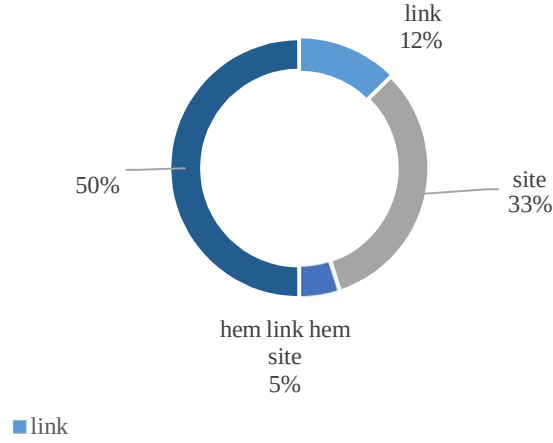
Tablo 5. Instagramda Yer Alan Sahaja Yoga Grupları

Uluslararası ve Ulusal Sahaja Yoga Grupları	Link/ Site
Sahajayogameditasyon	www.sahajayogameditasyon.com
Sahajayogameditasyonu	www.sahajayogameditasyonu.org /https://meet.google.com
Meditacaosahajayogahb	linktr.eel
Sybrasliadfsahajayoga	sahajayoga.org.br
Sahajayogameditaatio	www.jooga.org
Sahajayogaturkiye	www.shrimataji.org / us02web.zoom.us
sahajayoga_meditacion	www.meditaciononline.sahajayoga.com
Sahajayogarecife	linktr.ee / meditacaosahajayogarecife
sy_innerpeace	wemeditate.com

sahajayoga.ame	www.sahajayoga.org
sy_new_zealand	www.sahajayoga.org
Sahajayogamy	linktr.ee/sahajayogamy
Sahajayogausa	meditateanytiem.com
sahaja_yoga_meditation_chicago	sahajayogachicago.org
sahajayoga.esp	www.sahajayoga.esp
Sahajayogameditation	www.sahajayoga.org/
Sahajayogagoray	Youtube.by
Sahajayogaecvador	linktr.ee/sahajayogaee
Indianameditation	www.indanameditation.org
Sahajayogameditacao	sahajayogameditacao.co

SY Hareketi'ne baktığımızda her sayfanın profil isminin aynı olduğu görülmüş olup sayfa tanıtımlarında “*ücretsiz, online meditasyonlarla kendinizi keşfedin*” çağrısı ile zoom, website, googlemeet gibi toplantı katılım linkleri gözlemlenmiştir. Link bağlantısı veren gruplar (zoom, google meet vb.) % 12, site bağlantısı veren gruplar (sahajayoga.org vb.) %33, hem link hem site bağlantısı veren gruplar ise %5’lik bir dilimde yer almaktadır. SY Hareketi’nin, link/site bağlantı paylaşımına ve herkesin ücretsiz meditasyon deneyimi edinebilmesine Covid-19 küresel salgınından sonra önem verdiği gözlemlenmektedir. Hareketin Instagram hesaplarında gönderinin altına zoom şifre ve bağlantı linki eklemesi arayış içinde olan bireyin meditasyona kolayca erişimine imkan tanımıştır. Sağlık için her bireyin yoga yapması gerektiğinin belirtilmesi ve “*meditasyonla kendinizi keşfedin*” teması postmodern zamanda manevi arayış ikliminde olan bireye ücretsiz çevrimiçi deneyim sunmuştur.

Sosyal ağlarda sayfa tanıtımlarına ait siteler ve linklerin oranları aşağıda Şekil 8’de gösterilmiştir.

Şekil 8. Sosyal Ağ Instagram’da Sahaja Yoga Hesabının Sayfa Tanıtımı

Dijitalleşmenin sunduğu iletişim ve sosyalleşme platformları, modern toplumda bireyi anlayan, yalnızlık ve terk edilmişlik duygusuna (Bauman, 2013: 275) kapı aralayan yerler olarak, bireye kolektif bir ortam sunmaktadır. Bu ortamda “*insanların yapabilirsiniz diyecek bir sese ihtiyacı olduğunu*” (Bauman, 2013: 266) belirten Bauman’ın birey ve toplumların dijital dünyada farklı iletişim teknolojileri aracılığıyla sanal toplumlar oluşturduğu görülmektedir. Bu toplumların yerleştiği alanlar Youtube, Instagram, Whatsapp, Twitter ve Facebook gibi sosyal ağlar (Angın, 2022: 48) olmaktadır.

Sosyal ağları tercih eden bireyler We Are Social Ocak 2024 verilerine göre günde 2 sa 23 dakikasını sosyal medya kullanımına harcamıştır. Türkiye’de popülasyona göre sosyal medya kullanımı yüzde 66.8 belirlenmiştir. Bireylerin sosyal ağ kullanımı web portalda yüzde 80.7 ve sosyal medya uygulamalarında yüzde 94.3 olarak saptanmıştır.⁶⁸ Tüm dünyada yaşanan pandemi süreciyle birlikte kişisel yaşam tarzındaki değişiklikler,

⁶⁸ “We Are Social Ocak Verileri”. <https://wearesocial.com/uk/blog/2024/01/digital-2024-5-billion-social-media-users/> Erişim: 23 Mayıs 2024.

kullanacağınızı öğrenmek için ücret ödemek zorunda değilsiniz”⁶⁹ sözü SY Hareketi’nde meditasyonun temel felsefesi olmuştur. İletilerde sık geçen kavramlardan aydınlanma 198, *online meditasyon* ise 201 kez kullanılmıştır. Aydınlanma kelimesi Shri Mataji Nirmala Devi’nin yazdığı *Sahaja Yoga* adlı kitapta “kendini gerçekleştirme” (self realization), kendini bilme, doğuştan sahip olunan, insanın omuriliğinin içinde eksiksiz bir yaşam mekanizmasının yükselmesi (Devi, 2013: 5) olarak tanımlanmaktadır. Kendini gerçekleştirme, sahasrara çakranın açılması kundalini enerjisi ile bağlantılı (Salgado, 2009: 111) olduğu için meditasyon eğitimleri tamamlandığında alınan temel öğretilerden biri olmaktadır.

İletilerde sık geçen kelimelerde online meditasyon kavramına her gönderide ve gönderi altında paylaşılan ifadelerde rastlanılmaktadır. Sahajayoga.org ya da sahajayoga Instagram sayfalarında temel vurgunun online meditasyon kelimesi olduğu görülmektedir. Bilhassa dünyada yaşanan küresel salgından sonra “*dışarı çıkamıyorsanız içinize dönün*” sloganı postmodern toplumda yalnızlaşan, anlam arayışına yönelen bireye istediği yerde meditasyon yapabilme imkanı sağlamaktadır. Böylece çevrimdışı bağlamda gerçekleştirilen ritüellerin çevrimiçi ortamlara taşındığı görülmektedir.

Bağılantılı kavramlardan biri olan *kundalini* ise 129 kez tekrar edilmiş, Sankritçe’de halkalar veya bobinler anlamına gelen, her insanda bulunan evrensel bir kimlik (Devi, 2013: 117) olarak açıklanmıştır. Hint yoga sisteminde beden, hassas enerji şeklinde ifade edilen kundalini, Tantrik literatürde insan ve evrende bulunan kutsal kozmik enerjidir (Yıldırım, 2019: 52). SY’nin temel öğretilerinden biri olan kundalininin serin esinti sayesinde fiziksel bir deneyime dönüştüğü söylenmektedir. SY

⁶⁹ Sahaja Yoga. [@sahajayogaturkiye]. (2023, 20 Mart). *Doğuştan sahip olduğunuz bir gücü nasıl kullanacağınızı öğrenmek için ücret ödemek zorunda değilsiniz* [Fotoğraf]. Instagram. <https://www.instagram.com/sahajayogaturkiye/>

meditasyonunda bu enerjinin açığa çıkacağı ve içindeki gücün hissedileceği kundalini kelimesinin geçtiği iletilerde belirtilmiştir.

İncelenen iletiler içinde *kolektif* kavramı yine sık tekrarlanan kelimeler içinde 73 kez kullanılmıştır. Kolektiflik SY için önemli bir boyuttur. Hem çevrimdışı hem de çevrimiçi uzamda kolektifliği sağlayan aplikasyonlar mevcut olduğu gibi kitaplarda da bu boyuta vurgu yapılmaktadır. Salgado'nun *Sahaja Yoga: A Jungian Approach* adlı kitabında sahaja yolunun gerçekleşmesi için kolektif ruhun evrimsel düzeyi ve gerçeği merdivenin son basamağı olan sahasrara çakra yani aydınlanmanın gerçekleştiği yerde aktivite edildiği belirtilmiştir (Salgado, 2009: 120). Kolektif bir meditasyon sırasında bireysel yapılan meditasyonlardan farklı olarak bir tane güçlü enerji akışında birleşildiği ve daha fazla vibrasyon etkisi ile enerji açığa çıktığı, serin esinti hissedildiği iddia edilmektedir (Bahadur ve Çapcıoğlu, 2021: 378).

87 kez tekrar eden *düşüncesiz farkındalık* kelimesi SY Hareketi'nde meditasyonun uygun şartlarda gerçekleştiğinde ulaşılabileceği zirveyi tanımlamak için kullanılmaktadır. SY Hareketi'nde düşüncesiz farkındalık, meditasyon sırasında kendiliğinden gelmektedir. Sahaja yolunda doğrudan deneyim ile öğrenilen düşüncesiz farkındalık, insanın kendini dinlemesi, kendi sesini duyması (Salgado, 2009: 121) olarak ifade edilmiştir. Düşüncesiz farkındalık konumu zihnin uyanık, düşüncelerin sessiz olduğu zaman gerçekleşmektedir. SY Hareketi'nde "*nirviçhara samadhi*" olarak nitelendirilen düşüncesiz farkındalık durumu, sürekli yükselişin olduğu, ne geçmiş ne gelecekte olmama şu anda olma, var olma durumu olarak açıklanmaktadır. SY meditasyonunda bu durumu yaşamamanın arınma ve arayışa ulaşmanın nihai noktası olduğu söylenmektedir. Diğer kelimelere bakıldığında *masumiyet* 40 kez, *denge* 33, *anı* deneyimleme 36, *sevgi* 26 ve *Tanrı'yla birleşme* 22 kez tekrar edilmiştir. 40 kez tekrar eden *masumiyet* kavramı SY meditasyonunda çakra dengelenmesi ve kundalini

yükselmesi bakımından önemlidir. Sakrum kemiğinin altında yerleştirilmiş olan muladhara çakranın masumiyetin ve bilgeliğin özünü temsil etmekte olduğu söylenmektedir (Sahaja Yoga Austria, 2020: 30). Hatta masumiyetin temsil Tanrısının Shri Ganesha olduğu vurgulanmakta, meditasyon esnasında bu tanrıya mantralar okunmaktadır. 26 kez tekrar eden sevgi kavramını Mataji '*tüm dinlerin özü sevgidir*' diye ifade etmiş, anne ve tanrı sevgisi olarak ele almıştır. SY Hareketi'nde içimizdeki sevginin bizi saf mutluluk, bilgelik ve bütünleşmeye ittiği, bunun ancak aydınlanmanın alınmasıyla gerçekleşeceği vurgulanmaktadır. Bu kavramlar SY meditasyonu esnasında yapılan ritüelle bağlantılı olup ritüel esnasında açığa çıkan ve hissedilen enerji ile bağlantılıdır.

SY'nin temel öğretisinde yer alan *affedilmek* 19, *saf ruh* 18, *serin esinti* ise 14 kez tekrar edilmiştir. Bu kavramlar meditasyon yaparken kullanılmaktadır. İletilerde SY meditasyonu için anlamlı fakat en az kullanılan *kelimeler toprak anne, teslimiyet, şefkat, saf bilgi, ilahi sevgi, ilahi güç, huzur, guru, ego, bütünleşme, bilgelik, iç huzur, arayış, özbenlik, yaratıcılık, cömertlik, vibrasyon, sabır, sessize almak* gibi anahtar kelimelerdir. Bu kelimeler her ne kadar Instagram iletilerinde az görülmüş olsa da kolektif meditasyonda sürekli vurgulanan, katılımlı gözlemde çevrimiçi Zoom toplantısında açıklanan kavramlardır. Bu kavramlara az yer verilmesinin sebebi meditasyon ve uygulamada ritüelleri içeren nihai kavramlara daha sık yer verilmesinden kaynaklanmaktadır. Esasen bu kavramlara din sosyolojisi literatüründe *karizmatik lider*, SY grubunda *kutsal anne* gibi Shri Mataji'nin söz ve videolarında rastlanılmaktadır. Kullanılan kavramlara bakıldığında meditasyonun temel aşamalarını oluşturmakta, Hindu ve Budist kültürün öğelerini de taşımaktadır. Sosyal ağlarda inşa edilen YDH'ler, kullandıkları dil ve anlam inşası bakımından sade, basit bir anlatım, kısa içerikli iletiler ve kavramları anlatan kısa videolar anlam karmaşasına yer vermeden düzenlenmiştir.

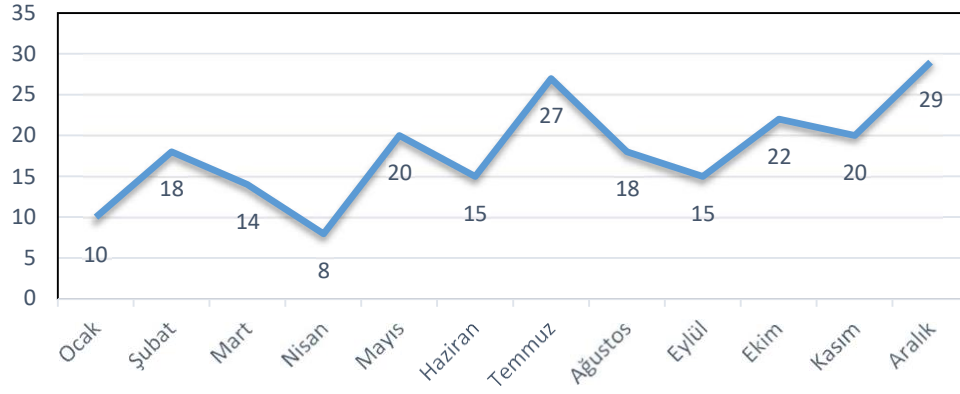
2.5. İletilerin Paylaşılma Zamanlamasının İncelenmesi

Araştırmayı oluşturan iletilerin en fazla paylaşıldığı yıl 2 Ocak- 31 Aralık 2021 arası olmak üzere tarihsel olarak sınırlandırılmıştır. Yıllık periyot incelemesinde en fazla iletinin paylaşıldığı ay, ileti içerikleri ve post-pandemi sürecini kapsamaları bakımından bu tarihler dikkate alınmıştır.

Sosyal ağlar YDH vb. gruplar için hem görsel hem yazılı hem de anlık iletişimin paylaşılması açısından interaktif bir ortamdır. Bu ağlarda bireyler her gün düzenli olarak sosyal medya hesaplarına girmektedir. Bu mecrada anlam arayışına yönelik haftalık, aylık, yıllık periyoda günün anlam ve önemine ilişkin paylaşımlar yapılmaktadır. Aşağıdaki grafikte görüldüğü gibi yeni yıl yaklaştığında arınma ve yenilenme ümidiyle içerikler artmaktadır. Grafik incelendiğinde Ekim ayı itibarıyla içeriğin arttığı anlamlı bir yükseliş söz konusudur.

Genel olarak ileti içeriklerine baktığımızda paylaşımların rastgele yapıldığı görülmektedir. Diğer yandan iletilerde SY yıl dönümü, Holi festivali, Paskalya Günü, Mahar Sankranti günü gibi Hinduzime ait özel gün ve ritüellere ilişkin aynışma eğilimi görülmektedir. Çoğunlukla iletilerde görülen aylık bazda sıklık ve içerik belirlenen anahtar kelimelerle uyum göstermektedir.

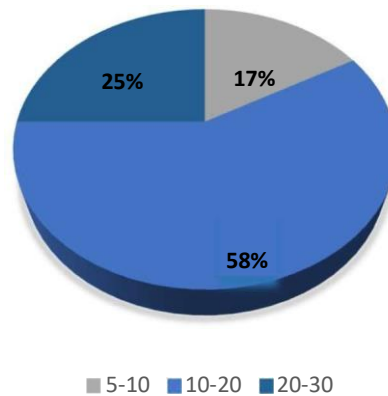
Instagramda paylaşılan iletilerin aylık bazda görülme sıklığı aşağıdaki Şekil 11’de gösterilmiştir.

Şekil 11. Aylık Bazda İletilerin Görülme Sıklığı

Yukarıda yer alan grafik aylık bazda ileti görülme sıklığının yüzdelik değerlerini göstermektedir. 5-10 arasında yer alan sıklık ay bazında Ocak ve Nisan ayını %16,7'lik bir oranda kapsamaktadır. İleti sıklığının 10 ila 20 arasında yer alan değerde Şubat, Mart, Mayıs, Haziran, Eylül, Kasım gibi ayları % 58,3 lük bir oranda kapsamaktadır. Temmuz, Ekim, Aralık ayında ise dağılım yüzdesi %25'dir. Hindu ve Budist kökenli temel öğretilere dayanan SY Hareketi'nin bu üç aydaki ileti görülme sıklığı özel gün ve bayramlarla ilişkilidir.

Instagramda paylaşılan iletilerinin aylık görülme dağılımı ve yüzdesi aşağıdaki Şekil 12'de gösterilmiştir.

Şekil 12. Aylık Bazda İletilerin Dağılımı ve Yüzdesi

Temmuz ayının Raksha Bandhan, Ekim ayının Navaratri ve Diwali (Yitik, 2014: 70) gibi festivallerle ilişkili olduğu görülmektedir. Bu özel günlerde meditasyon eğilimi artmakta kundalini 7 kez yükseltmekte ve bilhassa Diwali gününde Shri Lakshmi'ye ibadet edilmekte ve grubun tabiriyle meditasyon yapılmaktadır. Hatta meditasyon esnasında Lakshmi'ye ibadet edilmesi ve mantra okumanın Hz. Fatıma'yı temsil eden figür olduğu söylenmektedir. Yapılan ibadetin özünde sevginin yer aldığı da ayrıca belirtilmektedir.⁷⁰ Aylık ileti dağılımının bazı özel günler ve meditasyon temelinde yer alan öğretilerle ilişkili olduğu görülmektedir.

2.6. İçerik Analizinde Kullanılan Temalar

Araştırma içerik analizi yöntemiyle yapılmış, dinin dijitalleşme içinde nasıl fotoğraflandırıldığını görmek amacıyla ilk etapta Instagram arama motoruna sahaja yoga kelimesi yazılmış ve sahayogaturkiye, sahayogameditasyon, sahayogameditasyonu gibi hesaplarla karşılaşılmış, etkileşim ve iletinin en sık görüldüğü iki hesap (sahayogaturkiye, sahayogameditasyonu) tercih edilmiştir. SY Hareketi'ne dair medya ve din ilişkisi bağlamında oluşturulan temalar, iletilerin içeriklerinde kapsadıkları kelimeler ve çevrimiçi katılımlı gözlemde not alınan önemli bilgiler ışığında kodlanmış, ana soruları irdelleyen 10 tema ve bu temaları açıklayan kodlar belirlenmiştir. Gönderilerde kelime, resim veya cümleden oluşan iletiler mevcuttur. Veri tabanında aynı anda birden çok iletiyi kapsayan gönderiler de vardır. Bu bağlamda iletilerde yer alan SY Hareketi'ne ilişkin online meditasyon, aydınlanma, kundalini, düşüncesiz farkındalık gibi yogayı ve Hinduizmi temsil eden içerikler, Instagram'da yapılan paylaşımlar yeni medya ve din ilişkisine dair veri olarak kabul edilmiştir. Çalışmada belirlenen temalar Tablo 6'da verilmiştir.

⁷⁰ İstanbul Serin Esinti Çevrimiçi Meditasyon Zoom programından deneyimlenen katılımlı gözlemden aktarılan bilgilerdir.

Tablo 6. Verilerin Analizinde Kullanılan Temalar

Temalar
Arayış/Aydınlanma
Semboller, Aranjman ve Enkarnasyon
Tanrı ile Bütünleşme
Saf Bilgiye Ulaşma /Düşüncesiz Farkındalık
Derinleşme “Cenneti Boyut”
Evrensel İnanç
Kutsal Kelime ve Mantralar
Çevrimdışı/Çevrimiçi Katılım
Sağlık Reçeteleri: Şifalanma
Din- Yoga İlişkisi

İçerik analizinde veri tespitine destek olan temaların açıklamaları şöyledir:

2.6.1. Arayış/Aydınlanma

Temada aydınlanma 198 kez, kundalini 129, masumiyet kelimesi 40 kez tespit edilmiştir. Instagram iletileri incelendiğinde sahayogaturkiye⁷¹ adlı hesapta aydınlanma (sahasrara çakra açışı) yıldönümüne yönelik gönderi paylaşılmıştır. 5 Mayıs 1970 Nargol’da Bombay kıyılarının yakınında aydınlanmasını alırken, kundalinin uyanmasını tekniğini keşfeden Mataji (Descieux, 1998: 332) yaşanan bu anı (sahasrara çakrayı açma) 5 Mayıs Aydınlanma Günü olarak belirlemiştir. İletide aydınlanma kavramıyla ilgili; *“Ruh şu andadır. Aydınlanmanızı aldığınız zaman geleceği ve geçmişi düşünmediğinizi fark edersiniz, siz sadece neşe duyarsınız”* şeklinde Shri Mataji’nin sözüne yer verilmiş,

⁷¹ Sahaja Yoga. [@sahajayogaturkiye]. (2022, 5 Mayıs). Ruh şu andadır. Aydınlanmanızı aldığınız zaman geleceği ve geçmişi düşünmediğinizi fark edersiniz [Fotoğraf]. Instagram. <https://www.instagram.com/sahajayogaturkiye/>

aydınlanma kavramı inanç sistemine bağlı olmadan artan bir farkındalık konumu, ruhun tezahürü olarak ifade edilmiştir.

Aydınlanmada yaşanan tezahür çevrimiçi meditasyonda “sağ elin parmakları gerilerek avuç başüstüne yerleştirilir. Kafatasının üzerinde saat yönünde yedi kere Shri Mataji, lütfen bana aydınlanmamı ver diyerek sağ el kucakta bir süre meditasyon konumunda oturulur. Gözler açılarak Shri Mataji’nin fotoğrafına bakılır. Avuç içlerinde ve başın üstünde serin esinti ve düşüncesizlik hali kundalinin yükseldiğini gösterir...” şeklinde gözlenmiştir (Tiwari-Tripathi, 2022: 83). Bu deneyimden sonra aydınlanmasını alan kişinin ilahi olanla birleştiği ve sahasrara bütünleşme noktasına eriştiği söylenmektedir.

Şekil 13. Aydınlanma Kavramı İleti Örneği

Bir diğer iletide⁷² “aydınlanmanızı alınız” temasına ve kullanılan görsellerde kurucu Shri Mataji’nin resmine yer verilmektedir. Shri Mataji’nin resmi SY Hareketi’ne katılanlar için önemlidir. Çevrimiçi meditasyonda bir katılımcı (K8, erkek/yönetici) “O ermiş bir ruhtur ve Sahaja’nın gurusu olarak her zaman bizimledir” diyerek hayatta olmayan lidere ruhanilik vasfı yüklemektedir. Ayrıca kolektif olarak katılım sağladığımız meditasyonda “Kundalini anne bana aydınlanmamı ver” diye tekrar ederken Mataji’nin alınının ortasındaki kırmızı noktaya bakıldığı, bu noktanın vibrasyonların en yoğun yaşandığı yer olduğu ve dikkati toplamak için meditasyon esnasında aydınlanmaya ulaşmak için kırmızı noktaya bakmanın önemi belirtilmiştir. SY Hareketi’ne katılan kişinin aydınlanmaya ulaşması için Shri Mataji’yi benimsemesi, kendini ona adanması (Yitik, 2014: 248) gerekmektedir.

Şekil 14. Diwali Işık Festivali

⁷² Sahaja Yoga. [@sahajayogameditasyonu]. (2022, 10 Şubat). Aydınlanmanızı alınız. Sahaja Yoga aydınlanma deneyimine dayanan özel bir meditasyondur [Fotoğraf]. Instagram.

<https://www.instagram.com/sahajayogameditasyon/>

Aydınlanma kavramına dair ‘sahajayogaturkiye’⁷³ adlı hesapta paylaşılan mum görseli ve “*Cehaletin aydınlığından kurtulmak için kendimizi aydınlatmalıyız*” iletisi Hindistan’da her yıl kutlanan Diwali Işık Festivali ile ilişkilendirilmiştir. Diwali günü, Doğu’da birçok insanın Lakshmi yani kendi kundalinilerine ibadet ettiği, içteki Tanrısal varlığın bulunduğu gün olarak açıklanmaktadır. Bilginin kutsandığı ruhani bir gün olan Diwali sahaja yogiler tarafından önemsenmektedir. Diwali’de herkesin kendi içindeki ışığı keşfedebilmesi için aydınlanma alması önemlidir. Böylece aydınlanma almış sahaja yoginin gözlerinde bir ışıltının var olduğu söylenmektedir. Bu açıdan Diwali Festivali ile aydınlanma arasında bağlantı kurulan iletide SY’nin Hinduizmi içeren unsur ve öğretileri barındırdığı görülmektedir. Ayrıca iletide görselde yer alan mum benzeri alev ışığı çevrimiçi ve çevrimdışı meditasyon esnasında da aydınlanmaya erişilecek zirve noktada (yedinci çakrada) mumun alevine odaklanılması ve dikkatin aleve verilmesi de bu durumu kanıtlar niteliktedir.

SY meditasyonunun kundalini enerjisinin uyanışı çevrimiçi meditasyon deneyiminde “*sol elin avuç içi yukarı bakacak şekilde gözler kapalı ve dikkat baş bölgesine verilerek ve düşüncesiz farkındalık konumuna geçilmektedir. Yaklaşık 20 dakika süren meditasyon hazırlığında sessiz kalmak önemlidir.*”⁷⁴ Altı çakra boyunca ilerleyerek omuriliğin en üst noktasına çıkan kundalini serin esintinin hissedilmesini sağlayarak aydınlanmayı gerçekleştirmektedir (Yitik, 2018: 247-8). ‘sahajayogaturkiye’⁷⁵ adlı hesapta paylaşılan ileti ve görselde kundalini enerjisinin

⁷³ Sahaja Yoga. [@sahajayogaturkiye]. (2022, 22 Ekim). Diwali kelimesi iki sözcükten oluşur. Dipa ve awali [Fotoğraf]. Instagram.

<https://www.instagram.com/sahajayogaturkiye/>

⁷⁴ Bkz. Merve Bahadır ve İhsan Çapcıoğlu, Yeni Dini Hareketlerde Çevrimiçi-Çevrimdışı Dini Yönelimler, Journal of Islamic Research, 2021, 32(2), s. 377.

⁷⁵ Sahaja Yoga. [@sahajayogaturkiye]. (2021, 18 Ağustos). Kolektif olmayı ve kundalini uyanışı ile aydınlanmayı resmeden bir resim çalışması [Fotoğraf]. Instagram.

uyanışı konu alınmış, kolektif bir meditasyon esnasında ne kadar güçlü çalışabileceği belirtilmiştir. Çevrimiçi meditasyonda kolektif meditasyon ile serin esintinin daha fazla hissedildiği deneyimlenmiştir. Hatta kolektif meditasyon esnasında Shri Mataji'nin fotoğrafı, mum, tütsü gibi araçlar kullanılmış, bu araçların meditasyonda enerjinin açığa çıkmasında etkili olduğu görülmüştür. Grup temsilcilerine göre bu enerjinin açığa çıkmasında meditasyon esnasındaki tüm aşamaları katılımcıların sağlaması önemlidir. Herhangi bir aşamanın atlanmasında kundalini enerjisinin açığa çıkmadığına inanılmaktadır.

Şekil 15. Kundalini Kavramına Dair İleti Örneği

Kundalini enerjisine SY Hareketi'nde kutsal bir anlam atfedilmektedir. Bu bağlamda SY çevrimiçi meditasyonda grup lideri (K3, erkek/mühendis) “*Kundalini, ruhumuzun ışığında hareket etmektir. O tanrısaldır ve yanlış yapmaz*” diyerek kundalini

kavramının tanrısal güç ile bağlantılı olduğunu söylemektedir. Bu bağlantıya yönelik SY Hareketi’nde kundalinin bulunduğu sakrum kemiğinin altında birinci çakrayı temsil eden masumiyet kavramı (Shri Mataji’nin 1984 Shri Ganesha Puja’sında) Shri Ganesha tanrısı ile ilişkilendirilmektedir. Mataji bu tanrısal özelliği *“bilgeliği verir ve bizim masumiyetimizden gelir. İçimizde doğuştan gelen bir masumiyet vardır. Büyüdükçe kaybolur. Masumiyet rızıktır, maneviyatın temelidir. Bir insan masum değilse maneviyatta yükselemez. Bu nedenle SY Hareketi’nin ilk işi Shri Ganesha’yı oluşturmak ve onu uyandırmaktır. Kundalini uyanır uyanmaz Shri Ganesha ortaya çıkar”*⁷⁶ diye açıklamaktadır. Ayrıca SY Hareketi için masumiyet kavramı *sahajayogameditasyonu*⁷⁷ adlı hesapta *“Masumiyetin çekim gücü saf sevgidir. Bu sizin içinizde uyandığı zaman insanlar sizden kaçmak yerine size gelmeye başlar...”* iletilinde masumiyet oluşmadan saf arzu, neşe ve sevgiye erişilemeyeceği belirtilmektedir. Masumiyet, sadelik, saflık, sonsuza dek içimizde ve asla yok edilmeyen ruhani bir bilgelik⁷⁸ olarak açıklanmaktadır.

Hindu tantrik geleneklerinde insanın mikrokozmosunda gizli olan, masumiyet ve tanrısal özellikleri ortaya çıkaran kundalini SY Hareketi’nde vücutta yükselerek mistik deneyimler yaratmaktadır (Hatley, 2015: 1). Bu mistik deneyimler sosyal ağ Instagramda paylaşılan görsellerle desteklenmekte din ve dinin kutsallarına karşılık gelen tüm eylem ve edimler sanallaşarak çevrimçi dinin eylem ve edimleri haline gelmektedir (Çamdereli, 2018: 45).

⁷⁶ shrimataji.sahajayogaonline.com/2018/01/innocence-is-paramount-for-spiritua.html Erişim: 10 Eylül 2023.

⁷⁷ Sahaja Yoga. [@sahajayogaturkiye]. (2021, 25 Ağustos). Kundalini omuriliğimizin altında üçgen sakrum kemiğinin içinde 3.5 sarım yer alan rahatlatıcı, annesel, saf yaşamsal enerjidir [Fotoğraf]. Instagram. <https://www.instagram.com/sahajayogameditasyon/>

⁷⁸ “Süptil Beden”. <https://www.sahajayogaportal.org/sahaja-yoga/subtil-beden.html>. Erişim: 10 Eylül 2023.

Yukarıda yer alan ileti örnekleri ve çevrimiçi meditasyon deneyimi SY Hareketi'ne yönelik birçok içerik sunmaktadır. Bu içerikler *aydınlanmanızı alın, içinizdeki gücü keşfedin, her yerde meditasyon* gibi temalarla çevrimiçi yoga hizmetini vurgulamakta, hatta buna ilişkin her iletinin altında bir giriş bağlantısı bulunmaktadır. SY Hareketi'nin websitesinde aydınlanmanın 10 dakikalık online meditasyon ile alındığı gözlemlenmiştir. Ayrıca dört hafta eğitimden sonra sahaja yogi olarak çevrimiçi puja toplantılarına katılım sağlandığı, kolektif meditasyonun önemi, kundalinin nasıl açığa çıkarıldığı SY çevrimiçi meditasyonda deneyimlenmiştir. SY Hareketi'nde önemli olan kişinin aydınlanmasıdır. Bir kişinin aydınlanması bireysel belirlenen meditasyon köşesinde yapılabileceği gibi bölgesel toplantılarda ya da çevrimiçi toplantılarda da kolektif olarak (Yadsıman, 2020: 442) yapılmaktadır. İletilerde site ya da zoom, toplantı, link, saat ve günlerin belirtilmesinden dolayı çevrimiçi mecrada SY meditasyonuna istenilen anda ve mekanda ulaşılabilir.

2.6.2. Semboller, Aranjman, Enkarnasyon

Sembol, görülmeyen bir realiteyi yansıtan bir simge ya da maddi bir nesnedir. Dini objektif tarafı, ruhi ve deruni bir açılımdır (Kılıç, 2013: 9). Semboller, ruhi ve manevi olanın tasvirine, insanı algılamasını ve anlamlandırmasını sağlayan çeşitli şekil ve yapılara, görsellere yüklenen değerlerdir (Özdemir, 2022: 142). Yoga sembolleri, yoga pratiği hakkında içgörü ve derin bir anlayış için araç konumundadır. Yogada yer alan ibadet formuna bürünen semboller SY meditasyonunda da yer almaktadır. SY meditasyonuna başlamadan önce yogaya dair semboller, aranjman ve benzeri uygulamalar giriş töreni olarak nitelendirilmektedir. İçsel, mistik ve spiritüel bir fenomeni içeren bu uygulamalar Hint kökenli meditasyon gruplarında geleneksel tören ve ibadet formunda görülmektedir (Günay, 2007: 64).

SY Hareketi’nde ritüellerle ilişkili bu tema çevrimiçi meditasyon ve SY Derneği meditasyon deneyiminde edinilen katılımlı gözlemler ışığında oluşturulmuştur. Shri Mataji’nin fotoğrafı, ayağında yer alan swastika modeli, alnındaki kırmızı nokta ikinci kategoriye temellendirmede etken olmuştur.

Çevrimiçi meditasyon grubunda paylaşılan bir görselde⁷⁹ Shri Mataji’ye dair ritüellerin gerçekleştiği bir alan bulunmaktadır. Bu alanda puja prosedürlerinden olan ayaklarında swastika modeli⁸⁰, bir köşede ya da yüksek bir platformda Mataji’nin çerçeveli resmi, o alana her hafta çiçek bırakılması, ayrıca oraya gelen kişilere evde meditasyonları gerçekleştireceği broşür ve Mataji’nin resmi verilmektedir. Mataji’nin resminde pozitif, dengeli, uyumlu ışınlanma (sattwa) olduğu, bir nesneye uyumlu enerji verdiği söylenmektedir. Ayrıca Fiziksel organizmasıyla benzer özelliklere sahip olduğu için resmin bir enerji verdiği (Salgado, 2009: 114) iddia edilmektedir. Bir tören formunda yapılan ritüeller SY Hareketi dernekleri ve çevrimiçi meditasyon gruplarında bireysel ve kolektif olarak da yapılmaktadır. Çevrimiçi meditasyonda bir katılımcı (K7, kadın/öğretmen) *Tanrı’ya ulaşabilmemiz için aranjman nedir?* Sorusuna grup lideri (K8, erkek/yönetici) *“alnında bulunan kırmızı noktanın olduğu yer çok ince, derin bir merkez... Bu noktaya baktığımızda kundalini içimizdeki Tanrı’yı uyandırıyor”* diye ifade etmiştir. SY Hareketi’nde Mataji’nin alnında kırmızı noktanın bir sembol olarak kutsallığı, ruhaniyeti ve liderliği temsil ettiği anlaşılmaktadır.

Mataji’ye olan teslimiyet ve yüklenen kutsallık tarikatlar ve sufiler arası da erdirici bir yol kabul edilen rabita kavramı ile ilişkili olduğu görülmektedir. Rabita’da

⁷⁹ Bkz. Ek. 2. Shri Mataji’ye Sunulan Yiyecek ve Çiçekler (Çevrimiçi meditasyon grubunda paylaşılan bir görsel)

⁸⁰ Bkz. Ek. 2. Swastika sembolü, gamalı haç şeklindedir. Shri Ganesha tanrısının dört kolu olarak tanımlanan bu sembol, İsa mesihin yaşamıda gamalı haç olarak da sembolize edilmiştir (Çevrimiçi meditasyon grubunda paylaşılan bir görsel, Mataji, 2013: 183).

müridin, şeyhinin hal ve vasıflarının kendisine yansması ve bu durumun müridi fena fi'r –Rasul, nihayetinde fena fillah'a ulaştırmayı hedef almaktadır. Rabıta, gıyabında bile olsa onun şeklini hayalinde canlandırması, ondan bereket dilemesi (Dursun, 2021: 87) olarak tarif edilmektedir. Rabıtada şeyhi hayal etme, kalbi şeyhe bağlamak, SY Hareketi'nde ise Shri Mataji'nin fotoğrafında yer alan kırmızı noktaya bakma ve düşüncesiz farkındalığa, bütümleşmeye ulaşma hedeflenmektedir. Burada yüklenen anlam ve ilişki benzemekte, manevi beraberliğin ve mürşidlerle uzaktan hayalen birlikte olmanın kemale götüren bir unsur olduğuna inanılmaktadır (Gündüz, 2007: 28-30)

Çevrimiçi ve çevrimdışı gruba katılım sağlayanların elinde olması ve her meditasyonda başucunda bulunması gereken temel şey Shri Mataji'nin resmidir.⁸¹ Mataji'nin alnındaki kırmızı noktaya dair çevrimiçi meditasyonda katılımlı gözlemde grup temsilcisi (K3, erkek/mühendis) *“Hiçbir şey düşünmeden Shri Mataji'nin alnındaki kırmızı noktaya bakıyoruz...Anne ben kendimi evrensel dine teslim ediyorum...”* diyerek teslimiyet ile söylendiğinde ruhumuzda bir bütümleşme hissedeceğimizi belirtmektedir. SY meditasyonunda bu bütümleşmenin gerçekleşmesi için resimdeki kırmızı noktaya bakarak meditasyon yapmanın önemli olduğu, bunun vibrasyonu arttırdığı, Mataji'nin kundalini uyanmasında etkili olduğu ifade edilmektedir. İnsanın içinde uyuyan ve uyarıldığında bir nevi içsel aydınlanma meydana getiren kundaliniyi uyarma ve harekete geçirme gücüne sahip olan Mataji, Ana Tanrıça ve Adi Shakti'nin enkarnasyonu olarak tanınmaktadır. Enkarnasyon, insandaki manevi uyanış olarak açıklanmaktadır. Kolektif bilinç, farkında olma ve yeniden uyanışın simgesi olan enkarnasyon, (Devi, 2013: 41). SY Hareketi'nde ruhun yeniden bedenlenmesiyle arınması ve bilgi, tecrübesi artırarak yükselmesidir. Ferdi ruhun yükselişi doğum-ölüm dengesinden kurutulup evrensel ruha

⁸¹ Bkz. Ek. 2. Shri Mataji'nin Çevrimiçi ve Çevrimdışı Katılımda Dernek Tarafından Verilen Fotoğraf.

katılincaya ve onda yok oluncaya kadar devam etmektedir (Bulğen, 2011: 67). SY Hareketi'nde Adi Shakti enkarnasyonu ruh veya mutlak gücün Shri Mataji'nin bedeni içinde kapatılmasıdır. Adi Shakti niteliğinde Mataji gerçek enerji düzlemini yansıtmaktadır (Mataji, 2018: 114). Bu enerji düzlemini, temsil ettiği ve açığa çıkardığı kundalini enerjisine bağlamaktadır.

Günümüzde SY Hareketi'ne ait dernek ve çevrimiçi meditasyonlarda Mataji'nin katalizör görevi üstlenen fotoğrafıyla da avuç içleri yukarı bakacak şekilde oturarak, ruhsal enerji kundalini uyandırılmaktadır. Bu bağlamda SY Hareketi genelde Hindu, Budist nitelikler ve YDH özellikleri taşıdığı ve bir kadın tarafından kurulması, anaerik feminist bir yapı olmasından dolayı olağan dışı (Puttick, 2006: 544) olarak görülmektedir.

Çoğu yoga temelli öğretide nihai amaç praksis (pratik, bedensel zihinsel çaba) olmasına rağmen SY Hareketi'nde kendini gerçekleştirme ve kundalinin uyandırılmasıdır. Bu uyanışın ritüeli, sembol ve aranjman kullanılması bakımından diğer meditasyon türlerinden ayrılmakta, SY Hareketi'nin YDH özelliklerini taşıdığı gözlemlenmektedir. Her ne kadar bir dini grup tanımı yapılmassa da görsel ve içerik bu durumu destekler niteliktedir. Ayrıca SY Hareketi'nde meditasyonun negatif enerjinin atılmasına yardımcı olduğu, bireyin kendisini sağlıklı hissetmesine yönelik olarak bu sembollerin (fotoğraf vb.) vibrasyonu arttırdığı söylenmektedir (Battal, 2018: 279-280).

Sağlıklı Yaşam Derneği olarak kurulan ve ülkemizde faaliyet gösteren SY Hareketi'nin yukarıda bahsettiğimiz çevrimdışı alanda kolektif ve bireysel olarak kullandığı sembollerin ve gerçekleştirilen ritüeller internetin sağlamış olduğu yeni imkanlarla çevrimiçi uzama taşınmaktadır. Shri Mataji'nin yaşamış olduğu ashram'ı ziyaret (SY sitesinde 360 derece videolu görüntü), çevrimiçi meditasyonda (zoom uygulamasında) mantra okuma gibi ritüeller belirli aplikasyonlarla gerçekleştirilmektedir. Dini inancın pratik hayata yansması olarak karşımıza çıkan SY

Hareketi'nin meditasyonunda uyguladığı ritüeller YDH olarak düşünülmesinde önemli bir yer teşkil etmektedir.

Temel dini öğretileri taşıdığı görülse de kendisini seküler bir pratik (Sevinç, 2014: 138) olarak sunan SY meditasyonu, beden ve ruh üzerindeki etkisini modern formda denge, yoga ve meditasyon ile temellendirmektedir. SY'nin modern zaman insanının dengeye kavuşabilmesi sağlıklı yaşam için egzersiz ve dinlenme (Sevinç, 2014: 138), stresten uzak kalma, günlük yaşamda verimlilik, negativitelerden arınma gibi “*her zaman her yerde meditasyon*” temasıyla kalıpsal yoga algısını yıkarak, sağlık faaliyetiyle birçok ilde meditasyonlarını sürdürdüğü görülmektedir.

2.6.3. Saf Bilgiye Ulaşma-Düşüncesiz Farkındalık

Bu başlıktaki temayı oluşturan kelimeler saf bilgi 6, düşüncesiz farkındalık 70 kez tekrar edilmiştir. Bu tema iletilerde yapılan kodlama çalışması ve çevrimiçi meditasyonda yer alan bilgiler ışığında oluşturulmuştur.

SY Hareketi'nde düşüncesiz farkındalık, hakikatin zihnin ötesinde ortaya çıkmasıdır (Salgado, 2009: 122). SY meditasyonunda düşüncesiz farkındalık konumuna erişme, bir lambanın ışığı gibi aydınlanmış ruhun, bir başkasını aydınlatması ile mümkün olmaktadır. Böylece SY meditasyonu aracılığıyla aydınlanmasını alan kişi başkalarına nasıl aydınlanma vereceğini öğrenmektedir (Devi, 2013: 112). Aydınlanma ile düşüncesiz farkındalığın gerçekleşmesi, ‘sahajayogameditasyonu’⁸² adlı hesapta yer alan iletide Mataji'nin “*kundalini enerjisinin nazikçe uyarılması ve kendini keşfetmenin içsel yolculuğundan (aydınlanma) geçmekte*” sözüyle olduğu ifade edilmektedir. Aynı zamanda düşüncesiz farkındalığın kundalini ve aydınlama ile ilişkisini SY çevrimiçi

⁸² Sahaja Yoga. [@sahajayogameditasyonu]. (2022, 5 Ocak). Sahaja yoga ile içinizdeki gücü keşfedin [Fotoğraf]. Instagram. <https://www.instagram.com/sahajayogameditasyonu/>

meditasyonda bir katılımcı (K4, kadın/hemşire) “*düşüncesiz farkındalık, doğum ile ölüm arasındaki dengeyi sağlıyor. Meditasyon, yoga yaptığında ciddi bir pozitif etki yaşıyorum*”⁸³ şeklinde ifade etmiştir. SY grubunun temsilcisi (K3, erkek/mühendis) bu durumun “*kundalini enerjisinin tesiriyle*” olduğunu söylemiştir.

Şekil 16. Düşüncesiz Farkındalık İleti Örneği

Paylaşılan ileti ve çevrimiçi meditasyonda Doğu felsefesinde ve Batı dini, mistik geleneklerinde ve SY Hareketi’nde zihinsel sessizlik veya düşüncesiz farkındalık durumunun (Hernandez vd., 2018: 395) (zihnin sessiz kalması) sağlık açısından faydaları olduğu söylenmektedir. SY meditasyonun aşaması olan düşüncesiz farkındalığın depresyon, stress, kaygı gibi düşünceler ve dikkat eksikliği, fizyolojik veya nörolojik hastalıklara iyi geldiğine dair birçok çalışma bulunmaktadır (Hernandez vd., 2018: 396). SY Hareketi’nde düşüncesiz farkındalık konumuna erişenler zihinsel, bedensel ve ruhsal olarak kendilerini iyi hissettiklerini söylemektedir. SY meditasyonunda düşüncesiz

⁸³ İstanbul Serin Esinti Çevrimiçi Meditasyon Zoom programından deneyimlenen katılımlı gözlemden aktarılan bilgilerdir.

farkındalık basittir. Yalnız veya kolektif olarak istenilen yerde yapılabilir. ⁸⁴

Düşüncesiz farkındalık, düşünme sürecinin azaltılması ve ortadan kaldırılması için meditasyonun nihai amacı olmaktadır. Bu amaç kişinin kendi dikkatini konsantre etme becerilerini oluşturmaktadır. Bu da dikkatin, nefes gibi içimizdeki bir şeye, nesneye, mantraya odaklanması ve içsel enerjimizin çalışmasıdır. ⁸⁵

Şekil 17. Saf Bilgi Kavramına Dair İleti Örneği

SY meditasyonunda düşüncesiz farkındalık ile ilişkili bir kavram olan saf bilgi 6 kez tekrar etmiştir. Saf bilgi kavramına dair ‘sahajayogameditasyonu’⁸⁶ adlı hesapta paylaşılan iletide Mataji’nin “*O saf bilgi bütün bilginin kaynağıdır. Ve ruhun ışığı dikkatinize geldiğinde, dikkatiniz saflaşır*” sözü ile, SY Hareketi’nde saf bilginin çakrasının dinsel/spiritüel esin kaynağı ve buradaki saf bilginin akla ait olmadığı ifade edilmiştir. Saf bilgi, avuç içinde hissedilen ve gizli bedenimizdeki tıkanıkları ortaya

⁸⁴ “Düşüncesiz Farkındalık”. <https://www.sahajayoga.com.tr/meditasyon/>. Erişim: 12 Temmuz 2024.

⁸⁵ “Düşüncesiz Farkındalık”. <http://www.sahajameditasyon.org/meditasyon-faydaları/>. Erişim: 12 temmuz 2024.

⁸⁶ Sahaja Yoga. [@sahajayogameditasyonu]. (2021, 22 Aralık). Kundalinin yükseldiğini deneyimlemek için ücretsiz programlarımıza bekliyoruz [Fotoğraf]. Instagram. <https://www.instagram.com/sahajayogameditasyonu/>

çıkartan gerçekliğin birebir idraki olarak açıklanmaktadır.⁸⁷ SY meditasyonunda saf bilgiye erişime bu kadar anlam yüklenmesi spiritüel etkilerden kaynaklanmakta; beden, zihin ve ruhun bütünlüğü kendini tanıma yolculuğu olarak görülmektedir. Saf bilgi kelimesi Instagramda az geçmesine rağmen çevrimiçi meditasyonda düşüncesiz farkındalığa giden bir aşama olarak değerlendirilmektedir.

SY meditasyonu düşüncesiz farkındalık ve saf bilgiye ulaşma açısından beden, zihin ve ruhun bütünlüğü, iyileşme, arınma gibi sağlık faaliyetleri ile şekillenen bir hareket olarak kendini tanıtmakta ve takipçileri tarafından öyle görülmektedir. Bununla birlikte düşüncesiz farkındalık ve saf bilgi iletileri Shri Mataji'nin fotoğrafı ve sözü ile desteklenmektedir. Öyle ki SY Hareketi, çevrimiçi-çevrimdışı toplantılarında (özellikle sosyal ağlardaki paylaşımlarında) ileti içeriğini oluştururken Mataji'nin fotoğrafının katalizör görevi görmesi ve karizmatik bir lider olarak sözlerine yer verilmesi (Sahaja Yoga Austria, 2020: 11) gibi örnekleriyle YDH kapsamında değerlendirilmeyi gerektirmektedir.

Sağlıklı yaşam tekniği olarak kendini tanıtan SY Hareketi, çevrimiçi iletilerde liderin sözü ile bireylerin dikkatini çekmekte ve bu çerçevede gönderi (post), beğenme, takip etme gibi iletişim unsurları devreye girmektedir. Instagramda paylaşımlarının (ileti içeriklerinin) görsel ve metinsel unsurlarla desteklenmesi SY Hareketi'nin kendi mesajlarını geniş kitlelere ulaştırmada sosyal medyayı etkin bir araç olarak görmesinden kaynaklanmaktadır (Kaplan, 2024: 170). Liderin sözlerini destekleme amacıyla kullanılan kavramlar ya da çevrimiçi meditasyon uygulamaları, gerçek dünyada samimi ilişki ağları arayan bireylerin kolektivite açlığını sanal ortamda (Haberli, 2015: 70) gidermektedir.

⁸⁷ “Süptil Beden”. sahajayogaportal.org/sahaja-yoga/subtil-beden.html. Erişim: 24 Eylül 2023.

Günümüzde toplulukların bir taraftan kolayca sosyal ağı dahil olurken diğer taraftan tek tuşa tıklamayla vazgeçebilen, kırılgan, sanal topluluklara dönüştüğünü belirten Bauman (Dereli, 2020: 55), internetin belirli amaçlar için sosyal bir uzam olarak kullanıldığını belirtmektedir. Bu uzamda yer alan SY Hareketi'nin, kullanılan dil ve içeriğin yanı sıra, internet destekli pratiklerine yer vermesi, görsel içerikli iletilerde kullanılan bilgilerin etkinliği gibi örnekleriyle etkili bir çevrimiçi dini topluluk oluşturduğu (Dereli, 2020: 86) görülmektedir.

2.6.4. Tanrı'yla Bütünleşme

Araştırma evreninde bu temayı oluşturan kelime ve kavramlardan Tanrı'yla birleşme 22, affedilmek 19, bütünleşme ise 4 kez tespit edilmiştir.

Mistik ve spiritüel fenomenleri içeren SY Hareketi'nde Tanrı'yla birleşme/bütünleşme kendi içimizdeki tanrısallık olarak açıklanmaktadır. SY, çevrimiçi meditasyonda *“Alemden ne varsa insan bedeninde de var. Meditasyon esnasında söylenen mantralar ile hepsinin tanrısal hakimiyetini bedenimizde hissediyoruz”* diyerek duygularını ifade eden meditasyon grup temsilcisi (K3, erkek/mühendis), *“her insanın kendi ruhsal bedeninde Tanrısal varlık barındırdığını”* vurgulamaktadır. Bu durumun meditasyonda dua niteliğinde okunan mantralar ile de desteklendiği gözlemlenmiştir.

Tanrı'yla bütünleşmeye yönelik SY çevrimiçi meditasyon deneyiminde katılımcılardan birinin (K1, kadın/diyetisyen) *“Artan enerjide ruhsal bir etkileşim yaşıyor muyuz?”* sorusuna, grup temsilcisi (K3, erkek/mühendis) *“yedi gökler yaratılırken yedi çakrada bizim içimizdedir. Tanrılar veya ilahi güç bizim içimize yansır. Yoga yaparken insanüstü bir varlık mertebesine erişme, daha fazla tanrısallığın farkına varılır...”* şeklinde cevap vermiştir. Bu soruya ilişkin olarak başka bir katılımcı (K6, kadın/öğretmen) *“Tanrısal olan ile birleşmede yoga ritüelinde mantraları tekrar ettikçe vibrasyonun (enerjinin) arttığını”* ifade etmiştir. SY'nin temel meditasyon öğretilerine

göre Hindu düşüncesinde maneviyat, Tanrısal birlik yaratır. Bu, fiziksel değil, zihinsel bir birliktir. Nasıl ki bir müslüman Allah’a dua ettiğinde O’na yakınlaştığını hissediyorsa Hinduizm’de de meditasyon yaptıkça, mantraları tekrar ettikçe tanrısallığa dönüşen bir sistem olduğu iddia edilmektedir. Bu süreçte sadece bedenin değil aynı zamanda zihin ve ruhun da uyumlu bir şekilde harmanlanması gerektiği⁸⁸ vurgulanmaktadır.

Şekil 18. İlahi Birleşme İleti Örneği

Tanrısal birleşme/bütünleşme kavramına dair ‘sahajayogameditasyonu’⁸⁹ adlı hesapta paylaşılan “*Yoga ruhunuzun İlahi olanla birleşmesidir*” başlıklı iletide yoganın mahiyetinin ilahi olan ile temasın gerçekleşmesiyle anlaşılabileceği belirtilmiştir. SY meditasyonundaki bu ilahi temas iddiası, bireysel ruhun yüce ruh ile birleşmesi, Tanrı’yla birliğe götüren derunileşmiş ibadet olarak nitelendirilmektedir (Gerçeker, 2019: 134). Bu bütünleşme süreci sürekli vurgulanmakta ve birleşme meydana gelmeden aydınlanmanın gerçekleşmeyeceği belirtilmektedir. Nitekim ‘sahajayogaturkiye’⁹⁰ adlı hesapta

⁸⁸“Hinduizm”.<http://hinduismpath.com/hinduism-an-evolutionary-religion/yoga-union-with-the-divine/>Erişim:1 Eylül 2023.

⁸⁹ Sahaja Yoga. [@sahajayoga meditasyonu]. (2021, 17 Ekim). Yoga ruhunuzun ilahi olanla birleşmesidir (Fotoğraf). Instagram. <https://www.instagram.com/sahajayogameditasyonu>

⁹⁰ Sahaja Yoga. [@sahajayogaturkiye]. (2023, 27 Şubat). Yoga ilahi olanla bir olabilmektir [Fotoğraf]. Instagram. <https://www.instagram.com/sahajayogaturkiye/>

paylaşılan “Yoga Batı dünyasında yanıltıcı bir tabir haline geldi. İnsanlar ne olduğunu bilmiyorlar. Yoga ilahi olanla bir olabilmek demektir. Tanrısal olanla bir olduğunuzda Tanrısal güç sizin üzerinizden akmaya başlar ve siz bütünü ayrılmaz bir parçası olursunuz.” iletisinde yoganın temel felsefesinde yer alan yoganın mahiyeti ve tanrısallığını içeren liderin sözünü paylaşmaya, bireyler için mistik/manevi bir deneyimi sağlamaya, tinsel ve felsefi söylemlere dayalı beden ve zihin bütünlüğünün önemine dikkat çekilmektedir.

Şekil 19. Bütünleşme/Birleşme Kavramı İleti Örneği

SY meditasyonunda bütünleşme az geçen bir kavram olmasına rağmen, bu kavram çevrimiçi meditasyonda sürekli vurgulanmaktadır. Bu çerçevede “aydınlanma alan bir kişi bütün negatif güçlerden arınır, sahasrara açılır ve Tanrısal güç ile bütünleşmeye girer.”⁹¹ Bu bağlamda 7. ruhsal evrimin zirve noktası olarak ifade edilen sahasrara merkezinin etkin hale gelmesiyle ruhsal varlıklarla bağlantı kurulduğu, bütünleşmenin yaşandığı” ifade edilmektedir. Hatta Hz. Muhammed’in beyaz atıyla yedi kat cennetin üzerinden geçmesi örneğindeki beyaz at figürünün, SY Hareketi’ndeki

⁹¹ “Sahasrara”.<https://www.amruta.org/tr/1998/05/10/sahastrara-puja-1998> Erişim: 24 Eylül 2023.

ruhsal aydınlanmaya karşılık geldiği ve 7. Enerjiyi canlandıran kundalini olduğu ileri sürülmektedir. Bu benzetmeden anlaşıldığı gibi sağlıklı bir yaşam pratiği olarak uygulanan, dinsel simgelere vurgu yapmadan temel argümanlarıyla yogayı tanıtan SY Hareketi, eklektik bir ibadet formunu yansıtmakta (Sevinç, 2014: 136-7), karma inanca sahip senkretik formda dini bir ritüeli temsil etmektedir.

Bahsedilen ileti içerikleri incelendiğinde SY Hareketi'nin sosyal ağlarda paylaşımı ve aktif olması medya ve YDH ilişkisine yönelik geleneksel ritüellerin çevrimiçi alanda yeni dini formları oluşturduğunu göstermektedir. İletide yer alan içerik ve kutsal anne olarak görülen karizmatik lider Mataji'nin pujalarda yer alan sözünün paylaşılması bu ilişkiyi doğrulamaktadır. İleti metninde arka planda yer alan görselde Budizm inancına yönelik bir heykele yer verilmesi de SY'nin YDH özelliği taşıyıp taşımadığı sorusunu akıllara getirmektedir. Ayrıca çevrimiçi düzenlenen SY çevrimiçi meditasyonda deneyimlediğimiz her dersin sonunda sıklıkla söylenen Namaste ve Jerusselam terimi ilahi olan'a referans olarak düşünülebilir. Budist nitelikli bir görünüm sergileyen SY Hareketi'ne yönelik bu ilginin bireylerin manevi olarak anlam dünyalarını şekillendirme, varoluşlarına yönelik bir cevap arayışı, anlam kaybı sorunsalına ilişkin bir alternatif olarak görülmektedir (Gürbüz, 2021: 23-24).

SY Hareketi'nin çevrimiçi meditasyonuna katılım, insanların bu tarz gruplara açık erişimi, iletilerde kullanılan kolaylaştırılmış söylemlerden, ilginç ve dikkat çekici web görseline sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca çevrimiçi topluluklar ve sanal iletişimi de gruba ait jargon ve grubun liderine ait sözlerin paylaşımı takipçilerin üzerinde etkili olmaktadır (Nastuta, 2012: 68). Belirli bir amaç için düzenlenen, kullanıcıları kendi amaçlarına yönlendiren etkileşimli ağ ve çevrimiçi paylaşımların ulusal, bölgesel dini bağlılığa bakılmaksızın bireylerin kişisel ilgi alanlarına ve ihtiyaçlarına bağlı olarak tercih edildiği (Marija- Anica, 2020: 45) anlaşılmaktadır.

Modern bir ifade tarzı ile eski yoga sistemlerinden farklı olan, batılılaşmış jimnastik yogası olmayan bu yogaya kolayca ulaşma ve uygulanma imkanı tanınmıştır.⁹² Bu kolay ulaşım bilhassa son dönemde yaygınlaşan çevrimiçi uzam, uygulama ve sosyal medya hesapları ile mümkün olmuştur. Bu tarz YDH'ler, direkt olarak dini ya da dinimsi bir topluluk olarak tanımlayamadığımız, fakat dinin dijitalleşmesi ve siber uzamda pratiğe dökülmesi ile dini grup ve toplulukların kimliklerini onaylatmak için internet kullanıldığını desteklemektedir. (Dereli, 2020: 95). Bir YDH özelliği taşıyan, Hjarvardi *banal religion* (sıradan din) olarak ifade ettiği dini temsillerin karışımı olarak üretilen (Nastuta, 2012: 64) SY Hareketi'nin Instagram paylaşımları çevrimiçi uzamda yer aldığının göstermektedir.

2.6.5. Derinleşme/Cenneti Boyut

Temada yer alan kelimelerden guru 7, çakra 59 kez kullanılmıştır. Bu kavramlar kodlama ve ileti içeriğine göre belirlenmiştir. Derinleşme Hint kökenli dinlerdeki riyazet, egzersiz veya spor gibi farklı tanımlamalarla ele alınan yoga ile sağlanmaktadır. SY'de derinleşme, ruhsal/manevi arınma veya içsel yolculuğa çıkma, Hint kökenli dinlerde Vişnu ve Şiva isimli Tanrılara çıkma (Yıldız ve Meçin, 2014: 228) olarak açıklanmaktadır. Bu arınma ve yolculuk reenkarnasyon inancıyla, SY Hareketi'nde ruhla bağlantıya geçme, bütünleşme ve derinleşme meditasyon ile sağlanmaktadır. SY Hareketi'nde derinleşme (cenneti boyut) meditasyon esnasında tüm elementlerin özüne inmek, vücudumuzda yer alan yedi çakranın tüm boyutlarını hissetmek ile ilişkilendirilmektedir.

⁹² "Sahaja meditasyon".<http://www.sahajameditasyon.org/populer-bilim-dergisi/>. Erişim:1 Temmuz 2020.

Şekil 20. Derinleşme Kavramına Dair İleti Örneği

Derinleşme/Cenneti boyut, sahajayogaturkiye⁹³ adlı hesapta “Her parça bütünü arar. İnsan tabiatının özü aramaktır. Bütünün bir parçası olmak denince ne anlıyoruz?” şeklinde paylaşılan iletide meditasyonla kişinin iç dönüşümünün gerçekleştiği, bu dönüşümün bütünün parçası olmakla bağlantılı (Takpere vd., 2022: 112) olduğu ifade edilmektedir. Bütünün parçası olmak aydınlanma ile sağlanmaktadır. Aydınlanmasını alan kişi ya da yoginin iç dönüşümü derinleşme ile gerçekleşmektedir. Derinleşme ilişkisini çevrimiçi meditasyon deneyiminde grup temsilcisi (K3, erkek/mühendis) “oniki haftalık aydınlanma eğitimini tamamlayanların guru prensiplerini taşıdığı, insanın hayatının her alanında guru gibi hareket etmesi tasavvufta dervişlerdeki çile gibi bir guruluk olmadığı, meditasyon yaptıkça temizlenip, derinleşme yaşandığını”⁹⁴ ifade etmiş, meditasyonda derinleşmeyi guruluk ile ilişkilendirmiştir.

⁹³ Sahaja Yoga. [@sahajayogaturkiye]. (2022, 1 Nisan). Her parça bütünü arar [Fotoğraf]. Instagram. <https://www.instagram.com/sahajayogaturkiye/>

⁹⁴ İstanbul Serin Esinti Çevrimiçi Meditasyon Zoom programından deneyimlenen katılımlı gözlemden aktarılan bilgilerdir.

Çevrimiçi meditasyonda grup temsilcisinin (K8, erkek/yönetici) belirttiği gibi “*Aydınlanma alındıktan sonra sahaja yogilerin hayatının her alanında guru*”⁹⁵ gibi hareket etmesi söylenmektedir. Esasen bu durum SY Hareketi’nde guru prensipleri olarak kendi kendimizin gurusu olmanın önemli bir kalite olduğuyla açıklanmaktadır. SY’de guru kalitesine erişildiğinde tasavvuftaki çilecilik anlayışı gibi sahaja yogininde çile çekmesi gerektiği söylenmektedir. Çünkü guru SY Hareketi için son basamak, ermişlik mertebesine benzetilmektedir. Çevrimiçi meditasyonda grup temsilcisi (K3, erkek/mühendis) “*Meditasyon yaptıkça kendi ruhumuza çekiliyoruz ve ölü ruhlar (mantralarda okuğumuz tanrısal atıflar) bedenimizde yaşayınca özbenimizi hissediyoruz*” demiştir. SY Hareketi’ni kuran Shri Mataji’inde ermiş bir ruh olduğu, SY Hareketi’nin gurusu olarak her zaman bizimle olduğu söylenmektedir.⁹⁶ Bu sebeple SY Hareketi’nde guruluk kavramı ve prensipleri önemli olduğu gibi, hareketin kurucusu Mataji’de bir guru olarak görüldüğü için fotoğrafıyla meditasyon yapılması da önemlidir. SY Hareketi’nde bu durum her insanın kendi ruhsal bedeninde tanrısal varlıklar olduğu, mantralarda tanrısal varlıkların isminin söylenmesi ile içimizdeki ermiş ruha erişileceğine inanıldığının göstergesidir.

⁹⁵ Fiziksel bedende ruhsal bedene geçiş super insan (insan üstü) olduğumuz, bunun da SY’de ki derinleştikçe ermiş bir ruh, guru gibi tanrısal kaliteleri hissettiğimiz dile getirilmektedir. Esasen kendisini Ali, Fatıma, Guru Nanak, Mahavira, Krisna ve Rama gibi dini şahsiyetlerin enkarnasyonu olarak görmesi ve ruhsal boyuttaki iddialar Mataji’nin kendisini guru olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. (İstanbul Serin Esinti Çevrimiçi Meditasyon Zoom programından deneyimlenen katılımlı gözlemden aktarılan bilgilerdir)

⁹⁶ İstanbul Serin Esinti Çevrimiçi Meditasyon Zoom programından deneyimlenen katılımlı gözlemden aktarılan bilgilerdir.

Şekil 21. Guru Kavramına Dair İleti Örneği

Çevrimiçi meditasyonda guruluk ve derinleşme ilişkisini grup temsilcisi (K8, erkek/yönetici) *“Kendi kendimizin gurusu olmalıyız. Bu önemli bir kalitedir, Sufizm’de ki gibi çilecilik anlayışının ötesinde son dereceye gelme sahaja yogada önemlidir. Dervişlerdeki çilecilik herşeyden vazgeçmeyken, sahajada bu durum dini değil dharmik bir boyuttur...”*⁹⁷ diye ifade ederek SY meditasyonuna katılım sağlandığında gerçek bir Guru’nun kalitesi soru sorma, hikaye gibi örneklerle bir bilinç oluşturma, tam otoriteye sahip olma ve son mertebe olarak açıklanmaktadır. Bu son mertebe olarak bahsedilen bütünleşme ve derinleşmenin yaşandığı merkez sahasrara, aydınlamanın gerçekleştiği yerdir.

Derinleşme/cenneti boyut SY Hareketi’nde katılımcıların sahaja yogi olabilme şartları ile ilişkilendirilmiş, grup temsilcisi (K8, erkek/yönetici) *“çakralarda derinleşme yaşanır ve affedilmenin bir sonucu olarak sahaja yogi olmaya hak kazanılır. Hatta bu*

⁹⁷ Çevrimiçi Meditasyon İstanbul Serin Esinti ve Meditasyon Evi Zoom bağlantılı gözleminden edinilen bilgilerdir.

derinleşme Tanrı'nın krallığı olarak da adlandırılır" ⁹⁸ diye ifade etmiştir. Bu bağlamda çevrimiçi meditasyonda grup temsilcisi bütünleşme, derinleşme kavramını "Hz. Muhammed'in miraca çıkış hadisesi ile SY Hareketi'nin 7 gök 7 çakra, Tanrı'yla buluşma noktasıyla ilişkilendirmiştir. Ayrıca sahayogaturkiye⁹⁹ adlı hesapta "*Yumurtanın kuşa dönüşmesini yeniden diriliş*" olarak tanımlayan Hristiyanların Paskalya Bayramı iletisi SY Hareketi'nde aydınlanma, derinleşmenin yaşanması ile açıklanmıştır.

İletilerde geçen kavramlar ele alındığında SY Hareketi'nin temel felsefesinin sağlıklı yaşam prensibinin dışında ritüel veyahut dini öğretilerden beslendiğini kanıtlar niteliktedir. Çevrimiçi meditasyon ve Instagram hesabındaki iletidende anlaşıldığı gibi SY Hareketi'nin temel felsefesinde yer alan, Mataji'nin de belirttiği gibi "*tüm dinlerin özü sevgidir*" anlayışıyla evrensel bir din prensibi vurgulanmaktadır. Bu bağlamda SY Hareketi'nin karma bir inanış, senkretik, eklektik bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır.

SY Hareketi modern hayatın sunduğu spiritüel/ dinsel öğretilerin kurulduğu toplumsal sistemi içermektedir (Paker, 2011: 62-63). Bu toplumsal sistemin genişlemesi ve yayılmasına aracılık eden medya araçları (website, sosyal medya uygulaması Instagram, video görüşme özelliği Zoom) yeniçağda medya ve din anlayışında iki anahtar rol üstlenmiştir. Bunlarda ilki sayısız farklı medyayı kurmak için organize olmuş dinler (spiritüel web siteleri, radyo seremonileri, kilise) ve ikinci olarak dinin elementleri (ritüel, derin hisler, inanç ve birlikler) dir. Dini/ dinsel bir kavramı rasyonalist bir ritüele dönüştüren, doğası gereği seküler/ dünyevi olan medya araçları dinin elementlerini sunabileceği bir alan sağlamıştır. Dünyevi dünyayı insanın istek ve arzularına göre

⁹⁸ İstanbul Serin Esinti Çevrimiçi Meditasyon Zoom programından deneyimlenen katılımlı gözlemden aktarılan bilgilerdir.

⁹⁹ Sahaja Yoga. [@sahajayogaturkiye]. (2021, 4 Nisan). Paskalya Bayramı [Fotoğraf].

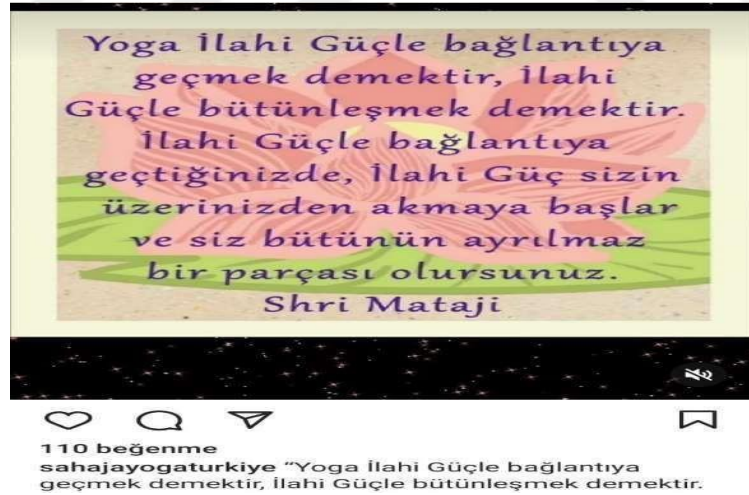
Instagram <https://www.instagram.com/sahajayogaturkiye/>

şekillendirmenin, bu işlevi desteklemenin (Hosseini, 2008: 62) medya araçları ile sağlandığı görülmüştür.

2.6.6. Evrensel İnanç

Tema saf ruh, ilahi güç ve teslimiyet kavramlarından oluşmaktadır. Saf ruh 18, ilahi güç 6, teslimiyet kavramı 4 kez tekrar etmektedir. Her ne kadar az kullanılan kavram ve ileti örnekleri olsa da çevrimiçi meditasyonda önemi vurgulandığı için bu tema da ele alınmıştır.

İnanç kavramına dair Fowler YDH ve spiritüel pratiklerde yer alan evrensel inanç kavramına değinmekte ve bir anlam oluşturma süreci (Newman, 2004: 103) olarak tanımlamaktadır. SY Hareketi vb. yoga ve meditasyon temelli gruplarda evrensel inanç spiritüel faaliyetler adı altında yürütülmektedir. Modern toplumda bir deşarj makinası gibi görülen YDH'ler (Develi, 2019: 69), Doğu kökenli mistik tekniklerle inanç mekanizması oluşturmaktadır.

Şekil 22. İlahi Güç Kavramı İleti Örneği

SY Hareketi'nin evrensel inanç anlayışı sahayogaturkiye¹⁰⁰ adlı hesapta yer alan iletide “yoga ilahi güçle bağlantıya geçmek demektir” paylaşımıyla SY Hareketi'nde ilahi güçle bütünleşmenin ruhani bir arayış, Tanrı'ya özlemi içerdiği, dikkatimizi ruhla bütünleştirmenin ve aydınlanma almanın ilahi güce ulaşmanın temel parametresi olduğu ifade edilmektedir. İletide yer alan görselde metin içeriğinin karizmatik lidere ait olması, görselde lotus çiçeği (YDH'lerin birçoğunda yaşam çiçeği) kullanılması YDH ve benzeri grupların göstergelerini temsil etmektedir. Yoga pratiğinin evrensel inanç olarak görüldüğü SY Hareketi'nde sağlık platformu olarak bedensel ve zihinsel bir uygulama gibi görünse de Batı'dakinin aksine aslında ruh ile bütünleşme, ilahi güçle bağlantıya geçme Hinduizm'den ayrılmadığının göstergesidir (Sheveland, 2011: 22-23).

Şekil 23. Teslimiyet Kavramı İleti Örneği

SY Hareketi'nde önemli kavramlardan biri olan teslimiyet sahayogaturkiye¹⁰¹ adlı hesapta yer alan iletide “*Mataji'nin Neyi temsil ediyorsunuz? Egonuzu. Bu Muhammed Sahib'in söylediği şey...İslam teslimiyet demektir. Öyleyse egonuzu teslim*

¹⁰⁰ Sahaja Yoga. [@sahajayogaturkiye]. (2022, 2 Nisan). Yoga ilahi güçle bağlantıya geçmek demektir [Fotoğraf]. Instagram. <https://www.instagram.com/sahajayogaturkiye/>

¹⁰¹ Sahaja Yoga. [@sahajayogaturkiye]. (2022, 27 Nisan). Neyi teslim ediyorsunuz? Egonuzu...Kadir geceniz kutlu olsun [Fotoğraf]. Instagram. <https://www.instagram.com/sahajayogaturkiye/>

edin...” 1995 Malezyada’ki¹⁰² konuşmasından alıntılarak hayatın kaosu içinde gerçek anlamın unutulduğu, yaşamın başlangıç ve sonu arasındaki süreyi nasıl geçirileceğine dair bir açıklamadır. Bu sürenin huzur ve sevgiyle, ruhaniyetle hayat boyu süren eşsiz SY meditasyonu deneyimiyle mümkün olacağı ifade edilmektedir. İletide yer alan teslimiyet kavramına yönelik Mataji *“ırk, din ve koşullara aldırış etmeksizin herkes için bir aydınlanma tekniği olduğu, bu teknikle ruhsal bir ilerleme kaydedildiği ve SY meditasyonuna katılan, yogi olan bir birey için bu ilerleme sorgulamadan ve tartışmadan gösterilen mutlak teslimiyet”* ile ilişkilendirilmektedir (Sevinç, 2014: 125). Yoga öğretilerinde teslimiyet her ne kadar Batı kaynaklı intikal eden stresli modern yaşam koşullarında rahatlamak için yapılan fiziksel duruşlar olarak anlaşılsa da kişinin evren, yaratıcı, kozmos ya da Tanrı ile bütünleşmeye gitmesi mutlak, evrensel bir inanış ile açıklanmaktadır.¹⁰³

Görüldüğü gibi SY Hareketinin yayılmasını kolaylaştıran medya, sosyal ağ ve uygulamalarda karizmatik lider, tanrıların enkarnasyonu, aydınlanmanın kutsal figürü Mataji’ye tam teslimiyet ile mümkün olduğu (Sevinç, 2014: 134) ileti ve iletide yer alan görsel, lidere ait sözlerle desteklenmiştir. Aynı zamanda bir kez teslim olduğunuzda Tanrısal gücün size doğru akmaya başladığı da SY Hareketi’ni tanıtan birçok sitede belirtilmiştir.¹⁰⁴ Ayrıca iletide yer alan teslimiyet kavramına yönelik görselin kullanılması evrensel inancı da temsil etmekte aynı zamanda bu görselde SY Hareketi’nin İslam’a ait

¹⁰² “Shri Mataji 1995 Malezya Konuşmasından Alıntı”. <https://www.amruta.org/tr/all-sahaja-yoga-events-list-tr/>.Erişim: 12 Ekim 2023.

¹⁰³ “Teslimiyet”.<https://www.mugeerkan.com/blog/yoga-ogretisinde-teslimiyet-nedir/> Erişim: 12 Ekim 2023.

¹⁰⁴ “Hamsa Çakra”.<https://www.amruta.org/tr/1990/05/28/divine-discretion-hamsa-chakra-puja-camp-marsden>

1990/Erişim: 12 Ekim 2023.

olduğunu ileri sürdüğü bazı düşünceleri kendi misyonun habercisi olarak yorumlama ya da tasavvufu araçsallaştırma olarak kullandığı da görülmektedir.

Evrensel inanç ile ilişkili kavram ilahi güç ‘sahajayogaturkiye’¹⁰⁵ adlı hesapta paylaşılan iletide “*İlahi gücün kutsamalarını alan Allah’a inanan bir kişi daha ne ister? Çünkü sizin Tanrınız Kadir-i Mutlaktır. Hiç kimse Baba’nızdan daha kudretli olamaz. Kimse size herhangi bir noktada dokunmaya cesaret edemez. Ama inancınız zayıflıyor ve işte bu yüzden kendinizle olan inancınızla başlayın. İnancın kalp çakrasına oturmasını sağlayın*” diyerek Mataji’nin sözüne ilişkin inancın güven duyma neşesi vereceğini, dünyadaki tüm güvensizliklere kapı açacağını ifade etmektedir. Ayrıca bu iletide evrensel inanç kategorisinde Tanrı-Baba Hristiyanlık, Allah-İslamiyet gibi farklı dinden unsurlara yer verilmiştir. Dinsel ve manevi yönelimler, doğunun mistik öğretileri, misyoner ve fundamental yaklaşımlar SY Hareketi’nde ki evrensel inancı açıkla niteliktedir.

SY Hareketi’nin temel argümanı olan ilahi gücün, meditasyon aşamasında yer alan saf ruh kavramı ile ilişkili olduğu görülmektedir. Bu ilişki çevrimiçi gözlemde meditasyon esnasında sağ el kalpte üç kere “*anne ben saf ruh muyum?*” annesel enerji kundaliniye hitap edilmesi¹⁰⁶ ve ‘sahajayogameditasyonu’¹⁰⁷ adlı hesapta paylaşılan “*Ruhunuzla bağlantı kurmak için elinizi kalbinize koyun ve tekrar edin...Ben yalnızca saf ruhum...*” iletisi ruha ulaşma, bağlantıya geçmenin bir aşaması olduğu anlaşılmaktadır. Meditasyonun bu aşamasına yönelik çevrimiçi meditasyonda katılımlı gözlemde grup temsilcisi (K8, erkek/yönetici) “*Her insanın tanrısal bir mana olduğu, buradaki ruh*

¹⁰⁵ Sahaja Yoga. [@sahajayogaturkiye] (2022, 14 Ağustos). İlahi gücün kutsamalarını alan Allah’a inanan bir kişi daha ne ister? [Fotoğraf]. Instagram.<https://www.instagram.com/sahajayogaturkiye/>

¹⁰⁶ İstanbul Serin Esinti Çevrimiçi Meditasyon Zoom programından deneyimlenen katılımlı gözlemde aktarılan bilgilerdir.

¹⁰⁷ Sahaja Yoga. [@sahajayogameditasyonu]. (2021, 13 Ekim). Ben yalnızca saf ruhum [Fotoğraf]. Instagram. <https://www.instagram.com/sahajayogameditasyonu/>

kelimesinin evrensel ilahi gücün yansıması olduğunu”¹⁰⁸ belirterek meditasyon yapıldığında tanrısal değerlerin açığa çıktığı ifade edilmiştir. Bu bağlamda SY Hareketi’nde evrensel ilahi gücün yansıması olan ruhun meditasyonda kullanılan temel terimlerle açığa çıktığı görülmektedir.

SY Hareketi’nde ruhla bağlantıya geçilmesi ruhun varlığının kabul edilmesi ve özde ona dönme çabası SY’de yoganın mahiyeti açısından önemli görülmektedir. Ruhun mahiyetine ilişkin SY Hareketi’nde çevrimiçi meditasyonda grup temsilcisi (K8, erkek/yönetici) *“ruh ile bağlantıya geçmenin her insan için tanrısal bir mana olduğu, meditasyon yaptıkça tanrısal değerlerin açığa çıktığını ifade ederek İslamiyette yer alan iyi kötü kavramını, Budizm’de yer alan dharma kavramı ile¹⁰⁹ ilişkilendirmiştir. SY Hareketi’nde çevrimçi meditasyonda ruh ile bağlantıya geçmenin dharma (insanın içinde yer alan din, ahlak kuralları) olduğu, iletilerde yer alan saf ruh kavramı, evrensel ilahi güç, tanrısal mana veyahut kurucu lider Mataji’ye göre Allah’ın yansıması olan ruh (Mataji, 2018: 235) olarak ifade edildiği görülmektedir. SY meditasyonunda birey ruh ile aydınlanmakta, saf sevgiyi, huzuru ve mutlak gerçeğin sevincini bulmak için aydınlanmış ruh olması (Mataji, 2018: 235) gerektiği söylenmektedir.*

SY Hareketi meditasyon ile bireyin ruhsal bakımdan güçlendiğini, kendilerinin bir inanç veyahut din olmadığını (Yitik, 2007: 346) iddia etmektedir. Fakat Instagram paylaşımları ve çevrimiçi meditasyon gözleminden anlaşıldığı gibi iletilerde geçen kavramlar, bu kavramların tanrısal, ilahi güç, evrensel inanç ve Hinduizmin temel ilkesi dharma ilişkisi YDH kapsamında değerlendirmemizi destekler niteliktedir. Dijital dünyada artan YDH özellikleri taşıyan SY Hareketi, paylaştıkları iletilerde yer alan görsel

¹⁰⁸ İstanbul Serin Esinti Çevrimiçi Meditasyon Zoom programından deneyimlenen katılımlı gözlemden aktarılan bilgilerdir.

¹⁰⁹ İstanbul Serin Esinti Çevrimiçi Meditasyon Zoom programından deneyimlenen katılımlı gözlemden aktarılan bilgilerdir.

ve içeriklerle modern çağın Tanrısız dinleri, mistisizm soslu pazarlama olarak nitelendirilmekte¹¹⁰, sosyal ağlarda yaptığı paylaşımlarla giderek popüler bir görünüm kazanmaktadır.

2.6.7. Kutsal Kelime ve Mantralar

Bu kategori SY Hareketi'nin çevrimiçi meditasyon katılımlı gözlemden edinilen bilgiler doğrultusunda oluşmuştur. SY meditasyonunda kullanılan kutsal kelime ve mantralar önemlidir. Sankritçe'de *man* kökü meditasyon yapmak, *tra* ise araç anlamına gelir. Mantralar kutsaldır ve sistemimiz üzerinde etkisi olan seslerdir. Kendini gerçekleştirme ve yoga olmadan (ilahi olanla birleşme) mantraları okumanın bir faydası olmadığı söylenmektedir. Hatta Shri Mataji her mantranın titreşen bir düşünce olduğunu ifade etmiştir (Mataji, 2020: 7). Bu kategori meditasyona başlamadan önce (AUM) omkar ve dua niteliğinde görülen mantra olarak iki ayrı şekilde ele alınmış, çevrimiçi meditasyonda deneyim ve gözlem ile katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir.

2.6.7.1. Omkar

Aumkara'nın kısaltılmış ifadesi “Om” hecesi Yoga, Hindu, Jaina ve Budist geleneklerinde kullanılır (Shah, 2012: 3). Om¹¹¹, evrenin ilkel sesidir, ilk sestir, evrenin başlangıcı olan bir sestir. Om üç ayrı sestten (A-U-M) oluşmaktadır.¹¹² Om bizi meditasyona alma, evrenle bir yapma, evrenin enginliği ve gücü olan sessizliğe, huzura götürme gücüne sahiptir. Ayrıca Om sesi belirli bir çakrayla rezonansa giren perdede

¹¹⁰ “Modern Çağın Tanrısız Dinleri” <https://www.lacivertdergi.com/dosya/2020/11/19/modern-cagin-tanrisiz-inanclari> Erişim: 12 Ekim 2023.

¹¹¹ Bkz. Ek 2. Omkar İfadesi

¹¹² “Om”.<https://www.sahajayoga.com.au/news/2007/11/08/om-the-primordial-sound-of-the-universe/> Erişim: 12 Ekim 2023.

söylendiğinde çakraların her birini temizleme gücüne sahiptir ve müzik skalasını yükselterek söylendiğinde kundaliniyi yükseltmektedir.¹¹³

Tanrı'nın adı veya görüntüsü olan, üç harften oluşan AUM, Bhagvad Gita'nın kutsal metninde brahman veya bilinç anlamına geldiği, Patanjali'nin Yoga Sutralarında pranava, tüm düşüncelerin temeli olarak açıklanmaktadır. Budizm, Hinduizm, Jainizm ve Sihizm gibi tüm Hint dinlerinde bir anlam içermektedir (Wani vd., 2021: 1).

Kutsal kelime “AUM” sesiyle çakraların açıldığı iddia edilmekte, meditasyon esnasında her mantradan önce “AUM” sesinin tekrarlanması gerektiği söylenmektedir. Bu üçlü kutsal hece Adi Shakti, Shri Ganesha, Mahalakshmi¹¹⁴ gibi Tanrıları temsil etmektedir. Yogada evrensel ses olan omkarı, çevrimiçi meditasyon deneyiminde grup temsilcisi (K8, erkek/yönetici) “*kutsal kelime AUM sesi semavi dinlerde amin kelimesine karşılık gelmektedir...*” diyerek ifade etmiştir. Semavi dinlerde dualardan sonra tekrar edilen amin kelimesini, Hindu Budist öğretinin ritüeliyle ilişkilendirme, dinsel ve mistik etkiye sahip olan kutsal hecenin yogaya başlamadan önce tekrar edilmesi, tanrıları temsil etmesi, SY Hareketi'nin karma/ senkretik/ eklektik inanış olduğunu açıklar niteliktedir.

Tablo 7. Sahaja Yoga Hareketi'nde AUM (Amen) İlişkisi (Bkz. Mataji, Sahaja Yoga Mantra Book, 2020, s.8)

Tanrısal Enerji (Divine Energy)	Etki (Aspect)	Kalite (Quality)
A (Mahakali)	Tama guna	Arzu, varoluş (desire, existence)
U (Mahasaraswati)	Raja guna	Eylem, düşünce, yaratılış (action, thought, creation)
M (Mahalakshmi)	Sattva guna	Evrin, farkındalık (Evolution, awareness)

¹¹³ “Om”.<https://www.sahajayoga.com.au/news/2007/11/08/om-the-primordial-sound-of-the-universe/>.

Erişim: 12 Ekim 2023.

¹¹⁴ İstanbul Serin Esinti Meditasyon ve Sanat Evi Merkezi'nin Çevrimiçi zoom bağlantılı meditasyon programı katılımlı gözlemden edinilmiş bilgilerdir.

2.6.7.2. Mantra

SY Hareketi'nde meditasyon süresince, egzersiz olarak nitelendirilen bedensel duruş ve şiirsel söz, mantralardan¹¹⁵ yararlanılmaktadır (Uğurlu, 2011: 29). SY'de mantraların bir mahiyeti vardır. Bu mahiyet enerji merkezi olarak ele aldıkları her çakranın bir mantrası olduğu ve bunun tanrısal birliğin yansıması olarak (Bahadır ve Çapcıoğlu, 2021: 378) kabul edilmesiyle ilişkilidir. Mantralar hoş sesli, rezonanslı şifa sesleri olarak açıklanmaktadır. Hindu geleneğinde mantralar, kişinin bedeninin belirli bir Tanrı veya enerji formuyla birleştirmek için tasarlanmıştır (Bajinath, 2008: 26).

Mantralar, İlahi Anne'nin (Adi Shakti veya Kutsal Ruh) gücünün birleşimini gerçekleştirmektedir. Bu birleşimin tezahürü başlangıçtaki anlamında yer almaktadır. (*in Sanskrit*): *Aum twameva Sakshat... (Amen, verily You are)*, Amin gerçekten sen...Bu şiirsel ifade veyahut ayetler Sanskrit dilinde okunmaktadır. Çünkü kundalini yükseldiğinde titreşimler yayılır ve bu titreşimler ilkel sesler veya tanrıların dilinin temel unsurları olarak görülmektedir. Mantranın temel formu, tanrının adı eklenmiş olarak aşağıdaki gibidir (Mataji, 2020:9).

“Aum twameva sakshat...Shri Adi Shakti Mataji Shri Nirmala Devyai namo namah (Sanskrit)

Amen, O Divine Mother Shri mataji, verily You are...Salutations to You! (İngilizce)

Amin, Ey ilahi Anne Shri Mataji, gerçekten sen... Selamlar sana!” (Türkçe)

¹¹⁵ Mantra Sanskritçe'den türeyen dini hece veyahut şiirdir. Mantra ile birlikte ilahi varlığa uygun şekil edinilmektedir. Bunlar saf dikkat, saf arzu, saf yaratıcılık (Shri Nirmala Vidya, Shri Nirmala Chidda, Shri Brahmadeva Saraswati) her çakra kanalına ait tanrı vardır. “Mantra”. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Mantra>. (Erişim 9 Eylül 2020); (Svoboda, Kundalini Doğunun Gizemci Öğretisi, s.149, İstanbul Serin Esinti Meditasyon ve Sanat Evi Merkezi'nin Çevrimiçi zoom bağlantılı meditasyon programı katılımlı gözlemden edinilmiş bilgilerdir.)

Çevrimiçi meditasyonda deneyimlenen bir mantra¹¹⁶ örneğinde; topraktan vibrasyonu atmak için ayakkabıyla dövme tekniği uygulanır ve Shri Ganesha mantrası okunur. Bu mantra *Aum twameva sakshat Shri Ganesha sakshat...Shri Adi Shakti Mataji Shri Nirmala Devyai namo namah (Amen, O Divine Mother Shri Mataji, verily You are Shri Ganesha. Salutations to You!)*, türkçesiyle Amin, ey ilahi Anne Shri Mataji, gerçekten sen Shri Ganeshasın. Selamlar size! diye okunmaktadır. Shri Ganesha¹¹⁷ mulahadra (birinci çakrada) yer alan masumiyeti ve bilgeliği veren tanrı olarak görülmektedir. Bu teknikde *“Toprak Anne lütfen üzerinde ayakkabı dövdüğüm için beni affet... diye tekrarlanır. Sağ işaret parmağıyla zemine bir daire çizilir ve bunun içine tüm negativiteler yazılır. Eller yana bırakılır tekrar mantra okunur”* şeklinde uygulanmaktadır. SY Hareketi’nde mantralar bir çeşit dua olarak kabul görmektedir. Mantra okundukça kundalinin yükselişe geçtiğine inanılmaktadır.

Şekil 24. Shri Ganesha Tanrısı (Ganapati)

¹¹⁶ Bkz. Ek.2.Evde Sahaja Yoga grubunda paylaşılan mantra görselleri.

¹¹⁷ Ganeşa; Hinduizm’de en tanınmış ve saygı duyulan Tanrı temsillerinden birisidir. Ga Buddhi yani bilgiyi sembolize ederken na vijnana yani hikmeti sembolize etmektedir. Ganeşa, bilgi ve hikmetin üstadıdır. İyi şansın Tanrısı, dharma’nın koruyucusu olan Ganeşa, swastikanın işareti ve AUM’u temsil etmektedir. Hinduizm’de Ganeşaya ilk ibadet ve ilk dua önemlidir (“Ganeşa Kimdir?”. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Gane%C5%9Fa>. Erişim: 3 Eylül 2024.)

Shri Ganesha mantrasına yönelik, çevrimiçi meditasyonda bir katılımcının (K5, kadın / doktor) “*Ayetel Kürsi ile aynı mı onun gibi ezbermeli miyiz?*” sorusuna “*Sahaja yogi Shri Ganesha olmadan işleyemez, bu mantra birinci çakranın mantrasıdır ve bu mantranın okunması dışsal şeylerle (vaftiz, beş şart gibi) içimizdeki Tanrı’yı kalibre etmektedir. Kendi yansımasını görebildiğimiz mantralar okunmalıdır*” şeklinde grup temsilcisi (K8, erkek/mühendis) tarafından cevap verilmiştir. Çevrimiçi meditasyonda diğerk çakralarında mantraları olduğunu ifade eden grup temsilcisi yedinci (agnya) ve ikinci (swadisthan) çakrayı temsil eden tanrıları “Hz. İsa, Hz. Ali, ile ilişkilendirilmiştir. Hz. Ali’nin Shri Brahmadeva’nın enkarnasyonu olduğu belirtilmekte, Hz. Ali Shri Fatıma’nın kocası, Hasan Hüseyin’in babası (Luv ve Kush’un reenkarnasyonları), Hz. Muhammed’in damadı ve müminlerin komutanı olarak ifade edilmektedir. Saygı duyulan fedakar ve cesur bir savaşçı olarak tanındığı için yaratıcılık, estetik, aksiyon kalitelerine sahip Hinduzim’de Shri Brahmadeva ile bağdaştırılmaktadır Hz. Ali’yi temsil eden mantra “*Aum twameva Sakshat Shri Hazrat-Ali Sakshat...Shri adi Shakti Shri Nirmala Devyai namo namah...*” türkçesiyle “Ey İlahi Anne, Sen gerçekten Hazret-i Ali’sin. Selamlar size!” diye tekrar edilmektedir (Mataji, 2020: 58). Ayrıca Hz. İsa’da Shri Radha’nın enkarnasyonu olduğu, isminin babası Shri Krishna’nın (bilgi tohumlarını eken) isminden geldiğı söylenmektedir. Hz. İsa’nın göklerde yaratılışı, kolektivite ve şahitlik gibi tanrısal kalitelerden dolayı Hinduzim’de yer alan tanrılarla bağdaştırılmaktadır. Hz. İsa mantrası “*Aum twameva Sakshat Shri Yesu Khrista Sakshat Ahri Adi Shakti Mataji Devayi Namu Namah...Aum Ham Ksham*” türkçesiyle “Ey İlahi Anne, Sen gerçekten Jesus Christ’sin. Selamlar size!...Amin. Ben Ruh’um. Affediyorum” şeklinde 108 atfedilen isimle tekrar edilmektedir. (Mataji, 2020: 163).

The 5 holy names of Hazrat-Āli

Aum twameva sākshāt Shri Hazrat-Āli sākshāt
Shri Ādi Shakti Mātājī Shri Nirmalā Devyai namo namah
O Divine Mother, You are verily Hazrat-Ali. Salutations to You!

Bismillāh-ir-Raḥmān-ir-Raḥīm
In the name of Allah the Beneficent, the Merciful

Amīr al-Mu'minīn *You are...The commander of the faithful*
Abu Turāb *The friend of the earth (Father of the soil)*
Asadullāh *The lion of God*
Haider-al-Karrār *The invincible charging lion*
Safdar *The fighter*

Sākshāt Shri Ādi Shakti Mātājī
Shri Nirmalā Devyai namo namah

Şekil 25. Hz. Ali'ye Dair Mantra Örneği

SY Hareketi'nde temel bir öneme sahip olan, Hindistan'da ışık festivali olarak nitelendirilen Diwali¹¹⁸ gününde İslamda yer alan şahsiyetlerle ilgili mantralar okunmaktadır. 1992 senesi Diwali Puja Talk toplantısında Shri Mataji konuşmasında; “İbadetin özü sevgidir, sevdiğiniz şeye saygı gösterirsiniz. Toplum Guru Lakshmi'lere bağlıdır¹¹⁹ Diwali ¹²⁰ gününde Lakshmiye ibadet edilmeli...” diyerek esasında SY Hareketi'nde sol nabi diye adlandırdıkları yerde bulunan Shri Guru Lakshmi'nin (ev tanrıçası) enkarnasyonu, ideal kadınlığın vücut bulmuş hali Hz. Fatıma olarak nitelendirilmektedir.¹²¹ Hz.Fatıma mantrası görselinde 62 kutsal ismine yer verilmekte, üçüncü (nabhi) çakra ile ilişkilendirilmekte, meditasyon esnasında sanskritçe “Aum

¹¹⁸ Diwali; karanlık karşısında ışığın, kötünün karşısında iyinin, cehalet karşısında bilginin kutsandığı ruhani bir gündür. Aysız bir geceye düşen Deepawali veya Diwali Kartika ayında ekim-kasım döneminde kutlanmaktadır. Satır anlamına gelen Sanskritçe Dipavali kelimesinde türemiştir. “Işık Festivali”. <https://www.evrensel.net/haber/294753/hindistanda-isik-festivali>. Erişim: 23 Kasım 2020.

¹¹⁹ İstanbul Serin Esinti Meditasyon ve Sanat Evi Meditasyon Merkezi'nin Çevrimiçi Zoom bağlantılı meditasyon programı katılımlı gözlemden edinilmiş bilgilerdir.

¹²⁰ Diwali gününde ayaklarını yıkayan Hindular, dini ritüellerini gerçekleştirirler. Daha sonra rahipler tarafından dua ve dilekleri Tanrılara iletilir. Dua sonrası tilaka adlı kırmızı boya ve thrinuneeru adı verilen beyaz külü alınlarına sürerler. Diya adı verilen mumlarını yakarlar.

“Diwali”.<https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/hindistanda-diwali-festivali-kutlandi,Ni1L8ANQv0eEzUaPqQpP3Q/nEADPPeoH0OTb0KGrHkdJg> Erişim: 23 Kasım 2020.

¹²¹ İstanbul Serin Esinti Meditasyon ve Sanat Evi Meditasyon Merkezi'nin Çevrimiçi Zoom bağlantılı meditasyon programı katılımlı gözlemden edinilmiş bilgilerdir.

twameva Sakshat Shri Fatıma, Shri Adi Shakti Mataji, Shri Nirmala Devyai Namoh...Hayru'n Nisa Seyyidetina Fatıma ez-Zehra, Rady Alahu Anha..." (türkçesiyle "Ey İlahi Anne, Sen gerçekten Shri Fatıma'sın. Selamlar size! Kadınların en yücesi, Fatıma ez-Zehra hanımımız, Tanrının bereketi onun üzerine olsun...") şeklinde tekrar edilmesi istenmektedir (Mataji, 2020: 71). Hz. Fatıma'nın İslam tarihindeki yeri, Hz. Muhammed'in kızı, Hz. Hüseyin'in eşi ve kült bir şahsiyet olarak görülmesi, sahip olduğu statüyle derin bir saygı ve sevgi ile anılmaktadır (Ayaz, 2022:254). SY Hareketi'nde İslam tarihinde yer alan önemli şahsiyetlere yer verilmesi Hinduizm'in dini çoğulculuk anlayışıyla bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. Hindistan'ın modern dönemde yetiştirdiği Mamatma Gandhi, bütün dinlerin eşit olduğunu, dinlerin aynı ağacın dalları olduğu benzetmesi SY Hareketi'nin kurucusunun Gandhi'nin yolunu benimsemesiyle ilişkili olduğu görülmektedir. Ayrıca, enkarnasyonda yer alan tanrıların ve SY Hareketi'nin kurucusunun kadın olması İslamiyet döneminde yer alan önemli şahıslarla ilişkilendirilmesinin bir başka sebebi görülmektedir (Aydın, 2021: 70).

The 62 holy names of Hazrat Fāṭima Az-Zahra

Aum twameva sākshāt Shrī Fāṭima sākshāt
Shrī Ādi Shakti Mātājī Shrī Nirmalā Devyai namo namah
O Divine Mother, You are verily Shri Fatima. Salutations to You!

Khayr u'n Nisā' Sayyidatinā Fāṭima Az-Zahra, Rādy Allāhu Anhā
The most supreme of women, our Lady Fatima Az-Zahra, may God's blessings be upon Her

Az-Zahra *The radiant lady of light*
Hāfithat an-Nisā' *The most supreme of women*
Sayyidatun-Nisā'-el-Ālamīn *The leader of all the women of Heaven and Earth*
Il Āliya *The wife of Imam Ali*
Um-il-Ā'imma *Mother of Imams*
Um Abīha *Mother of Her father*

Şekil 26. Hz. Fatıma'ya Dair Mantra Örneği

Lakshimi'nin manası ve anlamı anlatan Shri Mataji dokuz tane Lakshimiden bahsedilmekte Agnya Lakshmi'nin İsa'nın annesi, yedinci (agnya) çakrayı temsil eden

Hız. Meryem olduğu iddia edilmektedir.¹²² SY Hareketi'nde bu çakraya dair okunan mantra sanskritçe *Aum twameva sakshat Shri Maria Mata sakshat... Shri Mahalakshmi sakshat Shri Kamal aksha nisevita sakshat...Shri Adi Shakti Mataji Shri Nirmala Devyai namo namah...*, (türkçesiyle Ey İlahi Anne, sen gerçekten Meryem Ana'sın. Sen Shri Mahalakshmi'sin. Nilüfer gözlü Shri Vishnu sana tapıyor...Ey İlahi Anne, sana selamlar!) şeklinde okunmaktadır (Mataji, 2020: 166). Hız. Meryem'in Hindu inanişında tanrı Vişnu'nun karısı olan, iyi şans ve güzellik tanrıçasına benzetilmesi¹²³ Hinduizm'de inanılan bir avatarın Hristiyanlığın enkarnasyon inancıyla bağdaştırıldığı anlaşılmaktadır. Böylece SY Hareketi'nde Diwali Işık Festivali'nin mahiyeti anlaşılmakta, tanrısal bir ibadet olarak ifade edilmekte, senkretik ve eklektik bir inanca vurgu yapılmaktadır. Ayrıca her iki dinde tanrı tasavvurunun tanrı-insan ilişkisi üzerine kurulu olduğu görülmektedir. İslam'la bağdaşmayan bu nitelikler, islami statüde ve kişisel özellikte ne çıkan şahiyetlerle ilişkilendirilmektedir (rd, 2006: 121).

The 108 holy names of Shrī Mary-Mahālakshmi

Aum twameva sākshāt Shrī Mārīa Mātā sākshāt
O Divine Mother, You are verily Mother Mary.
Shrī Mahālakshmi sākshāt
You are Shri Mahalakshmi.
Shrī Kamal'āksha nisevita sākshāt
You are worshipped by the lotus-eyed Shri Vishnu.
Shrī Dhanā-dhyakshā sākshāt
The queen of wealth,
Shrī Agñyā-chakrāntar'ālasthā sākshāt
The one who resides in the Agnya chakra,
Shrī Ādi Shakti Mātāji Shrī Nirmalā Devyai namo namah
O Divine Mother, salutations to You!

Şekil 27. Hız. Meryem'e Dair Mantra rneği

¹²² İstanbul Serin Esinti Meditasyon ve Sanat Evi Meditasyon Merkezi'nin evrimii Zoom bağlantılı meditasyon programı katılımlı gözlemden edinilmiş bilgilerdir.

¹²³ "Lakshmi Nedir?". <https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-13937/lakshmi/>. Erişim: 2 Eylül 2024.

Şekil 28. Shri Annapurna Tanrıçasına Dair Görsel

SY Hareketi’nde yemek yaparken Shri Annapurna¹²⁴ (yemekleri veren Tanrı) mantrası okunmaktadır. Annapurma tanrıçası, elinde bir yemek kabı, diğer elinde kaşık tutarken tasvir edilmektedir. Bu semboller onun cömertliğini ve tüm canlılara yiyecek sağlama yeteneğini temsil etmektedir.¹²⁵ Yemek sıcak olsa bile SY Hareketi’ne bağlılık ve mantra okunmasıyla serinlik gelebilmekte gelmiyorsa bandhan yapılması söylenmektedir. Aynı zamanda bir hastalığa yakalandığınızda Shri Hanumana¹²⁶ mantrası (zihinsel ve fiziksel aktivitelerin kutsanması) “*Aum twameva sakshat Shri Hanumana sakshat Amita jivana-phala-pradayaka Shri Adi Shakti Mataji Shri Nirmala Devyai namo namah...*” (O Divine Mother, You are verily the archangel Shri Hanumana. The one who

¹²⁴ Anna yiyecek, purna tam, eksiksiz ve mükemmel anlamına gelmektedir. (“Annapurna”).

[https://en.wikipedia.org/wiki/Annapurna_\(goddess\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Annapurna_(goddess)). Erişim: 3 Eylül 2024).

¹²⁵ “Annapurna”. https://en.wikipedia.org/wiki/Annapoorna_Gowrishankar. Erişim: 15 Eylül 2024.

¹²⁶ Shri Hanumana, baş melek Cebrail, Yunan Tanrısı hermes, ilahi haberci, Hz. Muhammed’e ilham veren kişidir. O sağ tarafın (pingala) efendisidir. Büyük ve güçlü bir savaşçıdır (Bkz. Shri Mataji, Nirmala Vidya Sahaja Yoga Mantra Book, Sahaja Yoga World Fondation, 2020, s.217).

fulfills all wishes and grants the unlimited fruits of life...Salutations to You!) türkçesiyle “Ey ilahi Anne, sen gerçektende baş melek Hanumanasın. Tüm dileklerin yerine getiren ve yaşamın sınırsız meyvelerini veren... Sana selam olsun şeklinde okunmaktadır (Mataji, 2020: 217-218) SY Hareketi’nde mantraların tekrar edilmesi “bilgelik, onun yüceliğine erişebilme, ruhunda Tanrı’nın yansıması”¹²⁷ gibi durumlar yaşanacağına ilişkin inancı barındırmaktadır.

Şekil 29. Shri Şiva’nın Ruhü Shri Hanumana Tanrısına Dair Görsel

Çevrimiçi meditasyonda “*mantralar bana birşey ifade etmiyor, İslam’a uygun mu değil mi*” diye ifade eden bir katılımcıya (K4, kadın/hemşire) grup lideri (K3, erkek/mühendis) “*mantralar bütün spiritüel öğretilerde kainatın özüdür. Bütün Tanrılar, peygamberler bizim içimizdedir. Biz o Tanrısal varlıkların isimlerini söylediğimizde özümüze doğru değişim daha fazla yaşanıyor. Sağ kanalı temizlerken Shri Hanumana mantrası söylüyoruz. Cebrail ile aynı ruh aynı şey aslında...Bu sebeple mantraları rahatlıkla söyleyebiliriz*” diye ifade etmiştir. SY Hareketi’nde gerçekleştirilen ritüel ve uygulamaların eklektik/senkretik bir dini temsil ettiği ve mantraların mahiyetinin diğer dinlerle açıklandığı görülmektedir.

¹²⁷ İstanbul Serin Esinti Meditasyon ve Sanat Evi Merkezi’nin Çevrimiçi Zoom bağlantılı meditasyon programı katılımlı gözlemden edinilmiş bilgilerdir.

Yoga uygulamalarında meditasyona girmede mantralar önemli bir yere sahiptir. Mantralar, meditasyon sırasında meditasyonu gerçekleştiren kişi tarafından tekrarlanır. Hint kutsal metinlerinden alınmadır veya Hint Tanrılarının isimleridir. Bunların yoga esnasında tekrar edilmesi zorunludur (Günay, 2007: 62-3). SY’de yer alan mantralar Hindu, Budist öğretilerin ritüelleri olmakla birlikte, mantraların okunması yoganın dinsel fonksiyonlarının olduğuna dair bir gerekçedir. Katılım sağladığımız puja gurubunda; Shri Mataji (puja talk) puja konuşmalarını izletme, kişiye özel mantra verme, mantraları diğer dinlerdeki kutsal karakterlerle ilişkilendirme ve sabah/akşam meditasyona konsantre olma (Kirman, 2003: 38) senkretik karma inancı temsil ettiğini göstermektedir. Bu bağlamda tartışmaya açık olsa da bu grubun YDH özellikleri taşıdığı, ritüellerinde dinsel öğeleri barındırdığı gözlemlenmiştir. Ayrıca SY Hareketi’nin genel özelliklerine bakıldığında insana ve içinde bulunan an’a, zamana önem veren dinsel yönelimli bir sistem olduğu görülmektedir. Bu sebeple SY Hareketi vb. gruplar dogmatik ve metafizik meselelerden ziyade dünyevi durumlarla ilgilendiği için tercih edilmektedir. SY Hareketi gibi mistik, ekletik ve senkretik eğilimli gruplar modern şehirde yalnızlaşan, arayışta olan insanın dikkatini çekmektedir (Yitik, 2007: 346).

2.6.8. Çevrimdışı/Çevrimiçi Katılım

Çevrimdışı/Çevrimiçi meditasyona katılım, SY Hareketi’nin hem site hem de çevrimiçi sosyal ağlarda ileti paylaşma, mesaj (dm) ya da mail yoluyla bireylerle bağlantıya geçme gibi dijital kaynakları aktif kullanması bu temanın belirlenmesinde etkili olmuştur. Ücretsiz deneyim 210, online meditasyon 201, kolektif kavramı 73 kez tekrar etmiştir. Bu tema çalışmanın temel omurgasını oluşturmuştur. Ayrıca çalışmanın konusunun ve yönteminin belirlenmesi açısından da etkili olmuştur.

Şekil 30. Çevrimiçi Meditasyon İleti Örneği

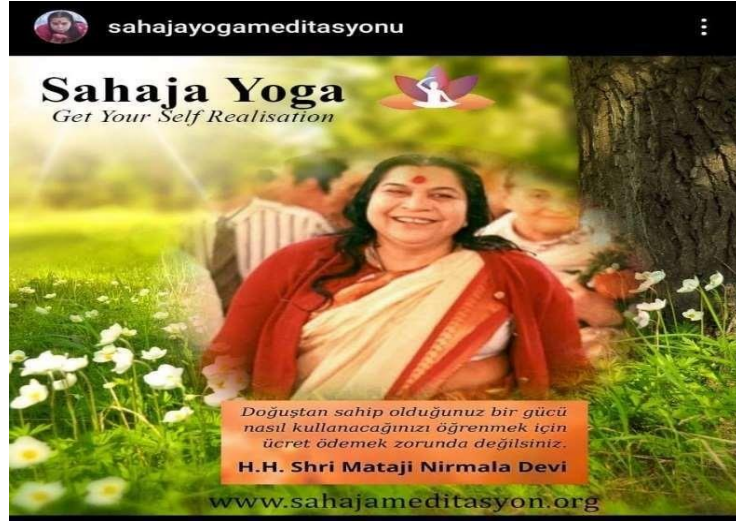
Temanın belirlenmesinde etkili olan online meditasyon kavramına ilişkin SY Hareketi'nin 'sahajayogaturkiye'¹²⁸ adlı hesabında “Eğer dışarı çıkamıyorsanız içinize dönün” iletisi SY grubunun online meditasyonu gerçekleştirdiğine yönelik bir içeriktir. Pandemi döneminde ortaya çıkan çevrimiçi alanda meditasyon yapma SY meditasyonunu talep eden bireylere sunulmuştur. Instagramda paylaşılan görsel ve içerikte Her Salı ve Perşembe günü 21.00’da Zoom bağlantı linki verilmiştir. Böylece SY Hareketi’nde çevrimiçi meditasyona katılımın talep edildiği ve arttığı görülmüştür.

Bireyler kendi istek ve taleplerine göre dijital dünyada dini grup ve organizasyonlara katılım sağlamada çevrimdışı- çevrimiçi alanı tercih edebilmektedir. Bu alana yönelik tasnifi yapan Helland’ın çevrimdışı-çevrimiçi kavramı YDH’lerin dini pratikleri sağladığı alanların tanımlanması için önemlidir. Çevrimdışı-çevrimiçi din kavramına yönelik internetin günlük yaşam alanımıza hakim olması, geleneksel toplulukları temsil eden kavramların (Campbell, 2011: 241) sosyal ağlarda yer alması bir tasnif değil düalistik bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu ilişkinin kurulmasına yönelik Helland’ın çalışmasında Hindistan ve Tibet’teki kutsal sitelerde çevrimiçi puja

¹²⁸ Sahaja Yoga. [@sahajayogaturkiye]. (2020, 13 Nisan). Eğer dışarı çıkamıyorsanız içinize dönün [Fotoğraf]. Instagram. <https://www.instagram.com/sahajayogaturkiye/>

düzenlenmesi (Campbell, 2012: 5) çevrimdışı- çevrimiçi din kavramına bir örnek teşkil etmektedir. Dijital dünyada birey, kolektif yerine getiremediği dini pratiklerini bireysel olarak çevrimiçi uzam, sanal bir ortamda, istediği an ve zamanda gerçekleştirmektedir. Çalışmamızın konusuna perspektif sunan ve çerçevelendiren bu alan, dini pratik ve eylemlerin sanal uzamda yer alması, dini etkileşimin çevrimiçi ortamlarda devam ettiğini göstermektedir.

SY Hareketi'ni bu tasnif içinde ele aldığımızda çevrimdışı din kavramı açısından tek yönlü bir iletişimin sağlandığı *sahajayoga.org* adlı websiteleri takipçileri bilgilendirme amaçlı olarak kullanılmaktadır. Aynı zamanda çevrimiçi din kapsamında SY Hareketi'nin sosyal medya uygulaması Instagram sayfası *sahajayogaturkiye* vb. gibi hesaplar interaktif bir özelliğe sahip, kullanıcılar arasında etkileşimin olduğu (Haberli, 2014: 63-4) hikaye, yorum, görsel metin, ileti ve canlı yayın gibi çevrimiçi meditasyona davet etme amaçlı kullanıldığı görülmektedir. Söz konusu web sitelerinde online meditasyon imkanı sunmalarına rağmen, etkileşimin daha fazla sağlandığı sosyal medya uygulaması Instagram platformu tercih edilmekte, bu platformda bağlantı linki, gün saat duyurusu yapılmakta, çevrimiçi kolektif bir ortamın sağlanması için grup video görüşme özelliği olan Zoom adlı program tercih edilmektedir. Böylece bir YDH olan SY Hareketi ve benzeri grupların medya araçları aracılığıyla dini etkileşimi çevrimiçi alanlarda sağladığı görülmektedir.

Şekil 31. Ücretsiz Deneyime Dair İleti Örneği

Kelime tekrar sayılarında en çok (210 kez) geçen kavramlardan biri ücretsiz deneyimdir. SY Hareketi'nin çevrimdışı olarak derneklerde gerçekleşen ritüelin çevrimiçi ortamlarda yaygınlaştığı görülmektedir. C. Helland'ın çevrimdışı- çevrimiçi ikili tasnifine yönelik yüzyüze katılımların çevrimiçi katılımlara evrildiği, bu sürecin Covid-19 pandemi dönemiyle birlikte yaygınlaştığı söylenmektedir. SY İstanbul Serin Esinti Meditasyon Evi'nin Zoom adlı uygulamada çevrimiçi yoga programında aktarılanlara göre; 2002 yılında San Francisco'da Shri Mataji'ye hizmet eden ve onun belirlediği Hintli eş ile evlenenen Amerika'da yaşayan bir sahaja yogi insanların evlerine çekildikleri pandemi sürecini *"Dikkat dışarıdan içeriye çekildi. Gerçeği arayanlar pandemiyle birlikte kendi içine yönelmeye başladı. Biz haftada bir gün tüm arayışta olanları uluslararası yogilerle tanıştırtıyoruz. Çünkü bu evrensel bir inanç...Amerika'da bütün eyaletlerde sahaja yoga var ve online yapılmakta...Derneklere göre online ortamda katılım sayısı arttı. Bizim için Covid-19 pandemisinin olumlu yanı gerçeği arayan insanlarla buluşmamız... Ve bunu ücretsiz yapıyoruz... Hayattaki kaos pandemi sayesinde değişti ve azaldı. Arayış arttı"* olarak ifade etmiştir. Ayrıca ücretsiz deneyim

kavramına ilişkin sahayogameditasyonu¹²⁹ adlı hesapta “Doğuştan sahip olduğunuz bir gücü nasıl kullanacağınızı öğrenmek için ücret ödemek zorunda değilsiniz” iletilinde SY Hareketi’ne dahil olmayı kolaylaştırdığı görülmektedir. SY Hareketi’nin erişiminin kolay, ulaşılabilir olması ve herkese hitap etmesi (Sevinç, 2014: 125) açısından tercih edildiği görülmektedir. Ücretsiz ve her an, her yerde ulaşılabilir olması diğer YDH gruplarına göre SY Hareketi’ne olan ilgiyi arttırmıştır. Bu bağlamda SY diğer gruplardan ayrılmakta ve bu metod binlerce insanı biraraya getirebilmektedir.

Şekil 32. Kolektif Kavramına Dair İleti Örneği

SY Hareketi için önemli kavramlardan biri olan ve çevrimiçi meditasyon ortamına katılımda esas alınan kolektif kavramı 73 kez tekrar etmiştir. Çevrimiçi meditasyonda aynı saatte herkesin katılım göstermesi, kolektif enerji yayma, daha fazla aydınlanmaya ulaşma olarak temellendirilmiştir. Çevrimiçi meditasyonda grup temsilcisinin (K3, erkek/yönetici) “Aydınlanmış ruhların birbiri üzerinde dikkati çok önemlidir” ifadesiyle kolektif meditasyon ortamının önemli olduğu deneyimlenmiştir. Katılımlı gözlemden

¹²⁹ Sahaja Yoga. [@sahajogameditasyonu]. (2022, 31 Mart). Doğuştan sahip olduğunuz gücü nasıl kullanacağınızı öğrenmek için ücret ödemek zorunda değilsiniz [Fotoğraf]. Instagram. <https://www.instagram.com/sahajogameditasyonu/>

aktarılan bilgilere göre çevrimiçi meditasyonun daha fazla tercih edildiği, bu sayede daha fazla insana ulaşıldığı belirtilmiştir. Pandemi dönemiyle birlikte çevrimdışı yapılan meditasyonun çevrimiçi ortama aktarılması, bu ortama katılım sağlayanların kolektif olarak uygulamayı sürdürmesi SY Hareketi için önemli olmaktadır. SY çevrimiçi meditasyon gözleminde bir kişi ya da kişiler hastalandığında, hayatındaki önemli ve anlık gelişmelerde kolektif dua beklemektedir. SY meditasyonunda bir katılımcının (K6, kadın/öğretmen) “*Eşim ameliyata girecek, lütfen bandhan vermenizi rica ediyorum*” ifadesine yönelik grup temsilcisi (K3, erkek/mühendis) “*kolektif olarak kişinin iyileşmesi için bandhan verelim*” diye söylemiştir. SY Hareketi’nde bandhan¹³⁰ (sağ elle saat yönünde çizilen basit bir daire) vermek, birşeye karar vermek, birşeyin olmasını istemek, saf olmayan enerjiden korunmak için yapılan temel bir ritüeldir. Bu ritüelin kolektif olarak yapıldığında daha etkili olduğuna inanılmaktadır.

Zaman ve mekan bakımından akışkanlık sağlayan sosyal ağ Instagramda yer alan SY Hareketi’nin uyguladığı meditasyon ve ritüeller dinin çevrimiçi halini (Cowan, 2007) özetlemektedir. Çevrimiçi uzam ibadetler, ritüeller için bir buluşma noktası (Ünal, 2018: 315) olarak görülmektedir. Böylece hem YDH özelliklerini taşıyan hem de dijital dünyada pandemi ve post-pandemide çevrimiçi uzamı daha etkin kullanan SY Hareketi, çevrimiçi dinin ritüellerini uygulamak için (her Salı ve Perşembe) Zoom adlı uygulama üzerinden çevrimiçi meditasyon gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda SY Hareketi’nin ritüelleri hem çevrimiçi hem de çevrimdışı uzamda deneyimlenmekte, gruplara üyelik ve devamlılık buradan kontrol edilmektedir (Dereli, 2020: 303-305). Ayrıca çevrimiçi platformda yer alan görseller ve uygulama videoları bireyin dikkatini çekmekte,

¹³⁰ Bandhan; bağlamak anlamına gelmektedir. SY’de bandhan; titreşimler bağlamak veya sarmak anlamında kullanılmaktadır. “Bandhan”. <https://sahajayoga.dk/2011/09/bandhan/>. Erişim: 1 Temmuz 2024.

kaydetme, istediği zaman izleme gibi sosyal ağın sunduğu imkanlar bireysel olarak katılım sağlanmasını da artırmaktadır.

2.6.9. Sağlık Reçeteleri: Şifalanma

Temanın oluşturulmasında 2020 yılı pandemi döneminde çevrimiçi meditasyonda yaşanan deneyim ve gözlemler etkili olmuştur. SY Hareketi'nin temel parametresi sağlık faaliyeti olduğu için şifalanma adına birçok teknik yer almaktadır. Bu tekniklere teorik kısımda yer verildiği gibi bu temada çevrimiçi meditasyonda edinilen gözlemlere değinilecektir.

2020 pandemi yılı Eylül ayında İstanbul SY Serin Esinti Meditasyon Derneği tarafından yapılan çevrimiçi meditasyonda koronavirüse dair bir reçetenin Hindistan'dan geldiği ifade edilmiştir. Bu reçetede (zencefil, karanfil, zerdaçal, yedi dilim limon) gibi alternatif tıp içerikli bilgiler yer almaktadır. Doğal tedavi yöntemi olarak alışlagelen bir içerik olmasına rağmen, aslında hazırlanan karışımın suyuna vibrasyon verme, Mataji'nin resminin hazırlanan karışımın önünde bekletilmesi YDH özellikleri taşıdığıının göstergesidir. Çevrimiçi meditasyonda edinilen bir gözlemde (K4, kadın/hemşire) katılımcılardan biri *“Kalp ağrısından sahaja yoga ile kurtuldum. Sahaja yogadan önce çok hasta olurdum. Artık olmuyorum”*¹³¹ diyerek SY ile şifalandığını söylemiştir. Hatta SY meditasyonunda katılımcılar genellikle sağlık için şifalanma adına geldiklerini belirtmiştir. Bu durumu destekleyen unsur katılımcıların (diyetisyen, hemşire, kardiyoloji uzmanı) meslekleri olarak düşünülmektedir.

Modern çağda sağlık uygulamalarında, hipnoz, bio feedback, akupunktur, magneto-terapi, kuantum gibi teknikler yaygınlaşmaktadır. Buhar Yoga Okulu, Mungar,

¹³¹ İstanbul Serin Esinti Çevrimiçi Meditasyon Zoom programından deneyimlenen katılımlı gözlemden aktarılan bilgilerdir.

Hindistan yogayı birçok rahatsızlığın tedavisinde kullanılabilecek bir şifa sistemi olarak tanımlamakta ve yoga sistemlerinin geniş bir şifa yelpazesinin parçası olduğunu iddia etmektedir. SY Hareketi'nin de birçok hastalığı tedavi etmede etkin olduğu söylenmektedir (Tiwari-Tripathi, 2022: 78).

Meditasyon gibi yoga teknikleri ve SY meditasyonunun panik, stres, anksiyete bozukluğunun iyileştirilmesinde etkili olduğu görülmüştür. SY meditasyonunun kaygı ve stresi azalttığı birçok çalışmada kanıtlanmış (Sharma vd., 2005: 463), farklı bir çalışmada SY meditasyonunun ruh sağlığı üzerindeki etkileri incelenmiş, depresyon ve anksiyete yönelik öznel iyi oluş, uzun süreli meditasyon uygulanmasıyla ilişkilendirilmiştir (Hendriks, 2018: 10). SY meditasyonunda yer alan düşüncesiz farkındalık ile ilişkilendirilen bir çalışmada, zihinsel aktivitenin kesintiye uğraması, ardından gelen bir rahatlama ve kişisel farkındalığın artması, beyin üzerinde uzun vadeli etkiler gösterdiği (Dodich ve Zollo, 2018: 10) belirtilmiştir. Fakat yayın sayısının azlığı nedeniyle bu konuda kesin çıkarımlar yapılamayacağı da birçok çalışmada belirtilmiştir.

Edinilen gözlem ve deneyimlerde meditasyonun bireyin manevi boşluklarını doldurmaya yönelik geleneksel ve mistik Uzak Doğu, Hint ülkelerinden sentezlenen yeni bir şifa kavramına kapı araladığı görülmektedir. Sağlıklı yaşam söylemiyle bu gruplar hız ve hız çağının şifalanma arayışını meditasyon, aydınlanma gibi tekniklerle gidermektedir (Arıcı, 2021: 306-7). SY Hareketi de Sağlıklı Yaşam Derneği çatısı altında faaliyetlerini şifalanma, iyileştirme çalışmalarıyla gerçekleştirmekte, meditasyonlarını zihinsel, fiziksel, ruhsal tedavi amacıyla yaptıklarını açıklamaktadır.

İletilerde yer alan kelimeler ve çevrimiçi deneyimlenen meditasyonu ele aldığımızda Giddens'in ifadesiyle geleneğin gücünü yitirdiği, küresel yerel faktörlerin gündelik yaşamı şekillendirdiği modernitenin hayat tarzı üzerinde etkili olduğu (Giddens, 2012:16) görülmektedir. Ayrıca Hunt *Yoga Practice* adlı çalışmasında modernitenin

yaşam tarzlarında alternatif seçenekler sunduğunu belirtmiştir. Bunlardan birinin maneviyat ve bedenlenmeyi birleştiren yoga olduğunu söylemektedir. (Hunt, 2010: 36). Modern dünyada yogaya yönelik arayışta olan bireye anlam arayışını tamamlama özelliği sunmaktadır.

2.6.10. Din ve Yoga İlişkisi

Din ve yoga ilişkisi teması SY Hareketi'nin Instagram iletilerinde kullandığı görseller ve katılımcıların çevrimiçi meditasyonda yaptıkları paylaşımlardan belirlenmiştir. SY Hareketi'nde yoganın bir din olmadığı savunulmakta, yapılan ritüellerin sağlık faaliyeti olduğu belirtilmektedir. Bu duruma ilişkin araştırmanın bir önceki sağlık reçeteleri teması bu durumu desteklemektedir. SY Hareketi'nin çevrimiçi meditasyon deneyiminde yogaya nasıl katılım sağladığını anlatan bir katılımcı (K1, kadın/diyetisyen) *“Maneviyat arayışında çile çektim ve ilk aydınlanmamı aldığımda o gün ikinci kez doğdum. Ermiş ruhlu kişilerle tanıştım. Daha fazla ibadete sarıldım. Aldığım bir işaret sonrası yerimin sahaja yoga olduğunu anladım. Şükür böyle bir yol nasip oldu ve bu yolda derinleştim. Hakikate giden yolu takip etmek beni mutlu etti”* diyerek yogaya katılımın anlam arayışı ile gerçekleştiğini ifade etmektedir. Her ne kadar dini bir eğilim gözlemlense de modern bireyin arayışı bütünleşme, dahil olma, yalnızlığını giderme olarak açıklanabilmektedir. Buna bağlı olarak SY Hareketi ruhani bir inanış değil, masum bir enerjinin açığa çıkması olarak değerlendirilmektedir. Fakat çevrimiçi meditasyon deneyiminde SY'nin ermiş ruhlu kişiler, derinleşme ve hakikat yolu olarak görülmesi, daha önce ele alınan temalarda vurgulandığı gibi evrensel inanç, Tanrı'ya ulaşılan mertebe olarak değerlendirilmesi SY meditasyonunun din ile ilişkili olduğunun bir göstergesidir.

SY Hareketi meditasyon yapısına baktığımızda diğer yoga türü ve meditasyon tekniklerinden ayrıştığı görülmektedir. SY Hareketi'nin merkezlerinde ve

çevrimiçi meditasyonlarda tütsü, mum, Mataji'nin çerçevesi bir resmi, meditasyonu anlatan broşür ve Mataji'nin resminin verilmesi de sağlıklı yaşam platformunun dışında YDH olduğunun en temel göstergelerinden biridir.

Günümüzde birçok dünya ülkesinde ve Türkiye'de Mataji'nin meditasyon teknikleri öğretilmekte, Sağlıklı Yaşam Derneği adında temsilcilikler açılmaktadır. Mataji *modern çağın Avatar'ı, şefkatli anne* olarak tanımlamakta ve ona saygı duyulmaktadır. Mataji'nin *Adi Shakti*'nin enkarnasyonu olduğu, dünyayı kurtarmak için geldiği (Sevinç, 2014: 120) SY vizyonunu üstlendiği söylenmektedir. Bu bağlamda mürşit-mürit ilişkisi, gelenekten kopmamış bir esneklik ve dini öğretileri taşıması SY Hareketi'nin dini eğilimli olduğunu göstermektedir.

SY Hareketi bir moda, dini tarikat ya da alternatif yöntem olarak kabul edilmemektedir.¹³² Günümüzde YDH ve benzeri gruplar mürşit-mürit ilişkisinden ziyade daha yakın, samimi iletişim ve sosyalleşme platformu olarak, modern toplumda bireyi anlayan, dinleyen Bauman'ın (Bauman, 2013: 273) belirttiği “uzman danışmanlığı” (kişisel gelişimciler gibi) ve sağlık faaliyeti olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca toplumun hastalıklarını ifşa etmede eşsiz bir kapasiteye sahip, yalnızlık ve terk edilmişlik duygusuna (Bauman, 2013: 275) kapı aralayan, şifa ve sağlık açısından meditatif düşünceyi temellendiren yerler olarak görülmektedir. Fakat meditasyon esnasında Hint müzikleri eşliğinde Mataji'nin resmi önünde alındaki kırmızı noktaya bakarak meditasyon yapılması, özel zamanlarda meditasyon merkezlerinde puja düzenlenmesi ve resminin önüne çiçek bırakılması aydınlatma'yı veren Mataji'ye secde etmekten başka bir anlam olmadığı düşünülmektedir. Ayrıca puja videolarında takipçilerinin ve SY'yi benimseyenlerin onu bir ruhani lider gibi görerek ayaklarını yıkaması Mataji'ye tanrısal

¹³² “Sahaja yoga din midir?”. www.amruta.org. Erişim: 1 Temmuz 2020.

bir anlam yüklendiğinin göstergesidir. Hinduizmin farklı bir sunuş şekli olan SY'yi her ne kadar din olarak kabul etmeseler de Mataji'nin insanüstü bir varlık olarak görülmesi ve kundalini öğretisinin Hint kökenli akımlara dayanması bu hareketin YDH olduğunu ispatlayan niteliklerdir (Uğurlu, 2011: 93-4).

SY Hareketi'nin temel argümanı da bireylerin modern toplumda yaşadıkları bunalım sıkıntı gibi ruhsal olguları enerji akışı ve kundalini uyanışı ile dengeleyerek bireyi topluma adapte etmektir. Fakat Shri Mataji'ye olan bağlılık ve otorite açısından ilişkilendirildiğinde karizmatik bir liderin bulunması, büyü bozulmuş dünyadaki ruhsallık arayışının kundalini anne enerjisiyle çözümlenmesi ve Mataji'nin insanlara sunduğu aydınlanma olması bakımından YDH kapsamına girmekte, mistik deneyim açısından dinsel bir eğilim (Yitik, 2007: 338) olarak değerlendirilmektedir. Manevi arayış içerisinde olan bireyin bu tarz platformlarda seçkin katılımcı statüsüne erişmesi, ücretsiz deneyim ve bireye kendini ifade etme olanağının verilmesi SY meditasyonuna eğilimi de artırmaktadır. Böylece SY Hareketi'ne ücretsiz üye olma, haftalık aydınlanma meditasyonlarına katılma, aydınlanma meditasyonun tamamlanmasıyla Puja adı verilen toplantılara katılım sağlayabilme ve yogini olma YDH bağlamında değerlendirmemiz gereken diğer hususlardır.

2.8. Sahaja Yoga Hareketi'nin YDH Özellikleri Gösterdiğine İlişkin Değerlendirmeler

YDH'ler sahip oldukları sıradışı inanç ve ritüeller, kadın ve erkeklere biçtikleri roller, üye edinme yöntemleri gibi çeşitli unsurlarla dikkat çekmektedir. Görüldüğü gibi günümüzde etkin olan YDH'ler artmaya devam etmekte, farklı versiyonlarla tanınırlık kazanmaktadır. Ülkemizde örneklerine rastladığımız YDH'ler dini ve kültürel yapı içerisinde yadırganmamak için kişisel gelişim, yaşam koçluğu, sağlıklı yaşamı destekleme gibi unsurlarla üye toplamaya çalışmaktadır (Turan ve Battal, 2020).

Çalışma kapsamında SY Hareketi'nin Instagram iletileri ve çevrimiçi meditasyon deneyiminde YDH özellikleri taşıdığı gözlemlenmiştir. YDH'lerin temel özelliklerini taşıyan SY Hareketi din veyahut dini hareket olmadığını, aydınlanma tekniği ile kişisel gelişim metodu (Sevinç, 2014: 144), Sağlıklı Yaşam Derneği olarak faaliyetlerin devam ettirdiğini söylemektedir. SY Hareketi günümüzde birçok yoga hareketine göre sade, düşük maliyetli ve herkesin yapabileceği bir pratik olarak karşımıza çıkmaktadır. Kullanmış oldukları teknikleri sağlık pratiği olarak sunması SY Hareketi'nin seküler bir zemin oluşturması, bir inanış veyahut dini hareket dememizi zorlaştırmaktadır. SY Hareketi'nin din olarak kabul edilmemesi daha esnek ve tolere edici, benlikte ruhani özün kendi kendini keşfetmesi, doğrudan bir tecrübeyle ile karşılaşılması gibi unsurlara dayandırılmaktadır (Alıcı, 2017: 26).

İnanç ve uygulama açısından farklılıkların yanı sıra birtakım ortak özelliklere sahip YDH'ler SY Hareketi'nde yer alan özelliklere göre yedi kategoride ele alınmıştır. Bu kategoriler SY meditasyonun YDH olduğunu gösteren niteliklerdir. SY Hareketi'nin uluslararası alanyazında sağlığa iyi geldiğine yönelik çalışmalar, açmış oldukları sağlık merkezi ve dernekler dini hareket kabulünü onaylamadığını kanıtlar niteliktedir. Fakat çevrimiçi meditasyon gözleminde edinilen bilgiler ışığında literatürde yer alan YDH özellikleriyle benzerlik göstermektedir. Manevi, ruhani, sağlıklı yaşam felsefesine yaptığı vurgu, yeni yaşam misyonu ve ücretsiz deneyim sunmasıyla bireylerin ilgisini çeken SY Hareketi tabloda ele alınan yönleriyle YDH kapsamına girmektedir. Tablo 8'de SY Hareketi'nin YDH özellikleri gösterdiğine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 8. Sahaja Yoga Hareketi’nin YDH Olabileceğini Gösteren Özellikler

Yeni Dini Hareketlerin Özellikleri	Sahaja Yoga Hareketi
Eklektik/senkretik/karma	✓ Doğu mistisizmi ✓ Hindu ve Budist öğretiler ✓ Hristiyanlığa ait söylemler (Jerusselam, Namaste)
Karizmatik Lider/Kutsal Üstad	✓ Shri Mataji Nirmala Devi
Kutsal Metinler	✓ Mataji’nin kitapları, puja toplantı videoları, Mantra kitapları, el broşürleri
Katılım ve Üyelik	✓ Herkese açık ✓ Eğitim düzeyi ve mesleki statü ✓ Sahajayogaportal adlı websiteye kayıt olma
Kurtarıcı Reçete	✓ Aydınlanma meditasyonu (kendini gerçekleştirme)
Dini pratik (ritüeller)	✓ Meditasyon ✓ Mantra (dua) okuma ✓ Fotoğraf, mum, tütsü gibi araçlar
Faaliyetler	✓ Sağlıklı Yaşam Derneği’nde kolektif meditasyon ✓ Ücretsiz meditasyon deneyimi, ✓ Çevrimiçi meditasyon (Zoom uygulaması)

DEĞERLENDİRME, SONUÇ VE ÖNERİLER

YDH'ler, 1960'lı yıllardan itibaren toplumsal hayatta dinin yeniden görünürlük kazanmasıyla küresel bir olgu olarak ortaya çıkmıştır. Bu hareketlerin temel amacı, ruhsal sağlık, kurtuluş reçetesi, arınma ve aydınlanma gibi pratiklerle bireylere huzur ve mutluluk vaadinde bulunmaktır. Bireyi ruhsal, duygusal, fiziksel ve sosyal bakımdan onarma iddiasıyla, aydınlanma meditasyonu ve tekniklerini ücretsiz olarak sunarak, takipçilerine çevrimiçi platformlarda hizmetler sunan hareketlerden biri de Sahaja Yoga'dır. Uzak doğu kökenli, Budizm ve Neo-Hinduizm akımlarının bir kombinasyonu olarak Sağlıklı Yaşam Derneği adıyla ortaya çıkan SY Hareketi, Türkiye'de 36 ilde 60 temsilcilik ile faaliyet göstermektedir. SY'nin son yıllarda, özellikle pandemi ve post-pandemi dönemiyle birlikte sosyal medya ve uygulamalarını aktif olarak kullanmaya başladığı görülmektedir. Pandemi döneminde İstanbul merkezli Serin Esinti Meditasyon ve Sanat Evi temsilciliğinde başlatılan "Evde Sahaja Yoga" Zoom uygulaması ile çevrimiçi meditasyon hizmeti sunulmaktadır.

Çalışma grubumuzu oluşturan SY Hareketi, Doğu'nun mistik öğretilerini barındıran, çocuk yaşlarda kendisinde ilahi gücü sezdiği belirtilen Shri Mataji Nirmala Devi tarafından kurulmuş ve uluslararası toplantılar düzenleyerek herkese aydınlanmayı anlatmayı kendisine görev edinmiştir. İçimizdeki kundalini enerjisini keşfettirdiği iddiasıyla ortaya çıkan SY Hareketi, bireyin saf bilgi, saf huzur, içsel denge, mutluluk, düşüncesiz farkındalık ve bütünleşmeye sadece SY meditasyonu ile ulaşabileceğine dair bir öğretiyle temellendirilmiştir. SY Hareketi'nde katılımcılardan Mataji'yi "saygıdeğer kutsal anne" olarak tanımaları, ona saygı duymaları, aydınlanmalarını aldıktan sonra sevgi ve şefkati yaymaları gibi hususlara öncelikli olarak dikkat etmeleri beklenmektedir.

Araştırma kapsamında Antalya Sahaja Yoga (Sağlıklı Yaşam) Derneği'nde dört hafta süreyle gerçekleştirilen katılımlı gözlem sonrası dünya çapında patlak veren Covid-

19 salgını nedeniyle İstanbul Serin Esinti Meditasyon Evi'nin Zoom programında gerçekleştirdiği çevrimiçi meditasyona 27 Temmuz 2020 - 2 Haziran 2021 tarihleri arasında bir yıl süre ile katılım sağlanmıştır. Ayrıca hareketin aktif Instagram adresleri olan sahayogameditasyonu ile sahayogaturkiye takip edilmiş ve 1 Temmuz 2020 - 16 Temmuz 2023 tarihleri arasında yayınlanan ve konumuzla ilişkili olan 560 ileti araştırma kapsamına alınmıştır. İletilerin belirlenmesinde çevrimiçi katılımlı gözlem, meditasyon deneyimi ve literatür taraması aracılığıyla elde edilen deneyimler etkili olmuştur. Araştırma temaları içerik analizi yöntemi ile belirlenmiştir. Bu kapsamda 560 ileti 10 tema altında sınırlandırılmıştır.

Bu temalar; arayış/aydınlanma, semboller, aranjman ve enkarnasyon, Tanrı ile bütünleşme, saf bilgiye ulaşma/düşüncesiz farkındalık, derinleşme/cenneti boyut, evrensel inanç, kutsal kelime ve mantralar, çevrimdışı/çevrimiçi katılım, sağlık reçeteleri, din-yoga ilişkisinden oluşmuştur. Araştırmada derinlemesine görüşme planlanmış fakat pandemi, post-pandemi döneminde yaşanan olumsuzluklar ve SY Hareketi'nin görüşmeyi kabul etmemesi araştırmanın seyrini değiştirmiştir. Sosyal medya uygulaması Instagramda paylaşılan iletilerde geçen kavramlar, çevrimiçi meditasyonda deneyimlenmiş gözlemler ve meditasyona katılan 9 katılımcının görüşleri dikkate alınarak araştırmanın amaç bölümünde yer alan sorulara cevaplar aranmıştır.

İncelenen iletilerde ücretsiz deneyim 210, online meditasyon 201, aydınlanma 198, kundalini 129, kolektif 73, düşüncesiz farkındalık 87 kez geçmektedir. Bu kelimelerin sıklıkla kullanılması SY'nin temel özelliklerini taşıması, meditasyona katılımı artırması, bilhassa post-pandemide çevrimiçi meditasyon deneyimi sunması bakımından etkili olmuştur. Bu dönemde katılımcılara “*dışarı çıkamıyorsanız içinize dönün*” sloganıyla sosyal ağlarda özel bir meditasyon tekniği sunulmuştur. Anlam arayışındaki birey için SY Hareketi'nin sanal ritüeller ve çevrimiçi meditasyon hizmeti

ile seküler çevrelerde ilgiyi artırdığı görülmüştür. Araştırma evreninde masumiyet 40, denge 33, Tanrı'yla birleşme 22, sevgi 26, affetmek 19, saf ruh 18, serin esinti 14 kez geçmektedir. Bu iletiler meditasyon yoluyla gerçekleştirilen ritüeller esnasında önemlidir.

Kundalinin yükselişi ve aydınlanma bu kavramların iyileştirilmesi, şifalandırılması ile gerçekleşmektedir. İletilerde geçen *toprak anne, teslimiyet, şefkat, saf bilgi, ilahi sevgi, ilahi güç, huzur, guru, ego, bütünleşme, bilgelik, içhuzur, arayış, özbenlik, yaratıcılık, cömertlik, vibrasyon, sabır, sessize almak* gibi kelimeler -SY meditasyonu açısından anlamlı olmakla beraber- en az kullanılanlar arasında yer almıştır. Söz konusu kelimeler her ne kadar Instagram iletilerinde az görülmüş olsa da, hem kolektif meditasyonda hem de katılımlı gözlem ve çevrimiçi zoom toplantısında sıkça vurgulanmıştır. Araştırmada, ayrıca sahayogaturkiye ve sahayogameditasyonu adlı iki hesapta ele alınan takipçi ve gönderi sayıları grafiklendirilmiş, böylece pandemi öncesi ve pandemi sonrası değişimi gözlemlenmiştir.

Pandemi dönemiyle birlikte çevrimiçi meditasyonun söz konusu iki hesapta duyurusu yapılmaya başlanmış, pandemi sonrası ise bu duyurunun devam ettiği görülmüştür. Pandemi sonrası hesapların takipçi ve gönderi sayısında anlamlı bir artış olduğu anlaşılmıştır. Bu dönemde çevrimiçi meditasyona davet bağlantısının paylaşıldığı Zoom programı üzerinden gerçekleştirilen meditasyonun halen devam ettiği görülmektedir. Ayrıca SY Hareketi'nin Instagramda yer alan ulusal ve uluslararası 20 farklı hesabının sayfa tanıtımları incelenmiştir. Bu incelemede her sayfanın profil isminin aynı olduğu görülmüş, zoom, website ve googlemeet gibi toplantı katılım linkleri paylaşılmıştır. Sayfa tanıtımlarına ait site ve linklerin oranı; %12 link, %33 site bağlantısı ve %5 oranında hem link hem site bağlantısı olarak grafiklendirilmiştir.

SY Hareketi'nin iletişim amaçlı olarak link ve site bağlantısı eklemesi, pandemi dönemi ve sonrası için meditasyona kolay erişim imkanı sağlandığını göstermektedir. Bu

hesaplarda yer alan iletilerin aylık bazda görülme sıklığı da ele alınmış ve paylaşımların rastgele yapıldığı anlaşılmıştır. Paylaşımların dağılım yüzdesi Ocak ve Nisan ayında %16.7; Şubat, Mart, Mayıs, Haziran, Eylül ve Kasım aylarında %58.3; Temmuz, Ekim ve Aralık ayında ise %25 olarak belirlenmiştir. Temmuz, Ekim ve Aralık ayında yer alan iletilerin özel gün ve bayramlarla ilişkili olduğu görülmüştür.

Araştırma sonucunda Sağlıklı Yaşam Derneği olarak kendisini tanıtan ve din gibi dogmatik kurallara sahip olmadığını savunan SY Hareketi'nin, meditasyon esnasında Mataji'nin fotoğrafının kullanılması ve rabıta kavramıyla ilişkisi, fotoğrafta Shri Mataji'nin alnındaki kırmızı noktaya dikkatin çekilmesi, mumun alevine bakılması, tütsü gibi araçların kullanımı, mantra okunması gibi ritüelleri bakımından YDH tanımlamalarına benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır. Ayrıca katılımcıların çoğunun kadın olması, mesleki statülerinin yüksek olması, seküler dünya görüşünün yaygınlığı gibi özellikleri, SY Hareketi'nin YDH niteliği taşıdığının bir diğer göstergesidir. Bu yönüyle hareket, sağlıklı yaşam ve doğal tedavi teknikleri ile zihinsel süreçlerin düşüncesiz farkındalık yöntemiyle iyileştirildiği, yeni bir şifa kavramına kapı aralamaktadır.

Modern bir yoga anlayışı, sağlıklı yaşam için kendini tanıtan SY Hareketi'nin meditasyon tekniklerinde Doğu ve Hint uygulamalarını barındırması, tanrısal kaliteleri açığa çıkaran manevi bir gelenek olduğu iddiası, evrensel ilahi gücün yansıması olan ruh (enkarnasyon) gibi temel kavramlar, meditasyonlarda ve sosyal ağlarda yapılan gözlemlerde dikkat çekici örneklerdir. Mistik/manevi bir deneyim olarak tanımlanan SY'nin; tinsel ve felsefi söylemlerle evrensel bir öğreti oluşturmaya çalıştığı, eklektik/senkretik/karma bir inanış biçimi ortaya çıkardığı, gerek liderin gerekse de hareketin faaliyetlerinden anlaşılmaktadır. SY faaliyetlerinde stresli yaşam koşullarını rahatlatmaya yönelik bir yaklaşım olduğu belirtilse de, Instagram iletileri ve harekete

katılım sağlayanların görüşlerinden hareketle, mutlak teslimiyet ve Tanrı'yla bütünleşmeye giden bir yol olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır.

Araştırmada örgütlü dinin temel unsurlarını temsil eden SY Hareketi'nin medya araçları ve uygulamalarıyla faaliyetlerine kolaylıkla erişildiği tespit edilmiştir. Medya ve din ilişkisi açısından sosyal ağlardaki hesapları ve paylaşımlarıyla SY'nin çevrimdışı/çevrimiçi faaliyet alanlarının websitesi ve sosyal ağ uygulamasının Instagram olduğu anlaşılmaktadır. Helland'ın çevrimdışı/çevrimiçi din tasnifi açısından değerlendirildiğinde SY, hem bireysel hem de kolektif olarak dini pratiklerini düzenlemiş ve üyelerine çevrimiçi ortamlardan da ulaşabilme imkânı sağlamıştır. Hareketin websitesinde çevrimiçi 10 dakika aydınlanma meditasyonu sunulması, sosyal medya uygulaması Instagram hesaplarında SY meditasyonuna yönelik bilgiler verilmesi, Shri Mataji'nin sözlerinin ve fotoğrafının paylaşılması, her hafta düzenlenen çevrimiçi Zoom toplantısında meditasyon duyurusu yapılması ve programın herkesin erişimine açık olması, SY'nin gerçekleştirdiği çevrimiçi dini ritüellerin tipik örnekleridir. Sahaja Yoga ile ilgili veriler, çevrimiçi meditasyon ve sosyal medyada yer alan iletilerde geçen kavramların eklektik, senkretik ve karma bir dini inanışa ait olduğunu göstermektedir. SY'nin yogayı bir sağlık faaliyetli olarak yaptığı iddia edilse de, meditasyon teknikleri, iletilerde geçen kavramlar ve yapılan paylaşımlar, bu hareketin YDH kategorisinde ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Medya ve din ilişkisini farklı açılardan ele alan bu araştırmanın bulguları incelendiğinde; sosyal medyanın genel olarak YDH'ler, özelde ise SY açısından önemli bir rol üstlendiği görülmektedir. Esasen sosyal medya geleneksel dini hareketlerin ilgisini çekmiş, çevrimdışı dini hareketler çevrimiçi dini yönelimleriyle sosyal medyada görünürlük kazanmaya başlamıştır. Bu çalışma kapsamında elde edilen katılımcı

deneyimleri, meditasyon gözlemleri ve medya içerikleri, sosyal medyanın dini pratiklerin hayata geçirilmesine aracılık eden etkin bir platform oluşturduğunu göstermektedir.

SY Hareketi'nin hem çevrimdışı hem de çevrimiçi meditasyonda kullandığı ritüellerle, bu platformlarda aktif olduğu ve takipçilerine hızlı erişim olanağı sağladığı görülmüştür. Bununla birlikte araştırmada, hem dünyada hem de ülkemizde hayatı durma noktasına getiren Covid-19 pandemisinin etkisiyle çevrimiçi meditasyonun yaygınlaştığı, çevrimiçi ve çevrimdışı dünyaların içiçe geçtiği gözlenmiştir. Araştırma esnasında alternatif kutsallık arayışları kapsamında meditatif eğilimli grupların sosyal ağlardaki etkileşimine yönelik olarak gerçekleştirilen Türkiye adresli çalışmaların sayıca az ve yetersiz olduğu fark edilmiştir. Bu çerçevede modern bireyin sorunlarına çözüm iddiasıyla ortaya çıkan SY Hareketi'nin, sosyal medya platformlarındaki faaliyetleri, meditasyon pratikleri, paylaşımları ve çevrimiçi meditasyon programlarıyla seküler görünüme sahip alanlarda YDH'lere ilgiyi arttırdığı da gözlemlenmiştir.

Araştırmada, din alanında yaşanan modern değişimler ve bu değişimlerin medyaya yansımaları bağlamında SY'nin de içinde yer aldığı YDH'ler; medyadaki temsili, tanıtımı ile çevrimiçi-çevrimdışı paylaşımları bakımından değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme birkaç maddede şöyle özetlenebilir:

- Bu araştırma, din sosyolojisi literatüründe YDH olarak tanımlanan toplulukların, dini bir grup olup olmadıklarına ilişkin tartışmalara, sosyal ağlarda yapılan paylaşımlar ve katılımlı gözlem deneyimleri çerçevesinde katkıda bulunmaktadır.
- Medya ve sosyal ağ uygulamalarında YDH'lerin görünürlüğünün artması, çevrimiçi ritüellerin bu platformlarda gerçekleştirilmesine yönelik sorunların dikkatle ele alınmasının gerekliliğini gözler önüne sermektedir.

- Ülkemizde faaliyetlerini yaygınlaştıran bu hareketlerin “sağlıklı yaşam” adı altında ritüeller gerçekleştirmeleri ve ülke genelinde hem temsilcilikler hem de sosyal ağlar vasıtasıyla örgütlenmeleri, benzer hareketlerin farklı disiplinlerden araştırmacılar tarafından da çalışılmasını gerektirmektedir.

Araştırmada YDH özelliklerini taşıyan SY Hareketi’nin sosyal medya uygulaması Instagram’daki çevrimiçi görünümü medya ve din ilişkisi bağlamında ele alınmış, çalışmanın sınırlılıkları nedeniyle açıklığa kavuşturulamayan ve araştırılması gereken farklı noktaların bulunduğu anlaşılmaktadır. Ülkemizde yapılan çalışmalarda hareketin genel özellikleri ile ele alındığı ve hareketle ilgili kapsamlı bir bilgiye rastlanılmadığı görülmüştür. Dolayısıyla bu çalışmada katılımlı gözlem ve deneyimlerin aktarılmasının, konuya ilişkin kapsamlı bilgilere yer verilmesinin, hem din sosyolojisi hem de YDH literatürüne katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Hareketin çevrimiçi alandaki görünürlüğünün incelenmesine yönelik ilk araştırma olma özelliğine sahip olan bu araştırmanın, gelecekteki muhtemel çalışmalara ilişkin bir çerçeve çizebilmiş olması umut edilmektedir. Böylece ilgili alanda yapılacak çalışmalar için dinamik bir çerçeve elde edilebilecektir. Son olarak çevrimiçi dini yönelimleri ele alan bu çalışmanın, YDH’lerle bağlantılı sosyal medya-din ilişkisi literatürüne mütevazı bir katkı sunması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Agarwal R. & Jones W.J. (2022). Social Media's Role in the Changing Religious Landscape of Contemporary Bangkok. *Religions*, 12(421), 2-17.
- Akyüz, N. (1999) Dinlerin Teşekkülünde Dini Liderlerin Karizması. *Dini Araştırmalar*, 1(3), 44-64.
- Akyüz, N., Çapcıoğlu, İ. (2013). *Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Akyüz, N., Çapcıoğlu, İ. (2012). Dini Gruplar Sosyolojisi ve Yeni Dini Hareketler. Niyazi Akyüz ve İhsan Çapcıoğlu (Ed.), *Din Sosyolojisi El Kitabı*. (ss.507-539). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Albayrak, K. (2021). Adana'da Uzakdoğu Kökenli Dini ve Felsefi İnanışların İzdüşümleri: Sahaja Yoga ve Reiki Örneği. *Erciyes Akademi*, 35, 874-893. <https://doi.org/10.48070/erciyesakademi.984223>
- Alıcı, M. (2017). Yeni Dini Hareketlerin Klasik Dinlerden Farkı: Post- Modern Paganizm Geleneksel Dindarlığa Karşı. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 13(5), 23-32.
- Alıcı, M. (2021). Dijital Dinin Araştırma Alanları: Postmodern Din Bilimlerinin Anlama Aygıtları. 8. *Dini Yayınlar Kongresi-Dijital Yayıncılık*, 61-93.
- Angın, Y. (2021). Covid-19 Pandemi Sürecinden Geçerken Sağlık Çalışanlarında Dini Başa Çıkma ve Psikolojik Sağlamlık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 25(1), 331-345. <https://doi.org/10.18505/cuid.884399>.

- Angın, Y. (2022). Dijital Dünyada Teselli Arama: Dini Başa Çıkma Araçlarının Sosyal Medyada Kullanımı. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 22(2), 46-67. <https://doi.org/10.30627/cuilah.1191580>.
- Apalı, Y. (2021). Pandemi Döneminin Zorlukları Karşısında Din. *Baybrut Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 9, 156-168.
- Arıcı, H. Y. (2021). Modern Şifacılık Yönelimleri. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi *İlahiyat Fakültesi Dergisi* (19), 291-324. <https://doi.org/10.32950/rteuifd.900267>
- Arslan, M. (2006). Değişim Sürecinde Yeni Dindarlık Formları: Yeniçağ İnanışları Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4(11), 9-25.
- Arslan, M. (2015). Postmodern Yeni Dinsel Kimlik ve Paranormal İnançlar. *Milel ve Nihal*, 12(2), 55-72. <https://doi.org/10.17131/milelnihal.88195>
- Arslan, M. (2016). Kitle İletişim Araçları Medya ve Din İlişkisi Üzerine. *Birey ve Toplum*, 6(11), 5-25.
- Arweck, E. (2002). New Religious Movements. L. Woodhead, P. Fletcher, H. Kawanami & D. Smith (Eds.), *Religions in the Modern World* (pp.305-334). London: Routledge.
- Atak, M. (2022). Yeni Dini Hareketlerin Psikolojisi. *Türk Din Psikolojisi Dergisi* (5), 233-243.
- Ayaz, B. (2022). Hz. Fatıma'nın Ölümüne Dair Yazılan Halk Tipi Bir Mesnevinin Halk Bilimi Açısından İncelenmesi. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 9(24), 251-262.

- Aydın, C. (2015). *İnsanın Anlam Arayışı ile Yeniçağ İnançları Arasındaki İlişki* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Samsun.
- Aydın, F. (2021). *Hint Dinlerine Giriş (Hinduizm, Cayinizm, Sihizm)*. Ankara: Eski Yeni Yayınları.
- Aygül, H. H., Gürbüz G., Ün E. (2022). Google Play Store'daki Türkiye Kaynaklı İslami Mobil Uygulamalar: Tematik Bir Analiz. *SEFAD* (47), 251-278.
<https://doi.org/10.21497/sefad.1128594>
- Aymaz, G. (2018). İletişim Araçlarının Toplumsal Tarihi İçin Bir Giriş. *Global Media Journal TR Edition*, 8(16), 124-139.
- Bahadır, M., Çapcıoğlu, İ. (2021). Yeni Dini Hareketlerde Çevrimiçi ve Çevrimdışı Yönelimler: Sahaja Yoga Örneği. *İslami Araştırmalar Dergisi*, 32(2), 372-86.
- Bahadır, M., Çapcıoğlu, İ. (2021). Dijitalleşen Dünyada Anlam Arayışı: Altınçağ Şifa Teknikleri Örneği, *TARR*, 6(4), 147-177.
<https://doi.org/10.30622/tarr.1016671>
- Bajjnath, P. (2008). *Therapeutic Community*. (Ph.D Thesis) Community Psychology, University of Zululand, South Africa.
- Bal, H. (2010). *İletişim Sosyolojisi Üzerine Yaklaşımlar*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Bal, H. (2014). *Sosyolojide Yöntem ve Araştırma Teknikleri (Uygulamalı-Örnekle)*. Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Baltacı, A. (2022). Covid-19 Salgın Sürecinde Toplumsal ve Dini Yaşamın Dönüşümü: Psikososyal Bir Analiz. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12(3), 1669-1696.

- Bauman, Z. (2013). *Postmodernizm Hoşnutsuzlukları*. İ. Türkmen (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Barker, E. (2001). New Religious Movements Their Incidence and Significance. B. Wilson & J. Creswell (Eds.), *In New Religious Movements: Challenge and Response* (pp.15-31). London: Routledge.
- Barker E. (2003). The Scientific Study of Religion? You Must be Joking. Dawson L. L. (Ed.), *Cults and New Religious Movements* (pp. 7-25). Blackwell Publishing Ltd. Oxford.
- Barker, E. (2004). What Are We Studying? A Sociological Case for Keeping the Nova. *Nova Religio: The Journal of Alternative and Emergent Religions*, 8(1), 88-102. <https://www.jstor.org/stable/10.1525/nr.2004.8.issue-1>
- Barker, E. (2014). The Not-So- New Religions Movements: Changes in the ‘Cult Scene’ over the Past Forty Years. *Temonos*, 50(2), 235-256. <https://doi.org/10.33356/temenos.48461>
- Bartholomew, D. E. (2019). Facebook Rituals: Identifying Rituals of Social Networking Sites Using Structural Ritualization Theory. *Journal of Consumer Behaviour*, 19(2), 142-150. <https://doi.org/10.1002/cb.1799>
- Battal, E. (2018). Yeni Dini Hareketlerde İbadet ve Ritüeller. S. Turan, F. Sancar (Ed.), *Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler Problemler, Meydan Okumalar, Yanıtlar* (ss.277-279). İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık.
- Battal, E. (2021). Yeni Dini Hareketlerin Salgın Hastalıklar ve Tedavi Yöntemleri Karşısındaki Tutum ve Davranışları. *Oksident*, 3(2), 157-179. <https://doi.org/10.51490/oksident.1016622>.

- Bauman, Z. (2013). Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları. İ.Türkmen (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bayraktar, Z., Turan, S. (2022). Yeni Dini Hareketlere Girişteki Ritüel ve Uygulamalar. *Yönetim, Ekonomi, Edebiyat, İslami ve Politik Bilimler Dergisi*, 5(2), 1-24.
<https://doi.org/10.24013/jomelips.975142>
- Berg, B., L. Lune Howard. (2019). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. A. Arı (Çev. Ed.). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Berger, P. L. (2002). Dinin Krizinden Sekülerizmin Krizine. A. Köse (Haz.). *Sekülerizm Sorgulanıyor 21. Yüzyılda Dinin Geleceği* (ss.75-93). İstanbul: Ufuk Kitapları.
- Berger, P. L. (2008). *Gerçekliğin Sosyal İnşası Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi*. Çanakkale: Paradigma Yayınları.
- Berger, P. L. (2012). *Kutsal Şemsiye: Dinin Sosyolojik Teorisinin Ana Unsurları*. A. Çoşkun (Çev.). İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Berger, P. L., Luckmann, T. (2015). *Modernite Çoğulculuk ve Anlam Krizi*. M. Derviş Dereli (Tür. Söy.). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Berk, S., Çetin, B. N. (2023). Dijital Çağda Dini Ritüel Algısının Dönüşümü. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 4(3), 248-272. doi:10.52108/2757-5942.4.3.3
- Biçer, R. (2006). Heretik Bir New Age: Dünya Kardeşlik Birliği Mevlana Yüce Vakfı. *Ekev Akademi Dergisi*, 10(29), 27-50.
- Bilgin, N. (2014). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Bilgin, V. (2013). Çağdaş Bir Fenomen Olarak Yeni Dini Hareketler. Mehmet Babayiğit (Ed.), *Din Sosyolojisi* (ss.305-333). Konya: Palet Yayınları.
- Bostancı, M. (2019). *Sosyal Medya Dün Bugün Yarın*. Konya: Palet Yayınları.
- Boven, Jos.P.V. (n.d.) Shri Mataji Nirmala Devi a Life of Divine Spirituality. Erişim: <https://www.academia.edu/31633741>, Erişim Tarihi: 8 Eylül 2020.
- Bromley, D. G. (2007). *New Religious Movements*. Published by Oxford University Press: New York.
- Bromley, D. G. (2014). Charisma and Leadership: Charisma and Charismatic Authority in New Religious Movements (NRMs). G.D. Chryssides and B. E. Zeller (Ed.), *The Bloomsbury Companion to New Religious Movements* (pp.103-116). New York: Bloomsbury Academic.
- Bruce, S. (2015). Gereksiz Bir Fikir Değişikliği: Berger ve Sekülerleşme. M. A. Kirman, İ. Çapcıoğlu (Ed.), *Sekülerleşme, Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar* (ss.235-252). Ankara: Otto Yayınları.
- Çalışır, G. (2015). Kişilerarası İletişimde Kullanılan Bir Araç Olarak Sosyal Medya: Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *NWSA-Humanities*, 10(3), 115-144.
<https://doi.org/10.12739/NWSA.2015.10.3.4C0197>
- Campbell, H. (2001). A New Forum for Religion: Spiritual Pilgrimage Online. The Bible in Transmission .Erişim: https://www.academia.edu/697919/A_New_Forum_for_Religion_Spiritual_Pilgrimage_Online

- Campbell, H. (2005a). Spiritualising the Internet Uncovering Discourses and Narratives of Religious Internet Usage. *Online- Heidelberg Journal of Religions on the Internet*, 1(1), 1-25.
- Campbell, H. (2005b). Making Space for Religion in Internet Studies. *The Information Society*, (21), 309-315.
- Campbell, H. (2006). Religion and Internet: Considering the Online-Offline Connction. *Centre for the study of Communication and Culture*, 25(1), 3-24.
- Campbell Heidi A. & Lövheim. Mia. (2011). Rethinking the Online-Offline Connection in the Study of Religion Online. *Information Communication Society*, 14(8), 1083-1096.
- Campbell, H. (2012). Religion and Internet: A Microcosm for Studying Internet Trends and Implications. *New Media and Society*, 15(5).
<https://doi.org/10.1177/1461444812462848>
- Campbell, H. (2012). Understanding the Relationship Between Religion Online and Offline in a Networked Society. *Journal of the American Academy of Religion*, 80(1), 64-93. DOI:10.2307/41348770
- Campbell, H. (2013). Religion and Internet: A Microcosm for Studying Internet Trends and Implications. *New Media Society*, 15(5), 680-694.
 DOI:10.1177/1461444812462848
- Campbell, H., Kyong J., Altenhofen B. (2014). There's a Religious app for that! A Framework for Studying Religious Mobile Applications. *Mobile Media and Communication*, 2(2), 154-172. <https://doi.org/10.1177/2050157914520846>

- Campbell, H. & Vitullo A. (2016). Assessing Changes in the Study of Religious Communities in Digital Religion Studies. *Communication and Culture*, 1(1), 73-89. DOI:10.1080/23753234.2016.1181301
- Campbell, H. & Tsuria, R. (2022). Introduction to the Study of Digital Religion. H.Campbell & R. Tsuria (Ed.), *Digital Religion Understanding Religious Practice in Digital Media* (pp.1-23). Second Edition: Routledge.
- Cerrah, L. (2019). Medya ve Din. F. Rençber (Ed.). *İlahiyat Alanında Araştırmalar ve Değerlendirmeler* (ss.51-61). Ankara: Gece Akademi.
- Ceylan, Y. ve Aluş, Y. (2022). The Covid-19 Pandemic and Religious Outlooks. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(133), 175-187.
- Cheong, P. H. (2017). The Vitality of New Media and Religion: Communicative Perspectives, Practices and Changing Authority in Spiritual Organization. *New Media and Society*, 19(1), 25-33. DOI:10.1177/1461444816649913
- Cheruvallil S. C. & Shakkour S. (2015). Online Sufism: Methodological Thoughts on Researching Esoteric Islam in an Online Context. S.Chervallil- Contractor & S. Shakkour (Ed.), *Digital Methodologies in the Sociology of Religion* (pp.59-70). London: Bloomsbury Academic.
- Chung C., Brooks M. M., Rai M., Balk L.J. (2012). Effect of Sahaja Yoga Meditation on Quality of Life, Anxiety, and Blood Pressure Control. *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*, 18(6), 589-596.
DOI: 10.1089/acm.2011.0038
- Clarke, P. B. (2006). *New Religions in Global Perspective A Study of Religions Change in the Modern World*. Routledge 2 Park Square, Milton Park: Abin

- Çalışkan, M., Mencik, Y. (2015). Değişen Dünyanın Yeni Yüzü. *Akademik Bakış Dergisi*, (50), 254-277.
- Çamdereli, M. (2018). *Din Ekranda Nasıl Durur? Medyada Dinin Popüler Temsilleri*. İstanbul: Ketebe Yayınevi.
- Çapcıoğlu, İ., Yürük, T. (2010). Modern Dünyada İnsanın Anlam Arayışına Teolojik Katkı: Hz. İbrahim Kıssası Örneği. *BİDDER Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 21-31.
- Çapcıoğlu, İ. (2020). Pandemi, Post-Pandemi ve Yeni Dindarlık Modelleri. *TRT Akademi Dergisi Salgın Yayıncılığı Kovid-19 Özel Sayısı*, 5(10), 80-89.
- Çapcıoğlu İ., Anık H. (2021). Sanayi Devrimi'nden Endüstri 4.0'a Dijitalleşme ve Dijital Dünyada Dinin Statüsü. *Revilat*, 2(1), 27-43.
<https://doi.org/10.53352/tevilat.976763>.
- Çapcıoğlu, İ., Kaya, E. (2021). *Pandemi Döneminde Türkiye'de Dini Hayat Din Görevlileri Örneğinde Din Hizmetlerine Genel Bir Bakış*. R. Ekmekçi (Ed.). Diyanet-Sen: Ankara.
- Çapcıoğlu, İ. (2022). Dijitalleşme, Yeni İnsan ve Etik Sorunlar. İ. Çapcıoğlu, F. Çapcıoğlu (Ed.), *Dijitalleşme ve Din Teorik Yaklaşımlar ve Uygulama Örnekleri* (ss.3-11). İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Çapcıoğlu İ., Bahadır, M. (2022). Metaverse ve Alternatif Kutsallık Arayışları: Sanal Gerçeklik Meditasyonu Örneği. İ. Çapcıoğlu, F. Çapcıoğlu (Ed.), *Dijitalleşme ve Din Teorik Yaklaşımlar ve Uygulama Örnekleri* (ss.703-722). Kriter Yayınevi: İstanbul.

- Çuhadar, M. (2015). Dijital Din ve Diyanet. M. Çamdereli, B. O. Doğan, N.K. Şener (Ed.), *Dijitalleşen Din Medya ve Din 2* (ss.175-222). İstanbul: Köprü Kitapları.
- Çuhadar, M. (2021). Postmodernizm, Dijitalleşme ve Hibrit Dindarlık. *Selçuk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 67-88.
<https://doi.org/10.53352/tevilat.994404>.
- Cowan, D. E. (2007). Teaching New Religious Movements on the Word Wibe Web. David. G. Bromley (Ed.), *Teaching New Religious Movements* (pp.291-308). New York: Oxford University Press.
- Cowan, D. E. (2016). New Religious Movements. L. Woodhead, C. Partridge, H. Kawarnami (Ed.), *Religions in the Modern Word Traditions and Transformations* (pp.399-426). New York: Routledge.
- Dağ, A. (2021). Dijitalleşme-Yapay Zeka-Transhümanizm Bağlamında Din ve Dindar'a Dair. M. Kızılgeçit, M.Yeşilyurt- Recep Ertugay, M. Çinici (Ed.), *Yapay Zeka, Transhümanizm ve Din* (ss.175-187). TDV Yayıncılık: Ankara.
- Davie, G. (1994). *Religion in Britain since 1945: Believing without Belonging*. Oxford: Blackwell Publications.
- Davie, G. (1997). Believing without belonging: A Framework for religious transmission. *Recherches Sociologiques*, (3), 17-37.
- Davie, G. (2005). Din Sosyolojisinde Yeni Yaklaşımlar: Batılı Bir Bakış. M.Akgül, İ. Çapcıoğlu (Çev.). *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 46(1), 201-214.

- Davie, G. (2015). Yeniden Kutsallaşma. M. Ali Kirman- İhsan Çapcıoğlu (Ed.), *Sekülerleşme, Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar* (ss.253-276). Ankara: Otto Yayınları.
- Dawson, L. L. (2000). Researching Religion Cyberspace: Issues and Strategies. Douglas E.Cowan, Jeffrey K. Hadden (Ed.), *Religion on the Internet: Research Prospects and Promises* (pp.25-54). An Imprint of Elsevier Science. *Religion and the Social Order Volume 8*.
- Dawson, L. L. ve Hennebry, J. (2003). Cults and New Religious Movements: A Reader. Lorne L. Dawson (Ed.), *New Religions and the Internet: Recruiting and New Public* (pp.270-312).Wiley Blackwell.
- Dawson, L. L. (2004). Religion and the Quest for Virtual Community. Douglas E. Cowan-Lorne Dawson (Ed.), *Religion Online: Finding Faith on the Internet* (pp.83-84). London: Routledge.
- Demir, Z. (2022). Dijital dünyada Yabancılaşma ve Din. İ. Çapcıoğlu, F. Çapcıoğlu (Ed.), *Dijitalleşme ve Din Teorik Yaklaşımlar ve Uygulama Örnekleri* (ss.33-61). İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Demirci E., Türk G. D. (2016) Sanal Cemaatlerde Emoji Kullanma. *1st International Scientific Researches Congress Humanity and Social Sciences*, MADRID.
- Dereli, M., D. (2019). Dini Kimliklerin Siber Uzamda Akışkanlaşması. *İnsan ve Toplum Dergisi*, 9(1), 85-115.
- Dereli, M., D. (2020). *Sanala Veda: Sosyal Medya ve Dönüşen Dindarlık*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Derin, S. (2011). *Sahaja Yoga: İçeriği, Amacı, Türkiye'deki Faaliyetleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi. İzmir.

- Develi, H. (2019). *Modern Toplumda Batıl İnançlar ve New Age Akımı*. (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- Devi, H. H.Shri (2013). *The Book of Adi Shakti*. Italy: Published by Nirmala Vidya.
- Dodich A., Zollo M., Crespi, C., Cappa F. S., Martinez, D.L., Falini, A., Canessa, N. (2018). Short-term Sahaja Yoga Meditation Training Modulates Brain Structure and Spontaneous Activity in the Executive Control Network. *Brain and Behavior*, 9(1), 1-11. doi: 10.1002/brb3.1159
- Doğan, E. (2020). *Türkiye’de New Age Hareketi: Şifacı Grupların Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Tabanı Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı. Bursa.
- Dursun, A. (2021). Rabitanın Tarihi Gelişimi, Tanımı ve Fıkhi Hükümü. *Sufiyye*, 10, 83-129. <https://doi.org/10.46231/sufiyye.958793>.
- Eken, M. (2020). Modern Görsel Kültürde M Nesli’nin Online İnanç Pratikleri. *Bilimname*, 3, 31-71.
- Eken, M. (2021). Pandemi Sürecinde İşlevsel Bir Araç Olarak İnternet: Görünüş ve Gerçeklik Arasında Etkileşimli Yaşam Deneyimi. F.Kararaslan, S.Doğan (Ed.). *Rutin ve Hayret: Bir İmkan ve İmtihan Olarak Pandemi* (ss.149-168). İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.
- Ercan, M.S.N. (2023). Yeni Dini Hareketlerin Üye Kazanma Metodları ve Faaliyetleri. *Genç Atabe Dergisi*, 4, 20-25.
- Eskicumalı, A., Kol, Y. (2019). Dijital Medya ve Din. A. Şişman, A. Z. Özgür, A. Eskicumalı, M. Öztunç (Ed.), *İletişim Çalışmaları* (s.12-20). The Online Journal of Communication and Media.

- Eşmeli, İ., Topal, S. S. (2022). Yeni Dini Hareketler ve Kurtuluş Öğretisi. *Universal Journal of Theology*, 7(2), 91-107.
- Faimau, G., Lesitaokana O. W., Behrens, C. (2018). Introduction. G. Faimau and W. O. Lesitaokana (Ed.), *New Media and the Mediatization of Religion: An African Perspective* (pp.1-12). Cambridge Scholars Publishing.
- Furseth, I., Repstad P. (2011). *Din Sosyolojisine Giriş Klasik ve Çağdaş Kuramlar*. (İ.Çapcıoğlu, H. Aydınalp, Çev.). Ankara: Birleşik Yayınevi.
- Francis D. W., Cuff E. C. & Sharrock W.W. (2015). *Sosyolojide Perspektifler*. (Ü. Tatlıcan, Çev.).İstanbul: Say Yayınları.
- Garner, S. (2022). Theology and New Media. H. Campbell, R. Tsuria (Ed.), *Dijital Religion Understanding Religious Practice in Dijital Media* (pp.266-281). 2nd Edition. By Routledge London and New York.
- Gerçekler, H. (2019). *Alternatif Tıp ve Din*. (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Konya.
- Gibson, W. (2023). *Neuromancer*. (N.Can Kantarcı, Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Giddens, A. (2012). *Modernliğin Sonuçları*. (E. Kuşdil, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Güneş, A. (2023). Toplumsal Bir Protesto: Yeni Dinî Hareketler. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33(1), 401-412.
<https://doi.org/10.18069/firatsbed.1189286>
- Gündüz, U. & Engin, Y. (2016). Sosyal Medya ve Dijital Kimlik Olgusu. A. Büyükaslan, A. M. Kırık (Ed.), *Gözlenen Toplumdan Gözlenen Bireye Sosyal Medya Araştırmaları 3* (ss.43-60). Çizgi Kitabevi: Konya

- Gündüz, İ. (2007). Tasavvufi Terim Olarak Rabita. *İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi*, 8(19), 23-53.
- Gökbayrak, H., Işıklı, Ş. (2021). Dijital Din Teorisi: Dijital Din, Geleneksel Dine Karşı. (Ed.Muhammed Özdemir). *Yapay Zeka, Transhümanizm ve Din* (ss.105-145). Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınevi.
- Grieve P. G. (2022). Religion. H. Campbell, R.Tsuria (Ed.) *Dijital Religion Understanding Religious Practice in Dijital Media* (pp.25-40). Routledge. Second Edition Published Routledge.
- Günay, N. (2007). Yoganın Mahiyeti ve Çeşitleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(2), 52-79.
- Gürbüz, G. (2020). *Yeni Çağ İnanışları: Faaliyet Alanları, etkileri ve Görünümlerinin Sosyolojik Analizi (Antalya Örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyoloji Ana Bilim Dalı. Antalya.
- Gürbüz, G. (2021). Arayıştan Uyanışa, Şifadan Estetiğe Yeni Çağ İnançları. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23(43), 19-51.
<https://doi.org/10.17335/sakaifd.872353>.
- Haberli, M. (2013). Dinlerin İnternet Ortamındaki Temsili ve Dağılımı. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(1), 859-873.
- Haberli, M. (2014). *Sanal Din Tarihsel, Kurumsal ve Pratik Boyutlarıyla İnternet ve Din*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Haberli, M. (2015). İslam ve İnternet. M. Çamdereli, B. O. Doğan, N. K. Şener (Ed.). *Dijitalleşen Din (Medya ve Din 2)* (ss.45-67). İstanbul: Köprü Kitapları.

- Haberli, M. (2019). Dijital Çağda Din ve Dindarlığın Dönüşümü. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 307-315.
- Haberli, M. (2022). Gutenberg’den Zuckerberg’e Medya ve Din: Panaromik Bakış. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 387-407.
- Hammer, O., & Rothstein, M. (2012). Introduction to new religious movements. In O. Hammer, M. Rothstein (Eds.), *The Cambridge Companion to New Religious Movements* (pp.1-9). Cambridge University Press.
- Hanegraff, W. J. (1999). New Age Spiritualities as Secular Religion: A Historian Perspective. *Social Compass*, 46(2), 145-160.
- Hatley, S. (2020). Kundalini. A. Sharma (Ed.), *Encyclopedia Indian Religions*. Springer. Retrieved September. Erişim: <https://www.academia.edu/5009633/Ku%E1%B9%87%E1%B8%8Dalin%C4%AB>
- Haverinen, A. (2016). Facebook, Ritual and Community- Memorialisng in Social Media. *Ethnologia Fennica*, 42, 7-22.
- Heelas, P. (1999). *The New Age Movement: The Celebration of Self and the Sacralization of Modernity*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Heidbirink, S. (2007). Exploring the Religious Frameworks of the Digital Realm: Offline-Online-Offline Transfers of Ritual Performance. *Masaryk University Journal of Law and Technology*, 1(2), 175-183
- Helland, C. (2005). Online Religion as lived Religion Methodological Issues in the Study of Religious Participation on the Internet. *Online- Heidelberg Journal of Religions on the Internet*, 1(1), 1-16.

- Helland, C. (2007). Diaspora on the Electronic Frontier: Developing Virtual Connections with Sacred Homelands. *Journal of Computer-Mediated Communication (Special Issue on Religion and the Internet)*, 12(3), 956-976.
- Hendriks, T., Pritikin J., Choudhary R., Danyluck, C. (2022). Exploring the Relationship between Character Strengths and Meditation: a Cross-Sectional Study Among Long-Term Practitioners of Sahaja Yoga Meditation. *International Journal of Applied Positive Psychology*, 7(2), 31-45.
- Hernandez S.E., Madrono C., Gozales J. L. - Mora. *Monitoring Yoga State Through Sahaja Meditation: A Fmri Study*.
Eriřim:<https://www.academia.edu/553888/>
- Hoondert, M. & Beek van der S. (2019). Introduction. M. Hoondert, S. van der Beek (Ed.). *Ritual in a Digital Society* (pp.1-27). Published by Institute for Ritual and Liturgical Studies
- Hoover, S.M. (2012). Foreword: Practice, Autonomy and Authority in the Digitally Religious and Digitally Spiritual. P.H. Cheong, P. Fisher, S. Gelfgren, C. Ess (Ed.), *Digital Religion, Social Media and Culture: Perspectives, Practices and Futures* (pp.vii-xi). New York: Peter Lang Publishing.
- Hoover, S. M. (2012). Din ve Medya. *Din Sosyolojisi Çağdaş Gelişmeler*. İ. Çapcıoğlu (Ed.), (N.Pehlivan, A. Yıldız, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Hojsgaard, M.T., & Warburg, M. (2005). Introduction: Waves of Research. M.T. Hojsgaard, & M. Warburg (Ed.), *Religion and Cyberspace* (pp.1-11). Oxford: Routledge.

- Hosseinzadeh, A. (2011). *The Role of Social Media in Religion: Dialogues or Conversations?* M.A. in Communications Sciences. October. Erişim: http://www.academia.edu/14382725/The_Role_of_Social_Media_in_Religion_Dialogues_or_conversations.
- Hosseini, S. H. (2008). Religion and Media, Religious Media, or Media Religion: Theoretical Studies. *Journal of Media and Religion*, 7, 56-69.
- Hunt, C. (2010). *Yoga Practice in 21 st Century Britain: The Lived Experience of Yoga Practitioners*. (Doctor of Philosophy in Health Study). De Montfort University.
- Hutchings, T. (2015). Studying Apps: Research Approaches to the Digital Bible. S. Cheruvallil- Contractor and S. Shakkour (Ed.), *Digital Methodologies in the Sociology of Religion* (pp.97-108). Bloomsbury Academic: London.
- Hutchings, T. (2015). Real Virtual Community, *World and World* 35(2), Spring, 151-161.
- İmil, M. (2020). Kutsal Dünyanın Virüsle İmtihanı: Post-Pandemik Dönem ve Din (The Struggle of the Sacred World Against the Virus: Post-Pandemic Period and Religion). *Dini Araştırmalar*, 23(57), 65-94.
- Kanık, C. (2017). Batı'da Ortaya Çıkan Yeni Dini Hareketlere Genel Bir Bakış. *şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8(17), 178-188.
- Kara T., Özgen E. (2012). *Sosyal Medya Akademi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Kara, T. (2013). *Sosyal Medya Endüstrisi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

- Karayel, S. E., Albayrak, A. (2021). Yeni Dini hareketlerin Covid-19 Küresel Salgını Karşısında İzlediği Yöntem ve Stratejilerinin Sosyolojik İncelemesi. *Türk Akademik Araştırmalar Dergisi*, 6(5), 1483-1502.
- Kara, E. (2019). Karizmatik Liderlik. Alper Gürer (Ed.), 21. *Yüzyılda Liderlik Yaklaşımları* (ss.73-92). İstanbul: Hiperyayın.
- Karcı A., Boy O. (2011). Sosyal Ağların Web Madenciliği Teknikleri İle Ortak Atıf Analizi Benzerlik Tahmini, Elektrik-Elektronik ve Bilgisayar Sempozyumu.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Kaplan, A. M. & Haenlein M. (2010). Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 53(1), 59-68.
- Kaplan, İ. (2024). *Medyatikleşen Din: Sosyal Medya ve Dini İletişim*. Konya: Literatürk.
- Kaya, İ. (2024). Ritüellerin Çevrim içi Alanda Yeniden Tasarlanmasına Meknasal ve Zamansal Bir Eleştiri Aura'nın Yok Oluşu. *Folklor Akademi Dergisi*, 7(1), 22-33.
- Kızılgeçit, M. (2018). *Yeni Dini Hareketlerin Psikolojisi*. İstanbul: Marmara Akademi Yayınları.
- Kızılgeçit, M., Ören, A. (2019). Psychological Reasons of Participation to New Religious Movements: Quest of the Individual or Success of the Movement?. *Journal of İlahiyat Researches*, 51, 445-456.
- Kirby, D. & Cusack, C. M. (2017). *Religion and Media: An Introduction*. Routledge.
- Erişim:
https://www.academia.edu/29377030/Religion_and_Media_An_Introduction

Kirman, M. A. (1999). Batıda Ortaya Çıkan Yeni Dini Hareketlerin Bazı Özellikleri ve Toplumsal Tabanları. *Dini Araştırmalar*, 1(4), 223-233.

Kirman, M. A. (2003). Yeni Dini Hareketleri Tanımlama Problemi ve Tipolojik Yaklaşımlar. *DinBilimleri Akademik Araştırmalar Dergisi*, 4, 27-43.

Kirman, M. A. (2018). Yeni Dini Hareketler: Tanım ve Kapsam. S. Turan, F. Sancar (Ed.), *Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler Problemler, Meydan Okumalar ve Yanıtlar* (ss.13-26). İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık.

Krishna, G. (1997). *Kundalini: the Evolutionary Energy in Man*. Shambhala Publications.

Köse, A. (2002). Sekülerden Kutsala Yolculuk. (A. Köse, Haz.). *Sekülerizm Sorgulanıyor 21. Yüzyılda Dinin Geleceği* (ss.203-222). İstanbul: Ufuk Kitapları.

Köse, A. (2019). *Milenyum Tarikatları Batıda Yeni Dini Akımlar.*: Timaş Yayınları. İstanbul

Kurt, A., Demiryürek, A. S. (2021). Dindar Bireylerin Sosyal Medyada Yeniçağ Spiritüelliğine Katılımı Üzerine Bir Araştırma. M. Samar, A. Mekin Kandemir (Ed.), *Dijital Dünyada Din ve Medya* (ss.187-197). İstanbul: Hikmetevi Yayınları.

Leger, D. Hervieu. (2000). *Religion as a Chain of Memory*. (English translation Simon Lee). Cambridge: Politiy Press.

Luckmann, T. (2016). *Görünmeyen Din Modern Toplumda Din Sorunu*. (A. Çoşkun, F. Aydın, O. Çoşkun, Çev.). İstanbul: Rağbet Yayınları.

Mahajan, Y. (n.d.). *The Face Of God A Must Soul-Stirring Biography of a Living God*. Publishers: Motilal Banarsidass, Delhi.

- Main, R. (2002). Religion, Science and the New Age. J. Pearson (Ed.). *Belief Beyond Boundaries: Wicca, Celtic Spirituality and the New Age (Religion Today-Tradition, Modernity & Change)* içinde. (pp.173-225). London: Ashgate Publishing.
- Marangoz, M. ve Özen, K. E. (2021). Covid-19 Pandemi Sürecinin Farklı Alanlarda Dijitalleşmeye Etkileri: Kavramsal Bir Değerlendirme. *Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi*, 1(1), 54-68.
- Maraz, H. (2020). Dini Kimlik Oluşumunda Sanal Kitleleşimin Etkisi. *Edebali İslamiyat Dergisi*, 4(1), 41-65.
- Marija, C. D. & Anica, D. (2020). The Social Media and Religion- New Challenges. *Religious Dialogues and Cooperation*, 1(1), 43-51.
- Mataji, H. H. Shri. (2008). *Meta Modern Era*. Tasarım Yayıncılık
- Mataji, H. H. Shri (2018). *Sahaja Yoga*. İstanbul: Sağlıklı Yaşam Derneği Yayını.
- Mataji, H. H. Shri (2020). *Nirmala Vidya Sahaja Yoga Mantra Book*. Published by Sahaja Yoga World Foundation. Eighth Edition.
- Menekşe, Ö. (2015). Dinin Dijitalleşmesi ve Mobil Uygulamalar. M. Çamdereli, B. O. Doğan, N.K. Şener (Ed.), *Dijitalleşen Din (Medya ve Din 2)* (ss.151-173). İstanbul: Köprü Kitapları.
- Metin, O., Ünal, Ş. (2022). İçerik Analizi Tekniği: İletişim Bilimlerinde ve Sosyolojide Doktora Tezlerinde Kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 273-294.
- Milosevic, I. & Bass A.E. (2014). Revisiting Weber's Charismatic Leadership: Learning from the Past and Looking to the Future. *Journal of Management History*, 20(2), 224-240.

- Mirza, G. A. (2018). *Yeni Dinselleşme Eğilimleri ve Maneviyat Arayışları*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Mohamad Haji S. M. (2018). The Performance of Religiosity on Social Media: Three Future Research Directions. Working Paper no: 39. Universiti Brunei Darussalam. Gadong.
- Morgan, A. (1999). *Sahaja Yoga: An Ancient Path to Modern Mental Health?*. (Ph.D Thesis). University of Plymouth.
- Naskar, A. (2017). *Biology of Kundalini Awakening*. Published by Neuro Cookies
- Nastuta, S. (2012). The Impact of Internet on New Religious Movements Discourse. *Sociologie Romaneasca*, 4(14), 61-74.
- Neuman, L.W. (2016). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 2*. (S. Özge Çev.). Ankara: Yayınodası.
- Newman, L. L. (2004). Faith, Spirituality and Religion: A Model for Understanding the Differences. *The College of Student Affairs Journal*, 23(2), 102-110.
- Noyce, J. (2019). *The Quest for the World Mother and the New Age*. Melbourne.
- Okutan, B. B. (2015). Tıklama Kültürü ve Din: Cinsiyet Bağlamında Bir Değerlendirme, M. Omay, G. (2000). *Reiki Evrensel Yaşam Enerjisi*. Ankara: Reikievi.
- Omopo, B. S. (2021). Impact of Covid-19 on Religious Practices and Religious Conviviality in Ibadan: The Place and Religious Leaders in Maintaining Close-Knit Religious Communities. *IFRA-Nigeria Working Papers Series* 82, IFRA-Nigeria, 1-26.

Oyman, N. (2016). Sosyal Medya Dindarlığı. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 28, 125-167.

Çamdereli, B. O. Doğan, N. K. Şener) (Ed.), *Dijitalleşen Din* (ss.247-288). İstanbul: Köprü Kitapları.

Özkan, A. R. (2006). *Kıyamet tarikatları- Yeni Dini Hareketler*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Özkan, A. R. (2008). Seküler Dindarlık Biçimleri: Yeni Dini Hareketler. *Dinler Tarihi Araştırmaları - VI, (Sekülerleşme ve Dinî Canlanma, Sempozyum, 22-23 Ekim/October 2008, Ankara)*, 307-322.

Paker, O. K. (2011). Postmodern Bilgelik: Yeni Çağ Söyleminde Kişisel Gelişim ve Ruhsal Alıştırmalar. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 31, 61-98.

Parladır, H., Özkan, D. (2015). Sosyal Bilimlerde Paranormal İnançlara Dair Çalışmalar: Sekülerleşme ve İnanç İkileminde Modern Birey ve Toplum. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 172-202.

Pınarbaşı, G. (2021). *Spiritüel Ağ, Sosyal Medya ve Yön Değiştiren İnançlar*. İstanbul: Okur Akademi.

Pınarbaşı, G. (2021a). New Age Uygulamalarının İnançlarının Bir Yansıması Olarak Astroloji ve Facebook'ta Kullanımının Betimsel Analizi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(39), 128-174.

Piacenza, J. (2009). *Mobile Mindfulness: Practicing Digital Religion on Smartphones with Buddhist Meditation Apps*. (M.A. Thesis.B.A.), University of Wisconsin-Madison.

Puttick, E. (2006). Sahaja Yoga. (Ed. P.B. Clarke). *Encyclopedia of New Religions Movements*. (pp. 544-5). London: Routledge.

- Rai, C. U. (1993). *Medical Science Enlightened*. New Delhi: Publisher The Life Eternal Trust.
- Rajan, B. (2018). Sacred Texting: A Study on Social Media Language Trends in New Delhi and Bengaluru Churches. *Amity Journal of Media and Communication Studies*, 8(1), 24-35.
- Rheams, D. (2013). Theories of Digital Media Field Statement. December 1.
- Sahaja Yoga The Maha Yoga. <https://www.nirmaldham.org/wp-content/uploads/2021/01/2.-Sahaja-Yoga-Introductory-Book.pdf>
- Sahaja Yoga An Introduction. Shri Mataji Nirmala Devi. Sahaja Yoga Austria E. V. (Ed.), Postgasse 13.
- Salgado, J. A. (2009). Sahaja Yoga: A Jungi-an Approach, (Translated from Spanish by Deborah Palma), Italy: Published by SahajaYoga Org.
- Sevgi, A. (2011). *Yeni Dini Akımların Temel Görüşleri ve İslam* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Van.
- Sevinç, B. (2014). Türkiye’de Dini Rekabet ve Spiritüel Özün Seküler Form Üzerinden Mücadelesi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 105-158.
- Scannell, P. (2016). Media and Religion. *Media, Culture and Society*, 38(1), 3-7.
- Scheveland, J. N. (2011). Spiritual Roots of a Physical Practice Is Yoga Religious?. *Christian Century*, June 14, 22-25.
- Scheifinger, H. (2013). Hindu Worship Online and Offline. *Digital Religion*, 121-127.

Eriřim:https://www.academia.edu/11412717/Mystery_and_Origin_of_Aum_OM_Mantra_often_recited_during_meditation_and_yoga

Scheifinger, H. (2015). Studying Digital Hinduism. S.Chervallil- Contractor and S. Shakkour (Ed.), *Digital Methodologies in the Sociology of Religion*. Bloomsbury Academic: London.

Shah, B. (2012). Mystery and Origin of ‘‘Aum/Om Mantra, Often Recited During Meditation and Yoga.

Eriřim:https://www.researchgate.net/publication/343696915_Mystery_and_Origin_of_AumOM_Mantra_often_recited_during_meditation_and_yoga

Sharon, B. (2011). Kundalini as Potential Energy. Vol.1- The Awareness Issue. Erişim: https://www.academia.edu/10817178/Kundalini_as_Potential_Energy

Sharma, V. K., Das, S., Goswampi, U. & Gandhi, A. (2005). Effect of Sahaj Yoga on Depressive Disorders. *Indian J Physiol Pharmacol*, 49(4), 462-468.

Srivastava, H. H. Mataji (1997). *Meta Modern Era*, Visa Nirmala Dharma; Revised Third Edition.

Svoboda. R. E. (2011). *Kundalini Doğu’nun Gizemci Öğretisi*. (Tür. Nur Yener). İstanbul: Okyanus Yayıncılık.

Şahin, İ. (2019). Ritüelden İnanca Sembolik Bir Yapılanma: Online Alevi Topluluklar. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi MEDİAD*, 2(1), 7-28.

Şentürk, Ü. (2017).Yeni Toplumsal Bir MetinOlarak İnternet. *Sosyoloji Divanı Sosyoloji Dergisi*, 5(9), 21-44.

Şentürk, R. (2004). *Yeni Din Sosyolojileri*. İstanbul: Gelenek Yayıncılık.

- Tatar, A. (2021). Covid-19 Virüsünün Neden Olduğu Salgının Bireylerin Günlük Alışkanlık ve Rutinleri Üzerindeki Etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14(77), 683-696.
- Tekke, Y. (2021). *Geleneksel Medyadan Sosyal Ağlara İçeriğin Dönüşümü Cüneyt Özdemir YOUTUBE Kanalı Örneği*. İstanbul Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi İstanbul.
- Tiwari, R., Tripathi, J.S. (2022). Critical Appraisal of Sahaja Yoga as a Meditative Technique and its Potential Neuro Cognitive Effects. *International Journal of Yoga and Allied Sciences*. 11/1. 77-84.
- Turan, S. (2018). Yeni Dini Hareketlerde Kadın. (Ed. Süleyman Turan-Faruk Sancar). *Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler* içinde (ss.259-276). İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık.
- Turan, S. & Battal, E. (2020). Yeni Dini Hareketler. (Ed. Süleyman Turan-Emine Battal). *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi* içinde. (11-15). İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık
- Turan, S., Uzun, S. N. (2021). Yeni Dini Hareketler ve Online Misyonerlik, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14(79), 112-113.
- Turner, J. H., Beeghly L. & Powers C. (2007). *Sosyolojik Teorinin Oluşumu*. Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Toker, İ. (2008). Nitel Araştırma Paradigması ve Din. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 26, 56-75.
- Törenli, N. (2005). *Yeni Medya Yeni İletişim Ortamı (Bilişim Teknolojileri Temelinde Haber Medyasının Yeniden Biçimlenişi)*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Uğurlu, İ. (2011). *Batıdan Gelen Doğu Kökenli Akımlar ve Türkiye’deki Faaliyetleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Akademik Arşiv Sistemi, Ankara.
- Uluç, Ö. (2013). *Yeni Dini Hareketler*. İstanbul: Yarın Yayınları.
- Uludağ, H., Gün, S. (2023). Beden Odağında Covid-19 Salgını Dijitalleşme, Gözetim ve Öz-takip. *Yeni Medya Dergisi*, 14, 156-177.
- Uysal, E. (2015). *20. Yüzyıl New Age Akımı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz*. (Yüksek Lisans Tezi). Adana.
- Ünal, M. S. (2011). *Dinsel Bireycilik*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Ünal, M. S. (2018). Yeni Dini Hareketler ve İnternet. S.Turan, F. Sancar (Ed.). *Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler Problemler, Meydan Okumalar, Yanıtlar* içinde (ss.307-320). İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık.
- Ürdüç, F. (2006). *Hinduizm’de Avatara ve Hristiyanlık’ta İnkarnasyon İnancı Üzerine Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Bursa.
- Vardi, R. (2013). *İletişim Araçları ve Din*. İstanbul: Akademi Titiz Yayınları.
- Vural A., Beril Z., Bat, M. (2010). Yeni Bir iletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma. *Journal of Yasar University*, 20(5), 3348-3382
- Yadsıman, H. Ş. (2020). Sahaja Yoga. S.Turan, Emine Battal (Ed.), *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi* (ss.440-3). İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık.
- Yamaç, M. (2020). Sosyal Medyada Dini Topluluklar. *Kocaeli İlahiyat Dergisi*, 4(1), 101-122.

- Yıldırım, M. (2019). Hint Yeni Dini Hareketlerinden Sahaja Yoga. *Erasmus International Academic Resea Symposium* October 11-13. Paris/France.
- Yitik, A. İ. (2004). Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri. *Tartışmalı İlmi Toplantılar-43*. 17-18 Nisan İstanbul.
- Yitik, A. İ. (2007). Hint Kaynaklı Dinlerin Ülkemizdeki Faaliyetleri. *Journal of Islamic Research*, 20(3), 340-7.
- Yitik, A. İ. (2014). *Doğu Dinleri*. İstanbul: İSAM Yayınları.
- Yitik, A. İ. (2018). Yeni Dini Hareketler ve Misyonerlik: Türkiye Örneği. S.Turan, F.Sancar (Ed.), *Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler Problemler, Meydan Okumalar ve Yanıtlar* içinde (ss.243-258). İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık.
- Yüksel, E. (2019). Türkiye’de İletişim Araştırmalarında İçerik Analizi Uygulamaları, Sorunlar ve Çözüm Önerileri. G. İbrahimova, T. Nağıyeva (Ed.). *International Euroasia Congress on Scientific Researches and Recent Trends December 16-19* (ss.134-152). Baku, Azerbaijan, Vol.2.
- Zeller, B. E., Ciriassides G. D. (2014). The Bloomsbury Companion to New Religious Movements. *Bloomsbury Publishing*, 103-118.
- Wessinger, C. (2012). Charismatic Leaders in New Religions. O. Hammer, M. Rothstein. (Ed.), *The Cambridge Companion to New Religious Movements* (ss.80-96). Publisher: Cambridge University Press.
- Wenzel N. G., (2012). Postmodernizm ve Din. (İ.Çapcıoğlu, Çev.Ed., A.Ayten Çev.). *Din Sosyolojisi Kuram ve Yöntem* içinde (ss.281-312).Ankara: İmge Kitabevi.

Wildman, W. J., Bulbulia, J., Sosis, R. & Schjoedt, U. (2020). Religion and the COVID-19 Pan-demic, Religion. *Brain & Behavior*, 10(2), 115-117 DOI: 10.1080/2153599X.2020.1749339

İNTERNET KAYNAKLARI

Akif Manaf. (2022, 20 Nisan). <http://www.yogaacademy.com.tr/paramahamsa-yogacarya-maha-yogi-akif-manaf.htm> 20 Nisan 2022).

Annapurna. (2024, 3 Eylül). *Wikipedia içinde*.

[https://en.wikipedia.org/wiki/Annapurna_\(goddess\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Annapurna_(goddess))

Annapurna. (2024, 15 Eylül). *Wikipedia içinde*

https://en.wikipedia.org/wiki/Annapoorna_Gowrishankar

Bandhan. (2024, 1 Temmuz). <https://sahajayoga.dk/2011/09/bandhan/>

Bandhan Mantra. (2024, 8 Eylül). *Sahajayogaencylopedia içinde*.

<https://sahajayogaencyclopedia.org/index.php?title=Bandhan>. Erişim: 8 Eylül 2024.

Çakra. (2023, 12 Ekim). <https://www.amruta.org/tr/1990/05/28/divine-discretion-hamsa-chakra-puja-camp-marsden-1990/>

Divali. (2020, 23 Kasım). <https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/hindistanda-diwali-festivali-kutlandi,Ni1L8ANQv0eEzUaPqQpP3Q/nEADPPeoH0OTb0KGrHkdJg>
Erişim: 23 Kasım 2020.

Düşüncesiz Farkındalık. (2024, 12 Temmuz).

<http://www.sahajameditasyon.org/meditasyon-faydalari/>

Foat Soak. (2020, 4 Eylül). <https://wemeditate.co/techniques/foot-soak>.

Ganeşha Kimdir? (2024, 3 Eylül). *Wikipedia içinde*.

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Gane%C5%9Fa>

Ganesha. (2024, 8 Eylül). <https://yogajala.com/om-gam-ganapataye-namaha/>

Hinduizm. (2023, 1 Eylül). <http://hinduismpath.com/hinduism-an-evolutionary-religion/yoga-union-with-the-divine/>

Işık Festivali. (202, 23 Kasım). <https://www.evrensel.net/haber/294753/hindistanda-isik-festivali>

Instagram. (2024, 6 Mayıs).

<https://www.investopedia.com/articles/investing/102615/story-instagram-rise-1-photo0sharing-app.asp>.

Kağıt Yakma Tekniği. (2024, 4 Eylül). <https://www.amruta.org/tr/2011/08/21/advice-from-doctors-at-medical-seminar/>

Kundalini. (2020, 9 Eylül). <https://www.uplifers.com/sagim-solum-aydinlanma-kundalini-enerjisi-nedir/>

Kundalini Yoga. (2020, 9 Eylül). <https://www.gaia.com/article/what-is-kundalini-yoga>

Kundalini uyanışı. (2020, 4 Eylül). <https://medium.com/dharma-talk/kundalini-energy-what-it-is-and-how-to-awaken-it-within-you-a542f8aa39ed>

Kundalini Enerji. (2020, 9 Eylül). [http://www.sahajayogasd.org/kundalini energy/](http://www.sahajayogasd.org/kundalini%20energy/)

Sahaja Yoga. (2020, 30 Eylül). *Kundalini*. www.sahajayogaportal.org

Lakshmi Nedir? (2024, 2 Eylül). <https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-13937/lakshmi/>

Mantralar. (2024, 7 Eylül). <https://www.youtube.com/watch?v=qoRfRztXlIA>.

Mantra. (2024, 7 Eylül). *Wikipedia içinde*. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Mantra>

Matka. (2024, 4 Eylül). <http://yogafacile.it/tecniche-avanzate-la-matka/>

Meditasyon. (2020, 1 Temmuz). www.sahajayogaportal.org.

Meditasyon Müziği. (2020, 23 Eylül). <https://library.sahajaworld.org/>

Modern Çağın Tanrısız Dinleri. (2023, 12 Ekim).

<https://www.lacivertdergi.com/dosya/2020/11/19/modern-cagin-tanrisiz-inanclari>

Nargol Dham. (2020, 19 Eylül). <https://www.sahajayoga.org.in/nargol-sahastrar-dham-sahaja-yoga>.

Om. (2023, 12 Ekim). <https://www.sahajayoga.com.au/news/2007/11/08/om-the-primordial-sound-of-the-universe/>

Online Meditasyon. (2024, 10 Temmuz). <https://www.sahajayogaistanbul.com/>

Puja. (2024, 7 Eylül). [https://en.wikipedia.org/wiki/Puja_\(Hinduism\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Puja_(Hinduism)).

Sahaja Yoga. (2020, 19 Eylül). *Nargol Dham*. <https://www.sahajayoga.org.in/nargol-sahastrar-dham-sahaja-yoga>

Sahaja Yoga. (2020, 16 Eylül). *Nirmal*. <https://www.sahajayogamumbai.org/nirmal-nagari-ganapatipule/> Erişim: 16 Eylül 2020.

Sahaja Yoga. (2023, 12 Ekim). *Om*.

<https://www.sahajayoga.com.au/news/2007/11/08/om-the-primordial-sound-of-the-universe/>

Sahaja Yoga. (2024, 8 Eylül). *Bandhan*. <https://sahajayoga.dk/2011/09/bandhan/>

Sahaja Yoga. (2024, 12 Temmuz). *Düşüncesiz Farkındalık*.

<https://www.sahajayoga.com.tr/meditasyon/>

Sahaja Yoga Meditasyonu. (2020, 1 Temmuz).

<http://www.sahajameditasyon.org/populer-bilim-dergisi/>

Sahaja Yoga Öğreniyorum. (2024, 16 Temmuz) *Foot Soaking*.

<https://www.youtube.com/watch?v=4vYQuN6EmlA>

Puja. (2024, 7 Eylül). *Wikipedia içinde*. [https://en.wikipedia.org/wiki/Puja_\(Hinduism\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Puja_(Hinduism))

Rabita mı, Meditasyon mu? (2024, 8 Eylül). <https://www.haksozhaber.net/okul/rabita-mi-meditasyon-mu-1154yy.html>

Ruh. (2023, 19 Eylül). <https://www.amruta.org/1986/07/25/soul-and-spirit-1986/>

Sahaja Yoga. (2020, 2 Eylül). *Sahaja Yoga*. <https://www.sahajayoga.org/vnd/>

Sahaja Yoga din midir? (2020, 1 Temmuz). www.amruta.org.

Sahaja Yoga İstanbul. (2020, 2 Eylül). *Shri Mataji*.

<http://www.sahajayogaistanbul.org/shrimataji.htm>

Sahaja Yoga Organization. (2020, 16 Eylül). *Wikipedia içinde*.

https://en.wikipedia.org/wiki/Sahaja_Yoga#Organization.

Sahaja Yoga. (2024, 10 Eylül). *Sahaja Yoga The Maha Yoga*.

<https://www.sahajayoga.org.in/Download>

Sahaja Yoga Antalya. (2020, 16 Eylül). *Sahaja Yoga Uluslararası Faaliyet*.

<https://www.sahajayogaantalya.com/2018/01/shri-mataji-nirmala-devinin-uluslararasi-basarilari/>

Sahaja Sağlık Merkezi. (16 Eylül 2020).

http://www.sahajahealthcentre.com/about_isyrhc.html

Sahasrara. (2023, 24 Eylül). <https://www.amruta.org/tr/1998/05/10/sahastrara-puja-1998>.

Sahaja meditasyon. (2020, 1 Temmuz). <http://www.sahajameditasyon.org/populer-bilim-dergisi/>.

Sahaja yoga din midir? (2020, 1 Temmuz). www.amruta.org

Sahaja Yoga. (2020, 2 Eylül). *Shri Mataji*. <http://www.sahajayoga.com.tr/shri-mataji/>

Sahaja Yoga. (2020, 19 Eylül). *Shri Mataji*. <http://www.sahajayoga.com.tr/shri-mataji/>

Sahaja Yoga. [@sahajayogaturkiye]. (2022, 5 Mayıs). Ruh şu andadır. Aydınlanmanızı aldığınız zaman geleceği ve geçmişi düşünmediğinizi fark edersiniz [Fotoğraf].

Instagram. <https://www.instagram.com/sahajayogaturkiye/>

Sahaja Yoga. [@sahajayogameditasyonu]. (2022, 10 Şubat). Aydınlanmanızı alınız.

Sahaja Yoga aydınlanma deneyimine dayanan özel bir meditasyondur [Fotoğraf].

Instagram.

<https://www.instagram.com/sahajayogameditasyonu/>

Sahaja Yoga. [@sahajayogaturkiye]. (2022, 22 Ekim). Diwali kelimesi iki szöcükten oluşur. Dipa ve awali [Fotoğraf]. Instagram.

<https://www.instagram.com/sahajayogaturkiye/>

Sahaja Yoga. [@sahajayogaturkiye]. (2021, 18 Ağustos). Kolektif olmayı ve kundalini uyanışı ile aydınlanmayı resmeden bir resim çalışması [Fotoğraf]. Instagram.

<https://www.instagram.com/sahajayogaturkiye/>

Sahaja Yoga. [@sahajayogaturkiye]. (2021, 25 Ağustos). Kundalini omuriliğimizin altında üçgen sakrum kemiğinin içinde 3.5 sarım yer alan rahatlatıcı, annesel, saf yaşamsal enerjidir [Fotoğraf]. Instagram.

<https://www.instagram.com/sahajayogameditasyonu/>

Sahaja Yoga. [@sahajayogameditasyonu]. (2022, 5 Ocak). Sahaja yoga ile içinizdeki gücü keşfedin [Fotoğraf]. Instagram.

<https://www.instagram.com/sahajayogameditasyonu/>

Sahaja Yoga. [@sahajayogameditasyonu]. (2021, 22 Aralık). Kundalinin yükseldiğini deneyimlemek için ücretsiz programlarımıza bekliyoruz [Fotoğraf].

Instagram. <https://www.instagram.com/sahajayogameditasyonu/>

Sahaja Yoga. [@sahajayoga meditasyonu]. (2021, 17 Ekim). Yoga ruhunuzun ilahi olanla birleşmesidir (Fotoğraf). Instagram.

<https://www.instagram.com/sahajayogameditasyonu>

Sahaja Yoga. [@sahajayogaturkiye]. (2023, 27 Şubat). Yoga ilahi olanla bir olabilmektir [Fotoğraf]. Instagram. <https://www.instagram.com/sahajayogaturkiye/>

Sahaja Yoga. [@sahajayogaturkiye]. (2022, 1 Nisan). Her parça bütünü arar [Fotoğraf]. Instagram. <https://www.instagram.com/sahajayogaturkiye/>

Sahaja Yoga. [@sahajayogaturkiye]. (2021, 4 Nisan). Paskalya Bayramı [Fotoğraf]. Instagram <https://www.instagram.com/sahajayogaturkiye/>

Sahaja Yoga. [@sahajayogaturkiye]. (2022, 2 Nisan). Yoga ilahi güçle bağlantıya geçmek demektir [Fotoğraf]. Instagram. <https://www.instagram.com/sahajayogaturkiye/>

Sahaja Yoga. [@sahajayogaturkiye]. (2022, 27 Nisan). Neyi teslim ediyorsunuz? Egonuzu...Kadir geceniz kutlu olsun [Fotoğraf].

Instagram. <https://www.instagram.com/sahajayogaturkiye/>

Sahaja Yoga. [@sahajayogaturkiye] (2022, 14 Ağustos). İlahi gücün kutsamalarını alan Allah'a inanan bir kişi daha ne ister? [Fotoğraf].

Instagram.<https://www.instagram.com/sahajayogaturkiye/>

Sahaja Yoga. [@sahajayogameditasyonu]. (2021, 13 Ekim). Ben yalnızca saf ruhum [Fotoğraf]. Instagram. <https://www.instagram.com/sahajayogameditasyonu/>

Sahaja Yoga. [@sahajayogaturkiye]. (2020, 13 Nisan). Eğer dışarı çıkamıyorsanız
içinize dönün [Fotoğraf]. Instagram. <https://www.instagram.com/sahajayogaturkiye/>

Sahaja Yoga. [@sahajayogameditasyonu]. (2022, 31 Mart). Doğuştan sahip olduğunuz
gücü nasıl kullanacağınızı öğrenmek için ücret ödemek zorunda değilsiniz [Fotoğraf].
Instagram.

<https://www.instagram.com/sahajayogameditasyonu/>

Sahaja Yoga İstanbul. (2020, 16 Eylül).

Shri Mataji. <http://www.sahajayogaistanbul.org/shrimataji.html>. Erişim: 16 Eylül 2020

Sahaja Yoga İstanbul. (2024, 10 Temmuz).

Online Meditasyon. <https://www.sahajayogaistanbul.com/>

Shiva. (2024, 8 Eylül). <https://yogajala.com/om-gam-ganapataye-namaha/>

Sahajatv. (2012, 28 Aralık). *Shoebeat Tekniği* (Video). Youtube.

<https://www.youtube.com/playlist?list=PLuAVZW42aaCmB6OesZkRK2roECBZIyn-J>,

<https://www.youtube.com/watch?v=c4AUJZzFftI>

Shoebeat. (2024, 15 Eylül).

https://www.sahajavidya.org.uk/SV_Web/SahajVidya/0_Files_SahajVidya/S/Shoebeatimg.pdf.

Shri Mataji Nirmala Devi Al Life Dedicated To. (2021, 1 Eylül).

https://www.sahajayoga.ch/wp-content/uploads/2021/01/Shri_Mataji_brochure-ENG.pdf.

Shri Mataji Nirmala Devi Al Life Dedicated To. (2021, 1 Eylül).

https://www.sahajayoga.ch/wp-content/uploads/2021/01/Shri_Mataji_brochure-ENG.pdf

Shri Mataji 1986 İtalya Konuşması. (2023, 21 Eylül). <https://www.amruta.org/tr/all-sahaja-yoga-events-list-tr/>

Shri Mataji 1995 Malezya Konuşmasından Alıntı. (2023, 12 Ekim).
<https://www.amruta.org/tr/all-sahaja-yoga-events-list-tr/>

Süptil Beden. (2023, 24 Eylül). sahajayogaportal.org/sahaja-yoga/subtil-beden.html

Teslimiyet. (2023, 12 Ekim). <https://www.mugeerkan.com/blog/yoga-ogretisinde-teslimiyet-nedir/>

Vişnu. (2020, 2 Eylül).

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Vi%C5%9Fnu>

We Are Social Ocak Verileri. (2024, 23 Mayıs).

<https://wearesocial.com/uk/blog/2024/01/digital-2024-5-billion-social-media-users/>

EKLER

EK 1: EVDE SAHAJA YOGA AYDINLANMA GRUBU KATILIMLI GÖZLEM

17 Haziran 2020’de Sahaja Yoga meditasyon grubuna dört haftalık aydınlanma programına katılım sağladım. İlk tanışma toplantısı pandemi döneminden dolayı çevrimiçi gerçekleşmişti. Sosyal medya uygulamalarında ‘Dışarı çıkamıyorsanız içinize dönün’ temasıyla haftalık yoga saati, günü ve zoom linki paylaşılıyordu. Bu programa dahil olan 11-18 katılımcı, 30-55 yaşları arasında eğitimli kadın kitlesinden oluşuyordu. Meditasyon tekniği öğreten ve uygulamayı yaptıran iki erkek temsilcisi bulunmaktaydı. Grup temsilcileri yaklaşık 11 yıldır SY Hareketi içinde bulunduklarını ‘Aldığım bir işaret sonrası yerimin burası olduğunu anladım...Hakikate giden yolu takip etmek beni mutlu ediyor’ şeklinde ifade ediyordu. Grup temsilcilerinden birinin 1991 yılında Cabella’da Mataji ziyaretiyle SY ile tanışması dikkat çekiciydi. Bu programda meditasyon temel bilgileri ve aydınlanmanın alınmasına dair bilgiler verilmişti. Program sonrasında meditasyon yapmayı öğrenen ve aydınlanmasını alan kişiler puja grubuna dahil oldu. Salı ve Perşembe günleri akşam 21.00’da zoom uygulamasıyla katılım sağladığım SY grubunda her gün SY meditasyonuna dair tema işleniyor, karizmatik lider Mataji’nin videoları izleniyordu. İlk meditasyon deneyimimde Mataji’nin resmi ve meditasyon (kundali yükseltme) esnasında söylenen sözleri içeren bir broşür verildi. SY Hareketi’ne dahil olanların bir meditasyon köşesi olması bu köşede Mataji’nin fotoğrafının bulundurulması özellikle belirtilmişti. Her meditasyon öncesi ve sonrası tuzlu su ve mum çalışması yapılıyordu. Tuzlu su (Footsoaks) ile meditasyon yapıldıktan Mataji’nin fotoğrafındaki kırmızı noktaya ve mumun alevine bakarak ‘Kundalini anne lütfen bana aydınlanmamı ver’ diye tekrar ediliyordu. O esnada serin esintiyi hissedenler aydınlanmasını almış yogi oluyordu. Her meditasyon sonrası şifalananlar grup temsilcilerine söylüyor, düzenli medtasyon ile ruhsal, bedensel, fiziksel sorunların

EK 2: SAHAJA YOGA MEDİTASYONUNA AİT GÖRSELLER

Shri Mataji'ye Sunulan Yiyecek ve Çiçekler (Çevrimiçi Meditasyon Grubunda Paylaşılan Bir Görsel)

Shri Mataji'nin Online ve Kolektif Katılımda Dernek Tarafından Verilen Fotoğraf

Omkar İfadesi (Zoom Çevrimiçi Meditasyon Grubundan İletti)

Evde Sahaja Yoga Grubunda Paylaşılan Mantra Görselleri

JAY GANESHA JI KI MA AMBE		Hindi 11
Jay. Jagadambe Jay. Jagadambe	(x2)	(tekrar)
Jay. Ganesha Ji Ki Ma Ambe	(x2)	
Jay. Maha Kundali Tu Ambe	(x2)	
Jay. Vishnu Ki Laksmi Tu Ambe	(x2)	
Jay. Brahma Ki Saraswati Tu Ambe	(x2)	
Jay. Shivaji Ki Parvati Tu Ambe	(x2)	
Jay. Rama Ki Sita Tu Ambe	(x2)	
Jay. Krishna Ki Radha Tu Ambe	(x2)	
Jay. Yeshu Ki Mary Tu Ambe	(x2)	
Jay. Sahastrar. Swamini Tu Ambe	(x2)	
Jay. Moksha Pradayini Tu Ambe	(x2)	
Jay. Nirmala Mata Tu Ambe	(x2)	
Jay. Adi Shakti Tu Jagadambe	(x2)	
Jay. Adi Maya Tu Jagadambe	(x2)	
Jay. Maha Maya Tu Jagadambe	(x2)	
Jay. Sarva Swarupini Tu Jagadambe	(x2)	
Jay. Triguna Swamini Tu Ambe	(x2)	
Jay. Nirmala Mata Jagadambe	(x2)	

Sahaja Yoga Devam Çizelgesi ve Broşür

SAHAJA YOGA MEDITASYON

Sırtınız dik, rahat bir şekilde oturun. İki elinizi avuç içleri yukarı bakacak şekilde dizlerinizin üstüne koyun. Dikkatinizi içimize toplayın. Özbenliğiniz olan ruhunuzu, içimizdeki gerçek ruhaniyeti deneyimlemeye hazır olursunuz.

1. Sağ elinizi kalbinizin üzerine koyun. İçinizden 3 kere "Anne, ben saf ruhum!" diye sorun.
2. Sağ elinizi sol kaburga kemiginin altına koyun. İçinizden 3 kere "Anne, ben kendi kendimin efendisi miyim?" diye sorun.
3. Sağ elinizi sol kasıgınıza koyun ve içinizden 6 kere "Anne bana saf dalgıç ver." diye tekrar edin.
4. Sağ elinizi sol kaburga kemiginin altına koyun. İçinizden 10 kere "Anne, ben kendi kendimin efendisiyim." diye tekrarlayın.
5. Sağ elinizi kalbinizin üzerine koyun. İçinizden 12 kere "Anne, ben saf ruhum." diye tekrarlayın.
6. Başınızı sağ doğru çevirip, sağ elinizi sol omuzunuza basınız. Birleştirip, yavaş yavaş içinizden 16 kere "Anne, ben saf ruhum değilim." diye tekrarlayın.
7. Sağ elinizi alınza koyun. Başınızı hafifçe öne doğru eğerek içinizden birkaç kere "Anne, ben kendimi ve herkeste affediyorum." diye tekrarlayın.
8. Sağ elinizi başınızın arkasındaki bombeli kısma koyup başınızı geriye doğru itip "Allah'ım lütfen bilene ya da bilmiyene her şeyi tüm hastaları aydınlatmamı güçlendir." diye tekrarlayın.
9. Sağ elinizi, iyice genişletip, avuç içiyle başınızın birgünlük nöbeasına bastırıp saat yönünde 7 kere masaj yapın ve her defasında şunu söyleyin: "Anne, lütfen meditasyon ve sanat evi."

Şimdi ellerinizi dizlerinizin üzerine koyun ve birkaç dakikalık düşüncelessen içine girmeden meditasyon konumunda kalın. Sonrasında Şri Mataji'nin resmine düşünmeden bakabilmeyi deneyin. Başınızın üstünde ve ellerinizde vibrasyonlara bakın. Gelişiminiz için bunları not alıp, merkezde hocalarınızla paylaşın.

www.sahajayoga-turkiye.org, www.serinesinti.org, www.sahajameditasyon.org
facebook.com/sahajayogaturkiye, facebook.com/serinesinti

EK 3: ETİK KURUL İZİNİ

GİZLİ
T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı : 85434274-050.04.04 / 95087-
Konu : Etik Kurul Kararı Hakkında

28.07.2021

Sayın Merve BAHADUR

İlgi: 28/06/2021 tarihli başvurunuz.

“Medya ve Din Ekseninde Çevrimiçi ve Çevrimdışı Ritüeller (Sağlıklı Yaşam Derneği Örneği)” başlıklı teziniz ile ilgili olarak Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Alt Etik Kurulunun 05/07/2021 tarihli toplantısında alınan 12/247 sayılı kararın bir örneği ilişikte gönderilmektedir.

Bilgilerinizi saygılarımla rica ederim.

EKLER:
Karar Örneği (1 sayfa)

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 05/07/2021
Toplantı Sayısı : 12
Karar Sayısı : 247

247- Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı doktora öğrencisi **Merve Bahadır**'un "Medya ve Din Ekseninde Çevrimiçi ve Çevrimdışı Ritüeller (Sağlıklı Yaşam Derneği Örneği)" başlıklı tezi ile ilgili "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı doktora öğrencisi **Merve Bahadır**'un "Medya ve Din Ekseninde Çevrimiçi ve Çevrimdışı Ritüeller (Sağlıklı Yaşam Derneği Örneği)" başlıklı tezi ile ilgili araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

ÖZET

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sayıları ve etkileri gün geçtikçe artan yeni dini hareketlere ilişkin tartışmalar, uzak doğu kökenli dinlerin ritüellerini temsil eden meditasyon ve yoga gibi tekniklerin ön plana çıkmasını beraberinde getirmiştir. Yeni medyanın ve özellikle sosyal medyanın sunduğu imkânlar sayesinde uzak doğu kökenli dini hareketlerin instagram, facebook ve twitter gibi sosyal ağlardaki görünürlükleri her geçen gün artmıştır. Bu hareketler, sosyal ağların etkileşimsel karakteri sayesinde, kendilerini seküler kitlelere tanıtabilmekte ve popülaritelerini artırarak yeni üyelere daha kolay ulaşabilmektedir. Böylece sosyal ağların imkânlarını kullanarak düzenledikleri sanal ritüeller yoluyla faaliyetlerini sürdürmektedir. Sosyal ağların hikâyeleri ve paylaşımları öne çıkarma özelliğinden de yararlanan bu hareketler, sosyal medya platformlarındaki canlı yayınlar ile üyelerine etkileşimsel bir ortam yaratmakta ve anlık geribildirimler sunmaktadır. Bu yolla sanal ortamda faaliyetlerini yaygınlaştırıp çeşitlendirirken, ironik bir biçimde ortadan kalkacağı iddia edilen dine ve maneviyata yönelik ilginin de yeniden canlanmasına aracılık etmektedir. Bu bağlamda, dinsel ve maneviyatçı bir akım olarak Sahaja Yoga (Sağlıklı Yaşam) Hareketi, Budist bir geleneğe ilişkin ritüelleri dünyada olduğu gibi ülkemizde de yaygınlaştırma imkânı elde etmiştir. Ülkemizin çeşitli bölgelerinde bulunan temsilciliklerinde kolektif çalışmalar yürüten hareket, esasen ana merkezi İstanbul Serin Esinti Meditasyon Evi'nde sosyal ağlar üzerinden de üyelerine ücretsiz meditasyon hizmeti sunmaktadır. Dinsel/maneviyatçı ilgi etrafında örgütlenen sanal bir topluluk özelliği taşıyan Sahaja Yoga'nın; sosyal ağlardaki bağlantıları, online hesapları ve paylaşımlarının yanı sıra, meditasyon ve yoga ritüelleri gibi çeşitli faaliyetleri dikkat çekmektedir. Bu çalışmada, Yeni Dini Hareketlerin temel karakteristiklerinden hareketle Sahaja Yoga'nın belli başlı özellikleri, İstanbul Serin Esinti Meditasyon Evi'ndeki çevrimiçi meditasyon katılımlı gözlemden elde edilen deneyim ve Instagramda hesaplarından paylaşılan 560 iletinin içerik analizi tekniği ile kod ve kategorilendirmesi yapılacaktır. SY Hareketi'nin sosyal ağlardaki görünürlüğü

‘*çevrimdışı/çevrimiçi din*’ kavramsallaştırması çerçevesinde incelenecek, medya ve din ilişkisi değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Dini Hareket, Sahaja Yoga, Çevrimdışı/Çevrimiçi Din.

ABSTRACT

Since the second half of the 20th, the discussions about new religious movements, whose numbers and effects are increasing day by day, brought with it the prominence of techniques such as meditation and yoga, which represent the rituals of the Far East continuation religions. Thanks to the possibilities of new media and especially social media, the visibility of distant religious movements on social networks such as Instagram, Facebook and Twitter has increased day by day. Thanks to the interactive character of social networks, these movements can promote and reach new members more easily by increasing their popularity. Thus, it continues its virtual activities through virtual rituals by using the opportunities of social networks. Benefiting from the feature of highlighting the stories and shares of social networks, these movements create an interactive environment for their members with live broadcasts on social media platforms and provide instant feedback. In this way, spreading its activities and other activities in the virtual environment mediates the revival of interest in religion and spirituality, which is ironically alleged to disappear. In this context, as a religious and spiritualist movement, the Sahaja Yoga (Healthy Life) Movement is to have the opportunity to spread a Buddhist tradition in our country as well as in the world. The movement, which carries out collective work in its representative offices located in various regions of our country, essentially offers free meditation services through social networks in its main center, the experience gained from online meditation participant observation at Istanbul Serin Esinti Meditation House and the 560 messages shared from page accounts on Instagram will be coded and categorized using the content analysis technique. The visibility of the SY movements in social networks will be examined within the framework of the conceptualization of 'offline/online religion', and the relationship between media and religion will be evaluated.

Keywords: New Religious Movements, Sahaja Yoga, Offline/Online Religion.